

Takács Andor

Ósi famíliák Vésén

Takács Andor

Ósi famíliák Vésén

2021

Írta, a rajzokat készítette, tördelte: Takács Andor

Szerkesztette: Kaiser Márta Alexandra

ISBN: 978-615-01-1967-0

Kiadó:

Vése Község Önkormányzata

Nyomdai munkálatok:

Pethő Nyomda Kft.

2021

Amikor Szabó tanító úrnak írt dolgozatomban görcsösen fogalmaztam a lillafüredi élményeimről, nem gondoltam, hogy valamikor is könyvet írok. Eltelt közel hatvan év, felszínre törtek a régi emlékek. Mikor azt érzi az ember, hogy már alig van egy-két szál, ami szülőfalujához köti, kezdi keresni a régi kapcsolatokat. Időközben eltávoztak a közeli rokonok, keres helyettük távolabbiakat. Kutatni kezdi a múltját. Megtalálja a szomszédait, barátait, ismerőseit.

Családfakutatásba kezdtem. Rájöttem, hogy a fél falu rokonom volt valamikor. Könyvet kezdtem írni. Ahogyan haladtam előre egyre jobban éreztem, hogy szülőföldemhez a kötődéseim mélyebbek, mint azt korábban gondoltam. Ezért bővítettem a megírt famílialeírásokat gyerekkori visszaemlékezésekkel, remélve, hogy a kor hangulatát felidézem.

A mostani és a régi véseiek sokan segítettek a kutatásban és a könyv elkészítésében.

Köszönettel tartozom az önkormányzat tagjainak, akik már akkor is elismerték kutató munkámat, amikor még csak az elején jártam. Külön köszönöm a polgármesternek, Bertók Lászlónak a támogató segítségét. Fontosnak tartotta, hogy a falu múltját a következő nemzedék is megismerhesse.

Köszönet illeti azokat, akik a könyv írását végig kísérték, ha elakadtam kisegítettek: Király Rózsa, Bertók Jolán, Lébár Béláné, Kincses József, Lébár Ida, Hada Matild, Miklai Magdolna, Takács Éva, Bertók Gyöngyi, Bertók (Kondor) Béla. A könyv írása közben távoztak el körünkből segítőim: Leposa Jenő, dr. Gelencsér Gyula és Tamás Margit. Életük utolsó időszakában is tanácsokkal láttak el. A családfakutatás rejtelseibe a pati születésű Bertók Zoltán vezetett be. Sok értékes információhoz jutottam Bertók László költő és Bertók István munkáiból. Az utolsó egy évben dr. Zsoldos Jenő segített a legtöbbet. Mindenkinél jobban ismeri az 1940 és 1950 közötti időszakot. Történeteket írt erről a korról, korabeli faluképet rajzolt, tanácsokat adott.

Rajtuk kívül még több mint két tucat embertől kaptam értékes információt. Nekik is köszönöm a segítséget. Őket a könyv adott részében név szerint is megemlítem.

Köszönettel tartozom a családomnak, hogy elviselték ezt az időszakot, feleségemnek és a könyv szerkesztőjének Kaiser Márta Alexandrának, akiknél már kevesen tudnak többet a régi véseiekről.

Veszprém, 2021. június

a Szerző

Tudod-e merre van a Csigáskút?

„Ahol a Nagyzsombékos-tó mellett megjelenik a Hármas hányás.”

A szakemberek szerint hároméves korunktól már lehetnek visszaemlékezéseink, de dicsekedni kétéves kori emlékekkel, az csalás. Többször is tettem próbát. 1950 végén születtem, 1955-ben beléptünk a tsz-be, nadrágszíjparcelláink bekerültek egy olvasztótégelybe. Fel tudom idézni a keskeny szántóföldjeinket az Alsó-mezőn, a Kenderföldön, a „Hosszi-nyíresben”, a Csima-tói dűlőben. Ha halványan is, még magam előtt látom a Máloki-gyepű nyárfáját. Emlékszem a „Vött-irtásra” is, ahol a kocsi alá bújtunk a jégeső elől.

A vendéglőt az ötvenes években lebontották,
emlékpark került a helyére.

Megpróbálom felidézni a múltat, szülőfalumat az ötvenes évekből. A korábbi idők krónikájához már segítségre lesz szükség. Felhasználom a nálam idősebbek elbeszéléseit, visszaemlékezem szüleim, rokonaim, a szomszédok, ismerősök históriáira, kiegészítem, pontosítom a korabeli dokumentumokkal. Az akkori szóhasználatról már elszoktam. Nemrég elhunyt költőnk, Bertók László írta első kötetének borítólapjára: „Szülőfalumban, Vésén úgy született a szó, ahogy a fű a kövek között kinő”. Gyerekkoromban az így kialakult nyelv természetes

volt. Ha nyelvész lennék elemezhetném is. Kihagynám a mássalhangzótorlódásokat, hosszú magánhangzókra váltanék, mert így könnyebb kimondani, a zárt e hangokat ö-re cserélném, és még folytathatnám.

Ha valaki rám parancsolna, soroljam fel a falura jellemző szavakat, először épületek, utcák jutnának eszembe, aztán minden. Visszaidéznék egy elmúlt világot, átlényegülnék, elém tárulna a hatvan évvel ezelőtti utca, ahol mezítláb rúgtuk a porban a labdát, az utca elején figyeltük a kolompszót, mikor jön már a csorda. Megjelennének előttem a régi házak, az első szoba, az udvar, észre sem venném, hogy egy perc alatt fiatalodtam 60 évet. Gondolkodás nélkül sorolnám: a „bót”, a Nagykocsmá, a Takácskocsmá, a „pósta”, a „fővásárló”, a tűzoltószertár, a suszter, a kovácsműhely, a malom, a Szücs-malom, a Darab-féle húsbolt, a kastélynak kinéző tanácsháza, a „zöldköröшт”, iskola a kastélyban, óvoda a Sárközy-házban, a kultúrház a régi evangé-

A régi postahivatal

likus iskolában, templom a paplakkal, a katolikus templom az iskolával, focipálya a Kiserdő szélén, szánkópálya a Léhner-dombon, Ótemető, Újtemető, „Aasó” utca, „Főső” utca, „Poletár”, „Kűsőrét”, Kisköz, Lönci-rét, Dobogó patak, Malomárok, „Szirota”, Kishegy, a Csigáskút, a Téglaszín meg a „szívaasszaló”, kulák-tsz, tahó-tsz és hát a bikais-tálló. Így hallottam, leírva talán sohasem láttam. Most már biztosan vannak olyan fiatalok a faluban, akiknek ezek már semmit sem mondanak, nekik már ez egy letűnt világ.

Ha visszamegyek, mindenkit nénémnek, bátyámnak szólítok vagy akár ángyomnak, sógoromnak. „Köröszanyám” is volt jó pár, még örökölni is lehetett. A tisztelendő úr és a doktor úr mellett mi csak a szomszéd Papp molnárt szólítottuk úrnak. Nálam nyolc-tíz évvel idősebbeknek bővebb a szótára. De egyre kevesebben vannak közöttünk.

Az utcakép nem változott olyan gyorsan, mint az emberek élete. A régi épületek funkciói átalakultak, néhány évig még a háború előtti világhoz illeszkedtek. Emlékszem a régi nagyvendéglő előtti magas teraszra. Akkorra már omladozni kezdett a támfala, a téglák közül kihullott a kötőanyag. Egészen kicsi lehettem, csak halvány az a majális, amikor még a régi épület elé állítottak májusfát. A felkötözött söröszüvegért az egyik bátor fiú felmászott. Imbolygott a nyírfa, hol jobbra, hol balra dőlt. A tömeg izgult, szó nélkül, feszülten figyelt. Lehetetlennek tűnt a vállalkozás, de végül siker koronázta a mutatványt. Idősebbektől halottam, hogy ők még idejártak népitáncot, színdarabot tanulni. A szomszédban tökmagolajat is préseltek. Az udvar végén meg ott állt a bikaistálló.

Aztán kezdett megváltozni minden. A kocsmá az úttest másik oldalára került. Egyszer csak vége lett a háborúnak, sokakra hiába vártak. Néhány év múlva a fogolytáborokból is kezdtek hazajönni. Az államosítás első éveiben az uraság által hátrahagyott épületeknek új funkciókat kerestek. 1946-ban már nem a régi fogadóban, hanem az üresen hagyott Véssey-kastélyban mutatták be a Szakadék című színdarabot a falu fiataljai.

Örökségek

A Véssey-kastély

A háború alatt már alig lakott itt nagybirtokos. Szüleim sokat hallottak a Vésseyekről, de nem láttak egyet sem közülük. Ők már nem itt laktak. Az 1885-ben alapított hitbizomány szerint a vései föld nagy része a Szőkedencsről áttelepült (1868) Véssey Mihály tulajdonába került, a más határban lévő nagyobb birtok pedig testvéréé, Véssey Sándoré lett. Agglegényként lakott a kastélyban Mihály, halála után (1908) nyári laknak szánta az örökös, de egyre ritkábban vették igénybe az újabb, mutatósabb szőcsénpusztai kastély helyett. Miután Sándor is meghalt (1912), fiára, Véssey Lajosra szállt mindkét hitbizomány, többek között a szőcsénpusztai nagykastély, a Vésén álló kastély, és a hozzá tartozó föld, erdő. Véssey Lajos 10000 holddal Somogy vár-

A Véssey-kastély

megye egyik leggazdag földesura lett. A Vésén lévő birtokait bérlikre bízta. Ekkor már a vései határ nagy része az övé lett, de másoknak is voltak itt birtokai, még ha kisebbek is. Valamennyien II. Véssey István leszármazottai. A faluban még emlékeznek az utolsó ispánra. Reggelente kiállt a kastély elé, dohányozott, és osztotta a napi parancsokat a szolgáknak, cselédeknek.

A Rákóczi utca északnyugati sarkában, nem messze a kastélytól, fenn a dombon állt egy épület. 250 évvel ezelőtt itt, a Szentkirályi nevű jobbágyok szomszédságában laktak a Vésseyek fontos szolgálói, ahogyan II. Véssey István mondta, emberei.

Ballagás 1954-ban

Az egykori Véssey-kastélyban ma már általános iskolás diákok tanulnak. Az épületet néhány évig tanácsházként használták, majd 1952-ben iskola lett belőle. A két platánfára néző teremben tanultam meg Takács tanítótól az írás és olvasás művészetét. Mi voltunk a Ratkó-gyerekek, nem csoda, hogy miénk lett a legnagyobb osztályterem. Valamikor ezt használták az urak pipázónak, nevezhetnénk ma nappal-

linak vagy könyvtárnak. Az 1908-as leltár a szokásos bútorok mellett megemlíti a puskatartó és pipatartó állványt. Innen indulhattak II. Véssey Mihály vendégei vadászni, majd itt pihenték ki fáradalmaikat egy kis bor mellett.

A Véssey-családban szinte kötelező volt a tanulás. Legtöbbjük a soproni evangélikus főgimnáziumba járt. A 19. században már a lányok is tanultak, legtöbbször a neves evangélikus leánynevelő intézetben, Kőszegen, amit a család anyagilag is támogatott. A pipázóban válogathattak a polcokon elhelyezett 1350 kötet könyv közül. Nem csak lányregények voltak itt. A fiúk jogot tanultak, legtöbbjük valamilyen bíró lett. A Marcali járásban 120 évig II. Véssey István leszármazottai töltötték be a főszolgabírói tisztséget. Ez jól jövedelmező állásnak számított, még földet is lehetett venni belőle. A Mikszáth regényekből tudhatjuk, hogy komoly anyagi gondjai lehettek annak az úri életvitelhez szokott köznépmesesi családnak, ahol a családfő elvesztette bírói állását.

A vendégszobák mellett az ebédlő tartozékai sem voltak akármilyenek, nem hiányzott a hímzett terítő, az ezüst evőeszköz és a porcelán. Aki nem olvasott a középkori kastélyokról, annak meglepetés lehet, hogy minden hálósoba tartozéka a mosakodószeletrény. A fürdőszoba még ritkaszámba ment, itt is csak egy fürdőszoba állt rendelkezésre, de ebben az ülőkád mellett volt besüllyesztett porcelánkád is. Hogy a leltárbejegyzés stílusában zárjam a listát: a fürdő mellett még volt egy klozet is.

A mai diákok, már a klasszicista stílusjegyeitől megfosztott, alapterületében megnövelt, az oktatási funkcióhoz igazított épületben tanulnak. Az „L”-alakú alaprajzot megtalálhatjuk már az 1864-es kataszteri térképen. Száz évvel korábban még nincs jelezve az épület. Amikor első osztályba kezdtem járni (1957), még az eredeti kastélyt láttam.

A keletről nyugatra nyúló hosszabbik szárnyon, nagy félköríves ablakok félholdra emlékeztettek, mögöttük veranda, erről nyílt több ajtó is a konyha, az éléskamra, és a házicselédek hálózobája felé. Alattuk nagy pincében tárolták az ételeket. Még alsósok voltunk, amikor ezt az épületszárnyat lebontották. Hetedikben és nyolcadikban már az új tanteremben hallgattuk Szabó tanító kedvenc költőjének, Berzsenyi Dánielnek a verseit. A költő biztosan megfordult a kastélyban. A vései gyülekezethez tartozott, az itteni anyakönyvbe írták be adatait, a vései lelkész mondta koporsója fölött a gyászbeszédet (1836). Szabó tanító is Niklán, a költővel egy temetőben nyugszik.

Beköltözés után nagy lett a fegyelem, vigyázni kellett az új parkettára. Otthon varrt mamuszokban csúszkáltunk a padok között. Mókásnak tartottuk, még élveztük is. A régi termekben az osztályok padlóját még olajjal kenték fel. Az iskola takarítónője, mindenki Teri nénije seprűjével bekapcsolódott a nevelésbe, ha kellett, az órán is rendet rakott.

Hatodikos koromban még felújítatlan osztálytermünk volt. Nem igazán vigyáztunk a rendre. Sokunknak termett szelídgesztenyéje. Eladni nem lehetett, így aztán megfőztük, ritkábban megsütöttük, a felesleget elajándékoztuk, vittünk az iskolába is. Az óráközi szünetekben sajátos, más vidéken csodált technikával kirágtuk héjából az értékeesebb közepét, majd a visszamaradt rész visszakerült a markunkba, onnan jobb esetben a szemetesbe. Volt, aki egyszerűen csak kiköpte, a rendetlenek a padlóra is. A lepotyogott gesztenyemaradékot nem volt könnyű összetakarítani, apró morzsái beleragadtak az olajos padló réseibe. Rendet tett köztünk Teri néni, nem csak seprésre használta nyeles eszközét. Akkor még nem tiltották az enyhébb testi fenyítést a tanórán sem. Nem tartoztam azok közé, akik sokszor álltak a tanári asztal mellett pofonért vagy tenyeresért. Így aztán vissza tudok emlékezni minden ilyen esetre. Nyolc év hosszú idő, előbb-utóbb minden fiú kapott tenyerest, körmöst, pofont vagy „kokszt”. Nem kell ám nagy dologra gondolni, nem haltunk bele, még a mogyorófpalcát is mi hoztuk a kiserdőről, versenyeztünk is, kié a jobb, melyik lesz az igazi. A mai diákoknak már furcsa, nekünk természetes volt. Visszaemlékezve senkire sem haragudtam ezért.

Nálunk idősebbek még az épület „ánglus” kertjére néző régi klasszicista főbejáratán keresztül ballagtak. Én már az oszlopsor közötti lépcső helyett az udvaron mondtam a búcsúzó beszédet. Úgy hallottam, a díszbejáratot megette az idő vasfoga, veszélyes lett. Egy újabb felújítás alkalmával a teraszt, a négy görög oszlopot lebontották. Kár volt érte. Lehet, hogy nincs mindenki velem egy véleményen, de nekem az a felújítatlan épület tetszett, amit elsős koromban megismertem. Nem foglalkoztunk mi azzal, hogy milyen urak laktak itt korábban, nekünk ez volt az első iskolánk. Amikor más vidékre kerültem, mindig a kastélyt kerestem az iskolaépületben.

A Hencz-kastély

A régi inkei út és a dédi út kereszteződésében álló épületet tanácsházként ismertem meg, volt idő, amikor több társult községnek is ez lett a központja. A tanácsrendszer elmúltával ide költözött a polgármesteri hivatal, itt ülésezett 1989 után a választott önkormányzat. Az épület nagynak találtatott, a falu vezetése kisebbbe költözött. Mára az épület magánkézbe került.

Hencz-kastélyként emlegették, bár ebben az épületben Hencz Jenő sosem lakott, csak özvegye, Milike. A háború után lányait is gyakran lehetett itt látni. Az új kastély felépültét

már nem érte meg anyja, Véssey Irma. Irma és leánya házasságain keresztül kerültek Vésére a Léhnerék, a Sárközyek, a Dessewffyék. A kastély tervezését és építését Milike irányította, 1925 után a ház nagyasszonya lett az özvegy, Hencz Jenőné, ahogy Vésén mondták „a nagysága”. A sokáig óvodaként funkcionáló másik udvarház Sárközy Béláról, Milike sógoráról kapta a nevét.

A Hencz-kastély

A német katonák bevonulása előtt már meghalt Milike apja (1938) és velük lakó sógornője (1935), Hencz Ödönné. Felnőtt lányai kezdetben csak vendégségbe jártak haza, Budapesten is volt lakásuk. Hencz Jenő nem a birtokaiból élt, a család a veszprémi katolikus püspökségtől bérelt földet Karádon. Itt született a két lányuk Irma (1906) és Eszter (1909). Eszter szerint akkora volt a gazdaságuk, mint a vései tsz. Vésén úri módon éltek, bár szerényebben, mint Karádon.

Akik most 60 évnél idősebbek, emlékezhetnek az özvegyre, akinek már a front alatt ki kellett költözni az udvarházból, mert a német hadsereg tisztjei négy hónapig innen irányították a harcokat. Az államosítás után, ellentétben más földesurakkal, nem ment külföldre, itt maradt. Átmenetileg Leposa (Káslaci) Jenőék mögött lévő kis házban lakott szerény körülmények között. Nem hagyhatott rossz emléket az úriasszony Milike, mert befogadták Király Rózsiék Alsó utcai házába, majd hozzájutott egy megüresedett ház egyik feléhez. Ott élt haláláig (1964). Amikor gyerekkoromban láttam, már nem lehetett megkülönböztetni a többi véseitől, legfeljebb nem bújt bele a fekete kendőbe úgy, mint a vései parasztasszonyok. Már kalapot sem hordott. A nálam egy nemzedékkel idősebbektől tudom, Milike fiatal korában egyenes derékkal ült fekete lován úgy, ahogyan egy úriasszonyhoz illett. 1992-ben mesélte fiatalabb lánya, Eszter, hogy nagymamája meg is szólta ezért. A nagymamánál 13 évvel fiatalabb férje, Dessewffy Aladár, aki unokája szerint „szép ember volt”, megvédte. *„Akinek 100 csikója van, csak megengedheti magának, hogy lovagoljon”.*

Milike életének utolsó szakaszában sokszor megfordult a postamester Rózsika néném házában. Szívesen járt oda beszélgetni. Egy visszaemlékező levelében Eszter lánya nagy szeretettel beszélt Lujza ángyomról. Abban a szerencsében volt részem, hogy Milikével találkozhattam. Rokonaim laktak ott, tartottuk a kapcsolatot. Előtte van, ahogy üldögélt a nappaliként is használt konyhában. Itt mindig akadt beszélgető társa. A sokat változó világban érdekes dolgokat tartogat az élet. Burunc Jóska bátyám, a böhönyi hentes,

mint ifjú legény szolgálta Milikét a kastélyban. Apám szerint inas vagy valami komornyikféle lehetett ott. Jóska bátyám elmondása szerint más volt ott az élet, mint a parasztonknál. Ha nem is kapál, egy úrilány mindig foglalkozik valamivel, csak úgy, tétlen sosem ül. Fontos, hogy mindig legyen valami a keze ügyében, az úrilány csipkét ver, hímez, esetleg horgol, a felsőbb körökben lovagol és zongorázik is. A kastély szomszédságában lakó Zsoldos Jenő fiatal korában sokszor járt a Hencz-kastélyban, amikor még Milike volt a ház úrnője. Az egyik szobában zongora is volt. Valószínűleg tudott rajta játszani a hölgyek közül valaki.

Milike és lányai a vései Újtemetőben nyugszanak.

Evangélikus templom, katolikus iskola

A vései evangélikus közösség 250 évig meghatározó szerepet töltött be a falu életében. A hitélet mellett alakította az itt élők mindennapjait, keretet adott életüknek, igazodási pontot jelentett, a szokásokat, az ünnepeket, a fontosabb családi eseményeket csak a gyülekezeten belül tudták elképzelni. A lutheránus vallás csak 1734 után jelent meg Vésén. A

Evangélikus templom (1909)

távrolról ideérkező emberek hozták magukkal. Kétségtől nagy szerepe volt ebben a Véssey családnak, akik a reformáció kezdetén lutheránus hitre tértek át. A gyülekezet támogatását mindig szem előtt tartották, segítették a templom és az iskola építését és fenntartását. Kezdetben 1735 és 1786 között a törvény nem adott lehetőséget arra, hogy evangélikus gyülekezet legyen. Lelkesek hiányában a tanítók töltötték be a lelképásztor szerepét. Olyan helyről jöttek, ahol nem tiltották a szabad vallásgyakorlást (artikuláris helyek, valamint Veszprém megye lutheránus falvai). Gyakran lelkészi hivatalt is kaptak, amint az lehetségessé vált (Berke Ádám, Dubovay János, Nyíró Zsigmond). Bár Surd és Iharosberény lakosai már korábban evangélikusok voltak, de a 19. század végén Véséhez tartozott a legtöbb evangélikus hívó a megyében. Az I. világháború előtti 20 évben éltek legtöbben a faluban. A falu reformátusainak legnagyobb része is felvette az evangélikus val-

lást. Vésén hirdetett ígét Németh Pál esperes. Síremléke a vései Ótemetőben található. 1929-ben Süle Zoltán jött Németh Pál mellé segédlelkésznek. A kertai tanító fiát az esperes úr halála után avatták lelkésszé. Binczy tanító lányát, Lenkét vette feleségül, egy fiúk született, Zoltán 1935-ben. A lelkészi hivatal mellett a kéttanítós iskolát is felügyelte. A II. világháború előtt mód nyílt arra, hogy a tehetséges falusi fiatalok polgári iskolába járjanak. Ez levelezős iskola volt. Otthon tanultak. Egyik rokonomtól tudom, hogy a tisztelendő úr sokat segített nekik a felkészülésben.

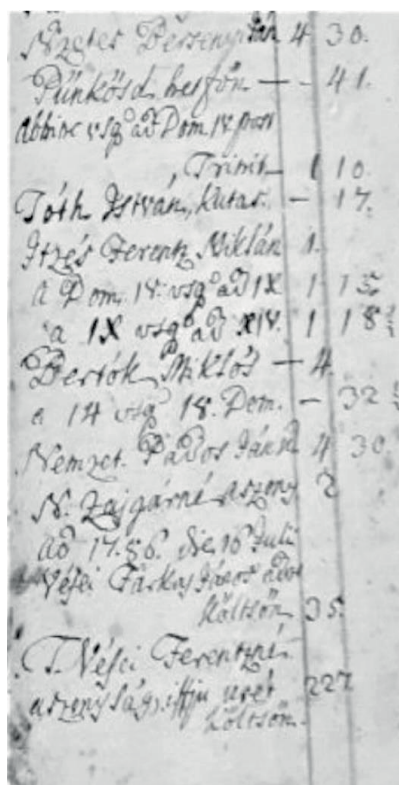
1938-ban segédlelkésznek került ide Porrogról Lakatos György tisztelendő úr. A régi lelkész nyugdíjba vonulásával egyidőben (1941) lett lelkésze a vései anyagyülekezetnek, itt is maradt haláláig (1968). Felesége, Németh Erzsébet a porrogi evangélikus levita tanító lánya. Ildikó és Márta lányuk Vésén született.

Konfirmáció (1949)
Lakatos György tiszteletes tanítványaival

A tisztelendő úr unokája és veje is evangélikus lelkész lett. A vései anyagyülekezethez tartozott egy filia, Szőkedencs és számos szórvány terület. Igaz eddigre már a Somogy megye déli részét, Barcs és Somogyszob környékét Porrogszentkirályhoz csatolták, de így is nagy terület maradt. Elég hosszú volt az út lovaskocsival Nikláig. Később a tisztelendő úr már motorbiciklivel járta a fél megyét. Nevéhez kapcsolódik egy különleges temetés. Ugyanis a második világháborúban Berzsenyi kriptáját tönkretették a katonák. Újra temették, és újra a vései tisztelendő mondta a gyászbeszédet.

II. József türelmi rendelete lehetővé tette, hogy a hívek templomot építsenek. Vésén 1786-ban kezdődtek az első templom építésének munkálatai, majd folytatódott a paplakkal és az iskolával. A munkákról részletes elszámolás maradt fenn. Kinek a pénzéből építettek? Tartozott a gyülekezethez egyházi földalap, aminek jelentős bevételeit kurátorok felügyelték. A hívek egy évben többször is adakoztak. A vései evangélikus közösséghez tartozó földesurak nagyobb összegeket adtak. A Véssey családon kívül megemlíthetünk néhány vidéki urat is, úgy mint a vrácsi Berzsenyi,

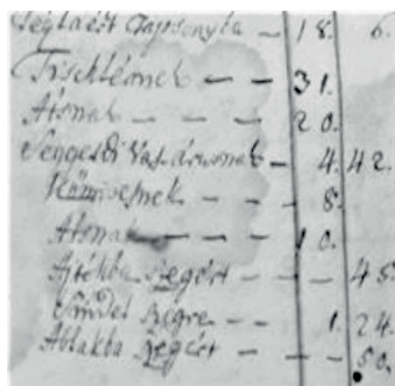
Elszámolás a bevételekről (1787)

Thulmon, Bárány és Noszlopy családokat. A másik adakozó csoportot képezték a vései és környékbeli evangélikus jobbágyok, zsellérek, mesteremberek. A mellékelt fotó csak egy kis része a több oldalas listának, de megmutatja az arányokat. A legtöbbet adakozó földesúr 10 - 20 forinttal járult hozzá a költségekhez. Az írásban látjuk, hogy a jobbágyok közül 4 forintot adományozott Bertók Miklós. Ekkora értéket csak a gazdagabb jobbágyok neve mellett olvashatunk, legtöbbször 1 forint vagy annál kisebb a beírt összeg.

Az építkezés kezdetén (1786) több pénzre volt szükség. Ketten nagyobb kölcsönt adtak. Egyikük Farkas János (35 forint) vései jobbágy, a másik ifj. V. Véssey Ferenc (229 forint). Ő akkor még csak 13 éves volt, szülei nem éltek, nagybátyjának özvegye, Wittnyédy Judit képviselte. Az építkezés az iskolával együtt legalább három évig tartott.

Az 1789-es iskolalátogatási jegyzőkönyv szerint az épületet még nem fejezték be. Hátra volt még a „sárzás, a padok, asztalok, ablakok beszerzése”. Az 1790-es superintendens látogatásakor újra adakoztak a hívek, de már szerényebb mértékben. Az évvégi számadásból nem derült ki, hogy ifjú V. Véssey Ferenc részére vissza kellett-e fizetni a kölcsönt vagy elengedte.

Érdekes betekintenünk a kiadási oldalba is. Az évi összes kiadás megközelítőleg 400 forint. Ha áttekintjük a teljes listát, kiderül, hogy téglát Tapsonyból, vasat Segesdről hoztak. A mesteremberek közül csak a Lébár kovácsról tudjuk biztosan, hogy vései.

Legnagyobb kölcsön	180
Fűtőanyag	31
Hőmél	20
Egyéb költségek	442
Kőanyag	8
Hőmél	10
Fűtőanyag	45
Vas	124
Ablak	50

Elszámolás a kiadásokról (1786)

A templomot 1873-ban építették újjá, ekkor kapta meg a mostani formáját. Az oltár elhelyezkedése a közös pont a régi és az új épület között. Az első építkezésnél III. Véssey László, az újjáépítéskor Véssey Antal volt az egyházközségi felügyelő.

A vizsgált időszakban (1720-1970) mindig laktak itt római katolikus vallású emberek. de arányuk csak a 20. században emelkedett egyharmad fölé. Az „egyke” családok miatt egyre kevesebben lettek a lutheránusok, a katolikusok részaránya megnövekedett. A mostani statisztikákból látszik, hogy a vései hívők között ma már többségében vannak a római katolikusok. 1939-ig Vésén nem építettek katolikus templomot, nem nyitottak önálló iskolát. Ebben az időszakban a faluból minden gyerek az evangélikus iskolába járt. Zsoldos Jenő öt évig tanult együtt az evangélikus gyerekekkel. Katolikusként sokszor megfordult az evangélikus templomban. A tanórákon a kisdíákok nem is vették észre, hogy más vallásúak. Csak a hittanórát tartották külön csoportban.

Hosszú ideig a tapsonyi plébániához tartoztak a katolikus hívők. Ezt már az 1748-as kánoni vizit (Visitationes Canonicae, Següsd) szövegéből kiolvashatjuk. A gyerekek születési adatait az ottani anyakönyvekbe írták. Nincsenek információim arról, hogy tartottak-e akkor is misét Vésén, amikor még nem volt önálló templomuk. A 20. században a növekvő létszám miatt nagyon hiányzott egy templom vagy iskolakápolna.

1937-ben az Erdősi nevű tapsonyi esperes egy lakóházat vásárolt Vésén azzal a céllal, hogy benne katolikus iskolát és templomot hozzanak létre. Hamarosan átalakították az épületet. Iskola és a templom lett belőle. Az 1939/40-es tanévben elkezdődött a tanítás az egytanítós iskolában. Kiss István, Horváth Lajos majd Bozsoki László lett a tanító. Kilencc év után államosították.

Elsőáldozók a vései római katolikus templomban

A katolikus hívők száma folyamatosan nőtt. A hitélet szervezésének segítése, irányítása a világi elnök feladata. A most 95 éves Horváth Ernő 30 évig töltötte be ezt a szerepet (1986-2016). Sokat köszönhet neki a vései római katolikus közösség. Tőle tudtam meg, hogy rövid ideig Huszár József volt az elődje. Ezt megelőzően az utcánkban lakó Kuti Imre volt hosszú ideig a világi elnök. Vésén sohasem volt plébánia. Filiaként először Tapsonyhoz, után a nemesdédi, a böhönyei majd a nagybajomi plébániához tartozott.

A misék Vésén délután egy vagy két órakor kezdődtek. A Kossuth utca északi részén inkább katolikusok, a déli felén pedig evangélikusok laktak. Emlékszem, amikor Kuti Imre bátyám vezetésével vasárnap délutánonként együtt mentek misére az utca másik feléből a katolikusok. A templomot hosszú ideig használták (használtuk) osztályteremnek még akkor is, amikor megszűntek a felekezeti iskolák. Horváth Lóránt plébános és

Pásztorjáték a katolikus templomban

Horváth Ernő világi elnök sokat tett azért, hogy az iskolakápolnából igazi templom legyen. A belső teret átalakították. Most az oltár fölött „Rózsafüzér királynéja könyörögi érettünk” felirat olvasható. Modern mozaikablakon keresztül kap megvilágítást a templom belseje. A színesüveg ablak Kertészfi Ágnes pécsi üvegművész munkája. A mozaikon ábrázolt Mária öltözkéiben sokan a vései népviselet motívumait látják.

„Főszó utca-Aasó utca-Kúsórért-Poletár”

Ófalu

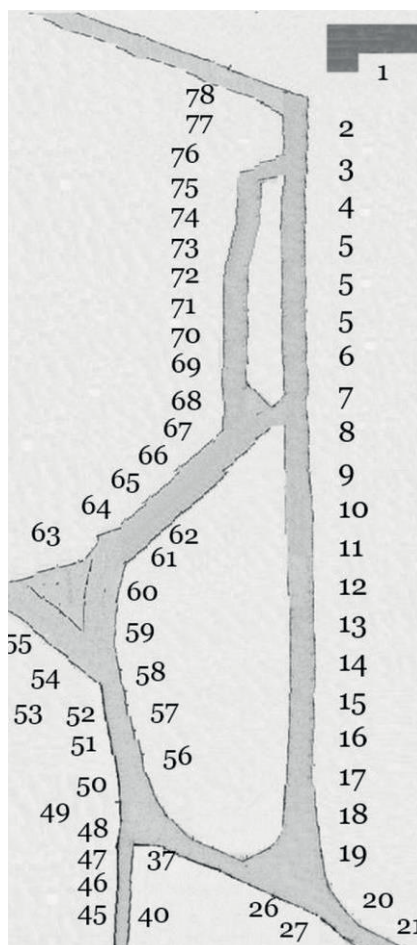
Az utcák, utak kialakulása a falu történetét hordozza. A címben lévő sorrendből eljuthatunk az első Bertók Pétertől a Kádár-rendszerig. A legkorábban elfoglalt területet nevezzük Ófalunak, nagysága alig változott 1900-ig.

Az Ófalu a mostani Rákóczi utca mindkét felét jelentette. A falu földesurai nem laktak a jobbágyok portái között. Kutatásaim alapján az Ófalu területe kiegészült az iparos faluközponttal és a Petőfi utca első 10 házával.

II. József rendeletben előírta a porták számozását. 1786 és 1790 között beírták a házsámokat az anyakönyvbe. Halálos ágyán visszavonta rendeleteinek jelentős részét, többek között ezt is. Így 63 évig nem is volt számozás. 1853-ban az osztrák adminisztráció újra bevezette.

Az 1-es házsámot kapta a Véssey-kastély. Körbe ment a számozás az Ófalun, és visszaért a kastélyhoz. Az utolsó két szám a 77-es és a 78-as, itt lakott Adorján László, az ispán, valamint Leposa András és Fli-szár Miklós, az uraság emberei.

A földesúr szántói és legelői körbevették a falut 200 évig. Hosszú ideig csak a régi portákkal számolhattak a családok. Az idő múltával a népesség nőtt. Nem tudták elkerülni, hogy több ház is épüljön egy portára. Esetenként hosszában megosztották a telket, ha ez nem volt járható, akkor egymás végébe épültek a házak. A kataszteri térképen (1864) jól követhetők az új számok. Minden új ház önálló számot kapott még akkor is, ha ugyanabban az udvarban épült. Néha előfordult, hogy használták a „/a” és a „/b” megjelölést. II. József számozását továbbfejlesztették. Többször is „újrágombolták a kabátot”, először 1853-ban, utoljára 1900-ban. A Horthy-rendszer közepén bevezették az utcaneveket. A politikai rendszerhez igazodva többször is megváltoztatták ezeket, de mára az Ófalu két utcája visszakapta eredeti nevét (Petőfi, Rákóczi). Ez a két utca túlnépesedett. Mivel 1900-ig új utcákat nem nyitottak, alig maradt lehetőség a terjeszkedésre. Csak a Petőfi utca végén a termőföldek helyére épültek új házak, valamint az országút melletti Fő utca keleti fele lett hosszabb. A Böhönye felé vezető úton az utolsó ház most is ott van,

Az Ófalu házsámjai (1786)

mint 1864-ben. A Dobogó pataktól nyugatra a parasztok nem tudtak terjeszkedni, mert azok a területek a jobbágyfelszabadítás (1848) után is az uraság birtokában maradtak. Ha lassan is, de megindult az építkezés a Külsőréten és a Kisközben, valamint a falu szélén, a mai József Attila utca helyén. Az első világháború előtt még kevesen költöztek ide. Korábban nem tartották alkalmasnak házépítésre ezeket az alacsonyfekvésű területeket.

„Külsőrét”, Kisköz, Lőnci-pusztá

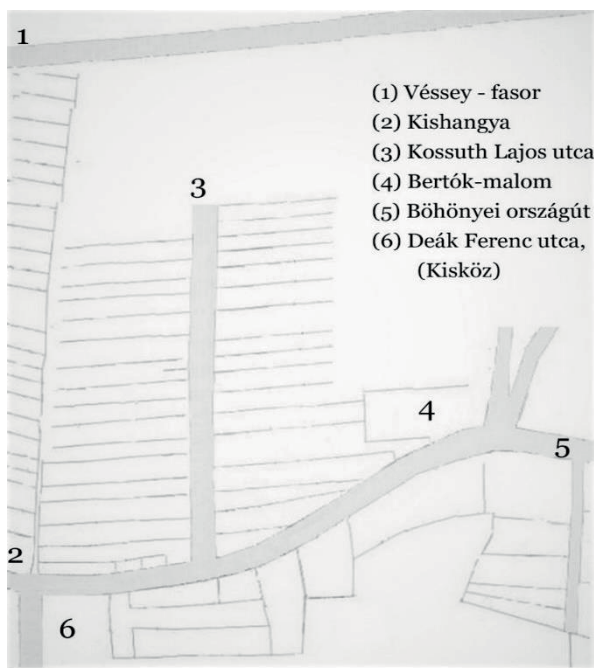
A századfordulón laktak a legtöbben a faluban. A mostani Kossuth utca helyét a parasztok szántóföldnek, rétnak használták keskeny nadrágszíj parcellákra osztva. Régóta Külsőrétként ismerte a falu lakossága. Kézenfekvő lenne azt gondolni, hogy a Felső utca telkeinek meghosszabbítása ez a terület, de a régi térképek szerint nem így van. Majdnem minden falubeli földművesnek volt itt földje, az Alsó utcában lakóknak is. Amikor az Ófalu végképp betelt, elkezdődött itt is az építkezés. Az országúttól kiindulva utcát nyitottak a földtábla közepéig, de 1945-ig nem ért el a Vésseyek vadgesztenyés soráig.

A beépítés délről indult, az új út mindkét oldalán épültek házak, először foghíjasan. A két világháború között már néhány takaros porta is került ide. Amikor elkezdtem iskolába járni, már minden telken laktak, az északi részen még sok volt a vakolatlan tömés ház. Egyesek házhelyet vásároltak, mások saját telken építkeztek.

Többségében tömés házat készítettek, téglá csak az alapba jutott, esetleg a tűzfalba, de azt inkább vályogtégglákból rakták. A talaj errefelé már agyagosabb, mint innen nyugatra, a dombon túl. Az építőanyag nagyrészt a hátsókertből ásták ki, hozzákeverve egy kis töreket. A téglaszállítás költségét megspórolták a nehéz időkben. Azt mondták az öregek, hogy majd a mezőről hazajövet minden nap hoznak egy kis földet a kocsni derekában, és egyszer csak betelik a gödör. Ez egy örökkévalóságnak tűnt, sosem telt meg. Amikor elolvadt hó, minden udvarban állt a víz a szomszéd pajtája mögött.

A mi házuk dédapám, Takács György telkén 1911-ben az elsők között épült ide. Az építési telek nagy érték volt. Ha egy családban több fiú is született, mindegyiknek igyekeztek házhelyet biztosítani. Így kapta ezt a helyet a nagyapám. Ez is tömés ház, csak az istálló lett tégláépület. El tudom képzelni, hogy egy-egy nagy zivatar után mekkora víz állt a szomszéd Margiték istállója mögött.

Gyerekkoromban az utca hozzánk közelebb eső részét jól ismertem, minden házba „bejáratos” voltam. 1921-ben a nagyszakácsi Papp István feleségül vette Pongrácz Erzsébetet. Velünk átellenben építettek egy takaros házat. A faluban csak „Papp mónárként”

A Külsőrét és környéke (1942)

ismerték Pista bátyámat. Hosszú ideig dolgozott a Bertók-Kovács-malomban, de lisztesen láttam egyszer a Szűcs-malomban is.

Pista bátyám, azt hiszem kedvelt engem, talán mert nem volt gyerekük, rám hagyta féltett biciklijét, amivel munka után lassú tempóban, naponta, ráérősen kikerekezett a Kishegyre, ahol a magányban élte másik életét. A pincéje mellett nekünk is volt egy kis darab földünk. Most is hallom: „*Jancsi gyere be, igyá egyet!*”. Otthon elkaptam egy mondatot. „*Ennek a mónárnak akkora a pohara, mint egy gyűszű*”. Bejáratos voltam az első szobájukba, ahová nem akárkinek volt meghívója. Pista bátyám szinte csak ezt a szobát használta a házban. Nehezen tudtam elképzelni, hogy valamiért kimenne a konyhába. Ide hozta be a vacsorát a felesége. Türelmesen állva végig nézte, ahogyan férje elfogyasztotta az ételt, és várta a dicséretet. Itt láttam először padlós szobát. Ha nem volt alkalmas beszélgetőtársa, hosszasan oktatott a világ dolgairól. Itt hallottam először a politikáról. Telepes rádióján követte a híreket, és ahogyan errefelé mondták, pesti újságot járatott. Időnként, megvitatták az aktuális dolgokat Kálmán Gyuri bátyámmal, a földosztóval, ahogyan Vésén hívták, a „miniszterrel”.

A többi szomszédal nem nagyon állt szóba, nem úgy a felesége, Bözsi néném. Naponként akár tízszer is megfordult nálunk. Ritkán ült le, ahogy jött, már ment is. Pista bátyám szeretett volna felsőbb „kaszthoz” tartozni, az értelmiség között látta magát szívesen. Disznótorra, Erzsébet napra közülük hívott vendégeket. Kisiskolás koromban az első szoba ablakából lestem, amikor jöttek a tanítóék. Most is előttem van, ahogy a sötétben, a megvilágítatlan utcán libasorba rendeződve kerülgették a térdig érő sarat.

A régi Kishangyával szemben a Böhönyére vezető országútról indul ki egy rövid kis utca. Nemrég tudtam meg Györfi Árpitól, hogy valamikor Deák Ferenc utca volt a neve. A II. világháború után átkeresztelték, Latinka Sándor utca került a névtáblára. Most már az van ráírva, ahogyan mi is neveztük, Kisköz. 150 évvel ezelőtt még nem jelezték a térképen, a mostani utca helyén egy kocsíút vezetett az Alsó mezőre. 1941-re már jobban beépült, mint a Kossuth utca. Néha gondot jelentett az alacsony fekvése. Még olvasói

2020-ban már a csutaszár sem segített

levelet is küldtek a Somogyi Néplapba a lakók Bár csak poros lenne az utcánk! címmel. *„Különös kérés ugye, amikor a városokban és a falvakban azt kérik a lakók, hogy portalanítsák az utcájukat. A mi kérésünk, hogy a vései Latinka Sándor (Kisköz) utcát sártalanítsák. Ősszel, télen, tavasszal csak szekérrel lehet közlekedni. Hogyan járnak a gyalogosok? Az udvarokon keresztül. Akkor azonban nagy a baj, ha valaki a szemben lévő sorra akar átjutni. Ehhez csutát és venyigét kell igénybe vennie.”*

A Kisközzel egyidőben alakították ki a falu keleti végén a mai József Attila utcát. Az I. világháború előtt épült Harmadás Jóska bátyám háza is. Egyszerű, földes padló, mestergerenda, nagy tisztaság, finom kelttészta várt bennünket, ha látogatóba mentünk.

A II. világháború után sokan költöztek be a faluba a majorsági birtokokról. (Marton-, Merke-, Terebezd-, Lönci-pusztá). Merkének még temploma is volt a középkorban. Birtokosai az idők során folyton változtak. Egyedül Lönci-pusztá az, amelyik mindig a falu külterületéhez tartozott. Egészen a huszadik századig a Vésseyek egyik ága uralta azt a területet. Csak most tudtam meg, hogy hajdan saját temetője is volt a pusztának. Még most is láthatók a sírkövek. A faluban sokan emlegették, de nem ismerték a Lönci-rétet. Valamikor Véssey Lőrinc birtoka volt ez is úgy, mint a pusztá és a környékbeli szántóföldek. A 20. századra eltűntek a földesurak, de megmaradt a pusztá, lakhelyéül szolgált két tucat embernek.

Lönci-pusztán hét-nyolc család élt az 1950-es években. Annyian laktak itt, mint manapság egy sorházban, csak itt a lakások helyett különálló házakat kell elképzelni. Még Véssey Lőrinc régi kiskastélya is új lakókat kapott. A II. világháború után nem egyszer olyan fiatal házaspár került ide, akiknek nem jutott lakás a faluban, vagy külön akartak élni a szülőktől, néhányan itt maradtak azok közül is, akik régen a nagybirtokon szolgáltak. Később szinte valamennyien beköltöztek Vésére. Kislaki Rózsi és szülei is csak átmenetileg laktak kinn a pusztán. Édesapja, aki már akkor is vállalkozó típusú ember hírében állt, sok minden mellett méhészkedéssel is foglalkozott. Ehhez kiváló ez a terület. Rózsi nagyszüleinek a faluban volt lakása a Poletárban, később ők is odaköltöztek. A fiatalok nagyon jól érezték magukat kinn a pusztán. Sok gyerek, sok közös program. Esténként gyakran jöttek össze közös beszélgetésre, még vacsorára is. Közvetlen közelébe épültek a kishegyi pincék. Rózsiék kertje és az osztálytárs, Bertók Gyöngyi kishegyi szőlője majdnem összeért. Másoknak is volt itt szőlője, pincéje. Ideális terület játszótérnek. Jó időben nem okozott gondot az iskolába járás, de télen nem volt könnyű. A pusztá a dédi és inkei országút között helyezkedett el, néhány kilométerre a falutól. Két természetes út vezetett Vésére, egyik a dédi, a másik az inkei országútra ért ki. Lovas kocsival inkább az inkei utat választották, „csapásnak” is nevezték. A leleményes emberek mindig találnak egy rövidebbet is. Toronyiránt kellett elindulni, de nem az evangélikus templom tornyát kellett célba venni, hanem az Ótemető melletti első házat. Egy szántóföldi táblán átlósan vezetett az út. A gyalogosok és a biciklisek annyira kitaposták, hogy már fel sem szántották. Ezen át lehetett elérni a Péter-hegyet a Papp molnár pincéjénél, aztán ki az inkei országútra, és már látszott is a Poletár. El lehet képzelni, milyen jól lehetett biciklizni a kukoricatáblán keresztül vezető keskeny ösvényen. Nem kímélte az ember nyakát a szúrós levél, de legalább előbb beért a faluba.

„Poletár”

Sokan „poletárnak” nevezték az Inkére vezető országút egy szakaszát. Valószínűleg a proletár szó vései változatáról van szó. Már a római korban is használták ezt a megnevezést, a 20. században a szótárok szerint az a munkás a proletár, aki pusztán a munkaerejét adja bérbe. Nálunk az elnevezés indoka az lehetett, hogy a Tanácsköztársaság után 1920-ban indult az építkezés itt, vagy egyszerűen csak távolabb esett a régi faluközponttól. Egy biztos, hogy az elsőként ideköltözött lakókra nem illett a klasszikus proletár megnevezés. A pataktól nyugatra az uraság földbirtokai voltak 1920 előtt. A Nagyatádi Szabó István-féle földtörvény alapján hitelre megvásárolhatták ezeket a területeket a parasztok. A földrendezés ugyan országosan nem lett túl sikeres, de Vésén ragyogó alkalom volt arra, hogy a fiatal házasok kiszabadulhassanak a közös udvarokból, és új házat építsenek, önálló életet kezdjenek. Így kerültek ide 1920 után a Bertók (Kondor), Bertók (Peti belső), Pongrácz (Bálint), Tóth (Újgazda), Ágh (Hásádi), Leposa (Káslaci), Bertók (Szücs) nevű családok. Valamennyien a 280 évvel azelőtti, Vésére költözött jobbágyok leszármazottai. Nyugat felől az új utcát lezárta a Szentiványi evangélikus tanító lakása. Ennek a házsornak a folytatásában nyitották meg később az Újtemetőt, majd itt lett a tsz-iroda, az építőtábor, amit ma öregek otthonaként használnak. 1945-ig csak az út északi felét foglalták el az új lakók. A déli oldal még szabad maradt. Ekkor még a Szücs-malom az utolsó épület az Ótemetőig. Az országútig kiért a Málok nevű szántóföld, tele nadrágszíjparcellákkal. A háború után ide is épültek házak.

A Szücs-malomtól észak felé haladva a Táncsics utca köti össze az Inkére vezető utat a dédivel. A Poletár kialakulásával egyidőben lehetett házhelyekhez jutni az utca nyugati oldalán, mivel ugyanahhoz a táblához tartoztak. Hét lakhelyet alakítottak itt ki. Miért nem többet? Megvették volna azokat is. Eddig ért Véssey Irma földtáblája, ettől északra a dédi útig már Véssey Lajosé volt a föld. A Szőcsénypusztán lakó 10000 holdas II. Lajos földjei már régen hitbizományhoz tartoztak, ezért az eladáskor az ügyvédi költség többbe került volna, mint az érte kapott pénz. II. Véssey Lajos gazdag, praktikus ember hírében állt, nem akarta a földjeit értékesíteni. Nem is lakott itt, meg ahogyan Hencz Eszter mondta 1992-ben *„Véssey Lajosék mások voltak, sohasem voltak igazi véseiek”*. Így aztán csak az 1946-os földosztás után építhették végig az utcát házakkal.

A Táncsics utca keleti felén sem lehetett akkor még ház. Véssey Irma utódainak majsorsági épületei, istállóik álltak itt. Ebben a háromszögben laktak a konvenciósaik is.

Az „egyke” korszak miatt elkezdett fogyni a lakosság, de a második világháború után sokan költöztek be Marton- és Merke-pusztáról, jöttek néhányan Terebezdről és Löncipusztáról is. Rövid kis utca nyílt a Poletárban az országúttól délre, Dózsa Györgyről nevezték el. A Véssey-kastélytól valamikor pompás vadgesztenyesor vezetett a tapsonyi erdőig. 1945 előtt ez még a Véssey család birtokához tartozott. A faluval határos részéből alakult ki a Szabadság utca. Ugyanekkor telt meg a Kossuth utca is. Ezzel be is fejeződött a falu jelentősebb bővítése. Az 1989-es rendszerváltás után több utca neve megváltozott. Számomra már újnak tűnik a Park utca, ami a régi inkei út egy szakaszából alakult ki. Ide költözött előbb az óvoda, legújabban pedig a polgármesteri hivatal.

Az utcákat tartalmazó régi térképre rajzoltam be az Ófalu épületeit visszaemlékezések alapján. Az ötvenes évek elején még a régi házak fogadták a faluba látogatót, de már látszott rajtuk a kor.

Faluközpont (1942)

Ezen a térképen három vegyeskereskedésű boltot is feltüntettem (21, 24, 27). Rajtuk kívül a Kisközzel szembeni Kishangyában is vásárolhattak a véseiek. Közülük a 24-es épületben volt legnagyobb a választék. Korábban Hangyabolt volt ez is, de később megvásárolta Bertók (Olajos, Vótbíró) Jóska bátyám. Egyik lánya, Lujza ágyom volt a boltos egy darabig. Salomonék az ötvenes évek közepén még a bolt épületében laktak, de már nem nyitottak ki. A másik kisebb üzletben Földesék voltak a boltosok. Elmondások szerint nagyon kedves emberek voltak, még vasárnap is kinyitották a boltot, ha valaki elfelejtett valamit. 1944-ben egyik éjszaka a családot felpakolták egy lovasszekérre, és a komáromvárosi (Zalakomár) vasútállomásra vitték. Ez az utolsó hír róluk. Leposa (Kászlaci) Jenő márványtáblát készíttetett tiszteletükre, ami most is ott látható a falu központjában a háborús hősök névsora mellett.

200 év után új országút

70 évvel ezelőtt még nem volt egyszerű átjutni a falun. Az országút három éles és néhány enyhébb kanyart tartogatott az ismeretlen utazónak, mintha a Bakonyban lenne. Az ökrös szekereknek nem okozott gondot. A második világháború után egyre több vontató, teherautó jelent meg az utakon. Most már nem látjuk veszélyesnek, pedig a Dobogó patak felett átívelő híd rövid szakasza halálkanyar hírében állt. Egykori nagy baleset miatt kapta ezt a nevét. Egy vontató sofőrje nem tudta bevenni a kanyart, és a pótkocsin utazó emberek mind beleborultak a patakba. Félelmetesnek mondták a Böhönye felé vezető „Nagyfóttést” is. Mostani szemmel nem is tűnik olyan veszélyesnek. Régóta érett a terv, rövidíteni kellene a Kaposvárt Nagykanizsával összekötő országút vései szakaszát. Azt hallottuk, a terv szerint eltűnik majd 3 éles kanyar, kiegyenesedik az országút. A Dobogó patak medre itt mélyebben halad, mint a dédi út alatt. A telkek kisajátítása nem okozhatott gondot az ötvenes években, még kártérítést is fizettek. Ekkor bontották le a régi nagy-kocsmát is. Útban volt.

Ma már a völgy feltöltését hatalmas teherautókkal néhány nap alatt megoldanák. Valahol azt olvastam, hogy a második világháborúval eltűnt az alföldi kubikusvilág. Lehet, hogy az Alföldről eltűntek, de mielőtt végleg letették volna a lapátot, 1959 nyárára átköltöztek Vésére. A Kenderföldek előtti dombot még át kellett hordaniuk a Dobogó patak völgyébe töltésnek. A kubikusok eszközei nem sokat fejlődtek Széchenyi István óta. A talicska mellett, a képen látható egylovas kordé jelentette a legkomolyabb szállítóeszközt. 1966-ban el kellett mennem a nyári építőtáborba, hogy dömpert lássak.

Alföldi kubikusok Vésén (1959)

Amikor 1959-ban megjelentek itt az alföldiek, mindenki kiment az utcára, ilyet itt még senki sem látott. Másnap libasorba rendeződve haladtak a földdel megrakott kordék az új út felé, mint a hangyák. Megtöltötték az egész Rákóczi utcát. Úgy tűnt, mint a végtelenített futószalag lenne.

A kubikus nem ült fel a kordéra, szigorúan a ló mellett gyalogolt. Amikor célhoz ért leoldotta a két rudat a lószerszámról, ezzel meg is történt a kiürítés. Ezután rögzítette a rudakat, visszakísérte az egyest, segítséggel telerakta földdel a kordét. Indulhatott a következő kör. Egyszer csak elkészült a töltés, majdnem olyan lett, mint amit most is látunk. Igaz járdára még nem tellett. Abban az időben egyszerűen csak „Újút” lett a neve.

Megváltozott a faluközpont képe. A nagykosma helyére park került. Az I. világháborús emlékművet átvitték az új park egyik sarkába. A „Zöldkereszt” helyett épült egy új egészségház. A Húsbolt átkerült Darabék családi házába. A Szűcs-malom már nem működött. Udvarába került a tsz-iroda.

Új országút (1960 után)

(1) bolt, kocsmá	(8) új óvoda
(2) presszó	(9) húsbolt
(3) evangélikus lelkészlak	(10) Szűcs-malom
(4) világháborús emlékmű	(11) Petőfi Sándor utca
(5) park	(12) Böhönyére vezető országút
(6) egészségház	(13) Nemesdédre vezető országút
(7) tanácsház	(14) Inkére vezető országút

Az Inke felől érkező teherautók felgyorsultak a lejtő miatt. Nehezen szokták meg a gépkocsivezetők a változást, nem mindenki vette figyelembe, hogy a Szűcs-malom utáni enyhe kanyar előtt fékezni kellene. Az utcánkba gyorsan odaért a hír, amikor nagy baleset történt Darabék háza előtt. Mire odaértünk már sok kíváncsiskodó megelőzött bennünket. Egy teherautót vizsgáltak a völgyben, állítólag elfolyt a fékolaja. Az úttesten haladó birkanyáját nem tudta kikerülni a kocsí vezetője. Számlálásaink szerint 68 birka feküdt a friss aszfalton. Ma már el sem tudnánk képzelni a forgalmat a régi úton.

Hol is van a Csigáskút?

Meddig tartott a vései határ? Hol volt a Hármashányás Terebezd, Felső-Segesd és Vése között? „Hát valahol a Csigáskút közelében, ahol a Nagyzsombékos-tó mellett megjelenik a Hármashányás” - olvashatjuk az 1761-es tanúkihallgatási jegyzőkönyvben. Ezen vitatkoztak, időnként háborúztak is a segesdi és vései pásztorok, jobbágyok úgy 300 évvel ezelőtt, pedig előtte békében legeltették göbőleiket és makkoltatták disznóikat. Okot mindig lehet találni, egyszer csak megromlott a viszony, elmérgesedett a vita. Arról, hogy III. Véssey Ferenc kihívta-e párbajra a Széchenyi grófot, nem hallottunk, sőt kártyacsatáról sem szólnak a krónikák, de az egyik tanú vallomásából tudjuk, hogy összegyűltek a segesdi lakosok, fejszékkel, csákányokkal, puskákkal felszerelve, körbevettek Nagy Ádámot, Bertók Péter kanászát, és üzentek Véssey Ferencnek: „...mongya meg a Vésseynek is, hogy jöjjön ki, ha mer, és hozza magán a Kék mentéjét, azt is lelövöldözzük róla, S ekképpen nagy hatalmassággal csúsztak a Segesdiek a meg irt jeleken felül lévő Erdőnek bírásában.”

Segesdi út (1) Csigáskút (2) Nagyzsombékos-tó és a Hármas hányás (3)

Megváltozott egy kicsit a táj. Most a Hármas hányástól keletre a Csöpröndi erdő, és a bekerített vaddisznós kert, mellette a Csöpröndi vadászház található. Volt szerencsém a vadászházban tölteni néhány napot. Ha nem is vadásztam itt, mint 1720 körül II. Nádasdy Tamás, Somogy vármegye főispánja, de egy kicsit körbe néztem a környéken. Igaz, most már nem bolyonghattam olyan szabadon az erdőkben, mint gyerekkoromban. Valamikor (1725) a Csöpröndi erdő területét Festetics Kristóf birtokolta, ugyanúgy, mint a terebezdí és böhönyei határt, beleértve a későbbi szilotai szőlőhegyet is. Délre a segesdi-eké volt a terület, pontosabban a Széchenyieké. A korabeli határ megegyezik azzal a mostani erdei úttal, ami a 61-es országutat köti össze a földi paradicsomnak is beillő vadász-pihenővel. Bársony-malomként jegyezték be a térképeken. Nevét tulajdonosáról kapta. Vajon járt-e erre Bertók Péter 1724 nyarán, amikor még Tapsonyban lakott? Talán csak a véletlen hozta, hogy Bársony Judittal tartották a keresztvíz alá Szántó Márton leányát.

A Nagyzsombékos-tó már kiszáradt, erdő van ott is, a Csigáskút még nem dőlt be, igaz 50 éve is van annak, hogy utoljára jártam arra. A kutat Csigási kútnak, a két kis dombocskát Csigási dombnak nevezték már akkor is.

A tanúvallomásokban a sokszor felemlített Hármas hányástól „napnyugatra” voltak a vései jobbágyok, később a parasztok erdei, legelői. Itt volt a Községerdő, ahol a legtöbb vargányát szedtem gyerekkoromban, a Zsöllér, az 1720 körül ásott Csigáskút, távolabb a Községi-legelő, a Nyíres, a Koták, a régi vásártér és a vásártéri kút. Régebben a vásártér

a „Segűsdi” úthoz kapcsolódott, csak később került a falu szélére. Ezeket az erdőket és a legelőket a jobbágyok közösen használták. A parasztvilág kialakulása után is (1849) közös maradt, a közbirtokossági erdő nevet kapta, Vésén Községerdőnek hívták.

A községi rezulától (fiatal erdő) délre húzódott a Segesdre vezető út, ahogyan gyerekkoromban mondták, a „Búcsús lénia”. Ettől délre a Kóczi betyárcsárda a kúttal. Úgy hallottam, most már nem tudnék búcsúra menni ezen az úton, fák nőttek itt is. Évszázadokon keresztül erre vonultak rendezett sorokban a zalai katolikusok a segesdi búcsúra, velük együtt véseiek is. Még talán az ünnepi cipőt is lehúzták, hogy kényelmesebben sétálhassanak a meleg augusztusi homokban. Már 300 évvel ezelőtt is országútnak nevezték, pedig sohasem volt lekövezve, de széles volt és homokos. Úgy tudom, évente négy búcsút is tartottak Segesden. Közülük az egyik leglátogatottabb a Nagyasszony napi búcsú, augusztus 15-e tájékán. Akiknek nem volt segesdi rokona, azok az ünnepet megelőző éjszakát a szabad ég alatt töltötték a kápolna melletti domboldalon. Érdekes történeteket kerekítettek ki ezekből a búcsújárásokról, témát adva a téli lámpafényes esti beszélgetéseknek. A mostani fiataloknak is tetszene, jó kis bulinak tartanák. Lehet, hogy nem tudják, hogy akkor a fiatalok szigorúan a szülőkkel mentek, élén a falu plébánosával. Úgy hallottam, újra felelevenítik a búcsújárás hagyományát.

A Bársony-malom (2019)

Vése szőlőhegyei

A Tapsonyi-hegy

Amikor éppen csak beköszönt Véssey István, a falu földesura, néhány jobbágnak már bora termett a Nemeskisfaludhoz közel eső Festetics-birtokon. Az egyik korabeli dokumentumból azt is megtudhatjuk, hogy a tapsonyi szőlőhegyen családonként megtermett 4-5 csöbör bor után már adóztak is (1720). Ifj. Kincses (Porosz) Józseftől hallottam: „Ahogy Vése felől Tölös pusztáról érkezve bejutunk a tapsonyi szőlőhegyre, egyből láthatjuk a Király-kutat és a Király-dombot, a vele szemben lévő lejtőn pedig a Kincseseknek voltak szőlőik”. Később egy tapsonyi krónika is megerősítette ezt, mellettük szőlősgazdaként tüntették fel a Pintér és a Varga családokat is.

Ezt a területet nevezték a telekkönyvekben Terebezdí-, a véseiek szerint pedig Tapsonyi-hegynek. Sokan összekeverik a tőle nem messze lévő Szilotával. Ez utóbbinak hivatalos neve: Böhönyi-hegy. Terebezdből is kettő volt 200 éve. Gyerekkoromban én csak az Alsó-Terebezdet ismertem, amit Feketesárnak is mondtunk. A II. Véssey István felhívására Vésére érkezett jobbágyok 1734 után már Szilotában kezdtek szőlőt telepíteni (Bertók, Leposa, Lébár, Gerencsér stb.).

Terebezdet önálló településként tüntették fel, 1300-ban még temploma is volt. Később Tapsonyhoz tartozott, nemesi előnévként is használták. Nemeskisfalud alatt lévő szőlőből készült bor Somogy vármegye legjobb vörösborai közé tartozott.

Szilotába a kövesúton és a Tapsonyi erdőn keresztül (folytonos fehér vonal)
Gyalogúton a Tapsonyi-hegyre (szaggatott fehér vonal)

Ennek közelében, de már a böhönyei határban volt a mi szőlőnk, valamikor ez is Festetics-birtokhoz tartozott. „Szirotaként” ismerték a véseiek. De valószínűleg az innen nem messze lévő Szilota-pusztáról kapta a nevét.

„Mögyök a högyre, Szirotába”

Ha Böhönye felé haladva elhagyjuk Terebezd-pusztát, a 61-es útról balra lekanyarodva, tíz perc gyaloglás után elérjük a hegykaput. Kaput én már nem láttam itt, de gyeptű vette körül a hegyet, mint Árpád apánk idejében a törzseket. A szőlők között kanyargó utakon el lehetett innen jutni Böhönyére vagy Nemeskisfaludra. Kiváló terület ez a szőlőnek. Kötött a talaj sok déli és nyugati lejtővel. Szép időben még a hor-

Szilotai legények borkóstolón

vátországi varasdi hegyeket is láthatjuk. Tudták ezt a Festeticsek is. Több faluból is ide jöttek szőlőt telepíteni a jobbágyok. Ha nem is egyvégtében, de ez a dombhát a Balatonig húzódik. Még Berzsényi Dániel is ültetett 40 hold szőlőt a Niklához közeli Kisgomba (Marcali) környékén.

Belépve a hegykapun egy hosszú völgyben haladunk északra. Középen kocsút, mellette balról gyalogösvény vezet a hegy belsejébe. Mindig egy kicsit emelkedik az út, elején könnyen, aztán nehezebben lehet tekerni a biciklit. Jobbra-balra gyümölcsfákkal tarkított kaszálókon juthatunk fel a pincékhez, majd a meredekebb emelkedőn a szőlősorokhoz. Az gyalogútról már csak a szőlőkarók látszottak.

Az út mentén néhány ásott kútból vehettünk vizet. Elszórtan laktak itt családok is. Majdnem mindig megálltam a Kerék család házával szemben lévő kútnál. Nemcsak a lovaknak volt ez az itatóhelye. Ez egy széles medrű gémeskút itató vályúval. Nem volt nagyon mély, nem úgy, mint feljebb a Pávelék melletti, a „Kétsoron”. A véseiek pincesorával párhuzamosan futott egy másik pincesor is, ezt nevezték Kétsornak. Itt már nemcsak a vései családoknak volt szőlője. Hallottam ennek a dűlőnek egy pikánsabb nevét is. Vésén sokan, ki tudja miért, csak fingos dűlőnek hívták. A Nemeskisfaludhoz közel eső területen nagyon mélyen talált vizet a kútásó. A víz 28 méterről verte vissza a beszűrődő fényt. Ha egy kavics leesett, már el is tűnt a víztükör. Ide már nem lehetett gémeskutat építeni, itt már csak kerekeskút volt a megoldás. Mindenki a közös kútról vitte a vizet a permevezéshez, hordómosáshoz, néha vödörben, néha hordókban lovaskocsival. Szőlőnkől 300 méterre lakó Pávelék kútjától alkalmanként 20 vödör vizet is el kellett cipelnem. A permevezéssel együtt már el is telt a nap.

Tovább, felfelé gyalogolva, kis kanyar után eljutunk a pálinkaházhoz. Itt kétfelé is folytathatjuk az utunkat. Mindkét irányba mehettünk, de akármelyiket is választottam, akkor

is volt még hátra egy kilométer. Ettől kezdve a biciklit inkább csak tolni lehetett. Egyik út rosszabb volt, a másik meg meredekebb.

A pálinkaház éjjel-nappal működött, Szabó Sándor és Kismiska Ferkó bátyáim voltak a pálinkafőzések. Felváltva aludtak egy kis szobában. Amikor később a Szilotát a böhönyi tsz átvette, nemcsak a pálinkafőzés szűnt meg, hanem rövidesen maga a szőlőhegy is. A régóta működésképtelen Bertók-malom géptermet alakították át pálinkaháznak. Itt már a szomszédunk, Németh (Hosszi) Jancsi bátyám felügyelte a főzést. Jó híre volt a pálinkaháznak. Azt hallottam, hogy az illegális főzéseknél elkobozott cefrét is idehozták vidékről. Egy táblázatból kiolvastam, hogy hozzáadott cukor nélkül legtöbb pálinkát a szilva és a sárgabarack ad. Itt nem termett sok sárgabarack, de annál több szilva, a törkölyt meg nem lehetett csak úgy kidobni. Itt a szilvapálinka volt a jellemző. Volt olyan szőlő körüli terület, ahol 80 szilvafa is kinőtt. Egy régi mondás szerint, amiből lekvárt lehet főzni, abból pálinkát is. Bár termett Kishegyen és itthon is szilvánk, de anyám szerint csak szilotai szilvából lehet lekvárt főzni, azok közül sem akármelyikből. Le kell törölni a gyümölcsről a kékes hamvát, ha ezek után nem lesz teljesen sötét, hanem vöröses, akkor ezt félre kellett dobni. A kishegyi a törlés után mindig vörös marad.

Nagyapámnak ősszel sok dolga volt a szilotai hegyen. Kis melencéjével (kis fateknő) járta körbe a szilvafák alját. Csak a lepotyogott szilvát szedte össze. A pince előtt leült, ráérősen kimagozta, majd bevitte. Akkor már nem termett annyi bor, mint az ő apja idejében. Szabadon maradt egy 1000 literes kád, egy 200 literes régen szebb napokat megért nyitott hordó, meg egy ablakos hordó is. Amikor nagyon sok szilva termett (általában három évente) a hordók megteltek, a kádba is szépen jutott. Egy jó szilva megvédi magát, mondták az öregek. A nyitott hordóval nem kellett semmit sem tenni, bebőrösödött az magától is, az ablakos hordót egy kicsit később bezárták, a kádban lévő anyag tetejét meg bekenték sárral. Az ablakos hordó tartalmát csak évek múlva főzték ki, a többiből még azon a télen pálinka lett.

A vörös színű szőlőből erjedés közben oldódik ki a színanyag. Ha darálás után azonnal leengedjük az oporto szőlő levét, csak enyhén színezett előlevet kapunk. A mostanában divatos rozé is hasonló módon készül. Más a helyzet az otellóval. Ebben a szőlőben sokkal több a színanyag. Szüretkor az összes szőlőt egy nagy kádba daráltuk, majd néhány nap múlva, ahogyan felénk mondták, „feldobja a törkölyt”. Ilyenkor még nem indul meg a forrás (esetleg elkezdődik), leengedhető a tükörtiszta, rubinpiros „előlé”. Nálunk az ebből készült bort tartották a legjobbnak. Ebbe nem került bele a szár és a héj kesernyés íze. A visszamaradt részt aztán kipréselték. Hogy intenzívebb legyen a szín, másodpréselést is csináltak. Ez alkalmas volt a fehér borok festésére is.

Mi mustot is eltartottunk húsvétig. 33 literes üvegkorsóba engedtünk otelló előlevet, édesanyám kevés szalicilt tett a tetejére, ledugaszolva hideg helyen tároltuk közel fél évig.

Király Sándort Vésén akkoriban csak úgy ismerték, hogy a Király tanító. Azon kevesek egyike volt, akinek szüleit 100 évvel ezelőtt Binczy tanító (Süle Zoli nagyapja) rábeszélte, hogy taníttassák. Már csak az utódok élnek, egyiküktől hallottam:

„Emlékszem ott ültünk nagyanyám szobájában, már alkonyodott. Későn gyújtottak lámpát errefelé, talán mert sokba került a petróleum, vagy csak megszokásból. Asztalon egy üveg bor, úgy emlékszem, hogy egy literesnél nagyobb lehetett, mintha pintes üvegnek hívták volna. Mellette egy olyan vágott üveg pohár, benne vörösbor. Vésén a

bor színe mindig is vörös volt, ha fehér termett, azt is megfestették otellóval. Még most is előttem van, ahogy a lenyugvó nap fényét szétszórta a vörösbor, furcsán átszínezve a fehér falakat. Csend volt, hamisítatlan kora esti vései hangulat. Később, amikor Kaposmérőn az úrvacsorát magamhoz vettem, meglepődtem, hogy itt a bor színe nem is vörös. Legfeljebb 12 éves lehettem akkor.”

Szilótában a parasztok szőlőjéhez, kaszálójához tartozott egy kis pince is, ez volt a férfiak második otthona. A II. világháború után már nem igen épültek ide újak, inkább csak örökléssel lehetett hozzájutni. Télen nem fagyott meg benne a bor. Azt a keveset, amit a gazdák nyárra meghagytak, hűvösen tartotta. Máshol présháznak hívták volna. Legalább két helyiségből állt, egy külső pincéből és egy belsőből, egyikbe ágyat és kályhát is raktak. Szóval olyan volt, mint egy kis nyaraló. A falutól elég messze volt ahhoz, hogy az idősebbek minden nap megtegyék az utat oda-vissza. Öregapám 33 évig volt özvegy, 80 éves korában még itt töltötte a hétköznapi napokat. Hétfőn reggel nyakába vette a tarisznyáját, elindult a tapsonyi erdőn keresztül. Visszagondolva, nem igazán tudom elképzelni, mit evett hat napig. A tarisznya nem volt valami nagy, bolt meg Kisfaludon volt legközelebb. Szerette a gyümölcsöt, különösen a hosszúszilvát, a lekváros kenyeret. A szilvafa alól felszedett tuskógombát megsütötte. Meg is érte a 91 évet. Hazafelé sokszor szedett a tarisznyájába vargányát, ha érett, valami erdei gyümölcsöt is hozott nekünk. Hétvégén itthon megborotválkozott, tiszta ruhát vett, megette a vasárnapi ebédet. Hétfőn kezdődött minden előlről. Nálam jóval idősebb másik unokája portáján is besegített. A három gesztenye és hét diófa ősszel elég sok munkát adott.

Amikor a szilotai szőlőhegy volt az úticél, sokszor választottuk az ősidők óta kialakított egérutat, ami a tapsonyi erdőn keresztül vezetett. Néhányszor, ha nem volt nagy sár, még lovaskocsival is erre mentünk. Meg sem tudnám számolni hányszor gyalogoltam erre egyedül. A Kossuth utcából indulva Ferencék hosszú, tip-top telkén kezdtem az utam. Az „Ághíd-lap” melletti urasági vadgesztenyés út vezetett a tapsonyi erdőbe. Fák között kerülgetni kellett a vizesárkokat. Ekkor még nem kötött le az erdő látványa. Mindennapos volt, meg aztán siettem is. Nem mintha elkéstem volna valahonnan is, egy kicsit tartottam az erdőtől. Csak akkor nyugodtam meg, ha kijutottam a birkalegelőre. Innen már csak egy kilométer volt hátra Tölös-pusztáig. Ritkán volt útitársam, menet közben elmélyedtem gondolataimban, máskor meg pihentettem az agyamat, más szóval elbambul-tam. Csak az útelágazásokra kellett figyelni, nehogy rossz utat válasszak. Ha a pusztán elmentem volna balra, eljutok a Tapsonyi-hegyre, de hát ott nekünk nem volt szőlőnk. Ha Koltaiék kutyáit is megúsztam, akkor már csak a magas „Sinyor” domb volt hátra. Ez semmiség, gondoltam, csak hát ekkorra már majdnem eltelt másfél óra. Jól elfáradtam, jólesett a hűvös pincében az ágyra vagy a padláson a szénára leheveredni. Koltai juhásznak megengedték, hogy a szőlőhöz kapcsolódó gyümölcsfákkal tarkított kaszálón legeltesse nyáját, persze csak a második kaszálás után. Hosszú éveken át szüretre mindig kaptunk egy vagy két bárányt. Sokszor ebből lett a szüreti ebéd is. Ha nem vágták le, hamar megnőtt, kora tavasszal eljött a Koltai vagy a Pintér Pali bátyám, hogy megnyírja az állatokat. Mi, gyerekek próbáltuk megtanítani a kis birkákat öklelni.

Kishegy

Miután lebontották a szilotai pincéket, kivágták a szőlőtőkét, hatalmas ekékkel beszántották az egész hegyet, egyre nagyobb szerepet kaptak a falutól nyugatra fekvő szőlők, gyümölcsösök. Ez a szőlőterület nem olyan régi, mint Szilotában. A Tapsonyi-hegy

Lányok a Kishegyen

korával pedig össze sem lehet mérni. Véssey Miklós halála előtt nem volt itt földje a jobbágyoknak. A Véssey család birtokolta azt a mezőt, amit a dédi út a régi inkei úttal közbezárt. Az uraság nem termelt itt bort.

A Táncsics utca sarkától elindult egy hosszú egyenes út, aminek Lönci-pusztá a végállomása. Ahogy egy kicsit eltávolodunk a falutól, balra megpillanthatjuk a Péter-hegyet. Ezt a nevet inkább csak azok használták, akiknek nem volt itt birtokuk, az itt dolgozók ezt is Kishegynek mondták. Ha végig sétálunk a Péter-hegyen, kiérünk az idősotthon és az Újtemető között a 61-es útra. A temetőhöz közeli részen épített magának takaros pincét, a két „mónár” Papp István és Kardos István. Valamikor Véssey Katalin birtokolta ezt a területet. Halála után (1858) vették meg a falu földművesei, később ültették be szőlővel. A Lönci úttól távolabb a szántóföld után ismét szőlősorokat látunk. Ezt már mindenki Kishegyként ismerte. A régi dokumentumok szerint Miklós-hegy volt a neve, de a nálam sokkal idősebbek sem emlékeznek erre. Pedig lenne ok rá, mert Véssey Miklós halála (1858) után vették meg a vései parasztok ezt a hosszú földnyelvet, aminek egy részébe szőlőt ültettek. Valószínűleg róla kapta a nevét a hegy. A Kishegyhez kapcsolódik a Rigó-hegy. Néhány embernek volt szőlője a dédi úttól északra elterülő Cserháton is. Egyszer voltam itt Lőczy Ernőék pincéjében.

A minap a balatonfüredi borvidéken felfedeztem egy szobrot, aminek a „Szőlőmunkások” nevet adta az alkotó. Kisérőnk, aki már nem először látta a szobrot megkérdezte: Látok-e valami jellemzőt a kompozíción? Ismerve a véseieket, nem találtam meglepőnek, hogy a férfialak metszőollót tart a kezében, míg feleségének a vállát egy kapa nyomja.

Nagy átalakulások (1940-1970)

A front közelében éltünk

Nemrég ismertem meg a 92 éves dr. Zsoldos Jenőt, aki aktív idejében 26 évig a Pénzügyminisztériumban dolgozott. Egyéves korában került Vésére, életének meghatározó szakaszát töltötte a faluban. Az utolsó hetven évben már nem Vésén élt, de mintha most ment volna el. *„Fiatal életemben olyan sok jót kaptam, tanultam, tapasztaltam Vésén, amelyek segítettek, sorsom kedvező alakulásában, később hasznosítani tudtam azokat az egész ország mezőgazdaságának fejlesztése érdekében.”* - mondta. Olyan szeretettel beszélt a vései emberekről, hogy úgy gondoltam, nem hagyhatom ki ebből a könyvből. Éppen 17 éves volt, amikor vége lett a háborúnak. Itthon élte végig a frontot, majdnem elvitték, de egy robbanásban megsebesült. Átélt a nagy változásokat, járt az evangélikus, és az éppen induló katolikus iskolába is. Szabó tanító és Kis István tanító által aláírt bizonyítványában csupa kitűnő érdemjegyet láttam. Kincses (Porosz) Jóska bátyám előtt kisbíróként ő dobolta ki a híreket. Ismerte a falut.

Már alig élnek kortársai. Alig van, akitől kérdezhetek. Kíváncsi voltam, hogyan élte meg azt az időszakot, amikor Nagybjomnál négy hónapra beásták magukat az ellenségek, és Vésén épült ki a kiszolgálók bázisa. Hogyan viselték az életet az otthon maradtak? Milyen volt az élet, amikor még földbirtokosok laktak a kastélyokban? Hogyan indult az élet a háború után? Olyan sok történetet hallgattam végig, hogy ezekből akár egy külön könyv is készülhetne. A históriák hallatán feszínre bukkantak az otthon hallottak. Minden estére jutott egy régi história. Esti meseként valóságos történeteket hallgattam, a téli estéken a frontot és fogságot megjárt katonák „hőstetteit” csodáltuk.

Amikor a front még nem ért ide, de már az égen megjelentek a bombázók, útkaparóként dolgozott Leposa Sándor (alias) idősebb Kislaky Sándor. Fiatal legényként mellette lapátolt az akkor 17 éves Zsoldos Jenő is. A kialakult gödröket kellett feltölteni kőzúzával. Most „kátyúzásnak” hívják ezt a műveletet.

„Ki lehetett bírni” – kezdte Jenő-, ha nem érkezett meg az anyag, leheveredtünk az árokpártra. A háború utolsó időszakában már állandósultak az amerikai bombázások. Nem is Vése volt a célpont, távolabbra repültek. *„Magasan szálltak, mint a vadlibák, fejünk felett csak úgy átrepültek. Nem éreztünk veszélyt, szemrebbenés nélkül elővettük a becsomagolt uzsonnát. Talán kíváncsiságból, talán, hogy jobban teljen az idő, az egyik alkalommal elkezdtem számolni a gépeket. Sokan el sem hiszik, pedig egy nap eljutottam 1500-ig.”* Pedig a gépek többsége éjjel repült.

A Kaposvárt Nagykanizsával összekötő országút régen is főútnak számított. Ezen vonultak vissza a német alakulatok 1944 őszén. Nagybjom és Böhönye között megálltak, négy hónapra beásták magukat. Állt a front egészen nagypéntekig. Vése lett a németek háterszága, nem csoda, hogy az orosz légierő célkeresztjébe került. A német tisztek, katonák elszállásolták magukat a faluban. A jobb házakat elfoglalták. Beköltöztek a Hencz-kastélyba is. Voltak köztük lovas katonák is. Lovaik nagy részét az uraság istállóiba kötötték be, a dédi út mellé légvédelmi ágyukat telepítettek.

A Hencz-kastély és környéke valamilyen központ lehetett. Milikéék is elköltöztek. Jenő félig felnőttként pontosan emlékszik, amikor a Hencz-kastély udvarán hatalmas üstökben főzték az ebédet.

Innen vitték a Böhönye és Nagybjajom között húzódó lövészárkokban fagyoskodó katonáknak. A kastély közelében az ég felé néztek a légvédelmi ágyuk, a „Boforcok”. A Zsoldos család akkor még a Hencz-kastély melletti házban lakott, Henczéket szolgálták. A szűkös lakásba kaptak albérlőt is. Jenőnek át kellett adni az ágyát egy német katonának.

„Boforc” légvédelmi ágyú

„Rendes, szolid fiúnak láttam, néha engem is elvitt a tábori konyhára, és híg kávét is adott nekem. Még most is látom a lelki szemeimmel. Kéves volt a hely, visszaszorultam a supíra”. Így nevezték a szülők ágya alól kihúzható pótágyat. Nemrég hallottam, hogy újra divat lett a „supi”, igaz nem a szükség szülte, mint akkor, és a szerep is módosult, azt hiszem még a neve is más lett. Fiatal anyukák ilyen ágyon pihennek, amikor altatják kigyereket.

A Kossuth utcában velünk szemben lakott a Papp molnár. Az ő háza egy kicsit jobb volt, mint a környéken lévő többi. Itt tisztak, orvosok laktak. Visszaemlékezve Pista bátyámra, megnéztem volna, hogy milyen képet vágott, amikor át kellett adni a birodalmát, a féltve őrzött szobáját. Édesanyám elmondása szerint a diftériában szenvedő 2 éves nővéremet a tábori orvosok kezelték, sikerrel. A katonák bekapcsolódtak a késői kukoricaszedésbe, elmentek Szilotába is, a pincesorra segíteni. A borfejtés nem is lehetett olyan kellemetlen munka. A faluban senki sem tudott németül, a kevert beszéd időnként mókásra sikeredett. Nem tudta a német kiskatona, hogy min is nevetnek, amikor többször megismételte, félig elmutogatta: „Amikor bementem a pincébe elcsodálkoztam, mert én még sohasem láttam ekkora „groß Fass”-okat”. Ha nem is tudták az egész mondatot lefordítani a falusiak, akkorra már a groß jelentését megtanulták. A falu többi utcájába is beköltöztek a német katonák.

„Egyik napon arra lettem figyelmes, hogy Kishegy felett egy bombázó egyre alacsonyabban száll, egyszer csak lezuhan az Inke felé vezető út baloldalán. Azt gondoltam, közel van, futottam a zuhanás irányába. A falutól három kilométerre lévő csődi erdőbe zuhant le a gép, a pilóta életben maradt. Egy-kettőre sokan voltunk ott, és jöttek a levente parancsnokok is. A pilótát bekísértük Vésére, a ruhájából cigarettát vett elő, kínálta a kísérőket. Úgy emlékszem, Kaposvárra vitték el”.

A falu felett keringő repülő mindig futásra készítette a fiatal fiúgyereket. Kisiskolás koromban egy vitorlázórepülő került bajba Vése fölött. Pillanatok alatt csoportba szerveződöttünk. Arra futottunk, amerre a gép repült. Megfordultunk a Szőlőki-dombon, a Csokmányi-réten, végül a Terebezd melletti füves területen kötöttünk ki. Valószínűleg alkalmi leszállópályát keresett. Mivel ennek előtte csak magasan szálló repülőgépeket láttunk, nem csoda, hogy megbámultuk. Órákig vártuk mire Nagykanizsa felől ideért egy dupla fedelű gép, majd felhúzta, és eltűntek Kaposvár felé. Utána, mint akinek része volt a sikerben, megelégedve ballagtunk hazafelé.

Naponta végig kísértük szemmel az égen a Budapestről Olaszország felé tartó postagépet. Akkor sokan irigyeltük a pilótákat. Még az ejtőernyőzést is kipróbáltuk. A pajtában, a gerendáról esernyővel ugrottunk le, persze arra vigyáztunk, hogy szénára essünk.

Újabb történettel állt elő Jenő: „Emlékeim között van még egy, amely egész életemre kihatott. Ez pedig egy robbantás. A repülőgépek és a harcoló katonák különböző robbanóanyagokat szórtak szét az országban, köztük Vésére is. Ezek közül egyet, amely olyan volt, mint a lapos elemben található rúd egyike, megtaláltam az asztalfiókban, ahová édesapám- mivel nem tudta mi az – eltette. Kíváncsi voltam, és késsel elkezdtem faragni. Valami sárga anyagot találtam benne, és kb. 2 cm hosszúságú alumínium szálat. A nagyobb részben talált anyagot meggyújtottam- közben elbújtam- az anyag elégett minden probléma nélkül. Ekkor már gyanítottam, hogy ez robbanóanyag. Egy kicsit óvatosabb lettem. Ezért a kisebb darabot rátettem egy téglára és egy másikkal megdobtam. Ketté nyílt, és kilátszott a sárga anyag. Először gyufával próbálkoztam meggyújtani, de nem sikerült. Parazsat tettem rá, azonnal robbant és alaposan megrongyolta kezeimet, lábamat, mellemet, még a fejemet is megsebesítette. Most is viselem nyomait. Orosz katonák vittek Kaposvárra, a kórházba. Később hallottam, hogy mások is jártak így, köztük Herczeg János is.” Tragikus vége lett annak, amikor a postás Annus néni férje, Szita János egy aknát próbált hatástalanítani a dédi út mellett.

Igaz egy kicsit későbbiek, de nekem is vannak történeteim. Alig telt el 10 év a háború után, maradtak még itt robbanóanyagok. Egyszer éppen gyerekkori barátommal, Hangácsi Tibivel búvóhelyet kerestünk a kertek alatt. Akkor még nem hasznosították az udvarok hátsó részét úgy, mint most. Sok volt ott a vadon nőtt akác, a bodza, meg a lapulevél, a jobb sorsot megért gyümölcsfák is elkorcsosodtak ekkorra. A kert végén árok, gyalogút, a kerítést nem sokan tartották fontosnak. Paradicsomként éltük meg ezt a dzsungelt.

Tibi, az akkori barátom felfigyelt az egyik gödörben egy rozsdás tárgyra. Ahogy megemelte, egyikből valami por kezdett folyni. Mivel ő volt az idősebb, beértem a rosszabb darabbal. Nem tudom, honnan vettük, de boxer nevet adtunk nekik. Korábban nem láttunk ilyet, csak később tudtuk meg, ezek a német hadseregben használt m4 típusú kézi gránátok. Mint minden ilyen korú gyerek, mi is kíváncsiak voltunk. Meg sem beszéltük,

Német gránátok

titokban mindkettőnkben megszületett a döntés, szét kell szedni. Előre hoztuk a „favágítóra”. Így neveztük azt a tuskót, amin a tűzifát szoktuk aprítani. Ehhez valami komolyabb ütleg kell, gondoltam, és bementem a lakásba, elkezdtem keresni a kalapácsot. Édesapám, aki háborúviselt ember volt, gyanút fogott, és elvette tőlünk. Gyorsan híre ment az esetnek, sok lett a „szakértő”, néhány óra múlva Kálmán Jóska bátyám kertjében fel is robbantották. Szakszerűen szalmát raktak rá, mint disznóöléskor a leszúrt malacra,

mindenki fedezékbe vonult, Jóska bátyám meggyújtotta a szalmát, elszaladt, és vártuk a hatást. Nem maradt el.

A háború utolsó napjaiban nem tudták tartani magukat a németek, visszavonultak Nagykanizsa irányába. Gyönyörű jegenyesor díszítette a kövesutat Böhönyétől Véséig. Hogy megnehezítsék az oroszok mozgását, egy kis vályút vágtak a nyárfák törzsébe, robbanó anyaggal töltötték meg, és robbantottak. Sok fát döntöttek így az országútra. Nagypénteken kezdődött a visszavonulás. Azt a hírt terjesztették, ha bejönnek az oroszok, itt a világvége, mindent ellopnak, a nőket mind megerőszakolják. Nem tudom, mennyi lett

ebből valóság. Erről nem beszéltek a faluban. Néhány napra elszállásolták magukat az oroszok. Örzse néném ki szokta adni az első szobáját még a háború után is. Kötve hiszem, hogy így kerültek ide az orosz tisztek. Mindenesetre valami komoly beosztásuk lehetett, valami „nacsalnyikok” voltak. Ezért itt nagyobb biztonságban érezték magukat a környék fiatal lányai. A hátsó szobában ideiglenesen hat ágyat is beraktak nekik erre a néhány napra. A Pap „mónárék” mellett volt egy kisház. A két fiatal lány (mindkettő neve Ilonka) a padlásra zárkózott be. A lenti kis szobában maradt a mama. Még egy kicsit be is feketítette az arcát, egy kicsit szorosabbra kötötte fekete kendőjét, befeküdt az ágyba és magára húzta a takarót. Amikor benyitottak a kiskatonák, rekedt hangon csak annyit mondott, „tuberkolózis”. Sarkon fordultak, az udvaron kuncogtak egy kicsit. Nem volt itt igazából front, továbbmentek a csapatok. Az első világháborút átélte nagyapám szerint a vonulásuk egy örökkévalóság volt, azt hitte, sosem lesz vége.

Egyszer csak vége lett

A háború vége felé vitték a lovakat keletre, nyugatra. Itt sok nem maradt, se kocsi, se ló, se szerszám. Szüleim azt hitték, ügyesek voltak. Előre eladták a lovakat, igaz az elásott, majd megszárogozott papírpénzért már nem kaptak semmit. Néhány nagyobb gazdaságban megjelent ugyan egy-két traktor, Milike gazdaságában is szántott egy, de 1946-ban ez nem sokat jelentett. Csontos Imre gépész cséplőgépét sokan vették igénybe, de ez volt minden. A háború előtt szántáshoz, termény szállításához legtöbbször lovakat fogtak be. Láttam még tehénfogatot is, de az ökrös szekerek ekkorra már eltűntek. Ahogy vége lett a háborúnak az itthon maradtak megpróbálták újraindítani az életet, de se ló, se traktor, a férfiak egy része még fogolytáborokban volt. Elindult a földosztás (1945, 1946) Kálmán (Öllés) Gyuri bátyám vezetésével. Mi is kaptunk a 10 hold földünk mellé még kettőt, az urasági cselédsorból felszabadulók még többet.

Azzal a néhány mezőgazdasági eszközzel, ami az uradalomból jutott nekik, nem sokra mentek. Dr. Zsoldos Jenő visszaemlékezésében írja: *„Amikor idősebb testvéreim*

Szünet a kaláka munkában egy fotó kedvéért

visszajöttek a fogolytáborokból, egyik keletről, másik nyugatról, mindennel próbálkoztunk. Most már akár viccesnek is tűnhet, de megtörtént, hogy lovak és ekék híján a család férfi tagjai kimentek a frissen kapott mezőre, és elkezdték kézi erővel felásni a szántóföldet. Ebben nem voltunk egyedül, környékünkön mások is így „szántottak.”

Megszűntek a környéken lévő urasági majorok (Marton, Merke). Tömegesen jöttek be az emberek a faluba. Sorra épültek a házak, a falakat agyagból tömték, betonvas helyett ott volt a „törek” meg az apró szalma. Rengetegen segítettek egymásnak, élt a kalács szellem. Ha most végig mennek a fiatalok a Kossuth utcán, nem is tudják elképzelni, milyen is lehetett itt az élet. Amikor elsős koromban a sarat kerülgetve siettem az iskolába, rengeteg vakolatlan ház között vezetett az utam, mindenfelé csak földbarna színű falakat láttam. Sokan örültek a tömés háznak, boldogok voltak, hogy végre önálló udvarban, önálló házban lakhatnak. Az ideköltözött lakók földet ugyan kaptak, de a műveléshez szükséges mezőgazdasági eszközökből csak néhánynak jutott. Nem csoda, hogy őket tudták először beszervezni a tsz-be.

Jött a beadásos világ, aztán a tsz

A Somogyi Néplap írásai idézik a kor szellemét, alapvető problémáit, a szocialista munkaversenyt, a beadásos rendszert, a jelszavakat, a jelmondatokat, a népművelők fontos szerepét, Rákosi elvtárs beszédének elemzését, ahol az újságíró szerint minden mondatnak, kifejezésnek, szónak, hangsúlynak történelmi jelentősége volt. Akik benne éltek egy örökkévalóságnak tűnt, pedig alig tartott tovább, mint ma egy választási ciklus.

A paraszti élet egyik legnehezebb időszakát élték át az emberek az ötvenes évek első felében. Jött a beadásos rendszer. Nem maradhatott el a szocialista munkaverseny a középparasztok között sem. Idézetek, összeállítások a korabeli Somogyi Néplapból:

- A Marcali járásban is egyre több dolgozó paraszt teljesíti és túlteljesíti az állammal szembeni kötelezettségét. B. József vései 10 holdas dolgozó paraszt, akinek hízósertés kötelezettsége 30 kiló volt, ezzel szemben egy 106 kilós hízósertést adott be, így beadási kötelezettségét hízósertésből 330 százalékra teljesítette. (1952. május)
- A Marcali járásban kiváló eredményt ért el a baromfi begyűjtésben Vése község, ahol a gazdák bevonásával egy nap alatt 15 mázsát gyűjtöttek be. (1952. január)
- Vése község dolgozó parasztsága nagy számmal gyűlt össze a községi tanács feldíszített tanácsstermében, ahol a tanács elnöke ismertette a falu dolgozó parasztságával Berzence község versenykihívását az őszi mezőgazdasági munkák időbeni, gyors és jó minőségben való elvégzésére. A közel 120 főnyi dolgozó parasztság lelkesedéssel csatlakozott Berzence dolgozó parasztségének felhívásához, és párosversenyre hívta ki

Nemesdéd község dolgozó parasztságát. A lelkes hangulatú gazdaggyűlésen a községen belül egyéni párosverseny kihívások történtek. B. Gy. 18 holdas dolgozó paraszt, a község mezőgazdasági állandó bizottságának elnöke párosversenyre hívta ki K. S. dolgozó parasztot. N. B. 15 holdas dolgozó paraszt T. J. 15. holdas dolgozó parasztot, D. J. 6 holdas dolgozó paraszt B. J. 8 holdas dolgozó parasztot, A dolgozó parasztok azzal az elhatározással távoztak a gyűlésről, hogy keményen harcolnak adott szavuk teljesítéséért. (1952.szeptember)

- De a népnevelők, most ne elégedjenek meg Vésén azzal, hogy megvitatták ezt a nagy-jelentőségű beszédet, hanem már a mai nap kezdjék meg Rákosi elvtárs beszédének ismertetését minden becsületes dolgozóval, hogy valamennyien megértsék: a népfontra szavazni annyit jelent, mint a békére, felemelkedésre szavazni. A népnevelők számára hosszú időre utat mutat Rákosi elvtárs beszéde. (1953.május)
- A vései tanácsház előtt hatalmas versenytábla vonja magára a járókelők figyelmét. Az ötágú csillag fölött félköralakú felirat: „Békeharc hírei” Ezután következnek az élenjárók: begyűjtésben, mezőgazdasági munkában és adófizetésben. A tábla alsó felén a lemaradókat dorgálja a tanács: „Akik miatt szégyenkeznünk kell”. Mindezek mellett a versenytábla érdekessége, hogy a felső része teljesen üres. Nem azért, mintha Vésén nem volnának békeharcosok. Korántsem! G. J. 6 és B. J. 8 kat. holdas dolgozó paraszt immár eleget tett, évi beadási kötelezettségének. N. B., P. S. elsőként végezték el a növényápolást. K. J. 5 kat. holdas dolgozó paraszt Vésén kifizette évi adóját. Mégsem olvasható nevük a versenytáblán. De nézzük csak az érem másik oldalát. Sz. I. nem adott be semmit az idén az államnak. B. P. nemcsak a sertéssel, baromfival, tejjel, tojással tartozik, gabonából is. A versenytábla pedig ott áll a tanácsháznak vetve hátát, s unatkozva bámul a levegőbe. Vájjon miért?! (1954.augusztus)
- Megindult az élet a vései DISZ-ben. A falu végén tábla hirdeti: „Vése termelőszövetkezeti község”. Tehát ebben a faluban is új élet kezdődött. Ezzel a nagy változással megváltozott a fiatalok élete is. Mindegyikük egy közösség tagja, a Petőfi, Táncsics vagy a Dózsa Termelőszövetkezeté. Munka után összejönnek a művelődési otthonban, 10 fiatal színdarabot tanul. A falu népe nagy kíváncsisággal várta a Pettyest. A szereplők már izgulnak a színpadon, a tanítók az utolsó tanácsokat adják a szereplőknek. Felgördül a függöny ... Kezdetől végig a közönség nagy tetszéssel, fel-felcsattanó tapsal fogadta a fiatalok szép, vidám előadását. Sokszor nevték és tapsolták meg Pettyest, izgulva mosolyogtak bátorosan szerelmén. (1956.május)

1952-ben már olvashattuk az újságban, hogy Szabadság és Dózsa néven kislétszámú tsz működött. Ide még nem léptek be a saját földdel rendelkező parasztok. Az uraság konvencióinak egy része alkotta a tagságot. II. Véssey Lajos korábbi földjének egy részét kapták meg a Malomi-dűlőben. Sztálin halála után (1953), Rákosi meggyengülésével felbomlottak ezek a kislétszámú tsz-ek. Nemsokára a helyükbe lépett az újra megalakult Dózsa Tsz. 1955 augusztusában beindult a tömeges agitáció a kaposvári gyári munkások segítségével nemegyszer erőszakos eszközökkel. Meg is alakult két másik, a Petőfi és a Táncsics Tsz. Ide már mindenki belépett, akinek földje volt. Erről regényeket meséltek a nálam idősebbek.

- A Marcali Járási Pártbizottság titkára jelentette szerkesztőségünknek, hogy Vése tegnap termelőszövetkezeti község lett. Egy hete kezdték meg a tsz-szervezést a községben a pártmunkások, a helybeli népnevelők és a Tapsonyi Gépállomás dolgozói. Türelmes felvilágosító munkájuk máris gyümölcsözőt: a dolgozó parasztok megértették, hogy boldogulásukat csakis a termelőszövetkezetben találhatják meg. Hogy mennyivel jobban élnek a tsz-tagok, mint az egyéni gazdák, arra példát szolgáltat a községben működő Dózsa Termelőszövetkezet is. A község földterülettel rendelkező lakóinak 95 százaléka írta alá a belépési nyilatkozatot. Mindez a kommunisták, a népnevelők okos szavának, a községi vezetők példamutatásának köszönhető. A pártszervezet, a tanács vezetői, a kommunisták, a tanácstagok írták alá elsőnek a belépési nyilatkozatot. 231 dolgozó parasztcsalád, 254 taggal, 3000 hold földdel lépett a nagyüzemi gazdálkodás útjára a községben. Többen a már meglévő Dózsa Tsz-be léptek be, ezenkívül két új termelőszövetkezet is alakult. A népnevelők, a pártmunkások, győzelemre vitték a termelőszövetkezeti mozgalom ügyét Vésén. A dolgozó parasztok rátaláltak a helyes útra, amely a szebb, boldogabb paraszti élet felé visz. ... (1955. augusztus)
- Ebben az időben írta az egyik újság, hogy Vésén egy nap alatt 11 Bertók János írta alá a belépési nyilatkozatot.
1956. februárjában feloszlottak a tsz-ek. A közös eszközöket széthordták, a parasztok visszakapták a földjüket, de nem ott, ahol korábban voltak a nadrágszíjparcelláik. Egy vagy két tagban mérték ki a 8-15 hold földet. A szőlők, zártkerti földek megmaradtak. Nekünk az Ághíd-lapban lett az új birtokunk, nem mentünk sokra vele. Valamikor Véssey Lajosé volt ez a szántóföld. Nagy nehezen vettünk egy tenyeres-talpas lovat. Nem tudom ki adta neki a „Remén” nevet, de az már régen lehetett, hallgatott még a „tüled” meg a „hojsz” vezényszóra. Ahogy 1958 nyarán megvolt az aratás, elkezdődött a termelőszövetkezetek újra szervezése, az agitálás.
- Vése régebben sokszor hallatta nevét. Meg is volt rá az oka: ötvenötben szinte néhány nap alatt szerezte meg a Termelőszövetkezeti község büszke címét. 17-én este összeült a belépési nyilatkozatot aláírt 18 család 36 tagja, és Búzakalász néven kimondták a kereken 600 holdas termelőszövetkezet megalakítását. Az első közgyűlésen elkészítették a hatszáz hold közös földre az üzemtervet. (1958. szeptember)
- Az elmúlt két hét alatt nagy változás ment végbe Vésén. A falu dolgozó parasztjai a nagyüzemi gazdálkodást választották. A 800 holdas Búzakalász Termelőszövetkezetbe 44 család kérte felvételét. Vése az ellenforradalom előtt is tsz-község volt. Most Szabó József tsz-elnök a szövetkezet többi tagjával meghatározta a felvilágosító munka megszervezésének feladatait. A legtöbb dolgozó paraszt a Búzakalász Termelőszövetkezetbe lépett be. Néhány középparaszt úgy határozott, hogy új közös gazdaságot hoznak létre. Az Új Élet Tsz alakuló ülését vasárnap délelőtt tartják meg. Földterületük meghaladja az 500 holdat. (1959. február)

- A falu alszik, a házakban rég lekattintották a villanyt. Vése utcáin csak a két éjjeliőr, Czippán Pál és Kincses Mihály köröz. A tűzoltószertár ajtaja behúzva. Bent Bertók József, Bertók Péter és Takács Józsefné őrködik. „Nem lesz hiba, ezt akár le is kopogtatom” - mondja Takácsné. A férfiak rábólintanak. A falu kenyere kinn van a határban. S ha ilyenkor tűz támadna, ha későn kondulna a harang, füst szagra ébrednének az emberek. Erre gondolva, bizony nem jön álom a szemükre. Míg nyár van, őrködni kell annak, akire éppen sor kerül. Vésén - mert szövetkezeti község a falu - egy hónapig a Búzakalász, egy hónapig az Új Élet Tsz tagjai állnak strázsát. A falu alszik, a falu mit sem tud Takács Józsefné fogadalmáról. (1959. július)

A tűzőrök

In memoriam Süle Zoltán, a szövetségi kapitány

Süle Zoltán

Apja 1932-től 1941-ig lelkészként vezette az evangélikus gyülekezetet, felügyelte az iskolát. Korai halála (1951) után Zoli anyjával élt együtt. Lenke néni Binczy tanító lányaként járt a kőszegi leánynevelő intézetbe. Zoli tizenöt évvel volt idősebb nálam, már felnőttként ismertem meg. Úgy hallottam, gyerekként is kilókkal küzdött, de később sem tűnt nádszál karcsúnak. Ennek ellenére, vagy talán ezért, imádta a focit. Csurgóra járt gimnáziumba. Matematikából kimagasló eredményeket ért el, még Pécsen is képviselte az iskolát matematikaversenyen. Miután megtudta, hogy matematika szakra készülök, beavatott az iskolai titkaiba. Származása miatt nem támogatták a továbbtanulását az ötvenes évek első felében. Rossz korban született. Ha húsz évvel idősebb lett volna, ismerve a kor szokásait, evangélikus papnak taníttatják, esetleg tanító, vagy tanár lett volna belőle. Ha néhány évvel fiatalabb, már megnyíltak volna előtte a lehetőségek. Így könyvelő lett a tsz-ben.

Agglegény maradt. Fiatal korában szervezte a falu életét. Színdarabot tanított a fiatal felnőtteknek, ruhákat, csizmákat gyűjtött a faluban a néptánchoz. Ha az ifjúság valamilyen tanácstalan volt, akkor megvárták, (mondhatom vártuk), mit mond „a Süle”. Hallgattunk rá. Nem láttam, hogy egyszer is belerúgott volna a labdába, de szövetségi kapitánynak neveztük. Kisiskolás korunkban vasárnap meszeltük a pályát, építettük az öltözőt. Bertók (Zsiba) Laci, a kőműves volt a mester, négy napig egyedül voltam culágere.

Laci „bácsit” jó balszélsőnek tartották, még a Marcali Honvéd NB III-as csapatában is játszott. Arra emlékszem, hogy egyik meccsen hatszor is faképnél hagyta az őrzőjét, aztán egy kivételével, ahogy az máskor is lenni szokott, fölé is rúgta a labdát. Én Süle Zoli tanácsaira figyeltem; mielőtt elrúgod a labdát, lépj mellé a másik lábaddal, akkor nem megy fölé. Hát ez ilyen egyszerű. A kapuban Bordás Nándor állt, steppelt vastag fekete rövid nadrágban. Akkoriban a középhátvéd Nád Béla volt, csukafejeseire emlékszem. A balszélső Bertók Laci, Bertók (Kondor) Tibi a középcsatár, a jobb szélsőt a változatosság kedvéért szintén Bertók Lászlónak hívták, pontosabban Bertók III-nak, de anyja neve után Fliszár Laciként ismerték a faluban. Bertók (Kondor) Tibi ragyogóan fejt, pedig nem volt magas, őt tartották a legtechnikásabbnak. Idősebb játékosként még láttam játszani a Horváth gyerekek apját, akit csak „Kiskanász-nak” hívtak.

Az „aranycsapat” 1960-ban: Bertók István, Kincses Kálmán, Pintér Béla, Szabó László, Szabó Sándor, Takács Béla, Takács Andor, Tulok András

Felsőskoromban Süle Zoli vidékiek beépítésével erősített. Megtehetette, mert Nemesdédén és Inkén sem volt a véseihez hasonló csapat. A marcali sorkatonák közül is válogatott. Még az Újpesti Dózsát is megjárt, kiválóan képzett játékost is hozott. Úgy emlékszem, mintha Pócsiknak hívták volna az egyiket. Minden poszton kiemelkedett. Sohasem ellenőriztem a hírt, de szóbeszéd szerint a magyar ifjúsági válogatottban is játszott.

A pályát „Kiserdei Stadionnak” hívtuk, alakja egy kicsit aránytalan, széles és rövid, mint a Benfica pálya. Félig körbevette az erdő. A nézőszámmal sosem volt baj,

A vései csapat valamikor 1947-ben. A kapus Herczeg János, meztelen felső testtel Horváth István, a „Kiskanász”, aki hátán vitte a csapatot. Balról Hada János, Lébár József, Zsoldos Jenő, Fazekas Gyula, ...

megkockáztatom, többen voltak, mint manapság egy első osztályú bajnokin. Az erdő fe-
löli oldalra nem állt senki, kivéve búcsúkor. Ilyenkor harcolni kellett a legjobb helyekért.
A nézők előtt nem volt korlát, teljesen oda álltak az oldalvonal mellé. Mi gyerekek vasár-
nap délelőtt rendesen kimeszeltük a vonalat, de a meccs végére már alig látszott. A nézők
egy része a tömegtől sosem látta a másik sarokzászló közelében a küzdőteret. Megoldó-
dott a probléma magától. A nézők négy-öt méterre is bementek a pályára, hogy jobban
lássanak. Ha feljűk szállt a labda, kiszaladtak a pályáról. Ilyenkor az oldalvonal másik
végén araszoltak befelé az emberek, mint egy harmonika úgy mozgott a tömeg.

Hullámvölgy után 1963-ban járási bajnokok lettünk. Nagyon ment ebben az időben a
csapatnak. Jött a megyei bajnokság. Amikor vidékre ment a csapat, a pályát meszelő gye-
rekeknek mindig akadt néhány hely a teherautón. A fél megyét bejártam a nagyokkal,
szívesen emlékszem vissza erre az időszakra. Nagyon komolyan vettem a meghirdetett
indulási időpontot. Az idősebbek már többet tudtak. Volt úgy, hogy fél órát is sétáltam a
bolt előtt, mire megjött az első focista. Zoli bácsi (mert akkor még így neveztük Zolit)
ilyenkor elővette Pannónia motorkerékpárját, a teherautó indulása előtt még összesze-
dett egy-két játékost vidékről. Izgultam, hogy elkésünk, a felnőttek nyugodtak maradtak.
A hazai szurkolók nem igazán szívlelték a vendégcsapatot. Volt úgy, hogy futva menekül-
tünk. Egy kéthelyi vendégszereplésünk jut eszembe. Azt már végképp nem tudom, hogy
mi volt a bűnünk, de nagyon megharagudtak ránk a kéthelyiek. Mintha számítottunk
volna erre, a ponyvás teherautón öltözött be a csapat a mérkőzés előtt. Amikor megszólalt
a hármasszó, futva ment minden játékos a teherautóra. Ponyva le, a sofőr indított,
máris záporoztak a kövek. Kéthely és Marcali között félreállt a teherautó, felöltöztek a
játékosok, és mintha mi sem történt volna, jókedvűen megvitatták a gólokat. Már nem is
emlékszem pontosan, mintha 2:1-re győztünk volna.

Csapatkép (1970)

Amikor itthon játszott a csapat,
ünnep volt Vésén, mint búcsúkor.
Vasárnap délután csak az özvegyasz-
zonyok maradtak a faluban. Hosszú
volt az út a pályáig, a lányok összeka-
paszkodva vonultak a foci pálya felé,
ha korán értek, tettek még egy-két
kört. Ha kikapott a csapat, akkor a
bíró minden volt, csak tisztességes
ember nem. Amikor az ellenfél szí-
mulált, az egyik pesti kiskatona kis-
pesti zsargonnal elkiáltotta magát:
„Vigyék a dögöt a rekettyésbe!”. Ha
győztünk, nagy élet volt a kocsmad-
varon. Mindenütt folyt az ital, még a
sört is nyúlszőr kalapból itták. Azt
mindenki tudta, a Süle a vörös kis-

fröccsöt kedveli. Mi, mint a mindenre figyelő gyerekek, kicsit távolabbról szemléltük a
„nagyokat”, de bevallom élveztük a bulit. Néhanapján, ha tellett rá, egy-egy málnát vagy
jaffát mi is megengedtünk magunknak. Ez az ital nem volt más, mint egy pálinkás kupica

szörp felengedve három deci szódával. Valahol olvastam az interneten, hogy Vésén minden üdítőt málnának hívtak. Megcáfolom ezt a mondást, mert hogy a piroson kívül volt még sárga is. De hát a recept ugyanaz, csak valami cukros narancsszörp került a kupicába. A málna árát megkerestük a kocsmaudvaron. Vasárnap délutáni meccs után a nagyok kugliztak, miközben megváltották a világot. Nem esett szó ott politikáról, csak a fociról. Aki gólt rúgott, az a mennybe ment, annak a válogatottban a helye. Amúgy is mindenkit Albertékhoz hasonlítottak, ha csetlett-botlott akkor is, ha gólt fejt akkor is. A kuglihoz kellett segédszemélyzet is. A felnőttek az ünnepi ruhájukat nem piszkolták össze, meg nem is volt előkelő a bábuk állítgatása. Ez a csellengő gyerekek feladata volt, meg aztán a golyók visszagurítása is. A tarifa már régen kialakult, a kasszát elvivő játékos mindig tudta, mennyi pénzt kell adni a gyereknek.

Nyáron sem maradhattunk foci nélkül. Lehetett beadásos-rendszer, vagy a tsz-alapítás kora, bulimeccseket minden nyáron rendeztek. Egyik évben sem maradhatott el a nők-nőtlenek találkozó. Mindegyiken túltett a kövérek-soványak összezsapás. Ekkor megmozdult a falu. Vasárnap délután csak úgy hömpölygött a tömeg a kövesúton a pálya felé. Mielőtt megtörtént volna a kezdőrúgás, sörös hordót gurítottak a küzdőtérre. Koros férfiak öltöztek be jobbnál jobb szerelésbe, nem hiányozhatott a svájci sapka sem. Már a látvány is megérte, nem beszélve a hangulatról. Még a hentes Takács (Burunc) Jóska bátyám is csatasorba állt, pedig addigra már igencsak nagydarab ember lett, nem olyan nádszál vékony, mint amikor Milike inasaként a tányért váltotta. A kövérek kapuját védte, neki még azt is megengedték, hogy a hosszú nyelvű péksütőlapáttal tolja ki a labdát a sarokból. Hogy mi lett az eredmény? Nem emlékszem. Arra igen, hogy egyszer óvást is benyújtottak a kövérek, szerintük nem voltak egyenlőek a feltételek. Nagy volt a forróság. Ezek után nem is lehetett másé a dicsőség, mint a soványaké. Nem sokáig örülhettek, mert eltelt néhány év, és kiszorultak a csapatból, kénytelek voltak átigazolni a kövérekhez. Végül a győztes megcsapolhatta a hordót. Mindenkinek jutott egy-két korsóval.

Eljárt az idő Süle Zoli felett, hallottam, hogy később már nem volt olyan aktív, Nagy István (Pityu) lett az utóda. Ez már egy újabb történet. Sajnos már ő sincs közöttünk. Emléküket megőrizzük.

Színjátszás-énekar-néptánc

1955-ben még a járda mellett feküdtek a villanyoszlopok. De mire felkapcsolhattuk a villanyt, a petróleumlámpánál még hosszúra nyúltak a téli esték. Kevesen olvastak akkor, TV-ről még szó sem volt, kocsmába sem mehetett mindenki. Az első világháború előtt és után gomba módra szaporodtak a falusi színjátszókörök, dalárdák. Egy képzetlen jó énekhang kevés volt egy operetthez, de a népszínműben kötelező nótára elég. Minden családban találhatunk egy kiváló énekhangot. A pati kántor, a harmónikás Bertók Jóska bátyám szerint apámnak igazi tenor hangja volt, én késői gyerek voltam, nekem már nem mutatta. A szomszéd „Kirá” néném mesélte, hogy Milike anyja magához hívta egyszer nagyanyámat, „*Te Kati, add ide nekem a Jancsit, urat csinállok belőle*”. Nem lett belőle színész, amúgy sem volt egy filmsztár alkat.

Csoportkép a premier előtt (~1932)

1932-ben a vései ifjúság is betanulta Tóth Ede A falu rossza című népszínművét. A fénykép az előadás szereplőiről készült. Sajnos a képen lévő emberek ma már nem élnek, de magam is felismerek néhányat közülük. Lébár Ida néném nálam sokkal többet tud róluk, pedig a papírt tartó édesapja akkor még legényember volt. A szereplők nagy része már több mint 110 éves lenne. Glatz Lajos tanácsára kerültek ki a fiatalok közül a rendezők, Lébár (Kismiska) József, Ida néném édesapja, valamint Gelencsér Ferenc, akik a kép közepén a zsámolyon ülve láthatók. Az ülő sorban az állítólag hegedülni nem tudó muzikusok, Lőczy Sándor bátyám és Takács János. Következnek a főszereplők Karnics Ferenc, a jelenlegi polgármester nagyapja és Bertók (Olajos Vótbíró) Margit. A harmadik lány Kálmán (Bodó) Bandi édesanyja. Mellette a bundasapkában Bertók (Nagybajszú) József, a két lány közül a baloldalon Karnics Erzsébet, jobbra, pedig a szomszédunkban lakó Bözsi néném (Bertók (Rakó) Erzsébet), apám unokatestvére, a szélén Karnics János feszít a katonaruhában. A fiatal lányoknak megtetszett a jelmez. Úgy hallottam, hogy a fénykép készítésekor a 15 éves Bözsi néném kipenderült a Glatz tanító elé, és azt mondta: „Ide nézzén, tanító úr! Ugye, milyen szép menyecske vagyok?”

Nem csak ezt a színdarabot adták elő a vései fiatalok a II. világháború előtt. Ránk maradt még néhány fénykép, de már nincsenek köztünk a krónikások.

Az 1945 és 1970 közötti időszokról már többet tudunk. 1946-ben a falu fiatalsága nagy feladatra vállalkozott. Készültek a Szakadék című dráma bemutatójára. Az előadást már a Véssey-kastélyban tartották.

A Szakadék című színdarab két szereposztásában (alsó: 1946, felső: 1956)

Az 1946-ban készült fényképen szerepel Zsoldos Jenő (felfelé tartott fejjel) a bajuszos fiatalember. Jól felismerhető Meiszterics István világos öltönyben, nyakkendővel, bajusszal. A gyerekek között felfedezni vélem Bertók (Kondor) Tibit és a kép bal szélén Takács (Hadnagy) Jóska bátyámat is.

A kedvelt darabot újra elővették 1956-ban. A régi szereplők egy része már kikopott a színjátszásból, a másik részük pedig továbbtanult, új szereplőgárda után kellett nézni. A kép közepén láthatjuk a főszereplőket, Bertók (Peti belső) Gyula lett a faluba visszatérő tanító, és Bükkösi Mariska a gazdag paraszt lánya. Tőlük jobbra Király (Kasza) Irma és Hada Gizella. A tanítvány szerepében a gyerek Pongrácz (Bálint) Sándor. A fénykép jobb szélén befelé fordulva láthatjuk Karnics Jenőt, a darab rendezőjét. Tőle balra tisztán látható két fiatal, Németh Lajos és Süle Zoli. Balról a harmadik Takács (Burunc) Ernő.

A Bíró lányai színdarabban Bertók (Peti felső) Laci, a költő kapta az öreg bíró szerepét, lányai Karnics Jolánka és Karnics Zsuzsa. A bíró lányai körül legyeskedtek fiúk. Jolánka úgy emlékszik, „*mintha az egyik udvarlót Bertók Ádám Jenő alakította volna.*”

Karnics Jolánka még arra is emlékszik, hogy Tapsonyban is előadták a darabot. Igaz, nem négy ökör húzta a szekeret, mint Petőfi versében, hanem lovasszekerekre pakolták a társulatot, „*úgy menének*” onnan a Tapsonyi erdőn keresztül. Visszafelé felszabadultan szólt a közös ének.

Az 1956-ben előadott Pettyes című darab egy antikatonáról szól. Még a fiatal Takács tanító is szerepet vállalt. Az akkori szereplőktől hallottam, hogy Bertók Laci, az öccse Viktor, valamint Karnics Jolánka is szerepelt benne.

A hatvanas évek elején újra felpozsdukt a „színházi élet” Vésén. Három év alatt négy darabot mutattak be. Majdnem úgy működött minden, mint egy igazi társulatnál. Voltak állandó szereplők és szervezők: Bertók (Kondor) Tibi, Balázs Irén, Ágh (Hásádi) Laci, Kislaki Rózsi és Süle Zoli. Kapcsolódott hozzájuk egy szerep erejéig Szabó Zoli és Kozári Ilonka, valamint Varga Béla és Zab Tibi is. Megemlítem még a színdarabtanulás nélkülözhetetlen segítőjét, a sűgőt. Jobban ki sem tudták volna találni, hogy ki legyen az, mint Bertók (Furu) Jancsi, a megrögztött agglégény.

Bertók (Kondor) Tibi hazaköltözött Budapestről, aki egy műkedvelő színtársulatban már eljátszotta Gárdonyi Géza Bor című darabjának egyik szerepét, barátai val eldöntöték, hogy Vésén is bemutatják. Tibi lett a darab rendezője és az egyik főszereplője.

A második előadott darab Tóth Miklós Jegygyűrű a mellényzsebben című vígjátéka volt. A történet főszereplőit, egy fiatal párt Szabó Zoli és Kozári Ilonka alakította.

Egyik legjobban sikerült előadás Tabi László Balatoni csetepaté című vígjátéka volt. A nyitóképre még emlékszem. Badacsonyi tájkép a díszlet, kempingasztal, háttérben sátor, tóparti öltözet. Külön színfoltja a nyitóképnek Süle Zoli, az állatorvos szerepében sportos alkattal, csíkos rövidnadrágban. Sári, a fekete lány szerepét Kislaki Rózsi alakította emlékei szerint. További szereplők voltak Ágh Laci a geológus, és Kondor Tibi a tornatanár.

A negyedik darab már illeszkedett a korhoz. Mi is lehetett volna a téma 1963-ban, mint a termelőszövetkezet. Az elnök Ágh Laci vitatkozott a nőtanács elnökével Kislaki Rózsi-val. Mindent bevetettek, hogy meggyőzzék egymást. Az elnök verte az asztalt, erre a fiatal lány az asztalra rakta az igazi pólyába öltöztetett műanyagbabákat és azok magnóról elkezdtek sírni. Rózsi még arra is emlékszik, este esett az eső, amikor az inkei előadás után Lacival hozták haza a pólyásbabákat. A közös szereplés eredményeként, másfél év múlva összeházasodtak.

Egyszer minden véget ér, feloszlott a társulat, de a kapcsolatok megmaradtak, Ágh Laci és Kislaki Rózsi, valamint Kondor Tibi és Balázs Irén családot alapítottak, sőt komák lettek. Történt egyszer, hogy szilveszterkor együtt szórakoztak az új kultúrház tánctermeben. A fiatalasszonyok hazaugrottak egy kis süteményre, kávéra, talán még egy kis likőrt is ittak. A pletykák kicsit hosszúra sikeredtek. A türelmetlen férjek elindultak, hogy visszahozzák asszonyaikat. Az ablakon keresztül látták, hogy egészen jól megvannak nélkülük is. Akkoriban még voltak nagy telek, nagy havak. Gondoltak egyet, a bejáratí ajtó elé hatalmas hótorlaszt hánytak, aztán eldugták a lapátokat, és visszamentek a bálba mulatni. Nem lett belőle nagy harag, egy óra múlva a táncteremben már együtt köszöntötték az új esztendő.

Egy énekkar vezetéséhez kell zenei előképzettség. Amikor kántortanítókat képeztek, ez nem okozhatott gondot. Az államosított iskolába is kerültek olyan tanítók, akik tudtak hangszeren játszani, értettek ahhoz, hogyan kell betanítani és irányítani egy többszólamú énekkart. Ilyen tanítónak ismertem meg Takács Istvánt. Elsős korunkban már kánonban énekeltük az Ég a város, ég a ház is kezdetű dalocskát.

Énekkart szervezett az iskola diákjainak, később a felnőtteknek is. Hagyománya volt a közös éneklésnek Vésén. Az 1910 körül születettektől hallottam, hogy a 1920-as, 30-as években dalárdát szerveztek a faluban. Amikor elkezdték szervezni a felnőtt énekkart (1960 körül), a régi hagyományokra támaszkodtak. A mozgósítás nehezen indult. Az iskola pedagógusai szívesen mentek az esti próbákra, de a falu többi lakosa tartott a szín-

A felnőtt kórus, vezényel Takács István

padi szerepléstől, nehezen jött össze a megfelelő létszám. Egyszer aztán megtört a jég, összeállt a kar. Csodálatosan énekeltek együtt a vései felnőttek.

Később, amikor már nem egy faluban tanítottak, a megyei pedagógus karban együtt énekelt Bozsoki igazgató Takács tanítóval.

Az ifjúsági mozgalom 1957-től új lendületet vett. Miután Kincses Árpád 1963-ban hazaköltözött, 1970-ig szinte minden ifjúsági rendezvényt ő szervezett (néptánc, szüreti felvonulás, bálók, KISZ esküvők, nyári kirándulások Badacsonyba stb.). Zenészként is ismertük, akik akkoriban bálókba jártak tudták, hogy Zab Tibi harmonikás mellett Árpi a tánczenekar dobosa.

A tánckar kivonul

Legkedvesebb emlékei között említette a néptáncsoport megalakítását, a táncok be-tanítását. Akkoriban egy Ki Mit Tud? sem lehetett meg néptánc nélkül. Tokaji tanul-mányai alatt az ottani táncsoport tagjaként megismert egy-két táncot. Vésén is szervezett egy csoportot. Akkoriban a jelmezkölcsönzés szóba sem jöhetett. Süle Zolival közösen járták a falut, régi díszes ruhákat, csizmákat gyűjtöttek. A sikereknek híre ment a járási székhelyre is. Küldtek egy szakszerű koreográfust, aki majd átveszi a szakmai vezetést, de a fiataloknak ez már nem tetszett, rövidesen fel is bomlott a csoport.

Kár, hogy az alábbi kép nem színes. Láthatnánk azt a színekavalkádót, amit a jelmezek mutattak. Sajnálom, hogy nem voltam egy évvel idősebb, mert akkor én is a szüreti fel-vonulók között lehetnék.

Szüreti felvonulás népviseletben

Emberek-tárgyak-történetek

Az utolsó aratás

Nem gondoltuk 1955-ben, hogy ez lesz az utolsó aratás a régi földeken. Mindenkinek egyszerre érett meg a búzája. Az aratást nem lehetett kalákában végezni. Nagyon régen kialakult a munkamegosztás. Kik kellettek hozzá? Egy jó erőben lévő fiatal házaspár, még egészséges öregek, és hát a gyerek sem hiányozhatott. A legfontosabb eszköz a kasza volt. Akkor volt csak hatásos a kaszakő használata, ha előtte kikalapálták a kaszát. Rá egy csa-pót szereltek fel, nehogy elmaradjon a levágott gabona. Más volt a szempont, mint a fű kaszálásakor. Fűvet hajnalban harmatosan kellett vágni, míg a gabonát szárazon.

Aratás napja előtt köteleket sodortak búzából, az asszonyok pedig előre megfőzték az ebédet. Eljött az aratás napja. Elől haladt a ház ura, vágta a rendet, utána a gyerek teregette a kötelet, majd a fiatalasszony sarlóval szedte a markot, rátette a kiterített kötélre. Általában két sorból került ki egy kévényi gabona. Az öregek megkötötték a kévét, ha idejük volt rá, kepekbe is rakták. A kepet máshol keresztnek nevezték. A kévéket úgy rakták, hogy a kalászkok kerüljenek a kepe közepére. 18 kévéből állt egy kereszt, tetején a papkéve, az védte a kalászkokat az esőtől. Volt idő, amikor nem is a kicsépelt búza, hanem a keresztetek száma alapján adóztak a jobbágyok. Így volt ez már 1735-ben Vésén is.

A kaszás és a marokszedő

Aratás után eljött a gabonahordás napja. Annyi lovaskocsist kellett felkérni, hogy egy nap alatt minden gabona bekerüljön az udvarra. Egy 12 holdas gazda búzájából takaros kis kazal kerekedett. A szépen megrakott gabonás kazal dísz volt a paraszti udvarnak. Nem a kertvégre került, mert kellett a hely a szalmás kazalnak is. Ez kaláka munka volt a legjavából. Egymást segítették a gazdák, kölcsönösségen alapult. A bor kínálása hozzátartozott a naphoz. Meg kellett vendégelni a kocsisokat is. Ilyenkor szokták levágni a nagykakast. Most ráérték főzni az asszonyok, mert a gabonahordás igazi férfimunka volt. Néhány erősebb asszony besegített a kévék feladásakor. Csak tűz ne legyen, - imádkoztak. A tűz nagy ellensége volt a falusiaknak, pláne ilyenkor. Nemcsak a házat kellett óvni, hanem a búzát is. Nagy veszélynek volt az kitéve lábon állva is, kazalban is. Nem véletlen, hogy hamar megszervezték a tűzőrséget minden faluban. A kisbíró kidobolta, hogy mi-

Masinálás

ilyen szabályokat kell betartani, mennyi vizet kell tartani hordóban, csáklya és vödör is kellett a hordó mellé. Gyerekkoromban még voltak tűzoltó versenyek. Rajtam soha nem volt tűzoltó sapka, valahogyan ez kimaradt az életemből, de nálam néhány évvel idősebb fiúk, időnként a felnőttek is büszkén álltak össze tűzoltóegyenruhában egy fénykép erejéig.

Masinálás, nálunk így nevezték a cséplést. Emlékszem nagy porral jár.

Ha valaki nem akart megmosakodni, így indokolta: „*Nem masináltam*”. Mivel nem volt elég cséplőgép, ki kellett várni mindenkinek, mire sorra került. A teljes gépezet két részből állt, egy lendkerekes pöfögő motorból és magából a cséplő masinából, a kettőt egy hosszú szíj kötötte össze. A tűzveszély miatt kellett a távolság. Nagyon vigyáztak, nem emlékszem, hogy masináláskor tűz ütött volna ki. A kévéket kézi erővel juttatták fel a vágóasztalra, a kévévágó lány (fiatalasszony) tudta a dolgát, és az etetőnek adta a

szétvágott kévét. Ő volt a második legfontosabb ember, a gépmester után. Egyenletesen etette a gépet. Sokszor hallottam régi rémtörténeteket, hogy egy kéve vágó lány beleesett a masinába.

A cséplőgép elején jött ki a mag, közepén a pelyva, hátul meg a szalma. Nagyobb gazdaságokban használtak elevátort is, de nálunk a parasztudvarokba be sem fért volna, így aztán kézi erővel rakták a szalmakazalt. A gép körül dolgozók egy részét a gépész hozta magával, a többiekről a gazda gondoskodott. Ismerősök, rokonok jöttek segíteni. A legutálatosabb munkát bízta a gyerekekre. Egyszer én is bekerültem a „polva likba” (pelyva lyuk). A búzamazagon lévő pelyvát leválasztotta a gép, egy lyukon kifújta. El lehet képzeni milyen por volt ott. Egy-két óra elteltével már csak a szemünk volt fehér. A masinálásért búzával kellett fizetni.

A cséplés végeztével a rokonok felvitték a padlásra a teli zsákokat, aztán kezdődhetett az ünnep, az evés-ivás. A nap végére megnyugodtak a kedélyek, a kert végén álló szalmakazalra már nem vigyáztak úgy, mint a búzakazalra. Így zajlott az utolsó hagyományos aratás, mert ezután jött a tsz, rá egy-két évre megjelent a kombájn is.

A vései gatyások

Nyaranta nagymamámnál töltöttem egy hónapot. „A vései gatyások...”-sokszor hallottam Mariska ángyomtól. A pati lányok így csúfolták a vései legényeket a múlt század elején. A gúnyolódás vége mégis csak az lett, hogy férjhez mentek Vésére. Csak Antalicsok közül 12 lány talált vőlegényt nálunk, és akkor még nem is beszéltem a Bertókokról, Darabokról, Hodoscsekekről és Simonokról.

A vései fiúk nehezen cserélték át a paraszt gatyát nadrágra, még akkor is hordták, amikor a szomszédos faluban már rég elfelejtették. „Persze, mert maradiak...”- élcelődtek a patiak. Nem tudom meddig jártak bőgatyában, a mellékelt kép szerint 1901-ben még igen. Az 1950-es években esténként még forgott a rokka keze a konyhában, kenderfonal készült, de a pirosmintás szőttes már csak a régi sublótból került elő búcsúkor. A szomszédban a szövőszéket is csak a rongyszőnyeg kedvéért állították össze.

A kendert évente ugyanabba a földbe vetették. Amikor a kendermag (csibeszem) megérett, már elmúlt a nyár. Nem sokat pihent a mag, hamar elvetették. Ha szép szál kendert akartak, nem ártott, ha előtte jól megtrágyázták a földet. Uralkodó növény a kender, ha elég sűrűn vetik, elnyomja a gatz. Meghálálja a gondos előkészítést, nem is zavarja a gazdát egészen a nyár végéig.

Bertók Jolán ősei templomba készülnek

A kender gúllákba rakva szárad

A falu szélén, a Véssey-kastélytól nyugatra fekvő dűlőt nevezték Kenderföldnek. Régóta ide vethették a kendert, már az 1854-es térképen is így nevezték ezt a területet. A szokásosnál is keskenyebbek voltak itt a nadrágszíjparcellák, de egyik legjobb minőségű földként tartották számon. Én már nem láttam itt kendert, azt sem sikerült kideríteni, mikor vetettek utoljára.

Biológiaóráról tudjuk, hogy a kender kétlaki növény, ahogyan Vörös Zoli mondta, van magkender, meg van virágos kender (van fiú és lány). A virágos kendert már a nyáron „kinyűtték”, a magos ken-

dernek hosszabb idő kellett. Amikor már ezt is ki lehetett húzni, gyakran elromlott az idő. A virágos kenderből készültek a puhább, finomabb vásznak, ebből lett nagyanyáink korában a lányok bő, bokros ujjú blúza. Ha rágondolok a sűrű vetésre, nem volt könnyű szétválogatni a kétféle növényt az augusztusi forróságban. A magos kenderből már keményebb vászon készült, a durvábbakból a ponyvák és a zsákok lettek. Ha elég száraz volt a növény, ki lehetett verni belőle a magokat. Ebből lett a vetőmag. A felesleget olajütőkbe vitték. Régen használták a faliórák olajozásához is.

Mire a kinyűtt kenderből bőgatya lett, volt vele munka még elég. A csokmányi rét szélén a patakhoz közel ásott, mély gödröket kenderáztató tónak nevezték. Mára biztosan feltöltötték ezeket, de akkoriban inkább másfelé mentünk, mert senki sem tudott úszni. Valahogyan azért egy kicsit később megtanultam. Amikor egyik vései rokonnal Zalakaroson találkoztam, elcsodálkozott: „Hogyhogy te tudsz úszni? A véseiek nem tudnak úszni, csak a patiak.” Hát igen, Paton sok halastó van.

Hol lehetett Vésén kendert áztatni? Mikor Vörös Zolitól érdeklődtem a Csigáskútról, meg a Nagyzsombékos-tóról, eszébe jutott, hogy ebbe a tóba vitték áztatni a kendert a falu lakói. Ennek a víznek mágikus erőt tulajdonítottak, az itt áztatott kender kifehéredett, különösen a virágos kender. Több kilométerre volt a Kenderföldektől, de a fehérebb, finomabb tapintású vászon miatt megérte a fáradozást. Az sem baj, ha egy kicsit „mocsolás” a víz, a friss másra jó. „A Kismiskák a Téglaszínben áztatták a kendert.” - tudtam meg Ida nénemtől. Bertók Jolán osztálytársam is úgy emlékszik, hogy gyerekkorában nagypapájával ők is ide szállították lovaskocsin a kendert. Mások a Csima-tóhoz is vitték.

Amikor két hét után kivették a szétázott növényt, nem volt valami finom illata, magyarán szólva büdös szagot árasztott. Hogy lesz ebből tiszta gatyá? Az még messze van. Napon pár nap alatt megszárad. Ha már nem süttött a nap, egy gödörbe tüzet gyújtottak, majd körbe rakták kenderrel.

A padlás egyik sarkában feledésbe merült eszközöket találtam. Szerencsére az idősebbek még tudták a nevüket. A megszáritott kender belső része erős szálabból áll, egy kemény héj veszi körül. Valahogyan el kellett tüntetni ezt a burkot. Össze kell törni, és ki kell fésülni a szálak közül. Ehhez kellenek a padláson talált eszközök. A tilóval összetörték

a héjat, a gerebennel kifésülték a felesleget. A gereben egy gyilkos szerszám. Félelmetes tuskéi vannak. A kovácsok hosszú, hegyes, erős, fémtűskét kalapáltak. Sűrűn átütötték egy deszkán. Mennyivel egyszerűbben oldja meg a Vakond nadrágja című mese írója. Csak meg kell kérni a sünt, hogy húzza be a fülét, farkát, és már kész is gereben. A kifésült anyagot sem dobták el, ebből lettek a legdurvább vásznak.

Nekem persze mindegyik csak kóc, másoknak a szakirodalomban szösz, illet használtak nem olyan régen a vízvezetékszerelők is.

Nem tudom, hány évig állt a padláson, de 1957 körül anyám még lehozta a rokkát, egy függőleges rúdra rakta a szösz, lábbal hajtotta a szerkezetet, kezével segített a rokkának, rövidesen egy csomó kenderfonal készült. Ruha már nem lett belőle, de disznóöléskor a hurka kötözéshez jól felhasználtuk. A nagyanyám olyan fonalat is készíthetett, amiből a nagyapám bőgatyája lett úgy 1910 körül.

A szövéshez sokan értettek, ennek ellenére régen a falu önellátásra rendezkedett be. Télen felállították a szövőszéket, és készült az abrosz, a lepedő, és talán a bőgaty is. Az anyakönyvekben, nem láttam annak nyomát, hogy Vésén sok takács dolgozott volna. Déden már voltak takácsmesterek, a Kisalföldön pedig tömegével. Nem véletlen, hogy arrafelé rengeteg a Takács családnév.

Rokkakerék

A vései jobbágys, később a parasztok nem termeltek fonalat eladásra. Valami felesleg azért mégiscsak kellett. 260 évvel ezelőtt a vései jobbágysoknak fonalat is le kellett adni a földesúrnak, III. Véssey Ferencnek. Mária Terézia Urbáriumában előírták, hogy az egyes jobbágysok milyen ajándékot adjanak a földesúrnak (tűzifa, kappan, csirke, tojás, fonyás stb.). Kincses Mihálynak a neve mellett volt a legnagyobb érték, fonyásból 3 és 3/4 „fund” a leadandó mennyiség. Az utána következők 3 funddal jöttek, többek között Bertók Ádám és Sz. Királyi István. Már csak azt kéne tudni, hogy mi és mekkora is lehetett 1 „fund” fonál.

A z 1901-ben készített fényképen a 13 éves kislány Simon Rozália, későbbi nevén Kincses Jánosné (1888-1970). Ő Bertók Jolán dédanyja, aki sok szőttest hagyott a dédunakájára. Jolán dédiye igazi népművésznek számított. Az ő korában még nem osztogattak ilyen kitüntetést, pedig csodaszép mintákat festett tojásra is. Tőle tanulta a hímes tojás készíteszt Bozók Rozi néni, aki megkapta a Népművészt Mestere címet. Kaptam egy csomó fényképet a szőttesekről, (rétes készíteséhez való, színesek, fehérbe fehér mintás, hímezett, keresztelőhöz való tiszta fehér). Lébár Ida néném szerint, ha halott volt a háznál tiszta fehér vászonnal terítték le az asztalt, fehér csipkéekkel meg a tükröket.

A Kismiska nagymama is szépen szőtt. Ekkor már a stafírunghoz masinavászra illet, nem úgy mint 250 évvel korábban. A vászon vései szővőszéken készült, de kellett hozzá venni masinafonalat (iparilag készült kender vagy lenfonál). A közepesen finom anyaghoz a szővőszékre kifeszíteszt fonal rokkán készült, a futóba pedig masinafonalat tettek. A rétes abrosz vastagabb anyagú (kell a súly a rétes feltekeréshez), itt mindkét fonal a falusi rokkán készült.

Bertók Jolán dédanyjának szöttesei

A kovácsok

Amikor idejöttek, minden Leposát Kovácsnak neveztek, még a földműveseket is. „Kovács László gyorsbeszédű ember hírében állt. Amikor nevét kimondta, lehetetlen volt követni, csak „Kácslaci” hallatszott belőle, amit később könnyebb volt visszamondani Káslacinak. Így született a Leposák egyik mellékeve.” Leposa Jenő lányától hallottam ezt a kis történetet.

A gyorsbeszédű kovács históriájában lehetett némi igazság. A Leposák egy része kovácsmesterként jött Vésére. Vend vidéken, ahonnan származnak, már évszázadokkal azelőtt is ismerték a „vasföldet”. A Domonkosfa határában található Vaslik (Vas-lik) gyenge vasércércéről kapta a nevét. Nevezték az ilyen földet vasföldnek, népiesen „vaszarnak” is. Az ebből nyert vasat használták fel a kovácsok. Nem csak a Leposák űzték a kovácsmesterséget Vésén.

A Kács nevet a kovácsból rövidítették. A szomszédos Böhönyén is találkozhatunk vele. Ismertem „Kács” Bözsi nénémet, aki egyszer azt mesélte, hogy kovácsszerszámok kerültek elő a kertjéből. Az anyakönyvekből azóta megtudtam, hogy azon a portán valamikor (~1790) Lébár János kovácsmester lakott, Bözsi néni a leszármazottja. Lébár János az első evangélikus templom építésekor (1786-1789) vasalta az ajtókat és az ablakokat, talán még Luther-rózsát is kovácsolt. A templomépítés számadásában találjuk a rendes fizetés mellett a „Kovácsnak borért” bejegyzést. Az anyakönyvekben gyakran beírták a név mögé a foglalkozást, legtöbbször a kovácsokét. Népszerű lehetett ez a szakma, a kitanult mesteremberek eljutottak más vidékre is. Kovács István gyermeke, András Belegen lett a helység kovácsa. Ott már a Leposa nevet használta. Még Vésén nősült, felesége Bertók Julianna. A Lébár kovácsokból Berénybe is jutott. „Exportáltunk” mestert Dédre is, ott a vései nagytekintélyű szűrszabó mester, Szmodics Mihály fia lett a falu kovácsa.

A kovácsszerszámokat, a műhelyre a pénzt elő kellett teremteni. A mesterség gyakran szállt apáról fiúra. Ha nem született fia a mesternek, akkor jól jött egy olyan vő, akinek tetszett ez a mesterség. Ha képzett mesterember a vőlegény, az egyenesen főnyeremény.

Hol helyezkedtek el a kovácsműhelyek? Mely családok adták a kovácsokat Lébár János után? 1735-ös összeírásban olvashatjuk Horváth Miklós neve után a kovács megjelölést, de akkor még nincs utalás a műhely helyére. Még 1752-ben is ő volt a falu kovácsa. A Leposák csak ezután következtek. Közülük a Kuzoli melléknevűek biztosan kovácsként jöttek ide. A mostani Rákóczi utca 6-os számú ház helyén laktak. A kovácsműhelyt a velük szemben lévő területen alakították ki. 200 év elteltével is dolgozott itt mester.

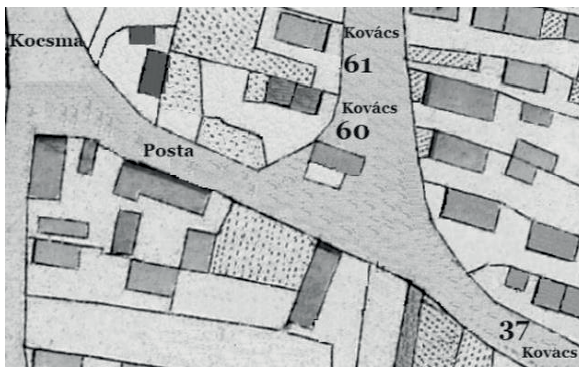
<i>a kovácsmester neve</i>	<i>születés- halál</i>	<i>a házastárs neve</i>	<i>a mesterség be- jegyzésének dá- tuma</i>	<i>a műhely helye</i>
Horváth (Kovács) Miklós			1735, 1752	Vése
Leposa (Kovács) Ferenc		Kardos Erzsébet	1765	Vése
Debreczeni Sámuel			1787	Déd
Lébár kovács			1786	Vése
Szmodics Ferenc	..-1835	Nagy Katalin	1807, 1825, 1835	Déd
Leposa András	1780-	Bertók Julianna	1805, 1836	Beleg
Lébár János	1781-	Kovács Julianna	1805, 1807	Vése
Lébár János özv.	1781-	Varga Erzsébet	1818, 1819, 1840	Vése
Kunics János		Hencz Julianna	1816, 1823, 1843	Vése
Gelencsér Ferenc			1818	Vése
Ágh István	1832-1892	Szabó Erzsébet	1856-1872, 1792	Vése
Kunics János		Tóth Ágnes	1858, 1855	Vése
Lébár János		Bertók Julianna	1871	Vése
Zarka József	1859-	Ágh Lídia	1872	Vése, Alsó-Segesd
Ferenczi Sándor	1860-1929	Ágh Ilona	1884, 1887, 1889	Vése
Gerencsér András		Milkovics Mária	1907, 1908, 1920	Vése
Ferenczi Sándor	1886-1945	Lébár Katalin	1913	Vése
Bertók Ferenc	1904-1958	Takács Mária	1932, 1950	Vése
Androsics István	1896-1973-	Horváth Teréz	1960	Vése
Balázs Sándor	1906-1990	Balázs Mária	1938, 1954-1966	Lenci, Pat, Vése
Horváth János	1924-	Ágh Margit		vései tsz, állami g.
Jandrics Sándor	1922-2007	Bertók Erzsébet		állami gazdaság
Horváth Ernő	1926-	Sipos Mária		állami gazdaság

Kovácsok listája

Ahol a köves út találkozik a mostani Rákóczi utcával, a régi térképeken egy patkoló szín alaprajzát láthatjuk. Úgy építették a kereszteződésbe, mintha ezzel akarták volna szétválasztani a kimenő és bejövő forgalmat. Így nem kellett bemenni az udvarba a lovakkal. Gyakorlatilag az útkereszteződésben elvégezhatték a patkolást.

Mikortól volt szükség patkolásra? 1864 körül már igen, de 100 évvel korábban még nem sok lovat kellett patkolni, ekkor még ökrökkel szántottak, fuvaroztak. Az átállás nem ment könnyen, 1840-ben Petőfi Sándor még a négyökrös szekérről írt versében.

Az Urbárium idejében már itt éltek a Leposa családok, de akkor még a Kovács vezetéknévét használták. Az egyik ágon elfogytak a fiúk, Leposa Erzsébet férjhez ment Ágh Ferenchez. Másképpen mondva Ferenc benősült a Leposa családba. A kovácsműhellyel szembeni lakásban laktak. Folytatódott a kovácsmesterség ugyanabban a műhelyben (60), de most már Ághnak hívták a kovácsot. Egyszer csak kezdtek fogyni a fiúk az Ágh családban is. Benősült Csurgónagymartonból Ferenczi Sándor az Ágh családba. Utána még a fia is folytatta a mesterséget. Átvették a régi műhelyt (60), ami az országút melletti első telken helyezkedett el. Később az útkereszteződéstől keletre is nyitottak műhelyt (37). Náluk egy kicsit korábban költözött Vésére Kunics József. A Rákóczi utca nyugati felén a második telken lett a műhelye, ahol még 1965-ben is láttuk kalapálni a Pusztakovácsiból idetelepült Androsics Istvánt. Az arcát persze nem igazán láttuk, titkolta, mintha direkt bekormozta volna. Néha azért odaengedte a nagyobb gyerekeket fújtatni. A 19. században ez a porta viselte a 61-es számot.

Az első kovácsműhelyek a 60,61 és 37 szám alatt voltak a faluban.

Bertók (Kondor) Ferenc vehette át az ifjabb Ferenczi Sándortól a kovácsműhelyt, használta is haláláig, 1958-ig. Nem volt itt mindig kovácsműhely. 1789-ben még Kuti nevű jobbágyok lakták, akik földműveléssel foglalkoztak. Néhányan még emlékeznek arra, hogy a második világháború idején a nagykocsmá udvarában is volt egy műhely.

Bertók (Kondor) Ferenc vehette át az ifjabb Ferenczi Sándortól a kovácsműhelyt, használta is haláláig, 1958-ig. Nem volt itt mindig kovácsműhely. 1789-ben még Kuti nevű jobbágyok lakták, akik földműveléssel foglalkoztak. Néhányan még emlékeznek arra, hogy a második világháború idején a nagykocsmá udvarában is volt egy műhely.

Balázs Sándor

Legutoljára Balázs Sándor nyitott önálló műhelyt Vésén. Kéthelyen született, lakott Tátika-pusztán, kovácsként dolgozott Paton is. 1954-ben költözött Vésére, a 250 éves Kincses porta egy részét vásárolta meg. Az udvar hátlujában volt egy gazdasági épület, ezt alakította át műhellyé. Ekkor még kovácsként dolgozott Kondor Ferenc is a kövesút mellett. Ha a két kovács nem is dolgozott együtt, gyerekeik egymásra találtak. Balázs Sándor lánya, Irén Kondor Ferenc fiához, Tibihez ment férjhez. A Kondor kovács hátrahagyott szerszámainak az újonnan létesített műhelyben hasznosították.

A Kaposvárótt élő 1926-ban született Horváth Ernőtől tudtam meg, hogy a második világháború után már nem volt szükség önálló műhelyre sem, de kellett a kovácsmester az állami gazdaságokban és a frissen megalakult termelőszövetkezetekben is. Horváth Ernő 1942-ben kezdte az inaséveit. A háború és a fogolytábor után tudta csak befejezni az iskoláit, hintólakatos és kovács lett a szakmája. A vései majd a böhönyei állami gazdaságban dolgozott, egy darabig Jandrics Sándorral egy műhelyben. A két fiatal kovácsnak sok feladata adódott, többek között ők végezték a 32 pár ló patkolását is.

Horváth János a Takács-kocsmá mellett lakott. A kovácsok egymás között „kolhoz kovács”-nak nevezték, mert a tsz-ben is dolgozott.

A faluban kovácmúzeumot alakítottak ki az 1990-es rendszerváltás után. Balázs Irén a falunak ajándékozta apja szerszámain és a díszes kovácsoltvas tárgyait. 2002-ben meghirdette a település az Országos Kovácstalálkozót. 2019-ig évente megrendezték, bízva várjuk a következőt.

A hentesbolt, a Karádi

Az ötvenes évek elején a pajtákban vágták le a marhákat titokban. A hatvanas években az állami hentesboltban csak „vállalati” húst lehetett kapni, ami nem volt olcsó. Hamar lett konkurencia, elkezdődtek a kényszervágások. Fontosabb események előtt (búcsú, karácsony, húsvét, néha még egy esküvő is) mindig eltört egy borjúnak, vagy disznónak a lába a tsz-majorban. Darabék „vállalati” boltjához türelem kellett. A felszeletelést és a mérlegelést még ki lehetett várni, de a fizetendő összeg nehezen született meg. Már ötször oda-vissza számoltam, mire a pultnál is lett eredmény.

Bezzeg a Karádi, a felvásárló. Még a „mázsa” mutatója meg sem állt, már mondta is az összeget. Később, amikor már bizonyos állásokhoz kevés volt a hat elemi, segítettem Pista bátyámnak az algebrában, de fejszámolásban nem lehetett vele felvenni a versenyt. A képen látható épület boltnak készült. Még akkor is Kishangyaként emlegették, amikor felvásárló hely lett belőle. A Kishangya egy szövetkezeti forma, elsősorban kis élelmiszerboltok tartoztak hozzá.

*Kishangya - később felvásárlóhely
Előtérben a hangyaszövetkezeti tagok*

Tűzoltószertár, csendőrpihenő, suszterműhely

„Újonnan építendő tűzoltó-szertár és csendőr-pihenő építésére 2479 korona 53 fillér előirányzattal f. évi aug. hó 25-én d. e. 10 órakor a községi tanácsteremben tartandó versenytárgyalást hirdet. Vése, 1910. évi július hó 21-én. Ágoston József körjegyző, Szabó János bíró.”

A falu központjában a bolt mellett fel is épült. 60 évig szolgálta falut, a csendőrpihenő hátsó feléből később rendőrszoba, az első részből pedig suszterműhely lett, ez utóbbi a nagykocsmá épületéből került ide.

Osztálytársam, Bertók Éva apja volt a suszter. Ha benéztem az ablakon, ahogyan Hofi Géza mondta: *„Nem beszél, mert szájában van a faszög”*. Illett rá, nem volt bőbeszédű. Bizony akkor még megtalpalták a csizmákat és a bőrtalpú cipőket. Készült itt új lábbeli, még futballcipő is, volt ilyen a lábamon, jó kemény, boltozatos orrú cipő. A falusi bekeknek kiváló szolgálatot tett. Jó messze el lehetett vele rúgni a labdát „csőrrel”, de még sorban álláshoz, tolakodáshoz is jó volt. Félretéve az ironikus megjegyzéseket Gyula bácsi jó suszter volt, igazi iparos, állandó tarifái voltak. Talán az sem véletlen, hogy a központban volt a suszterműhely. 1786-ban Paksi Mihály, a falu köztisztviselőként álló csizmadiamestere, mindenki komája, itt lakott feleségével, Both Katalinnal és gyerekeivel. Ezek után hosszú ideig varrta itt a csizmákat más mester is. Hajdan a falu központjában laktak a mesteremberek, a Felső utcában és később az Alsó utcában a jobbágyok és a zsellérek.

A Külsőréten többen is a dédi Plandlerre esküdtek. Amikor vasárnap délelőttönként Lőczy Ernőék előtt leszállt a biciklijéről, majd bicegő járásával becipelte az udvarra a nagy zsákot, már ott várták a szomszédok. Hasznavehetetlennek tűnő cipőket is bevállalt fillérekért. Indult a bolt, bugyorszerű zsákjából sorra vette elő a megjavított lábbeliket. Nem voltak nagy igények, mindenki boldog volt. Az öreg suszter megkapta kis pénzét, sorra itta az áldomásokat, mert ingyen bor mindig volt egy parasztháznál. Mikor az összegyűjtött rossz cipőkkel, meg persze a pénzzel, kissé kaptatosan elindult Déd felé, senki sem aggódott, hogy az árokparton szundikáló Plandler bácsi mellől ellopják a lábbeliket. A pénze sem veszett el. Egy kis pihenés után mindig szerencsésen hazaért, és egy hét múlva pontosan kilenckor, ismét várták Lőczyék udvarában. Sosem késett. Csak azon csodálkoztam, hogy semmit sem kevert össze.

Beszálló a hét akáchoz

A katolikus templom közelében ma már egyik ház olyan, mint a másik. Nem volt ez mindig így. Gyerekkoromban ott állt egy utcafrontos ház, elől négy ablakkal, középen utcára nyíló bejárattal. Úgy nézett ki, mint egy kisvárosi polgárház. Vésén a parasztok nem ilyen házban laktak. Ha rákérdeztem, azt mondták, ez volt a Takács-kocsmá. Nem is hallottam a másik elnevezésről. Takács Évától, a ház egykori lakójától tudtam meg, hogy a bejárat fölött valamikor volt egy felirat: Beszálló a hét akáchoz. Nem volt véletlen a név, a ház előtt akkor még kis akácfa álltak. Később a cégtáblán a kocsmáros nevét olvashatták: Takács Ferenc.

Valamikor az 1930-as években megvette az itt álló házat egy kaposvári család, mellé egy darab szőlőt is a Szilota-hegyen. A házaspár előtte bejárta a világot. Az ő történetük egy igazi amerikai történet.

A szőkedencsi Takács Ferenc és a búcsúszentlászlói Horváth Ágnes egymást nem ismerve kivándorolt Amerikába. Ott összeismerkedtek, házasságot kötöttek, 1912-ben megszületett első gyermekük, Takács Mária. Amikor a másodikat várták, eldöntötték, visszaköltöznek Magyarországra. Először Ágnes indult útnak. Ferencnek még el kellett intézni néhány dolgot, pénzzé kellett tenni az ottani értékeket. Amikor Ferenc is elindult volna, kitört az első világháború. Az apa csak öt év múlva láthatta meg második gyermekét. Az 1920-as években Kaposváron vettek házat. Később kihasználva az adandó lehetőséget Vésére költöztek. Nem volt nehéz megtalálni a megfelelő házat, segített a régóta Vésén lakó Takács Lídia, Takács Ferenc testvére. Gyerekei Nagy György és Nagy Lajos akkorra már családot alapítottak. Későbbi utódként ismertük meg az Antalics lányok anyját, Farkas Irént, valamint az Alsó utcából Farkas Jósikát.

A Takács-kocsma bejárata

Ha a kövesúton érkezett az utazó, megpillantotta a feliratot, rögtön tudta, hogy jó helyen jár, ha kedve támadt egy kis marhapörköltre. Az ital sem volt akármilyen, szilotaival otellót kapott mellé. Ha kinyitotta az utcára néző bejárati ajtót, már ott is volt a fogadóbizottság. Az előtérben ott játszott Éva, eligazított ő mindenkit. Balra lehetett bejutni az étterembe, jobbra pedig a Takács család lakásába.

A szépen berendezett teremben legalább 10 kerek asztal lehetett. Ahogy az illető, minden asztal megterítve várta a vendégeket. Itt ebédelt a ház lakói is. Az anyuka és a nagymama főzött. Lancsalics János ült a cimbalom mögött, szórakoztatta a vendégeket. A „cimbalmos Jancsinak”, ahogy Vésén ismerték, volt egy igazi cigányzenekara is. Komáromról csatlakoztak hozzá a többiek, ha valami bálra vagy lakodalomra hívták őket. Jánosnak ez volt az élete, nem csak zenélt, játszott is. Időnként térdére ültette Évát, olyan nótákra tanította a kislányt, amitől nem volt elragadtatva az anyukája.

Itt találkoztak a molnárok, a kovácsok, az erdészek és környék lakói. Gyakran idejárt kártyázni Papp Pista bátyám is. Nem sokat fogyasztott, egy pohár mellett el volt egész este. Kérdeztem Évát, honnan emlékszik ennyi mindenre? „Van sűgóm, a 98 éves anyukám.” Itt rendezték minden évben a szüreti bált is. Vésén évente három vásárt tartottak. Ilyenkor a kocsma kiköltözött a vásártérre. Zónapörköltet kínáltak, csapra verték a sörröshordót. Kezdetben jól jövedelmezett a kocsma, de a nehéz időkben mást is ki kellett találni, szódakészítésbe kezdtek. Volt már tapasztalat, Éva anyai nagyanyja szódásüzemet tartott fenn Inkén. Innen hordák a szódát a kocsmába is. Amikor a nagypapa örökre elment (1949), végleg bezárták a kocsmát.

Amióta én emlékszem, nem volt ilyen étterem a környéken. Az államosítás nem kerülte el ezt a magánvállalkozást sem. A Véssey-kastélyba beköltözött az iskola, a Hencz-kastélyt még az állami gazdaság használta, a tanácsházának hely kellett. Így lett rövid időre a kocsmából tanácsháza.

*Az ifjú pár: Bozsoki László és Takács Erzsébet (1948),
kocsmáros és felesége: Takács Ferenc (4) és Horváth Ágnes(5)
testvérek: Takács Mária(1) ifj. Takács Ferenc(3)
unokák: Bertók Tibor (1), Takács Éva (2)*

Kérvényre visszakapták az épületet, de már semmi sem volt a régi. A szódaüzemet is államosították, az anyuka alkalmazottként dolgozott a szódásüzemben. Amikor Éva édesapja is meghalt (1956), mindent felszámoltak Vésén, eladták a házat, Inkére később Budapestre költöztek. A nagymama Vésén maradt.

A Takács-kocsmá épületét és a szódásüzemet Varga Magdáék családja vette (1958) meg abból a kártalanításból kapott pénzen, amelyet az országút korszerűsítése miatt lebontott házukért kaptak. Magdi apja egyes fogattal vitte a szódásládákat a boltba, a

kocsmába. Úgy is neveztük, a „szódás Laci” (bátyám). A hatvanas években többször is jártam ott szódáért. Kis pénz is pénz. Itt egy forint tíz fillérbe került egy liter, a kocsmában meg egyötvenért adták. Később lebontották a házat, újat építettek a helyére.

Mamának csak a doktor az ember

A Zöldkereszt mozgalom egy állami népegészségügyi szervezet volt Magyarországon a két világháború között. Elsősorban a falvak egészségi helyzetén akartak javítani. Mit tudunk mi a mozgalomról, nekünk egyet jelentett azzal az evangélikus iskolával szembeni parasztházzal, ahol találkozhattunk a doktorral meg a segítőjével. Ide jött a „Dédi Doktor”. Mert hát akkor még Nemesdédén lakott a körzeti orvosunk. A szüleim még a dédi „Gógli”, és az inkei „Kövér” doktorról, meg a vidi „Boszkovics” fogorvosról beszéltek. Én már csak a fiatal György Ferencet körzeti orvost ismertem.

Nehezen épült ki a körorvosi hálózat. Marcali járásban 1860 körül felmérték az igényeket, és három településen hoztak létre körorvosi rendelőt. Véséhez a legközelebbi Nemesviden volt. Később Nemesdédre is került orvos, itt lett patika is. Amíg Vésén éltem, sosem lakott itt orvos, patikába is Dédre kellett járnunk. Zöldkereszt már nincs, a neve is feledésbe merült.

Hogy kerül az emlékeimbe a bikaistálló? Azt hihetnénk azért, mert a mostani központi park és a tó közötti épületben tartották akkoriban a falu bikáját. Ez igaz is volt, de miután átalakították az épületet, megváltozott a funkciója. Bevallom, mindig azt hittem a bikais-tállóból lett az orvosi rendelő. Ebből annyi lehetett az igazság, hogy a masszív téglapépületet elbontották, mert kellett a hely az új útnak és az orvosi rendelőnek.

Amikor ingyenessé tették az egészségügyet, a falu asszonyai gyakran összegyűltek rendelő előtti váróteremben. Sokára került rájuk a sor, de nem panaszkodtak, volt kivel beszélgetni. Mindenkinek lett szemüvege, villogtak a műanyag fogsorok, kaptak két forintért Kalmoppyrint is egy egész levéllel. Soha véget nem érő anekdotákat mesélhetnek, ha feleleveníteném azokat a történeteket, amit a váróban meséltek a környék asszonyai egymásnak, mert otthon és a szomszédokban folytatták a történeteket. Akkoriban, ha akartam, ha nem, végig kellett hallgatnom a gyerekszemmel csak siránkozásnak tűnő panaszáradatot, ami a betegségekről szólt. Az utcán lévő sok özvegyasszony azon versengett, hogy kinek van többféle baja. Szabó Katica néném sokszor kihívatta doktort. Megtehetette. Akkor már meg volt mindene, egyedül élt, nem volt gyereke, idősebb korában már megjelentek nála a kisebb-nagyobb betegségek is. Fel is tűnt a szomszédasszonyának, a másik Katica nénémnek a gyakori látogatás: *„Hallátok ez a Szabó Kata talán sose hal meg, minden nap itt van nála a doktor.”*

Nagy becsben volt akkor a doktor, azt hitték, mindenről tud, mindenkit meg tud gyógyítani. Sógorom, Feri egyszer meg is jegyezte: *„A mamának csak a doktor az ember”*. A sors úgy hozta, hogy családunkban már vannak orvosok. A múltkor a Hada Matild meg is jegyezte, most az Irma néném büszke lenne. Már én is megöregedtem, egy kicsit másként látok sok mindent, de akkor, fiatal gyerekként nem akartam elfogadni, hogy a betegségekből áll az élet. A nehéz munkában hamar elkoptak az emberek. A fájós lábú, rossz derekú, magas vérnyomású nénik vártak a doktorra, és még mennyi betegségükről nem is tudtak. Azon sem gondolkodtam akkor, hogy Zsófi néném az utca végén miért megy olyan testtartásban, mint egy derékszögű vonalzó élére állítva. Nagyon sokféle kezeletlen betegség nyomorította meg az idősök életét.

Nem így a férfiak. Csak akkor mentek doktorhoz, ha nagyon muszáj volt, legtöbbször akkor se. Egyik legnagyobb eredménynek azt tartom, hogy kiszűrték a tüdőbajosokat. Az ötvenes években újra terjedt a kór a faluban. Szerencsére ekkorra már Magyarországon is rendelkezésre álltak a nagy barna papírzacskóban tárolt Pas tabletták. Az utcánkban többen is elkapták ezt a betegséget, egy időben még apám is. Ő persze azt mondta, hogy csak tüdőbeszűrődést kapott egy mellhártyagyulladás után. Időnként, egy-egy tüdővérzéskor megjelent a „deres” az utcában, ahogyan errefelé a mentőt hívták. Szerencsére majdnem mindenkit sikerült meggyógyítani. Jó lett volna ez a gyógyszer az első világháború előtt és után is. A halotti anyakönyvekbe mindig beírták a halál okát. Találtam olyan anyakönyvi oldalt, ahol az időrendi sorrendben felsorolt nyolc eset közül hét helyen a halál okaként a TBC-t jelölték meg.

Ekkor már minden falunak volt bábaasszonya. 200 évvel korábban is kellett, hogy legyen, legfeljebb nem hivatalosan. A mindent tudó bábákat sokszor boszorkánysággal is megvádolták. Egy falunak rangot jelentett az önálló bába. Somogy vármegye egyik evangélikus artikuláris helyén, Surdon (1750) a születési anyakönyvbe minden gyerek neve mellé bekerült a bába neve is. A Vésén tartott segesdi katolikus vizit jegyzőkönyvében (1748) lekezelően megjegyzi, hogy még önálló bábájuk sincs. A mi korosztályunkban a többség otthon született. Ha nem tudott segíteni a bába, hívták a dédi doktort. A falunkban a keresztanyámat, Bodónét 25 évig hívták minden gyerekszüléshez. Vésén nem lakott orvos, ha valakinek valami baja volt, ment a „Zódkeresztbe”, kereste Bodónét. Amikor Takács Évával a Takács-kocsmáról beszélgettünk, eszébe jutott a hetven évvel ezelőtti

történet. Meglepett, amikor ezt hallottam: „Emlékszem arra a napra, amikor születél. A régi katolikus iskola épületében volt az osztálytermünk. Én voltam a tisztasági felelős. Akkoriban elterjedt a fejtetű. Ha megjelent Bodóné, segítenem kellett a vizsgálódásban. Nem örültem ennek a feladatnak. Azon a napon is ezért jött Bodóné. Mielőtt rátért volna a lényegre, megszólított bennünket, mint máskor is. Ma Mikulás nap van, gyerekek, biztos hozzátok is megérkezett a Mikulás, remélem, nem kaptatok virgácsot, hanem sok szép ajándékot. Azt tudom, hogy senki sem kapott olyan ajándékot, mint Takács Jutka, kisöccse született. Emlékszem mérhetetlenül irigy voltam Jutkára, hogy neki van, nekem meg nincs kistestvérem.”

Kedves emlékeim

Rövidebb úton, a kertek alatt

Nemrég az előadásra készülve telefonon beszéltem Berke Ilonkával. Ő édesanyja révén távoli rokon. A Buruncok nem voltak sokan, gyerekkorunkban még távolabbi rokonokkal is tartottuk a kapcsolatot. 50-60 éves emlékeket idéztünk fel. Ilonka említette, hogy édesanyjával többször is meglátogatták Kata nénjüket a Külsőréten. Halványan emlékszem is Ilonka néném nagynénjére, de inkább csak úgy, mint a Réti Pista bátyám feleségére. Látogatásra a mi udvarunkon mentek végig. A szüleinknek nagyszerű alkalom volt ez egy kis beszélgetésre, ami nem két percig tartott. A Burunc rokonság révén szomszédok voltunk Kishegyen, mi gyerekek gyümölcsöt onnan ettünk, ahol éppen érett. Előkerült az öreg cseresznyefa, aminek odvas törzsébe bele is lehetett bújni, meg a korai érésű piros delavári szőlő, a pince falán a felirat, hogy „Itt voltam Sándor nem jöttél Péter”. A beszélgetés után ehhez hasonló emlékek törtek fel bennem. Tovább gondoltam a történetet. Emlékszem, ha anyámmal a Kishegyre, a Kenderföldre vagy egy ismerőshöz, rokonhoz beszélgetni mentünk, valamelyik Felső utcai udvaron haladtunk keresztül. „Oldalkocsiként” sokszor mentem végig Hada Erzsiek udvarán, vagy ha a szilotai szőlőbe gyalog indultunk, a Ferenc Jóska bátyám hosszú udvarán át vezetett az utunk. Megtehetjük, mert a kertek végén csak módjával volt kerítés. Persze mindig tudtuk, hogy kinek az udvara tabu, azon nem illett végig menni. Ha éppen érett a körte, akkor ettünk belőle, sőt az ott lakók bíztattak bennünket, hogy vigyünk haza is nagypapánknak vagy testvérünknek. Az emberek többsége ilyen apróságokat nem vitt piacra, nem kért pénzt érte, megosztotta rokonaival, ismerőseivel. Nem emlékszem, hogy literenként árulták volna a bort, legfeljebb a kocsmákban. Nem illett pénzt kérni egy-két kiló gyümölcsért, krumpliért vagy káposztáért sem. Akkor természetes volt, most visszaemlékezve szimpatikusnak tartom. Mikor elmeséltem ezt az ország másik végén, visszakaptam megjegyzésképpen, ezzel a mentalitással nem is lehetett meggazdagodni. Valami igazság lehet ebben.

Egér út, Budapesten találkozhatunk ezzel az utcanévvel, miután a városba érve jobbra lekanyarodunk az M7-es autópályáról. Sokan választják ezt az utat, ha gyorsan át akarnak jutni Pestre. Egy olyan út ez, amire illik a mondás: „tudok egy rövidebbet is”. Kikerüli a széles, megszokott főutakat. Vésén a családok kialakították a maguk gyalogos ösvényeit, nem csak a falun kívül. Nevet nem is adtak neki. Csak úgy volt, hogy mióta, nem is sejtjük, de az 1960-as években még használtuk. A Kossuth utca nyugati oldalán volt az udvarunk. A kert végén próbáltak egy vízelvezető árkot kialakítani, mellette egy kigyózó gyalogösvény vezetett a Kishangyától (később Karádi-féle terményfelvásárlótól) az iskola utcájáig.

Ha nem volt nagy sár, ezen siettem az iskolába reggelente. A legtöbbet használt egérutunk: végig vezetett az udvarunkon a kert végéig, ezután tettünk 20-30 métert a gyalogos ösvényen délre, jön Hada Erzsiek udvara, átkeltünk a Rákóczi utcán, végül a kovácsműhely (Androsics) előtt a bolthoz értünk. Nagyjából ez az út vezetett a buszmegállóhelyre, a Kishegyre is erre indultunk. Ez volt a főutcánk az egérutak közül, de nem az egyetlen. Nagybajszúék udvarát vagy a Burunc-Czippán udvart használtuk, ha Kenderföldekre vagy a Felső mezőre mentünk kapálni. Amikor gyalog indultam az Ág-híd lapi dűlőre kapálni, Ferenc Jóska bátyám udvarán kezdtük az utat. Ha a Kiserdő melletti focipálya volt a cél, Réti Pista bátyám előtti üres telket használtuk. Ha vargányát akartunk szedni a Községerdőn, Szabó Sanyiek (Bajsz) udvarán keresztül vezetett az utunk. Ha a Kishegy volt az úti cél, anyám Poletárban még Szücsék udvarán is végig ment. Náluk szokta beszerezni a mézet a süteményhez.

Sokaknak volt saját kitaposott ösvénye. A Kossuth utca túlsó végéről már csak nagy kerülővel lehetett eljutni a boltba. Zsoldosék, szinte kizárólag a Bertók (Peti felső) Laciék melletti Czippán-Mészáros-Burunc udvaron keresztül közelítették meg a központot, mert ők voltak a lábszomszédai.

Miért alakultak ki az egérutak? Egy, ami biztos, ez az út rövidebb, illetve az országút mellett akkor még nem volt járda sem. Másik nem elhanyagolható tényező a rejtőzködés. Kevesebben látták, hogy megyünk valahová, és legfőképpen, hogy mi van rajtunk, és mi van a kezünkben. Az udvarok lakói talán örültek is ennek, lettek beszélgetőtársaik. Nagyobb koromban már nem szerettem ennyire elbújni, szívesebben választottam a köves utat, de anyám, ameddig menni tudott, kizárólag erre indult a boltba. A fiatal legények szerettek végig menni az utcán, be-belestek a lányos házak udvarába. A lányokat sem kellett féltetni. A parasztházak általában nyeregretős szerkezettel, gerincükkel merőlegetesen az utca vonalára épültek. Elöl tűzfal, rajta két téglalap alakú szellőzőnyílással. Vésén ezt nevezték „herkeliknak”. A ház építéskor a gazdagabbak köralakra is formázták. Amikor gyerekkoromban megkérdeztem a szomszéd Ferkó bátyámat, hogy ez meg minek oda, igyekezett valami érdekeset mondani. *„Ha a kapuajtóra könyökölő, viháncoló lányok észrevették, hogy legények bekanyarodnak az utcába, gyorsan felszaladtak a grádicson a padlásra, óvatosan megközelítették a „herkelikat”, kicsit hátrébb húzódva meglesték a legényeket. Visszafogták a kuncogást is, nehogy felfigyeljenek rájuk. Ezzel meg is lett az aznapi téma, gyakran az lett a kiválasztott, akit legjobban kritizáltak.”* Amikor aztán megjött a hideg idő, zsákokkal tömték be a nyílásokat, télen már a macska sem tudott ki-be járkálni.

A Községerdő

A vései lakosok 300 évig a község határában elterülő erdőt, legelőt sajátjuknak tekintették. Megvallom én is így voltam vele, nem kutattuk, vajon kié ez a legelő. Ide jártunk a barátokkal, néha felnőttekkel is vargányát szedni. Emlékszem Karádi Pista bátyám még ezt is megvette, persze csak a makulátlan kicsiket. Egyszer egy fél krumpliszákkal vittem neki, kilónként 4 forint 50 fillért kaptam érte. Máskor meg gyógynövényeket, szedret gyűjtöttünk. Jó kis zsebpénzt jelentett ez egy gyerekeknek.

Sokszor kimentünk Szabó Sanyival, Lacival meg Hangácsi Tibivel vagy a szomszéd Sándorral konkrét cél nélkül, csak úgy, már nem is tudom miért. Kerülgettük a marha-

csordát, meg amit elhagytak, tavasszal megcsapoltunk egy-egy nyírfát is. Nem sok íze volt, de elújságholhattuk a többieknek, hogy ittunk „nyírvizet”. Mielőtt beértünk volna az erdőbe, szétszórtan rekettyés bokrok tarkították a szántóföldeket és kaszálókat. Kicsi gyerekként elképzeltem, hogy ez milyen jó lenne búvóhelynek, innen alagutakat is fúrhatnánk az erdő közepe felé. Titokban az embereket és a vadakat kikerülve bejuthatnánk az erdő közepébe. A vadak közül csak a vadkan agyaraitól féltünk. Ragyogó tervek születtek az „erdő hasznosítására” is. Mint annyi minden, ez is csak terv maradt.

Évente egyszer az iskola kivonult a természetbe. Egyik évben a községi legelő volt a táborozás helyszíne. Június eleje lehetett, ragyogóan sütött a nap, azt hiszem alsós lehettem. Nem sajnáltuk a fákat, leveles gallyakból kunyhót építettünk az erdő szélén, a községi legelőn. A tanárok főztek, persze inkább csak a tanító és tanár nénik. Bozsoki igazgató úr, Takács mester, meg a Szabó tanító úr a minőségre vigyázott. Szinte most is halom a Takács tanító öblös hangját: „*még egy kis só kell bele*”. Hazulról vittünk krumplit, az erdőből meg a fát szedtük, senki nem szólt ránk. Akkor még nem féltünk a vírusoktól sem. Azt hiszem a 300 éves Csigáskút volt a vízforrás, de erre nem esküdnék meg. Késre, villára sem volt szükség, elég volt egy tányér meg egy kanál.

Valahol a Csigáskút és Nagyzombékos-tó környékén vargányázni voltunk

A csurgói gimnáziumban Horváth Lajos volt az osztályfőnököm, mi csak Lajoskának hívtuk. Amellett, hogy matematikából és fizikából szakfelügyelő volt, szívesen foglalkozott szőlőnemesítéssel, még előadásokat is tartott a környező falu borosgazdáinak. Talán még ennél is jobban ismerte a gombákat. Amikor Barcsra ment matematikaórát látogatni, be-betért az út menti erdőkbe gombát szedni. Így aztán könnyen rá lehetett beszélni, hogy az osztállyal elmenjünk vargányázni az őszi mezőgazdasági munkák alatt.

Harmadikos gimnazista koromban az iskola két hétre kiköltözött a Terebezd-pusztára. Kukoricát szedtünk Marton-puszta mellett. Emlékszem a hatalmas kosarakra, ketten is alig bírtuk cipelni. Hogy a lényegre térjek, felvettem az osztályfőnöknek, hogy munka után átvághatnánk gyalog az erdőn. Amúgy rendesen teherautóval fuvaroztak bennünket a munkahely és a szállás között Vésén keresztül. Tegyük egy kis kitérőt az erdőben, talán toronyiránt még hamarabb vissza is juthatunk a szálláshelyünkre. Persze az egész a vargánya miatt volt. Sejtettem, hogy az osztályfőnöknek is tetszik majd az ötlet.

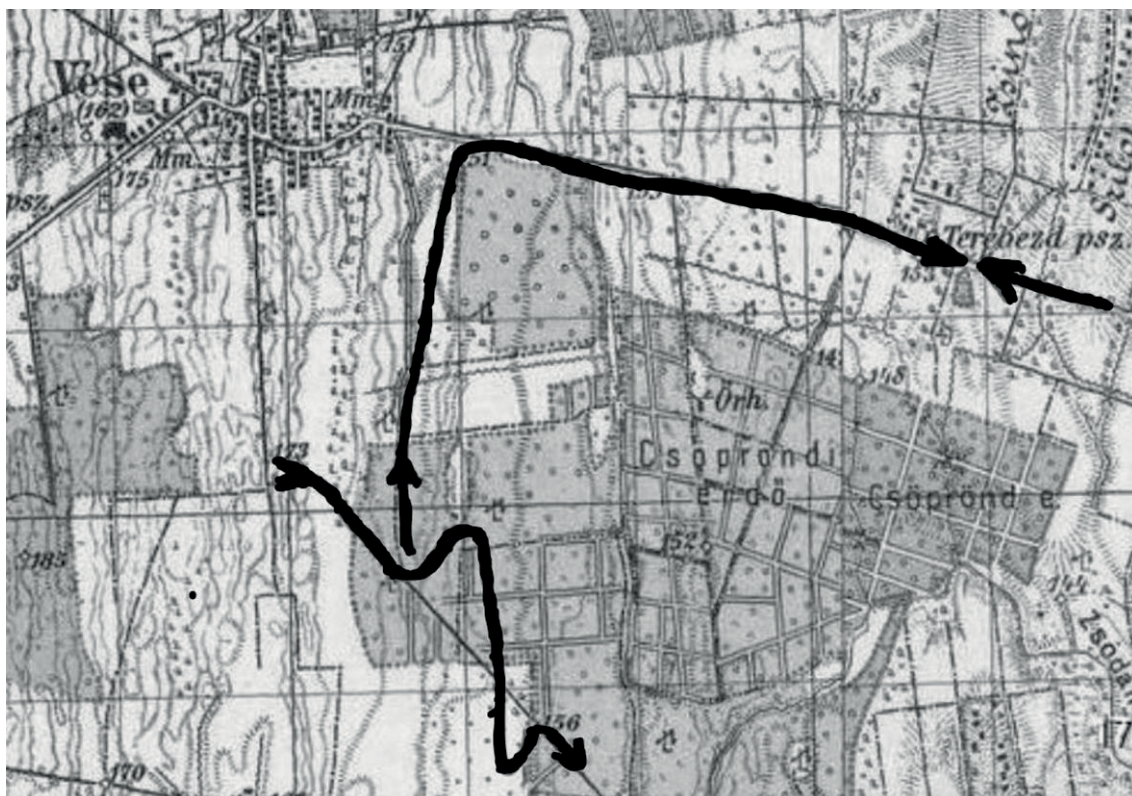
Ahogy híre ment a tervnek, a párhuzamos osztályból is csatlakoztak hozzánk. Lettünk is úgy harmincöten. Élveztem, hogy vezethetem a csapatot. Az úgynevezett Búcsús lénia elejére még elvitt bennünket a teherautó, majd leszálltunk ott, ahol a hosszúnyíresi út kezdődik. Azon a bokáig érő homokos úton indultunk el, ahol évszázadokon keresztül a környékbeli katolikus hívek plébánosukkal az élen énekelve vonultak Segesdre a nagyasszony napi búcsúra. Kereshetnék akár párhuzamot is. Induláskor mi is énekeltünk (az osztályfőnökünk egy évig katolikus papnak tanult).

Még egy kilométert sem gyalogoltunk, amikor bevezettem a csapatot a Községerdőbe.

Vargánya a Községerdőből

Már az út mellett is találtunk gombát. Induláskor Lajoska szakértői előadást tartott. Rá is fért a társaságra, az osztály nagy része most szedett először vargányát. Utána ismer tettem az útitervet: északra haladunk, tele szedjük a kosarainkat, alig több mint egy kilo méter az erdő, kiérünk egy tisztásra, ha jól tartjuk az északi irányt, rövid idő múltával elérjük a műutat, valahol Vése és a szállás között. Innen már nem lehet eltévedni. Aztán elindultunk. A két kukoricaszedő kosár hamar megtelt. A „nép” nagyon el volt foglalta a gombákkal. De hát a gombaszedő ember mindig lógatja a fejét, nemhogy egymásra, még az útra se figyel. Fordultak jobbra, fordultak balra. Így volt ezzel még az osztályfőnök is. Megszólalt Kati: *„Világosságot látok, már itt az erdő széle”*. Erre mindenki követte. Mi néhányan, Zakócs Jancsi, Göbölös Gyuri, Takács Béla és jómagam, próbáltuk tartani az irányt északra, de hamar elszakadtunk a többiektől. Nekem az irány volt a fontos, a többieknek a gomba. Mint másnap megtudtam, amikor gyanússá vált a helyzet, az osztály-

Eltévedt az osztály vargányázáskor (1967)

főnök összegyűjtötte „nyáját”, de a „nagy tudású erdőkerülőknek” már híre-hamva sem volt. Így történhetett meg, hogy az irányt mutató kisebbik csapat északon kiment az erdőből, míg a többiek délnek tartottak. Visszaértek a Búcsús léniára, kétszáz méterrel odébb, mint ahol bementek az erdőbe, kicsit közelebb a segesdi búcsú helyszínéhez, a hajdani Kóczi-csárda környékére. Réges-régen vége volt már a betyárvilágnak, a kármentőt már 80 éve lebontották, a réten már csak egy kút, meg néhány földkupac jelezte, hogy itt valamikor betyártanya állt.

Így aztán fel sem tűnt, hogy ezen az úton már jártak. A Búcsús lénián keresztül Somogyszob irányába vették az útjukat, persze erről mit sem sejtve, mígnem megszólalt Fekete Jóska: *„Osztályfőnök úr, rossz irányban nyugszik a nap”*. Mindaddig azt hitték

északra gyalogolnak, de hát délre tartottak. Megfordultak, visszaértek ismét a Búcsús léniára. Már nem érdekelt senkit sem, hogy merre mennek, lehajtott fejjel csöndben haladtak a homokos úton előre. Hegedüs Gyurinak és Fekete Jóskának jutott a nagyobb kosár. Olyan nehéz volt, hogy váltani kellett őket. Másnap Magdi mesélte, hogy azt gondolták, hogy mi is eltévedtünk. Egyszer egy távoli elhalkuló hangra lettek figyelmesek, *„Nem találunk haza”*. Azt hitték mi kérünk kétségbeesetten segítséget, pedig csak egy pásztor terelte állatait. Már félig besötétedett, amikor lámpafényre lettek figyelmesek. Érdeklődésükre az egyik bentlakó azt felelte tömören, hogy *„itt van a park”*. Ahogyan Király Rózsa visszaemlékszik arra az estére, fogalmuk sem volt, hogy hol kötöttek ki. További mondatok után derült csak ki, Segesdre értek, a Széchényi-kastélyban lévő öregotthon parkjába. Azt is megtudták, hogy a szálláshely tizenkét kilométerre van onnan. Fekete Jóska feltalálta magát, egy motorost fogott, fél óra múlva már ott is volt egy teherautó értük.

A „mindentudó” kis csapatunk pedig már kétszer megtette a Terebezd és a Községi-erdő közötti utat, keresve a többieket. Fáradtan, reményt veszelve bandukoltunk a szálláshely felé, amikor egyszer csak énekszót hallottunk Böhönye felől. A dolognak a pikantériája, hogy aznap jött a gimnázium igazgatója, Gaál Ambrus, és a Lajoska felesége, Marika néni látogatóba. Hogy legyen azért happy end is. Másnap reggel az egész táborot gomba várta az üzemi ebédlőben. A holtfáradt csapat rántott gombafejeket kapott reggelire, a tábor többi lakójának „be kellett érni” vargánya pörkölttel, amit a gomba vastag szárából készítettek a szakácsnők.

Nem ment el a kedvünk a kalandtól, mert két nap múlva a szilotai szőlőhegyünkre mentünk gesztenyézni. Hogy még egyszer el ne tévedjünk, előtte nap néhányan felderítették a pincét. Konstatáltuk, a rubin piros otelló must még édes, de a piros delavári már kicsit forrni kezdett. Mindegyiket megkóstoltuk. Visszafelé vidáman közelítettük meg a szállást. Másnap az egész osztály vendég volt a hegyen – ahogyan egyik osztálytársam emlékszik vissza – *„Passzolt a sült gesztenye a friss otelló musthoz”*.

Tanítóink

Nehezen tudtam eldönteni, hogy hol kezdjem a vései tanítók bemutatását. Ha 1730-tól indulnék, Berke Ádámról kellene elsőként írnom, aki rövid idő múlva átment Iharosberénybe, így aztán a legtöbb listából ki is hagyták, mintha nem is járt volna itt. Egy régi kiadványból csak annyit tudhatunk meg, hogy Vésén az első tanítók Paksy és Dubovay voltak. Honnan a Dubovay név, mintha már hallottam volna. Megvan. Az orosz- és rajztanáromat hívták Dubovay Gizellának. Persze, hogy nem emlékezetből tudom, ez is a kutatás eredménye, ugyanis amikor négy évig tanított Szabóné tanár néni, nem tudtuk a leánykori nevét, csak a Gizella név ugrott be. Mindenki csak azt tudta, hogy Szabó tanító úr felesége.

Utólag is nagyra tartom a tanárnő módszereit. Később nem a nyelvek lettek a kedvenceim, de nyolcadikban Marcaliban még képviseltem az iskolát oroszversenyen. Óráin mindenki figyelt, még az is, akinek nehezen ment. Tanulópárokat szervezett, levelezést

Dubovay Gizella tanárnő

kezdeményezett orosz diákokkal. Ajándékot is cserélünk velük. Továbbtanuláskor sokan választották az orosz nyelvtanári szakot.

Egy falusi parasztyerek sokat tanulhatott tőle általános műveltségéből is. Most már nem kell szégyellni, bevallhatjuk, akkor még a kést meg a villát egyszerre nem mindenki tudta használni. Amikor hetedikes koromban az egri kirándulásra készültünk, a tanár néni tanított bennünket az éttermi szokásokra. Mindent részletesen megmutatott, nehogy szégyen érjen bennünket.

Azt sem hallottam, hogy máshol rajzelméletet is tanítottak volna. Amikor eljutottam Amszterdamba, visszaemlékeztem arra, amit a holland életképekről mondott. A Pápai Tanítóképző 1939-es évkönyvében olvashatjuk, hogy Dubovay Gizella kitűnő eredménnyel diplomázott. Kutatni kezdtem a családfáját. Sikerült 1650-ig megtalálni az őseit. Dubovay Géza (1919-2007), Somogy-Zalai

Egyházmegye evangélikus esperese. Ő a tanárnő egyetlen testvére. Férfiágon a nagypapa kivételével mindenki evangélikus lelkész volt. Az egyik első vései tanító 1745-től Dubovay nevű, talán János, aki vései szolgálata után Nagyalásonyban és Malomsokon lett lelkész. Innen nyomon követhető a családfa egészen Dubovay Gizelláig.

Azt is csak mostanában tudtam meg, hogy Szabó Péter tanító első felesége 1941-ben meghalt. Horváth Vilma síremlékét a vései Ótemetőben, Véssey Ferenc kriptája közelében fedeztem fel. A kővágóórsi református kántortanító lányát nem igazán kellett bemutatni a tanító úrnak, mert történetesen Szabó tanító úr ebben a faluban kezdte evangélikus kántortanítói pályáját. Nekünk már nem énekelt, állítólag csodálatos hangja volt. Fiatal korában mindenkinek volt nótája, még a tanítóknak is. Úgy hallottam, sokszor elénekelte a Szép a rózsám, nincs hibája kezdetű nótát feleségének.

Szabó tanító úr tanítványaival

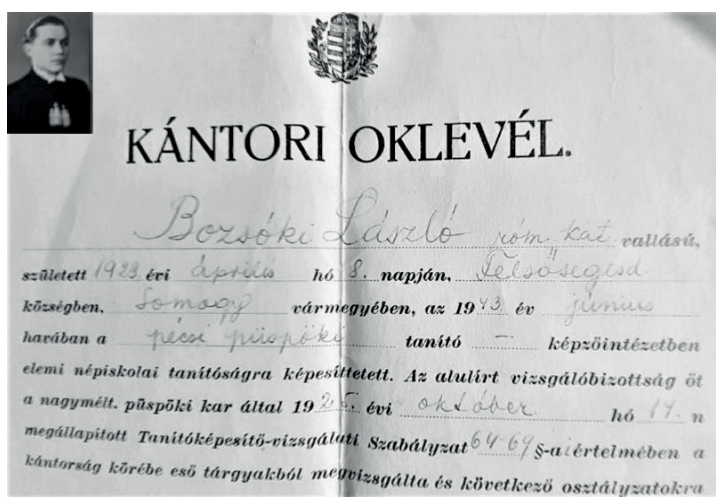
A régi bizonyítványokat nézve, az írása sem volt akármilyen. Hátralékosan kezelt, kissé hajlottan ment az utcán. Térdzoknit és hozzá illő nadrágot viselt. Kinézetében ő testesítette meg a régi világ klasszikus falusi tanítóját. Megszállottan tanította a magyar irodalmat és nyelvtant a felső tagozaton. A verseket bevasalta rajtunk. Minden óra elején 20 percig szavaltunk. Szerettem a költeményeket, nem véletlen, hogy most is azokat tudom kívülről, amiket ötödikben és hatodikban tanultunk. Mégis egyetlen elégtelen érdemjegyet egy óra eleji szavaláshoz kötődik. Mint mindig, becsöngetés után kórusban mondtuk a verseket, ütemesen, ahogyan Szabó tanító úr tanította. - „*Még nyílnak a völgyben a kerti virágok...*”, a hetesnek csak a rendre kellett vigyázni. Menetrend szerint megérkezett a tanító úr, felálltunk, majd annak rendje-módja szerint leültünk a tanító úr után, valami teendője lehetett a naplóval. Ettől kezdve már felváltva szavaltunk, mondtuk-mondtuk azt, ami éppen ránk került. Ha vége volt az egyik költeménynek, jött a következő, a sorrend már belénk rögződött, ment automatikusan. Aznapra nem igazán tanultam, egy kicsit izgultam, de bizakodtam is, úgy sem figyel oda a tanító úr, a naplóval van elfoglalva.

Az István öcsémhez című költemény következett, ráadásul velem. „*Agg napjait a fáradástól én/ Mily édes-örömet felmenteném*”- Így lett volna helyesen, de csak a dallamára emlékeztem. „*Agg napjain fáradoztam én...*” A tanító úr zsigereiben volt a vers. Majdnem leejtette a tollat, lassan felemelte a fejét, feltolta szemüvegét, rám nézett. Láttam, itt nagy a baj, nem is folytattam tovább.

Most is a fülemben van: „*Hogyan? Mikor? Agg napjain? Hol fáradoztál?*”- egy kis hatásszünet, gondoltam az ismétlés sem lenne jobb, vártam-„*egyes!*” Bár nem remélhettem mást, mégis rosszul esett. Egy életre megtanultam ezt a verset.

Kéttanítós iskolának nevezték azt az iskolatípust, amit Vésén az evangélikus iskola testesített meg. Ide járt minden iskoláskorú gyerek. Az 1939-1940-es tanévben elindult a katolikus felekezeti iskola is ott, ahol ma egy katolikus imaház áll. Kiss István, majd a Segesdről érkezett (1943) Bozsoki László tanította a katolikus gyerekeket.

1948-ban megtörtént az átlamosítás. A közös iskola igazgatója Bozsoki László lett, amit nyugdíjazásáig vezetett. Nekünk biológiát és kémiát tanított. Mindkét tantárgyat kedveltem, inkább a biológia-órákról vannak emlékeim. A vései iskolában a biológia-órákhoz hozzátartozott a növényhatározó készítése. Elsősorban mezei növényeket gyűjtöttünk. Kimentünk Csokmányba a rétre, kiástunk egy csomó növényt. Látásból ismertük a rét virágait, de a beazonosításuk nem ment könnyen. Emlékszem, úgy tele volt a mező réti boglárkával, mint manapság a szántóföld repcével. Nem hiszem, hogy ez volt

Bozsoki László kántori oklevele (részlet)

a legjobb kaszáló, de látványnak nem volt semmi, azóta sem láttam ilyet. A növényeket hazavittük, lepréseltük, egy lapra felragasztottuk, lap aljára beírtuk a nevét, a jellemzőit. Itt már tudtunk a korábbiakról puskázni. A lapok keményfedeleket kaptak, és máris elkészült a mű. Persze nem addig tartott, mint ameddig leírtam, hetekig jártunk a mezőre. Nem emlékszem, hogy búza, rozs, árpa vagy valami haszonnövény lett volna a gyűjteményben. Otthon meg is kaptuk növényeink minősítését, ezek mind gazok!

Az igazgató úr irányításával készült egy ismertető a faluról. Ebben legtöbbször a földrajzi és az élő környezet leírását értékeltem. Időnként most is átolvasom.

Bozsoki László tanítványaival

Készítettem egy családfát igazgató úr családjáról. Volt olyan időszak, amikor Segesdnek is kijárt a városi cím. Itt pihent meg IV. Béla, amikor Trau várába menekült a tatárok elől. A katolikus vallás fontos szerepet játszott Felső-Segesden. Ferences rendi kolostorról is ismerték a települést. A barátok utolsó mohikánját, az utolsó segesdi szerzetest Bozsoki Sándornak hívták. Igazgató úr unokatestvére, Bozsoki Pál is Ferences rendi pap lett, Párizsban egyetemi katedrán tanított. Bozsoki László, amikor legényként elkezdett tanítani Vésén, a szomszédban lévő Takács-kocsmába járt ebédelni. Mondhatnánk, addig jár a korsó a kútra, ... 1948-ban Bozsoki tanító elvette Erzsébetet, a kocsmáros lányát.

Amikor beléptem az iskolába már régen igazgató volt, amikor ballagtam akkor is. El sem tudtam képzelni mást a helyébe.

Takács István 1950-ben már Vésén tanított. Legényemberként Bálint (Pongrácz) Kata néninél lakott a Főutcán, a Radák borbély mellett. Kata néni gondoskodott róla, mintha anyja lenne, vasalta az ingét, ha bálba ment. Ha hivatalos volt Kata néném egy esküvőre, magával vitte. Amikor a Hencz-kastély toronyszobájában lakott a családjával, Kata néni pesztrálta gyerekeit. Takács tanítót egyből észre lehetett venni, ha valahol megszólalt. Erős hangja, mély orgánuma a szomszéd utcába is elhallatszott. Első osztályban tanított bennünket. Énekkart vezetett az iskolában, szervezett egyet a felnőtteknek is. Ő szórakoztatta a publikumot a színdarabok szüneteiben. Valami szervezői feladata is lehetett az iskolában, mert felsős koromban gyakran adott a kezembe egy-egy kinyomtatott verset,

amit el kellett mondanom valamilyen ünnepségen. Mire nyolcadikosok lettünk, már Pusztakovácsiban volt igazgató.

Takács mester énekkara (1962)

Ameddig együtt jártak a katolikusok az evangélikusokkal (1939) Szabó tanító egy iskolában tanított Szentiványi Sándorral (1891-1938). Amikor érdeklődtem az idősebb falusiaktól a tanító úr felől, már nem sokan emlékeztek rá, nem is csoda, ha élne, most lenne 130 éves. Zsoldos Jenő írta: *„Emlékszem az iskolára, a tanítómra /Ki mogyorófa pálcával vert a markomra /Mert huzigáltam szép lányai haját /Hej, pedig mennyire szerettem a matematikát”*. Még arra is emlékszik, hogy a tanító úr a Poletárban lakott, majdnem az Ótemetővel szemben.

„Jön az új tanító, állítólag fiatal, nőtlen és jóképű, vasárnap a templomban orgonál is.” - kapuk alatt terjedt a hír. Nagy volt akkor a konkurencia, nem lehetett akárkiből kántortanító. Az elengedhetetlen szakmai tudás mellett más is kellett, kiváló énekhang, az sem mellékes, hogy szépen orgonáljon. A gyülekezetben felpezsdült az élet, nagy várakozás előzte meg a bemutatkozását. Vasárnap délelőtt megtelt a templom, különösen a lányok, asszonyok voltak kíváncsiak. Mert hát a szép énekhangja, hangszer tudása mellett nem volt elhanyagolható a kinézete sem. Glatz Lajos minden elvárásnak megfelelt. Bözsi néném, aki akkor volt fiatal lány, még 50 évvel később is lelkesen beszélt a tanító úrról. Az orgonajátékától el voltak ragadtatva.

Aki nem járt abban az időben az istentiszteletre, nem ismerheti a szokásokat, nem is tudják elképzelni, hogy volt ülésrend. Az oltártól balra ültek az eladósorban lévő lányok, merőlegesen a többi padsorra, szemben az egyik karzattal. Oda helyezkedtek a legények. Innen feltűnés nélkül nézhették a lányokat. A karzatnak ez a része telt meg először. A nagylányok előtt a kis padokon ültek a kislányok. Velük szemben az oltár jobb oldalán a tisztelendő úr és a tanítók családjainak tartottak fenn helyet. A templom fő hajójának bal oldalán a női szakasz, ideültek a fiatal asszonyok férj nélkül. A jobb oldalon az idősebb házaspárok, hátul az idősebb özvegyasszonyok, meg még mindenki, akit kihagytam, a karzaton pedig a legények és a fiatal házas férfiak.

Amikor a tisztelendő úr utolsó mondata is elhangzott - *az Úr adjon tenéktek békességet* -, a hívek elénekelték a *Mutasd meg kegyelmeddel* kezdetű templomi éneket. Amikor befejezték az éneket, a kántortanító tovább orgonált, mint rendesen, megkezdődött a

kivonulás, elől két kislány, aztán az eladósorban lévő lányok szépen libasorban a két pad-sor között, aztán a fiatalasszonyok. Amikor ők is kimentek a kapun, már nem volt mit csodálni, elindult mindenki egyszerre. A templom előtt a családtagok, ismerősök megtalálták egymást, még egy darabig hallgatták az orgona hangját. Ezen a napon egy kicsit tovább szólt a zene, mint máskor, 1927 virágvasárnapján Glatz Lajos orgonált. El voltak ámulva a hívek, napokig még ez volt a beszédtema a faluban.

Nem hiszem, hogy Németh Pál esperes úr jelenlétében a tanító úr megtette volna, de 50 évvel később egyik hajdani fiatal rajongója úgy emlékezett, hogy egyik kezével a templomi dallamot játszotta, a másikkal meg az akkor divatba jött „Rácsos kapu, rácsos ablak” kezdetű nótát. A vései legendáriumba még az is belefért, hogy keresztbe rakott kézzel.

Glatz Lajos szerelmes lett egy fiatal lányba, de a lány szülei tiltották. Gazdagabb partira vártak. Vadászpuskájával vett véget rövid életének. Édesapja, Glatz Lajos, rábaszent-andrási tanító mondott beszédet a sírja felett. Síremléke most is ott áll az Ótemetőben, rajta egy elmosódott kottasor, alatta a felirat: *„Odalent már nem fáj semmi”*. A régi kottából már nehéz lenne játszani, a fénykép is megkopott.

Glatz Lajos síremléke

Gyere, koma, várlak!

A minap Lébár Ida nénémrel beszélgettem. Szóba kerültek a komák, a komaasszonyok. Felmerült bennem a kérdés, van-e különbség a koma és a komám uram megszólítás között? Ida néném felvilágosított. *„A mi időnkben vasárnap délelőtt mindenki a templomba készült. Amikor a házunk elé ért Kuzoli Örzse néném, beszólt az utcáról a nagymamának, „gyere, koma, várlak!”* Meg is kérdeztem, miért nem a komaasszonyt hívta a templomba Örzse néni, miért a komám uramat? *„Látom, nem tudod, mi is a lánykori komaság.”* Rövidesen megtudtam. Amikor a lányok kimaradtak az iskolából, talán még nem is udvaroltak nekik, úgy érezték a barátság életük végéig tart. Ennek megpecsételése komát választottak barátnőik közül. Nevezték ezt lánykori komaságnak is. Szertartásszerű volt a meghívás és az elfogadás. Komatálat küldtek a kiválasztottnak. Került bele egy kis édesség, aprósütemény. Tartozott hozzá egy rigmus is. *„Komatálat küldtem, fel is aranyoztam, gyémánttal, ezüsttel, koma küldi komának, ha nem tetszik komának, adja vissza komának.”* Nem hiszem, hogy valamikor is visszautasították volna a tálát. Ettől kezdve egy életen át komának szólították egymást. *„Hát ezért hívta Kuzoli Örzse néném a Lébár nagymamámot komának.”* Ez a szokás már kiment a divatból.

Hallottam a komatállal kapcsolatban más szokásról is. Amikor már a külső jelei látszottak a várható gyermekáldásnak, az előbbi módon, az előbbi rigmussal hívták meg keresztszülőknek a kiválasztott házaspárt. A keresztelő után az asszonyok a „komaasszony”, „komám uram” megszólítást használták. A férfiak egyszerűen csak komának hívták egymást. Kit hívtak meg keresztszülőnek? Nem lehet a választ egy mondatban megfogalmazni. Függ a földrajzi területtől, a vallástól és a társadalmi osztálytól is.

Az anyakönyvek böngészése alatt megfigyelhettem, mik voltak a vései szokások.

Szükségem is volt rá, mert amikor még nem vezették rendszeresen az anyakönyveket, vagy amit beleírtak, azok is hiányosak voltak, fontos információkat tartalmaztak a komákról szóló bejegyzések. Volt olyan időszak, amikor az anyának csak a keresztnévét írták be, miközben a keresztszülőkről mindent megtudhattunk. Sokszor csak innen lehetett visszakövetkeztetni az anya családi nevére. Segített kinyomozni azt is, hogy kik alkottak egy házaspárt.

Az evangélikus családok több komát választottak, nem ritka a gyermekenként 2-6 keresztszülőpár. A katolikusoktól eltérően ritka az az eset, amikor a könyvekben csak egy házaspárt látunk.

A jobbágy, zsellér, szolga vagy iparos családokban nem választottak rokont komának, azok a barátok, iskolatársak, szomszédok közül kerültek ki. Megfigyelhető a felfelé kapaszkodás szándéka. Sokan kérték a köztisztviselőben álló mesterembereket, egyházi tisztviselőket, tanítókat. Inkább az azonos vallásúakat hívták, de már a korai időszakban sem volt ez mindig így. Többször választottak más vallásból komát, mint házastársat. A hierarchia legmagasabb fokán álló földesurak ritkán kerültek be ebbe a körbe. Ha ilyen előfordult, annak alapos oka lehetett.

A gyermekágyas asszonyhoz illett vinni „paszitot”. Egyes helyen ezt hívták komatálnak. Paszitnak nevezték a gyermekágyas anyának készített ételt. A komák felváltva vitték. Amikor a gyerek két éves lett, illett egy teljes öltözet ruhát is adni neki. Jól jött a sok koma, az sem volt nagy baj, ha a keresztszülők a jobb módúak közül kerültek ki.

Ha rokoni kapcsolatokat keresünk az anyakönyvekben, akkor az esküvői tanúk között kell kutatni. Az idősebb férfitestvér, gyakrabban a tekintélyes nagybácsi írta alá a házassági anyakönyvet.

Más volt a szokás a nemeseknél, különösen azoknál, akiknek volt nemesi előnevük. A 19. század első felében Vésén lakó Véssey Ferenc kivételével a Vésseyek mind a rokonságból választottak komát, illetve esküvői tanút. A sor végére bekerülhettek baráti nemesi családok tagjai is. Kemenesalján a nemesi származású evangélikus szülők nyolc párt hívtak meg keresztelőnek. A hosszú előnevek, a több keresztnév, a sok rokon miatt gyakran megtelt egy egész oldal az anyakönyvben.

Még egy mondat

300 év hamar eltelt, már minden beépült génjeikbe, beleszoktak az emberek ebbe az örökkévalóságba, megszokott életükbe, nem akartak mások lenni, nem akartak az urak közé tartozni, nem szégyellették a bőgatyát, saját büszkeségüket nem cserélték volna el senkiével, minden reggel hajnalban felkeltek, hogy megetessék az állatokat, az asszonyok reggelire megfőzték a paprikás krumplit, időnként még egy kis hús is jutott bele, kimentek a mezőre vagy a szőlőbe, tették, amit ilyenkor tenni kell, este mikorra hazaértek, már hangoskodtak az elégedetlen háziállatok, másnap ebédre megették a borsós káposztát vagy a „bürkés borsót” és a túrós mácsikot, este a halkrumpli vagy a gánica került az asztalra, szombaton a lányok kisöpörték a ház előtt a járdát, „kigráblálták” az utca közepét, vasárnap reggel megborotvátkoztak, megmosakodtak, tiszta inget vettek a férfiak, a lányok-asszonyok szépen kiöltöztek, mindenki elment a templomba, elénekelték, amit az énekeskönyvből kijelöltek, meghallgatták a prédikációt, megcsodálták a kántortanító orgonájátékát, délben megették a vasárnapi húslevest, a pirított baromfit paradicsom-

mártással, boldogok voltak, mert még valami finom kelttészta vagy rétes is került az asztalra, hétfőn kezdődött minden előlről, amikor aztán keményre fagyott a föld, hajnalban levágták a disznót, pörkölés után a gyerekek megkóstolhatták a disznó fülét és a „bürkét”, este kóstolót vittek a szomszédoknak, a „disznóöléses” káposztaleves mellett a mélytányérba mert kukoricakása közepére néhány szem sült hús is jutott, a utcabéli vásott gyerekek „hájas kráflit” remélve nyársat dugtak az ajtórésbe pikáns versek kíséretében, este a disznótorba jöttek a fontos vendégek, mire aztán eljött az éjfél, a hízó fele el is fogyott, a tél közepén a férfiak összejöttek a sziloi pincében, begyújtottak a sparheltbe, világtól félrevonultan megfőzték a nyúl pörköltet, mulatoztak estétől reggelig mint a dzsentrik, a „körösztapám” is megtanulta pirkadatra a Kisablakok nyílnak egymás után sorba kezdetű magyarnótát, miközben az asszonyok összegyűlve fonalaikat fonták, a farsang végére a fiatalok betanulták az Úri murit, amikor aztán kitavaszkodott, letisztultak a borok, felrakták a kocsira az 512 literes hordót, feltöltötték otellóval, hajnali 3-kor elindultak Kaposvár, Kanizsa vagy Atád irányába, nagypénteken böjtölés címen megették a tejfölös borsólevest (bablevest), a peracet és a mákos mácsikot, húsvétkor az evangélikusoknál kocsonyát reggeliztek, a katolikusok sonkát ettek, kis fehér vászonruhába csomagolva elvitték a keresztyereknek az almát, a narancsot és a hímes tojást, a lányok felvették az új ruhát, azok is elmentek a templomba, akik máskor nem szoktak, délután Külsőréten lityáztak a gyerekek, a fiúk még brinckéztek is, aratáskor megfőzték a nagykakast, örültek, ha „masinálás” után a kenyérnek valót félretéve maradt még egy kis búza a kereskedőnek is, búcsúkor vártam a vidéki rokonokat, hogy a szobi sógortól megkapjam a papír tízforintost, októberben leszedték az otellót, felszedték a vargányát, a hosszúszilvát, és várták, hogy forrjon már a bor, de még hátra volt a Katalin-bál meg a gerendáról lelógatott karácsonyfa és a szilveszteri mulatság, ha Vésén nem találtak feleséget Patra, Sandra, Berénybe, Szobra, Szőkedencsre vagy Galambokra mentek, lakodalomkor összezárt a falu, mindenki vitt egy kis diót, mákot, tojást, délután libasorba érkeztek a családok a lakodalmas házhoz, elől ment a ház ura, a maga előtt tartott diótortával, hogy a tátogatók is lássák, mögötte a feleség kétféle süteménnyel, a sort a gyerekek zárták, este az „elsővőfény” elénekelte mindenki nótáját, reggelre láncra verve visszahozták a megszökött vendégeket, reggelire megették a kocsonyát, másnap aztán kezdődött minden előlről, ... pedig nagyon vigyáztunk rá, egyszer csak vége lett...

Lakodalomra készülnek a Kondorok

Családfa a biblia utolsó lapján

Az egyik napon a szokásosnál is többen voltak a levéltárban, a kutatóteremben még az asztalokat is összetolták. Nem tudtam kikerülni egy beszélgetést. Hamar kiderült, ott is a családfakutatás a téma, egy fiatal hölgy ősök után kutakodott. A régi típusú huszárbajuszos, ámde fiatal levéltáros gyakran megjelent nála. *„Ezt a dossziét tegyük félre, vegyük elő a másikat, vigyázzon, mert a dátumokon szépítettek, minél régebbre megyünk, annál jobban. Ott az a 75 éves néni lehet, hogy csak 68”*. A fiatalember mindent megtett, hogy profi kutatót képezzen belőle, de láthatóan a nőt csak egy dolog érdekelt. Fiatalos vékony hangján mindig csak azt ismételte: *„...de hát az ott, nem nemes”*.

150 évvel ezelőtt divatossá vált a családfakutatás a nemesek körében. Nagy Iván 1865-ben készített családfáit én is használom. Akkoriban sok kiváltsággal járt a nemesi cím. A török és a Rákóczi-idők alatt sokan elvesztették nemesi oklevelüket. Mária Terézia uralkodása alatt igazolni kellett a nemességet. A címerek és okiratok mellett más bizonyítékot is elfogadtak. A szomszédos Nemesdéd kilenc nemese közül csak egynek került elő az oklevele. Végül mind azok lettek. Bírók döntötték el, hogy ki jogosult a cím viselésére. Sokszor egymást igazolták. Déden többségében úgynevezett kuriális (jogi úton bizonyított) nemesek éltek. Környékünkön még másik három faluban is.

Manapság újra reneszánszát éli az ősök felkutatása. Hiába is keresném, a rokonaim között nem nagyon találnék nemest. Mintha valamelyik ősanyám neve előtt láttam volna egy N betűt. Ez kevés a nemességhez. A dédi anyakönyv tele van ilyen nagy N betűvel. A gyerekek csak apjuktól örökölhették a nemesi címet. Így aztán Vésén a Véssey családon kívül mindenki lemaradt erről.

Támadt egy gondolatom. Mi lett volna, ha II. József kalapos királyunk egyik nap egy kicsit messzebb megy? Hozhatott volna egy olyan rendeletet is, hogy ettől kezdve az anyáktól is lehet örökölni a nemesi címet. Fél Vése nemes lett volna a 20. században. Csak egy-két példa. Az egyik ágon Király Mihálynak a felesége a kiskaludi nemes Jáni Katalin. Ezek után mindenki, aki tőlük származik, örökölné a nemességet. Így a Király nevének kétharmada, de a Bertókok döntő többsége is nemes lett volna. Ha így lenne, tudnám mire használni azt a sok családfát, amit elkészítettem. Minden véseiről bebizonyíthatnám, hogy nemesi vér csörgedezik az ereiben.

De most már mindegy, nem lettünk nemesek, még csak le sem írhatom dédanyám, Szabó Katalin neve helyett, hogy Nemes Nemzetes Vitézlő Vései Szabó Katalin Borbála Emília Irma Jozefina. Pedig milyen jól mutatna a nappali falán, egyébként is ott már elfoglalta a helyét édesanyám rokkakereke. Egyszer annak a világnak is vége lett, ahogy Bertók László írta: *„Az ablakot becsukták akkor, / de támadt benn olyan huzat / száz év múlva egy pirkadatkor, / hogy kivitte mind az urakat.”*

Családnevek

Baráti társaságban sokat beszélnek a vései családfákról, már lehet, hogy unják is. A mi nap az ország másik végéről kaptam egy körlevelet a neten. *„Hallottam a rádióban, hogy Bertók-Falva (ismertebb nevén Vése) volt 2020. évben a legcsapadékosabb hely az országban. Várható volt, hogy valamiben a legnevezetesebb lesz, és Andor könyve még csak most jön...”*

A vései családnevek felsorolása is kezdődhet úgy, mint bárhol. A Szabó, Németh, Tóth, Horváth, Varga, Takács, Király, Pintér, Kovács nagyon sok anyakönyvben fellelhető. Ritkábbak, de azért találkozhatunk a Kincses, Kuti, Gombai, Györfi, Pongrácz, Gerencsér, Kálmán, Kardos, Hada nevekkel.

A környékre vendek is jöttek. Ők az evangélikus tótság szlovénjei. Vésére is jutott belőlük. Mire Vésére ért az egyik Kucán, már Kóczán Ádám lett a neve (1761-ben az első lejegyzett mészáros a falunkban). Hodoson is úgy írták a Leposát, mint Vésén. Ha lefordítanánk meglepődnénk, hogy szépséget jelent. Húsz kilométeres körzetben Vésére gondol az, aki a Lébár, vagy a Leposa nevet hallja. Legfeljebb Vésén nem tudják mire vélni. Az idősebbek inkább Káslaci, Kuzoli, vagy Tosa néven ismerik a Leposákat. A Lébár név helyett pedig a Mátyás és a Kismiska melléknevet használják. És ez még nem minden.

Vajon mi lehet az a családnev, amiről biztosan felismerik Vését? Nem lehet kétséges. Ha lenne itt egy kórus azonnal rávágná: Bertók. Persze minden falunak megvannak a maga „Bertókjai”. Paton minden jobbágy famíliába jutott Antalics feleség. A Lakatos név porrogi, inkeiek a Czippánok. Ha Papp vagy Tamás, akkor Szőkedencs, ha Fábos már Tapsony. Madarásról vagy Janírói Nemeskísfalud jut eszünkbe. A pátrói házassági anyakönyv egyik oldalán nyolc esküvő van feljegyezve dátum szerinti sorrendben. Közülük hétben a vőlegényt és a menyasszonyt is Dömötörfinek hívták.

Névváltozások - melléknevek

Az 1720-as éveket a „megszálléttatás” korának nevezi a Vése történetével foglalkozó szakirodalom, ugyanis II. Véssey István ebben az időben kezdi újra telepíteni a török hódoltság után elnéptelenedett Vését. Ezt a kifejezést a könyvem további részében én is gyakran használom.

Már ekkor is előfordultak azonos vezetéknév Vésén. Ekkor még nem ragasztottak hozzá egy kiegészítő nevet, hanem teljes egészében átváltoztatták azokat.

Egyik régi dokumentumban (1735) Varga alias Gombai bejegyzést olvashatunk. Betelepüléskor gyakran használták a szülőfalu melléknévi alakját. Gomba (ma Marcali) körül egy csomó Gombai név található. Találtam olyan települést, ahol egyszerre volt Vései, Lábodi, Korpádi, Kutasi vezetéknév is. Horváth Miklós kovácmesterként érkezett a faluba, meg is kapta a Kovács nevet. Sok embert érintett a Bertók-Szabó váltás. Eltelt 50 év is, amíg az összes leszármazott Szabó nevű nem lett. Valószínűleg a szabó mesterség miatt történt a névváltoztatás. Háságyiként érkeztek az Ághok Zala megyéből, később a Hásádi lett a melléknevük.

A betelepülők nem akartak kitűnni idegen hangzású nevükkel. Vésére érkező Leposák majdnem véglegesen Kovács nevűek lettek. Egy időre valamennyiük nevet változtatott, pedig nem is volt mindegyiknek kovács a mestersége. Például a Káslaciak ősapja Leposa László fiatal legényként még Kovács László névre hallgatott. A végén aztán mindenki újra Leposa lett. Kis időre egy Lébár-ág is Kovács nevűre változott.

A huszadik században gyakori volt a névváltoztatás másutt. Nálunk inkább csak az örökbefogadott gyerekek neve változott meg Leposa-Ladila, Dömötörfi-Bertók (Pátrói Jancsi). Egy-két magyarosításról is hallottunk Leposa-Kislaki, Fischli-Fonyódi.

Ifj. Bertók (Peti felső) István Vése mai ragadványnevei címmel írt egyetemi dolgozatot. Az adatokat 1977-ben gyűjtötte hét idősebb vései lakos segítségével. Több szempont szerint csoportosította a ragadványneveket.

Környezetemben nem használták ezt a szakszerű kifejezést, inkább a „melléknév” megnevezés terjedt el. Én más irányból közelítettem meg a problémát, mint Pista. Nem a faluban gyűjtöttem, hanem az anyakönyvi bejegyzések alapján vettem listába a melléknéveket, többségüket régen a véseiek ismerték. Bevallom ellenőrzésképpen bele-bele néztem abba a dolgozatba. Kíváncsi voltam, hogy a kétféle megközelítés egyezik-e. Általában melléknév akkor keletkezett, ha sok volt az azonos név. Az első nagy szétválás 1800 körül jött létre, amikor négy Bertók Jánost kellett megkülönböztetni. Jánosok fiai a nagy-papa keresztnévét használták erre a célra. Szerencsénk volt, mert az Ádám, a Jakab, az András (Andor) és a Pál karakteres nevek, sok nem volt belőlük. Később következtek az Istvánok, majd a Józsefek. Ha családfát készítünk kialakulnak az ágak (ilyen egy fa, ágai vannak). Érdemes a nagyot kisebbekre bontani. Egy-egy ágból lehet egy-egy önálló családfa. Ezek sokszor melléknévvel kezdődnek.

Így lett a Bertókokból 13, a Némethekből 4, a Lébárokból 2, a Leposákból 3, a Nagyokból 2, a Takácsokból 2. a Kincsesekből 3, a Királyokból 4 kisebb családfa, összesen 33. Rajtuk kívül készítettem még 16 önálló családfat.

Családfák melléknévek alapján

Bertók: Ádán (Ádám) ÁdánPali (Ádán) Olajos (ÁJános) Peti belső (ÁJános) Peti felső (Ádám) Jakab+ (András) Andor (András) Ferenc KisPali (Pali) Toponári (Pali) Kondor (János) Gyuri (János) Furu (Pali), Seruga	Leposa: Kászlaci Kuzoli Tosa Lébár: Mátyás Kismiska Németh:Gyuri Mészáros Borzók Zódi Takács: Hadnagy Burunc Ágh Háságyi	Király: Gyuri Szentkirályi-1 Szentkirályi-2 Király István Kincses: Porosz Kincses Bajsz Pongrácz: Bálint Nagy Markó Farkas Simon Györfi
--	---	--

Családnevek melléknév nélkül

Gombai	Kuti
Pintér	Szabó
Hada	Gelencsér
Harmadás	Karnics
Czippán	Kálmán
Kóczán	Kardos
Lőczy	

Ósi családok az esküvői fényképeken

Pethő, Varga
Leposa (Tosa)
Bertók (Peti belső)
Bertók (ÁdánPali)
Bertók (Olajos)
Bertók (Toponári)
Bertók (Vörös)
Lébár (Kismiska)
Takács (Hadnagy)
Nagy (Markó)
Németh (Gyuri)
Kincses, Hada

Karnics
Bertók (Ádán)
Bertók (Peti belső)
Bertók (Peti alsó)
Bertók (Kondor)
Bertók (Furu)
Bertók (Ferenc)
Pongrácz (Bálint)
Király (Kasza)
Nagy (Farkas)
Mészáros (Németh)
Kincses
Szabó, Ágh, Tamás

Bertók (Ferenc)
Bertók (Gyuri)
Bertók (Peti belső)
Lébár (Kismiska)
Takács (Hadnagy)
Takács (Burunc)
Német (Mészáros)
Kincses, Kalmár
Pintér, Berkes
Varga, Varasdi

Ma már nem találkozunk Potzak, Paksi, Márkus, Kiszélák névvel.

Az ittenieken kívül olyan családfákat is készítettem, amelyek kapcsolatba hozhatók Vésével: Pat: Bertók, Antalics (Iván); Iharosberény: Harmadás-Magyar-Fadgyas-Bata, Cseresznyés, Bertók; Surd-Sand-Vése: Tulok; Iharosberény-Zalaszentjakab: Németh, Varga; Nemeskisfalud: Tóth (Posta); Somogyicsicsó: Kósz; Iharos: Ladila, Bognár; Varrásló-Inke: Bata; Szőkedencs: Takács, Tamás; Szentivánfa-Vése: Véssey; Sárvár-Pápa-Vése-Nikla: Dubovay; Porrog: Lakatos; Segesd-Vése-Segesd: Bozsoki; Rábabogyzsló (Paty)-Kővágóórs-Vése-Nikla: Szabó.

Nem mindegyik melléknév lett tartós. Rövid ideig használták a Bertók (Ádám) János nevet, közülük kerültek ki az Olajosok, a Peti belsők, meg azok, akiket nem soroltam más-hová (pl. a Rétiak). Az anyakönyvek tanulsága szerint voltak olyan melléknevek is, melyek ideiglenesen önállósodtak, közös családnevük nélkül is használták a hivatalokban. Volt olyan 20 év, amikor csak Andor János, Andor Jankó került az anyakönyvekbe, Bertók nélkül. Más neveknél ezt nem tapasztaltam. Ha levelet írtak, vagy egyszerűbb dokumentumot készítettek, a 20. században mind a három nevet használták. Beszédben már elhagyták a hivatalos családnevet, a keresztnév előtt csak a melléknevet mondták ki.

Az ötvenes-hatvanas években még ismerhették a velem egykorúak az alább felsorolt személyeket, sokan úgy tudták ez a hivatalos nevük: Ádán Jancsi, Peti Laci, Andor Giza, Peti Gyula, Ferenc Jóska, Olajos Ferkó, Réti Pista, Kondor Béla, Bertók (Gyuri) Jancsi, Furu Béla, Tosa Margit, Hosszi Bandi, Káslaci Jenő, Kuzoli Jancsi, Mátyás Béla, Kismiska Jóska, Németh (Gyuri) Jóska, Mészáros Margit, Zódi Jancsi, Borzók Laci, Hadnagy Jóska, Burunc Jancsi, Farkas Irén, Markó Béla, Porosz Jóska, Györfi Árpai, Bálint Sándor, Bálint Kata, Öllés Gyura, Kirá Mari, Kirá Péter, Kirá Ernő, Kirá Pista, Lőczy Géza.

Ők is Bertókok, de nem rokonok

Akkor most kivel házasodhatunk? Valahol olvastam, hogy a Bertókok a mellékneveik alapján el tudták dönteni, hogy kik a rokonaik. Hallottam azt a szófordulatot is, hogy „*azok is Bertókok voltak, de nem rokonok.*”

Miután egy nagy terem falát betapétázhatnám a vései Bertókok családfáival, el kellene dönteni kit tekintünk rokonnak a sok azonos nevű közül. Hány generációt menjünk vissza? Meg kellene nézni, kire emlékezhetünk a régiek közül. Nagypapára biztosan, dédszüllőre talán, ükszüllőre már nem. Ki is az az ükapa? Nagypapánk nagypapja. Másképpen, ha közösek az ükszülleink, akkor mi harmadunokatestvérek vagyunk. Hány generáció is ez? Eltelt közben 120 év. Ez már nagyon sok. Mi már összeházasodhatunk? Vannak olyan közösségek, ahol tömeges a házasság az első unokatestvérek között is. Nem kell messzire menni. Ferenc József apostoli királyunknak és Sziszinek is ugyanaz volt a nagypapja. A közeli Ötvös község református anyakönyvében találtam erre útmutatót. A „lecekéből” kiderült, hogy a másod unokatestvér már nem volt tabu. Még teszt is tartozott az órai anyaghoz. Egy a 8 kérdés közül: „*Elveheted-e testvéred anyósának lányát?*” Úgy láttam, nálunk nem dicsekedtek azzal, ha másod unokatestvérek házasodtak össze. Nem kerestem, de így is feltűnt 10 ilyen pár. Kimondhatjuk-e, hogy Bertók (Ádán) János elveheti Bertók (Andor) Katalint vagy Bertók (Toponári) Erzsébetet? Azt hiszem igen, mivel már 6-7 generációval ezelőtt szétváltak a családok. De mi a helyzet régebben, 170 évvel ezelőtt, amikor még csak 2-3 generáció volt mögöttük? Akkor is volt már a Bertók-Bertók

házasság. Annyi azonos nevű esküvőt találtam 1890 körül, mintha csak erre törekedtek volna. De nem mutathatók ki egészségügyi torzulások, még a gyerekhalandóságban sem. Azonban Leposa-Leposa, Lébár-Lébár, Karnics-Karnics, Nagy-Nagy és Takács-Takács házasságot már csak elvétve találunk.

Van itt még egy másik probléma is. Leányágon is lehetünk rokonok. Erre már nem figyeltek ennyire. A lányok legfeljebb apjuk, vagy férjük ragadványneveit vitték tovább, maximum egy-két generáción át. Nem voltak leányági melléknevek. Csak egy Kiskati Antalicsról hallottam, azt is Patról. Amikor egyidőben nyolc Bertók Katalinnak is Bertók János nevű volt férje, számon tartották-e, hogy milyenek a leányági kapcsolatok? Nem beszélt senki Bözsi meg Juci ágról, pedig segíthetett volna.

Mikor jöttek Vésére az őseink?

Kutatásom az 1718 és 1970 közötti időszakot öleli fel. Az ennél korábbi vagy későbbi kort csak érintőlegesen tárgyalom. Vése újkori történetének a török hódoltság utáni évszázadokat tekintem. A könyv hátralévő részében azokat a családokat mutatom be, akik 1718 és 1800 között költöztek a faluba. Az ő családjukról készültek a családfák.

1718-1733

Az első években a környező falvakból jöttek a jobbágyok, katolikus és református vallásúak lehettek, evangélikus még nem igen volt köztük. Ekkor még az uraság nem válogatott vallás szerint, II. Véssey István még Vas vármegyében élt. Az itt élő 12 jobbágycsalád közül vagyonosság alapján kiemelkedett Varga György és Kincses Mihály. 40 éven keresztül tartottak pásztorokat és szolgákat. Meglátásom szerint néhány jobbágy már korábban is itt élt árendásként, legeltettek, makkoltattak, úgymint a komárvárosi Karácsony János, de ő nem maradt itt sokáig. Befolyással bírt még Farkas Sámuel, Takács János, valamint a két Szentkirályi család. Stabíl gazdák Pintér, Rákos, Telekessy, Dacza és az egy katolikus Varga család, de közülük a Rákos, Dacza, Telekessy família hamar tovább állt. Örökös jobbágyként van feltüntetve Takács János, Szentkirályi János és Kincses Mihály. Ők és Farkas Sámuel Véssey István emberei lehettek. Ellátták a hajdúk szokásos feladatait, vezényelték a termény szállítását Szentivánfára.

1734-1752

II. Véssey István felhívó (contractus) levelére (1734) távolabbról is jöttek ide. A vendvidékről érkeztek a jobbágyok és mesteremberek. Beindult az oktatás az evangélikus iskolában. Az első tanítók: Berke Ádám, Fabits Mózes, Dubovay János és Paksi Mihály. A személyi utánpótlás a vendvidék mellett még Vas megye északi részéről is jöhetett. Az érkezők családnevei alapján ez nem lehetett tömeges. Bertók Péter szerepet vállalt a betelepítésben. Rokonai lehettek a vendhatár minkét oldalán. 1752-re több Bertók család is Vésére érkezett.

1752-1767

A létszám alaposan megnőtt. Ekkor már Domonkosfa nagyobb körzetéből is jöttek a vendnevű Leposák és Lébárok, valamint a magyar anyanyelvű Gerencsérek, Pongrácok, Zalából meg az Ághok. Más területről valók lehettek a Hadák, Nagyok, Némethek.

Összeségében megállapíthatjuk, hogy a lakosság összetétele vegyes. Nem hiszem, hogy Vésén vendül beszéltek volna, mint ahogyan néhány írásban olvastam. Azok a családok (maximum nyolc), akik feltehetően vegyes nyelvű területről jöttek, hamar

asszimilálódtak. A Laposák még a nevüket is magyarosítani akarták. Több éves kutató munka alatt nem láttam Vésével kapcsolatos vend írást.

1767-1800

Ebben az időszakban már kevesen költöztek a faluba. A türelmi rendelet lehetővé tette, hogy megszervezzék az evangélikus gyülekezetet. Szentivánfáról visszatelepült a Véssey család. Először csak Vésére költöztek, de a „megszálléttató” II. Véssey István déd-unokái már Szőkedencsen is laktak (István, Mihály). A lakosság létszáma megemelkedett, kialakultak a melléknevek, a famíliák több ágra hasadtak, újjá építették a falut.

Evangélikus tanítók, tisztelendők

Abban a 250 évben, amit kutattam, a vései emberek élete ezer szállal kötődött a valáshoz. A római katolikus, a református és az evangélikus vallás meghatározta mindennapjaikat. A mi falunkban az izrealita hitet csak néhány kereskedő vallotta. A 20. század első felében megjelentek kisebb vallási közösségek, mint a baptista és a pünkösdi. A könyv nagyrésztében kitérek mindhárom történelmi egyházra, de a következő néhány oldalon az evangélikus gyülekezet történetét részletezem. Egyrészt azért, mert innen vannak hozott ismereteim, másrészt a vizsgált időszakban a vései evangélikus gyülekezethez tartozott Somogy vármegye egy jelentős része Barcstól Nikláig. Az 1970 utáni időszakra már nem ez a jellemző.

A vallási hovatartozás alakulása:

1720-1735 katolikus, református,

1735-1880 evangélikus, katolikus, református

1880-1945 evangélikus, katolikus,

1945-1970 katolikus, evangélikus

1735 előtt még nem jelennek meg az evangélikusok. 1735 és 1945 között már meghatározó a szerepük, 1945 után még azonos a súlyuk a katolikus hitet gyakorlókéval, napjainkra háttérbe szorultak. Református templomot sosem építettek Vésén. Több református falut is találunk a környékünkön (Nemesdéd, Nemeskisfalud, Inke Alsó-Segesd, Bolhás, Ötvös, Kutas, Szob stb.). Ebben az időszakban Dédhez tartoztak a vései reformátusok. Katolikus iskola és templom is csak 1939 után épült. Több mint 150 évig a katolikus hívek a tapsonyi plébániához tartoztak. A vései evangélikus iskola befogadta a más valáshoz tartozókat is.

A régi dokumentumok alapján nem állapítható meg pontosan, hogy melyik tanévben kezdődött az evangélikus tanítás Vésén. A kezdő dátum 1735 és 1741 közé tehető. Az 1742-ben készült iskolalátogatási jegyzőkönyv szerint az evangélikus iskola patrónusa III. Véssey Ferenc. Korábban, II. Véssey István contractus levele (1734) előtt nem igen lehettek itt evangélikus vallású jobbágyok, vagy ha volt is egy-kettő, azoknak nem tartottak fenn iskolát. Úgy látom (bár bizonyítékom nincs rá), hogy 1734-ig nem is volt iskola Vésén. Most már egyértelműnek látszik, hogy az iskolai oktatás beindításához köze volt a Bertók familia megjelenésének. A Véssey család a reformáció óta evangélikus, 1550-ben is azért menekültek Ostffyasszonyfa környékére, mert az a nyugat-dunántúli evangélikusok egyik központjának számított. Visszaköltözésükkor (1734 után) a falu „megszálléttatását” is evangélikus hívőkkel képelték el. Három irányból várhattak lutheránus hívőket. Az egyik Szentivánfa és környéke. Tanítókat, ispánt, talán hajdúkat hozhattak innen, de nem

Az írásból látszik, hogy 1870 körül jegyezték fel ezt a listát. Nem teljes, évszámokat sem tartalmaz. Első helyen egy Berke nevet láthatunk. Ő volt az a Berke Ádám, aki 1742 és 1748 között Iharosberényben tanító, 1751 és 1755 között Surd-Nemespátró gyülekezetében lelkész lett. Gerencsérczön (Gerencsérháza, másképpen Gerőháza) született, 1741-ig tanított Vésén. Ez a vend vidéki település egykor Domonkosfával és Hodossal egy gyülekezetet alkotott. Amikor arra jártam, egy idős néni megmutatta az erdei utat, amelyiken eljuthatunk Domonkosfára. Amikor még nem használtak autót, erre mentek a templomba is. A tanító úr neve Berkeháza nevű falura utal. Most is van ilyen nevű település, akkor még magyarok lakták, de a környékén már akkor is éltek vendek. A vallás is vegyes. Míg Berke Ferenc sógorom dédi református, addig egy másik Berke sógorom Sandon evangélikus.

The image shows a handwritten church record in cursive script. The text is written in ink on aged paper. It begins with 'Berke Ádám' and 'Berke Mihály' in a larger, bolder script. Below this, there are several lines of text, including dates like '1745' and '30 szi' (December 30th), and names like 'Paksi Mihály'. The handwriting is somewhat slanted and characteristic of the 18th century.

Berke Ádám 1741-ben Véséről Iharosberénybe költözött.

Fabits Mózes egy egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint 1742-ben Vésén lakott, ő követte Berke Ádámot. Van olyan feljegyzés, hogy 1746-ban még itt volt. Ő taníthatta 1745-ben Bertók Györgyöt.

A következő családnév ismert kell legyen a Somogy megyei evangélikusok, különösen a vések körében. Dubovay Géza hosszú ideig az egyházmegye esperese, egy rövid ideig a vései gyülekezet tiszteletese. A régi iratok alapján kijelenthető, hogy a Dubovai nevű vései tanító nem lehetett más, mint az esperes úr és Szabó Péterné Dubovay Gizella tanárnő öse, Dubovay János. Ez kiolvasható a Dubovay családfából is. (A családnévben felváltva használták az i és az y betűt.)

Más dokumentumban az első tanítók egyikének egy Paksy (Paxi) nevűt jelölnek meg. Nincs keresztnév odaírva, mellette az évszám 1750.

Idézet a várpalotai gyülekezet anyagából: „A várpalotai iskolai gyermekek tanításában Tóth Mihály urat egy Paksy nevezetű deák követte, ki is sok ideig itten lakozott. Még Balog Ádám lelkész alatt is Paksi Mihály mester tanította az iskolát egészen 1747. esztendeig.” Hogy Paksi Mihály honnan került Palotára, nem tudjuk, de valószínű, hogy már másutt is szolgált. Innen minden bizonnyal Vésére került, mert ott találunk egy Paksi (Paxi) nevű ludimagistert Fábri Gergely püspöknek az 1750-ben készített gyülekezeti névjegyzékében: „Vése. Hung. Lud. Mag. Paxi. Dom. terr. Vésey” Jó tanító lehetett, mert az esperesi iskolavizsgálók mindenütt dicsérettel emlékeznek meg róla. „1737-ben, mint palotai iskolamestert meglátogatta Tóth János senior, mikor is azt tapasztalta, hogy a

hallgatóknak meglegedésére szolgál. 1755-ben Vésén látogatták meg Miskei és Szakonyi seniorok, kik előtt dicsértetett és marasztaltatott.” Felesége Török Zsuzsanna.

Az 1750-es névtár még Christofovi nevű szöröcsöki tanítót is említ. Még 1754-ben is Szöröcsökon tanított. Ő követhette Paksy Vésén 1755 és 1765 között, ui. egy eredeti dokumentum szerint 1765-ben még Vésén mester.

A következő rektor, Nyíró Zsigmond 1735 körül született. Bakonytamásiban 1759 és 1765 között szolgált ludimagisterként, 1761-ban házasságot kötött Talabér Ferenc helyi lelkész leányával, Erzsébettel. Vésén tanított 1766 és 1773 között, ekkor még hivatalosan nem lehetett lelkész, de ellátta ezt a feladatot is. Ezután Somlószőlősen (1774-1781) lett tanító, majd Nemespátró következett, a türelmi rendelet után ő lett ennek a nemesi falunak az első lelkésze (1783-1786). Lelkipásztori szolgálatának utolsó állomása Zalaistvándi (1787-1794). Nyíró Zsigmond szoros kapcsolatot alakított ki a véseiekkel. Érdemes megvizsgálni kinek volt a komája. Ő kezdeményezte a keresztszülői kapcsolatot Paksi Mihállyal (csizmadia), Bertók Andrással, Bertók Jakabbal, Véssey Ferencsel és Wittnyédi Judittal. Minden szóba jöhető módosabb jobbágy kereste a kapcsolatot vele.

Ezután sűrűn váltották egymást a tanítók Vésén. 19 év múlva már a hatodik tanító oktatta a gyerekeket. Matolai János (1734-1776), 1773-tól szolgált haláláig (1776), felesége Hegyi Julianna. Őt Takács János követte (1776-1786). Az anyakönyvek azt mutatják, hogy Matolai özvegyét vette feleségül (1780), két gyerekük született.

II. József türelmi rendeletével véget ért az evangélikusok számára az „árvaság kora”. 1786-tól önálló lelkésze lett a vései evangélikusoknak. A tanítóknak a gyerekek oktatásán kívül a kántori feladatokat is el kellett látniuk, ők lettek a kántortanítók. Írástudásukat gyakran használták az öregbírók és az egyház is. 100 évvel korábban nem minden tanító tudott írni, csak olvasni. Sőt gyakran előfordult, hogy az iparos emberek is tanították olvasásra a gyerekeket. Ennek visszaszorítására megengedték az egyház vezetői, hogy a Sopronban tanuló diákok tanulmányaik befejezése előtt egy-két évre kimenjenek valamelyik faluba tanítani, de be kellett fejezniük az iskolát. Máshol olvastam, hogy szüretkor ők lettek a szüreti adatok jegyzői, ennek alapján vetették ki a hegyvámot.

Fodor István ideje alatt szerveződött a gyülekezet, kezdték építeni az evangélikus templomot és a többi egyházhoz tartozó épületet. 1785-ben még Nemespátrón tanított, onnan a gyékényesi evangélikus egyházhoz hívták, ezután került Vésére (1786-1787).

Fadgyas Gergely nőtlen fiatalember Vésén kezdte tanítói pályáját, jól beszélt németül, de csak két évig maradt itt (1788-1789).

Greskovits János is két évet töltött Vésén (1790–1792), innen Várpalotára került tanítónak, de onnan is elment két év után.

1805-től hivatalosan is anyagyülekezetté alakult a vései egyházi közösség. Ettől kezdve már hosszabb ideig maradtak itt a tanítók. Ha a következő négy iskolamester Vésén töltött éveit összeadjuk, 115-öt kapunk.

Horváth József Győr-Moson vármegyéből, Beledről érkezett, 11 évet töltött itt (1792–1803), felesége Kovács Terézia, négy gyermekük született, 1803-ban költöztek el.

Az 1782-es születésű Németh Pál még 1802 és 1803 között Téten tanított, ezután 57 évig, haláláig (1861) Vésén. Ennyi ideig senki, még a tanítóm, Szabó Péter sem oktatta a gyerekeket. Németh Pál 1805-ben megházasodott. A nagybajomi szíjgyártó leányát, Tenger Erzsébetet vette feleségül.

A régi tanítók közül Mészáros István az egyetlen, aki vései lányt vett feleségül, az Andor ágából származó Bertók Erzsébetet (1863). Szentlőrinci születésű, 32 évig tanított Vésén (1845-1877). Az ő idejében építették újjá az evangélikus templomot (1872-1873).

Zsiray József 30 évig élt a faluban (1877–1907), felesége Bognár Karolina, két gyermekük született.

Azok a tanítók következnek, akikről már nagyapámtól is hallottam. Az új iskola felépítése után (1884) már két tanítót is tarthatott a vései gyülekezet, egészen 1939-ig.

Binczy Dániel (1880-1927) segédtanító (1899-1912), tanító (1912-1927). Felesége Wölfer Teréz, szülei Binczy János, Bogdán Zsuzsanna, gyereke Lenke Zsuzsanna, később Süle Zoltánné (1913-1980).

Németh Sándor 1886-ban született, 1907 és 1912 között tanított Vésén, nőtlen, 26 éves korában egy vadászbaleset okozta halálát.

Glatz Lajos 1927 és 1933 között volt kántortanító. Született Rábaszentandrásan 1905-ben, nőtlen, apja Glatz Lajos evangélikus tanító, anyja Mikó Jolán. Élete tragikusan ért véget 1933-ban Vésén.

Szabó Péter Rábabogyoszlón (most Paty) született 1912-ben. A tanítóképző elvégzése után két évig Kővágóörsön tanított. Ott ismerkedett meg a református kántortanító lányával, Horváth Vilmával (1914-1941). 1932-ben összeházasodtak. Felesége halála után 1943-ban feleségül vette Dubovay Gizella tanítónőt. Két lányuk született. 1933-tól 1939-ig Szentiványi Jánossal tanított együtt, aki 1913-tól 1939-ig volt Vésén tanító. 1939-től a második tanítói állás terhére engedélyezték a katolikus felekezeti iskolát a hatóságok. Ettől kezdve az evangélikus iskola visszaminősült egytanításra. Nyolc évig Szabó Péter lett egyedül a tanító. Az iskolák államosításával véget ért az evangélikus felekezeti iskola 210 éves története. Szabó Péter nyugdíjba vonulásáig az általános iskola alsó és felső tagozatán tanított. 1988-ban temették Niklán.

Tanítók javadalmazása

300 évvel ezelőtt a tanítók javadalmazását a helyi közösségek határozták meg. Az egyházi előjárók kereteket adtak. Szinte valamennyi egyházlátogatási jegyzőkönyvben kitérnek arra, hogy milyen szabályokat alakítottak ki helyben.

A 16. században nem találtam olyan dokumentumot, ami arra utalt volna, hogy volt már iskola Vésén. De a Vas vármegyei Csepreg már evangélikus központnak számított. A földesurával együtt a lakosok korán áttértek az ágotai hitvallásra, iskolamesterük is lett. A tanítók pénzbeli juttatás melletti javadalmazásáról a következőket olvashatjuk a csepregi evangélikus iskolamester 1585-ös díjlevelében:

„... És minden ebéden és vacsorán három tál étket kell neki főzetni. Az egyik tál éték borsos kell lennie, és minden ebédére és vacsorájára egy-egy fél meszely bort kell adni az skólamesternek.

Továbbá az skólamesternek jár az várostól az asztal-bor, úgymint az két templomoknak szőlőjek borából öt akó bor szüretben.

Továbbá nyáron, mikor az skólamester ki akar menni az szőlőhegyre mulatni, ki-mehet harmadmagával, cseresnyeéréskor ehetik az cseresnyéből, alól a földről, de fel nem hághat a fájára. És hazahozhat keszkenőcskéjében tisztesség szerint, de ne szatyorban, avagy tarisznyában.”

A tanítókra hárult szüretkor a hegyvám adminisztrációja. Fizetségül 24 vödör mustot kaptak. Egy másik településen adminisztráció nélkül minden diák családjától másfél pint mustot kellett adni az iskolamesternek. Milyen jó küvé lehetett belőle!

A Somogy megyei levéltárban található az az összeírás, amiben Vése 1789-es iskolai felmérését rögzítették. Ebben olvashatjuk, hogy (vallási hovatartozás nélkül) 91 iskoláskorú gyerek lakott a faluban, de csak 16-an jártak iskolába. Fadgyas Gergely tanító javadalmazásában az is benne foglaltatik, amit az egyháztól kapott. A fizetség 1 forint diákonként. Mivel a gyerekek egy része évközben kimarad, ezért ez az összeg bizonytalan. A templombéli szolgálatért járt 25 forint, 25 mérő gabona, három szekér széna valamint 12 köböl kukorica.

g. tis. Fizetése a L. Tanítónak a Vocatoria szerint.
 1. Kész pénz 100 f. a Tettes Apollyágnak pénzbeli legye
 adalorásán kívül.
 2. Szár mérő Gabona, mellynél fele bura fele vor.
 3. Szénabul hat sekérrel 4. Borbul 15 akó.
 5. Kukuritrábul 20 mérő. Zab 10. mérő eregerve.
 6. Adrah Kendex földet, háportta földel együtt Szántással
 7. Túrre való fát vágottan elegendőtt.
 8. Uj Gftendő napján, és három látoros Innep napokon
 az Enrény a L. T. számára hordoztatili.
 Ezen kívül a vidéki Urak- is in individuo lép fi-
 zetést igérték a tük a Vesei Eklésiához affliakal
 masokat.

Az 1796-os superintendensi látogatás jegyzőkönyvének részlete

1796-os vései egyházlátogatás jegyzőkönyvében rögzítették a tanító javadalmazását. Itt már sokkal bőkezűbbek voltak az iskolamesterhez. Például évente 100 forint készpénz járt nekik, gabonaféléből 100 mérő, borból 15 akó. Még 100 évvel később is megjelentek ezek a tételek, csak a mérték más. Ekkor már nem a kurátorok, hanem az iskolaszék felügyelte az iskolát, ők határozták meg a juttatás mértékét.

Tisztelendők

50 évig úgy éltek itt az evangélikusok szoros vallási közösségben, hogy nem volt lelkeszük. Még Hodoson hallottam, hogy ezt az időszakot nevezték az „árvaság korának”, de utána 1786-tól a 20. század végéig mindig volt lakója a vései evangélikus lelkészlakásnak.

Első közülük Körmendi György, aki 1749-ban született, szülei Körmendi Sándor, Takács Julianna, iskoláit Nemescsón és Sopronban végezte. Két évig maradt itt, de marandót alkotott. Ekkor építették fel a falu újkori történetének első templomát. Innen Malomsokra ment, ahol 18 és fél évig szolgált a gyülekezetet.

Laky István 1787 és 1804 között vezette a lelkészi hivatalt. Az első templom építésének befejezése, a lelkészlakás, az iskola készítése is az ő szolgálati idejére esett. Bár az egyik vizit alkalmával elmarasztalta a superintendens, de összességében jó munkát végzett. 17 évet töltött Vésén.

Horváth Pál csak három évig szolgált Vésén (1804—1807). 1805-ben alakult gyülekezetté a vései evangélikus közösség.

Kiss Dániel 1860-ban született Malomsokon. Ludimagister Bükön (1784-1787). Magasabb tanulmányait Sopronban és Jénában végezte (1787-1789), Szombathelyen 1790-1802), Dabronyban (1802-1807), Vésén (1807-1833) szolgált. Az ő ideje alatt a gyülekezet sokat fejlődött. 1830-ban Barcs is a vései anyagyülekezet filiája lett.

Horváth József 1810-ben Nemesládonyon született. Nemeskéren, Sopronban és Pozsonyban tanult. Szolgálati: Uraiújfalu, Vése (1833—1843) és Légrád. Ő mondott beszédet 1836-ban a költő, Berzsenyi Dániel temetésén.

Andorka János 1843-ban Légrádról jött, 1852-ben Iharosberénybe ment. 1863-tól 1789-ig esperese a körzetnek. Famíliája, a csurgói Andorka család bőséges támogatója volt az evangélikus egyháznak. A lelkész úr hivatali ideje alatt épült az iskola (1844).

Czippot Rudolf (1825- ..) lelkészcsaládban született Hodoson. Szülei Czippot György és Huttern Sarolt Sopronba költöztek. Ott a neves evangélikus líceumba járt (1835-1847), majd Bécsben gyarapította ismereteit. 1848-ban Bécsben csatlakozott a forradalomhoz, utána Kővágóörsre ment, a kisgimnáziumi tanítói állás mellett elfogadta a kápláni felkérést is. 1853 és 1857 között Vésén a lelkészi hivatalt vezette. Ekkor nősült, komája Véssey Miklós elkísérte Puncziczibe (Battyánd) az új templom avatására, ahova elődje külön kérésére vitték lelkésznek (1858). Ez vend vidék. Rudolfnak újra kellett tanulni a vend nyelvet, mert eddig nem használta. Önéletrajzában így emlékszik vissza vései éveire: *„Az ottani nagybirtokos Véssey család különösen pedig Véssey Ferenc és ennek áldott jó hitvese sok tekintetben bő adakozással gyámolították ottani kezdő életpályámat. Legyen áldott emlékük, kik már mind, ott lent nyugszanak, hol már semmi se fáj!”*

Szalay Sándor 1859 és 1863 között töltötte be a lelkészi tisztséget. Répcelakon született (1834-), 1855 és 1859 között segédlelkész Nemeskéren. Innen jött Vésére. Először itt is segédlelkész lett, majd még ebben az esztendőben kinevezték lelkésznek.

Horváth Sándor Nemesládonyban született 1837-ben. Iskoláit Sopronban, Pesten és Halléban végezte. 1861-ben szentelték pappá. Segédlelkész Nagygeresden, káplán Nemesdömölkön, 1863 és 1877 között lelkész Vésén, Kővágóörsön (1877—1886), majd Budapesten. Felesége: Hajas Gizella, hat gyerekük született. 1917-ben Budapesten hunyt el. Ellenzéki képviselő az országházban. Ládonyi Sándorként jelentek meg költeményei és írásai a pesti kiadóknál. Horváth Sándor akkor volt lelkész Vésén, amikor újjáépítették az evangélikus templomot (1872-73). A torony tetejét leszámítva, még most is ezt az épületet látjuk. Volt már egy fontos ember korábban is, aki Nemesládonyból jött Vésére az 1800-as századforduló tájékán. Ő az ifjú V. Véssey Ferenc ispánja, Adorján László. Teke Lajos is Nemesládonyban született, iskolába Sopronban és Bécsben járt. 1869-től segédlelkész Vésén Horváth Sándor mellett.

Németh Pál 1848-ban született Bükön, apja Németh Pál, anyja Gyurác Anna, felszentelték 1872-ben Sopronban. Először Pápára került. 55 évig (1877-1932) élt Vésén, ebből 32 évig somogyi egyházmegye esperese (1889-1921). Síremléke a vései Ótemetőben látható. Őt segédlelkészt segített pályájának kezdetén.

Süle Zoltán Kertán született 1905-ben. Vésén (1927-1932) segédlelkész, (1932-1933) adminisztrátor, majd 1933 és 1941 között felszentelt lelkész. Betegség miatt nyugdíjba vonult. Felesége, a korábbi evangélikus tanító lánya, Binczy Lenke, egy gyermekük

született 1935-ben. Süle Zoltán tanító családból származik. Apja Süle Sándor (1895–1929) kertai tanító, testvére és annak fia is pedagógusként dolgozott Veszprém megyében.

Lakatos György (1911–1968) 1938 és 1941 között segédlelkész, 1941-től 1968-ban bekövetkezett haláláig felszentelt lelkésze a gyülekezetnek. Porrogon született, felesége Németh Erzsébet. Két lányuk született.

1954-ig kizárólag II. Véssey István leszármazottai töltötték be a felügyelői tisztséget. Ezen kívül többször adtak egyházmegyei és egyházkerületi felügyelőt is.

A vései evangélikus gyülekezet felügyelői: Véssey László (1787–1822), Véssey Ferenc (1822–1842), Véssey Antal (1842–1877), Véssey Mihály (1877–1908), Véssey Lajos (1908–1932), Lehner Vilmos (1932–1949), dr. Lehner János (1949–1954), Bertók János (1958–1985), Bertók Gyula (1986–1998), Budai Józsefné (1998–...), Nagy Istvánné.

A Nyugat-Dunántúli Egyházkerület számára is fontos lett a vései evangélikus közösség. Figyelemmel kísérték a gyülekezet megalakulását, többször is megjelent a superintendens. Ezeken a viziteken el lehetett mondani mindent, akár panaszt is tehettek a hívek. Ha nem haladtak a diákok a tanulásban, megrótták az iskolamestert.

A gyülekezet megalakulását követő három vizit fontos időszakra esik.

Vése, 1789: Látogatás vezetője Hrabovszky Sámuel superintendens és Bozzay György, helyi képviselők: IV. Véssey Ferecné Wittnyédi Judit, ifjú V. Véssey Ferenc, a vései lelkész Laki István, kurátorok Bertók Jakab, Németh Ferenc, Nagy János, Bertók Miklós. Ugyanabban az évben olvashatjuk egy iskolai összeírásban, hogy az iskolavigyzó kurátorok: Bertók Márton és Németh Ferenc

Vése, 1796: Látogatás vezetője Nagy István superintendens, jelen van a vései lelkész, Laki István, valamint a helyi felügyelők III. Véssey László és I. Véssey Mihály, kurátorok: Bertók Jakab, Bertók Pál, Lébár István, Leposa László, Leposa György, Szabó Ferenc, Német György.

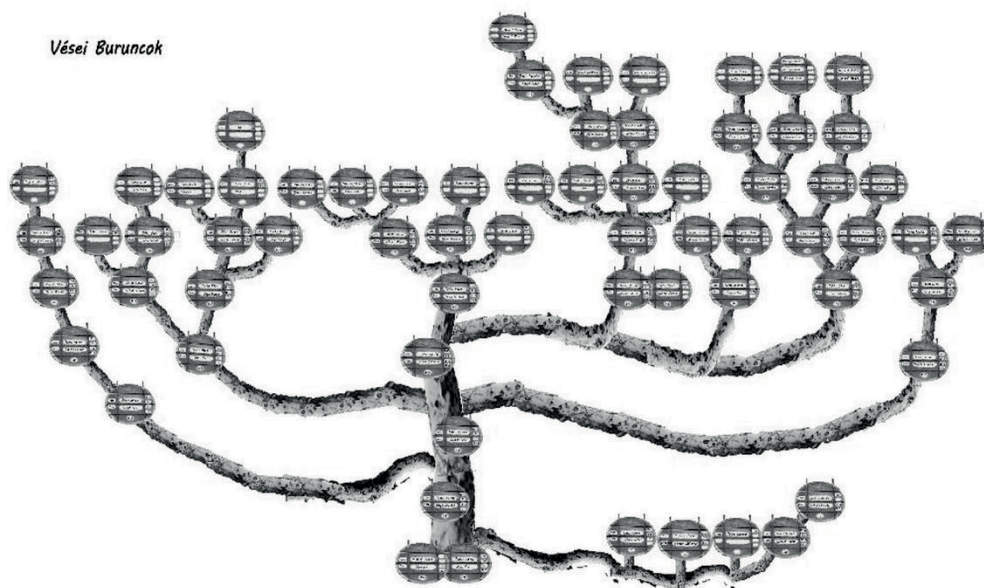
Vése, 1807: a superintendensi vizit azért volt fontos, mert ekkorra a vései gyülekezet anyagyülekezetté alakult (1805) egy filiával, Szőkedencessel. Nevesítették a szórványterületeket, és képviselőjüket. Látogatás vezetője: Balliér István senior, a vései gyülekezet képviselője III. Véssey László földesúr. Ekkor lett a Jénában tanult, nagytudású Kis Dániel a gyülekezet lelkésze. A ludimagister Németh Pál, akihez 67 diák járt, közülük 37 fiú és 30 leány.

Családfakészítés

Családfával szemléltetjük az ősök és utódok közötti kapcsolatot. Két egymástól eltérő módszert emelek ki. Egyikben őstől utódokhoz, másikban az utódból az ősökhöz jutunk.

Egyik típus, ahol egy ember (vagy pár) utódait vizsgáljuk. Ez a klasszikus családfa. Az egyéntől, mint őstől indulunk ki, és valamennyi generációban eljutunk az utódokhoz. A leszármazottak egyre többen lesznek, egyre terebélyesebb lesz a fa. A papíron lehet fentről lefelé, lentől felfelé rajzolni, és létezik a balról jobbra építkezés is.

A leggyakoribb változatban, minden gyermek belekerül a fába, de csak a fiú ágakat bontjuk ki, azért is, mert a fiú ágon megy tovább a családnév. Először mindig ilyen fát hozok létre. Később kiegészítettem a leányágak szétbontásával, de legfeljebb a legfelső 3-4 generációban, ugyanis az összes leányág kifejtése esetén követhetetlen ábrát kapunk.

Klasszikus családfa

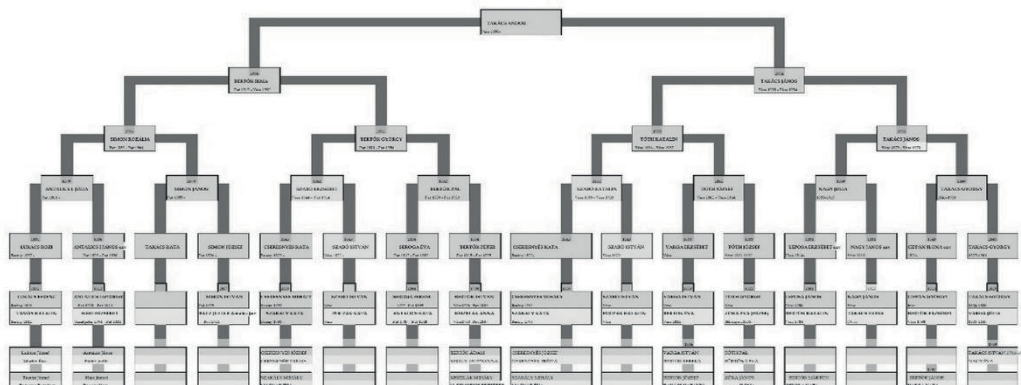
Az így létrejött ábra úgy néz ki, mint egy valóságos fa. A kiinduló személyt vagy házaspárt a fa gyökerénél (törzsénél) tüntetik fel, az utódokat pedig a lombkoronán.

Az családfa terjedelme a populáció életképességétől függ. Vannak olyan családok, amelyek kihalnak, és vannak olyanok, amelyek hatalmasra duzzadnak. Például Vésén a Potzak-ág kihalt fiú ágon, de a Bertókok túlnépesedtek. Célszerű ilyenkor részekre bontani a túl nagy fát. Vésén a Bertókokat 13 önálló fára hasítottam mellékneveik mentén. Még így is gyakori a 60x200 cm-es falikép. Ezeken a családfákon jól követhetők a rokoni kapcsolatok, első, másod, harmad unokatestvérek.

A megrajzolásnak nem csak ez a módja lehetséges. Ha az őst rajzoljuk legfelül, akkor lefelé terebélyesedik a fa, mintha egy szétágazó gyökérzetet rajzolnánk le. A régi könyvekben gyakran találkozunk ilyenekkel. Így rajzolta 1865-ben Nagy Iván a nemesi családok családfáit. Ha leért a lap aljára, megjelölte vagy megszámozta az ágakat, és egy-egy oldalon egy-egy ágot részletezett. A mai technikákkal már nem okoz gondot az igazi fa alakú családfa rajzolása sem. A gyorsabb rajzolás érdekében sok családfarajzoló program a könnyebb utat választja. Szeretem, ha a családfa fa alakú, ilyeneket rajzolok.

Egy ember őseit bemutató fa típusát nevezik ősfának. Először a vizsgált személy kerül a rajzra, utána pedig az egyenesági ősök (apa, anya, apai nagyapa, anyai nagyapa stb.,). Általában felülről lefelé nyitunk, ritkábban fordítva. Könnyű kiszámítani, hogy egy 10 generációs (kb. 300 éves) ősfá legalsó sorában 1024 személy kerül. Persze csak akkor, ha nem voltak rokoni házasságok. Kisebb zárt közösségben ezt nehéz tartani.

Az USA-ban a külföldi ősök keresése még most is fontos. Például, ha találunk egy őst Karakószörcsökön, visszaigényelhetjük a „milliárdos örökséget” az államtól utólag is.

Ősfa

Az ősfákat gyakran használták birtokperekben, nemességi igazolásoknál. Különbő udvari tisztségek betöltéséhez is szükség volt az ősfára. Királyi kamarás az lehetett, aki fiú- és leányágon 8 generáción át ki tudta mutatni nemesi őseit. A rossz nyelvek szerint, amikor Horthy még nem volt kormányzó, és kérvényezni szeretne volna a királynál a kamarási tagságot, nehézségei támadtak.

A kutatómunkámhoz az anyakönyvi bejegyzésekre támaszkodtam. Alapvetően az adatokat háromféle anyakönyvbe írták be (születési, házassági és halálozási anyakönyv). Ne legyenek illúzióink! Minél régebbre jutunk, annál hiányosabbak, annál bizonytalanabbak az adatok. Egy-két példa: 1850 előtt házassági anyakönyvekből gyakran hiányzik a szülők neve. Képzeliük el, ha egy időben 11 Kovács József van bejegyezve. A születési anyakönyvek is szűkszavúak. Gyakran csak az apa neve van beírva. A keresztszülők fontos személyek voltak, fontosabbak, mint az anyák. Ha egyáltalán voltak halotti anyakönyvek 300 évvel korábbról, azok sokszor használhatatlanok. Csak annyi van odaírva, meghalt Nagy István. Ha írtak is kort, megszépítették.

Kik kezelték az anyakönyveket? 1895-ig csak egyházi anyakönyvek léteztek. Utána párhuzamosan írtak állami és egyházi bejegyzéseket, de az állami lett a hivatalos.

Mi a legkorábbi dátum? Azok, amit most láthatunk a levéltárakban, nem a legelső. A protestánsok a reformáció kezdetével (1517) elkezdték adminisztrálni híveiket, de evangélikus anyakönyvet Sopronból 1624-ből láttam, reformátust 1632-ből Kiskomáromból. A legrégebb római katolikus anyakönyv a turócszentmártoni (1601). Ekkor már a zsinat előírta az anyakönyvek vezetését. De voltak korábbi feljegyzések is.

Jelenleg a „2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról” tartalmazza, hogy milyen adatok nyilvánosak.

Hová jegyezték be a vései lakosokat? II. Véssey István 1718-ban kezdte el újra betelepíteni a falut. Ekkor még híre hamva sem volt az anyakönyveknek errefelé. Kiskomáromban írtak ugyan egy református anyakönyvet 1638 és 1700 között. A település végvárnak, református püspökségnek, főiskolának adott otthont. A törökök visszavonulásakor minden megsemmisült, a császári seregeknek is jól jött, hogy megszűnt a protestáns központ, mivel Vése, Nemesdéd, Inke mellett Alsók (Csurgó) reformátusai is ide tartoztak. Most a zalakomári országúttól keletre szántó föld van a település helyén.

Vésén az evangélikusok 1734 után jelentek meg, de az ellenreformáció idején a környéken sem gyülekezet, sem anyakönyv nem létezett egészen 1783-ig. A császár vármegyéenként két településen, az un. artikuláris helyen engedélyezte a szabad vallásgyakorlást a protestánsoknak (1681-től). A türelmi rendelettel változott meg a helyzet.

Somogy vármegyében nem volt artikuláris hely, Surd korábban Zalához tartozott. 1750-ben lettek anyakönyvek Surd után Iharosberényben is. Az első vései gyereket, Bertók Ádám fiát 1758-ban jegyezték be a berényi könyvbe. 1761-ben nyitott anyakönyvet a nemesdedi református gyülekezet. Ettől kezdve a türelmi rendeletig sok véseit írtak be a dedei református és a berényi evangélikus könyvbe. Eléggé hiányosak a beírások, volt, aki mind a kettőbe belekerült, mások meg sehová sem. A vései halottaknak egyikben sem volt helyük. Ebben a 25 évben nehéz volt eldönteni, hogy a megszületett gyerekek megérték-e a felnőttkort. Egyéb iratok segítettek a tisztánlátásban. Vése lakosságának 30 százaléka a katolikus vallást gyakorolta ebben az időszakban (6 jobbágy család, a többi szolga). Őket 1775 után a tapsonyi plébánián jegyezték be a veszprémi érseki levéltár szerint. A korábbi időszakról az adatok hiányosak, mivel az 1745 és 1775 közötti a tapsonyi anyakönyvek elvesztek, illetve 1723 és 1745 között nincs vései katolikus gyerek születése bejegyezve az anyakönyvbe, ugyanakkor néhány vései komaként, tanúként előfordul bennük. Szórványosan más római katolikus anyakönyvekben is találkozhatunk vései adatokkal. Kezdetben Iharosban gyűjtötték össze a tőlünk nyugatabbra fekvő települések katolikusait. Itt is találtam Vésére vonatkozó bejegyzéseket.

Néhány környékbeli település anyakönyvét is használtam kutatásaimhoz: református- Bolhás, Ötvös, Alsó, Kutas, Galambok, Kisbajom, Nagybjom, Jásd, Inke, Alsó-Segesd, Balatonfüred; katolikus- Curgó, Iharos, Miháld, Komárváros, Felső-Segesd, Csákány, Járd, Nagybjom, Somogysámsón, Karád, Andocs, Csesztreg; evangélikus- Surd, Porrog-szentkirály, Gyékényes, Iharosberény, Szepetnek, Vése, Sand, Nemespátró, Nemeskér, Uraiújfalu, Tét, Felpéc, Várpalota, Ajka, Nagyalásony, Pápa, Homokbödöge, Sárvár, Kaposvár, Nemesdömölk, Farád, Bakonyszentlászló és Malomsok.

1758 előtt Vésén született gyerekek nevét nem jegyezték be az anyakönyvekbe. Már 40 éve elkezdődött a falu újra telepítése, de kevés írásos emlék maradt ránk. Közülük a legfontosabbak:

(1720) Conscriptio varial – jobbágyok összeírása, (1722) Conscriptio varial Vése (Visse) - jobbágyösszeírás, (1728) Conscriptio decimalis (dézsmakivetési lajstroma), (1734) II. Véssey István Contractus levele, (1735), Rendkívüli hadiadó kivetése, (1748) Visitaciones Canonicae – első katolikus egyházi léleklista Vésén (csak katolikus lakosok összeírása), (1752) közrendi lakosok vagyon és jövedelem összeírása, (1767) Mária Terézia Urbáriuma, (1771) Visitaciones Canonicae – második katolikus egyházi léleklista Vésén (a teljes lakosság összeírása)

A fent említett forrásokból 50 vései família történetét ismertem meg, és készítettem róluk családfát. Ezek a családfák a 18. századtól követik nyomon elsősorban apai ágon a rokoni kapcsolatokat, ahol lehetséges egészen napjainkig. Az oldalágak, a leányágak gyakran más településeket is érintenek. Így egy-egy ősi család rokoni kapcsolatrendszerét ábrázoló családfák igencsak terjedelmesek, egy könyvben nehezen ábrázolhatók.

2019. márciusában előadást tartottam a vései családokról. Ezután elhatároztam, hogy könyvet írok az addigi kutatásaimról. Biztatott erre két Bertók László, a polgármester és

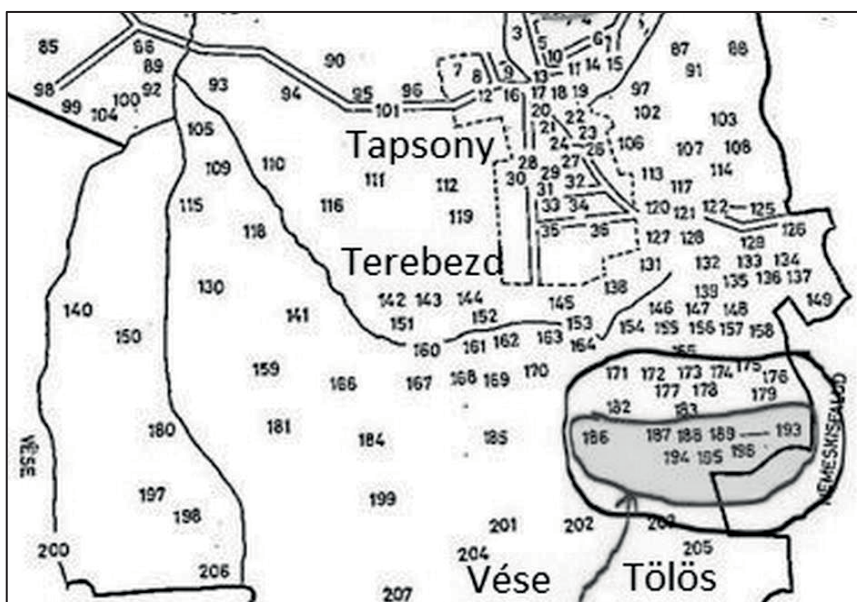
a költő. Saját famíliából kiindulva először azokról a családokról készítettem családfa-rajzokat, akik az 1700-as években már Vésén laktak. Az első megírt részlet a Szentkirályi (mostani Király) család története volt. Tesztelés után rájöttem, hogy az ősi famíliák családfái nem férnek bele méretük miatt egy könyvbe, a tömörítés is csak helyettesítő módszer. Ezért ebben a fejezetben a teljes családfák bemutatása helyett csak részleteket emelek ki, bemutatva a családok őseit és a napjainkig felnyúló családfaágakat.

Mai Királyok

Szentkirályi János

A korai iratok egybehangozva azt igazolják, hogy a török csapatok visszavonulásakor elpusztult falu csak lassan kezdett életre kelni. Egy idő után kastélyt is építettek ide a Vésseyek. Igaz, a falu kialakításában jelentős szerepet betöltő II. Véssey István még nem lakott itt. Emberei irányították a falut, ő csak látogatóba járt erre. Az uraság „helytartói” laktak a Felső utca végén, majd következtek a jobbágyok portái. Az 1700-as évek első felében keletkezett dokumentumokban találkozhatunk a Szentkirályi, a Kincses, a Varga és a Pintér, majd a Takács névvel Vésén. Mellettük lakott Szentkirályi György (mai Rákóczi u. 25-27.). Szentkirályi János pedig vele szemben az utca keleti felén (Rákóczi u. 46-48.). Közöttük nem sikerült rokoni kapcsolatot találni.

Az első bejegyzés Szentkirályi Jánosról 1718-ból való. Ekkor már bora termett a Nemeskisfaludhoz közel eső Festetics-birtokon. Vésén egyszerűen csak Tapsonyi-hegynek nevezték ezt a területet. Az egyik adózási listából azt is megtudhatjuk, hogy ezen a hegyen termett borából 4 csőbör után adózott. Következtethetünk ebből arra is, hogy már régebben is a környéken lakhatott.

*A vései jobbágyok szőlőhegye a Terebezd-hegyen
(Tapsonyi külterületi térképe)*

186. Kiráj-dülő S, sző, gy, sz. Király nevű tulajdonosáról. 187. Kisfaludi-ut 188. Cica-högy Ds, sző, gy, ka.
189. Kiráj-kuti-út. 191. Kiráj-högy D, sző, gy, ka, sz. Király nevű tulajdonosáról. 192. Kis-Terebezd-út
193. Kis-Terebezd 195. Kiráj-kut Kú. Király nevű gazda egykori földjén. 196. Kiráj-domb Ds, sző, gy, ka;
(sz= szőlő, ka=kaszáló, gy=gyep, Kú=kút, sz.Király=Szentkirályi)

Kincses József, aki már 1958-ban dolgozatot írt Vése történetéről, elmondta, hogy a térképen kiemelt területen kizárólag véseieknek volt szőlője. Később több tulajdonos is lett. A 20. században a tapsonyi lakosok apránként felvásárolták.

Az 1720-as években 13 évig adott helyet Tapsony a megyegyűlésnek. A sok kiszolgáló személyzet egy része elkezdett gazdálkodni, többen átjöttek Vésére. Hamar megjelent falunkban a Pintér, Molnár, Csima, Dacza, Telekessy, Horváth név.

Szentkirályi Jánost többször is az első sorban láthattuk a vései adózók között. Ez előkelő helynek tekinthető, a község előljáróját szokták a lista elejére írni. Közel három porszonyi mérőnek valót tett ki a vései portája, ami másfél magyar holdnak felelt meg. Ha összeillesztjük a mostani két Király telket (Rákóczi u. 46- és 48-as szám), akkor szinte négyzetméterre megegyezik az 1767-es adattal.

Hogyan lett a Szentkirályi névből Király? Honnan jöhetett Szentkirályi János? Korabeli dokumentumokat egymás mellé rakva, nyomon követhető az is, hogyan kopott ki a Szentkirályi névből a „Szent” előtag, és lett egyszerűen csak Király.

1720-1722 összeírás szerint Joanes SzentKiráli (örökös jobbágy), Michael SzentKiráli, 1729 adóösszeírásban Sz. Királyi Mihály, Joan Sz Királyi,

1736 adóösszeírás Joan SzentKirályi,

1748-as pápai vizitben (Visitationes Canonicae, Següsd) szerint Joanes Szent Királyi (60 éves, calv.), filius Stefano (25, calv), Georgius SzentKirályi (36, rk),

1752-es jobbágy adóösszeírás Király György, Sz. Királi Mihály, S. Királi Mihály,

1767-es Urbárium Stefanus Sz.Királi, Laurentius Sz.Királi, Franciscus Sz. Királi, vi-dua Georgy Királi,

1771-es katolikus léleklistában Joan Király (rk), Joan Király (cal), Franciosis Király (cal), Laur Király (cal), Stef. Király (cal),

1770 után az anyakönyvekben már mindig Király a név.

A Szentkirályi név településre utal. Ezzel a családnévvel Vésén kívül is találkoztam Alsók (Csurgó) faluban és a régi református központban, Kiskomáromban (1624-1690). Porrogszentkirályról is kaphatta az elnevezést, aminek akkoriban Szentkirály volt a neve. Abban az időben, több vármegyében is lehetett ugyanaz a településnév megkülönböztető előtag nélkül. Az 1720-as országos összeírásban nem találtam Szentkirályi nevet.

Ennek az elméletnek némileg ellentmond az a tény, hogy Szentkirályi János a Véseiek három örökös jobbágya közül az egyik. Ennek alapján őt „tősgyökeres” véseinek is tekinthetjük. Azt a lehetőséget se hagyhatjuk ki, hogy Vésén mindig is jellemző volt a szavak egyszerűsítése. Könnyen lehetett a korábban leírt Királi, Királii, Királyi, Király (két pont az y-on) nevekből Királyra váltani. Nem beszélve arról, hogy az anyakönyvet vezetők sokszor írtak be adatokat hallás után.

A nemesdédi református Király nevűek a török hódoltság után elsők között tudták igazolni (oklevéllel) nemesi származásukat. Az anyakönyvi bejegyzések szerint nincs kapcsolat a két Király család között. A dédiek akkor is Király nevűek voltak, amikor a véseiek még Szentkirályiak. Ugyanabba az anyakönyvbe jegyezték be őket is, de a dédiek neve előtt általában megjelent a nemesi előnév. Ha nemesi vonalat keresünk, akkor Nemeskisaludon találjuk, mivel két Király Mihály is Jani lányt hozott Vésére, az egyiket nemes Jani Katalinnak, a másikat nemes Jani Juliannának hívták.

A Királyok származási helyével kapcsolatban találkoztam más elméletekkel is. Halottam már olyat is, hogy a vései Királyok Segesden keresztül Fejér megyéből jöttek. Állítólag egy későbbi határjárás jegyzőkönyvében jegyezték le a következőket: „Hallottam, hogy régen a református Kisbajomból érkeztek a Királyok a Kincsesekkel együtt”. Megjegyzem, hogy 1720 körül a Királyok katolikusok, a Kincsesek reformátusok voltak. Ha laktak volna is ezeken a településeken, akkor sem sokáig. Átnéztem a korabeli iratokat. Egyikben sem láttam nyomát ilyen névnek.

Az alábbi 1722-es levéltári dokumentumokban szerepel Szentkirályi János és Szentkirályi Mihály, az utóbbiról feltételezzük, hogy az 1748-as bejegyzésben szereplő György apja. A fenti fénymásolaton az első három név mögött az örökös jobbágyra utaló bejegyzést láthatunk. Összesen nyolc jobbágyot és négy zsellért találunk itt. Furcsa, hogy a két Szentkirályi közül csak az egyik örökös jobbágy.

Nomina	Agri	Zell	Agri	Zell	Agri	Zell
János	3	1	1	1	1	1
Mihály	2	1	1	1	1	1
György	10	3	3	3	3	3
Michael	10	3	3	3	3	3
Maxim	4	2	2	2	2	2
Michael	2	1	1	1	1	1
Regina	2	1	1	1	1	1
Andreas	2	1	1	1	1	1
Michael	3	1	1	1	1	1
Michael	2	1	1	1	1	1
János	2	1	1	1	1	1
Leber	12	2	2	2	2	2
	58	17				

Összeírás (1722)

Szentkirályi János családjával együtt áttért a katolikus hitről a reformátusra. Utódai először reformátusok, majd a 19. század végére evangélikusok lettek. György utódai a mai napig katolikusok.

Feltehetnénk a kérdést, hogy miért nem követte az uraság evangélikus vallását? Amikor áttért 1735 előtt, a faluban még nem voltak evangélikusok.

1748-ban megtartott kánoni vizit idejében János életkorát 60 évre, fiáét 25-re datálják, tehát 1688 körül születhetett. Halálának dátumát nem ismerjük, de az 1752-es listában János neve még megtalálható.

Kövessük Szentkirályi János és utódainak életútját. Az 1767-ben készült úrbéri táblázatban a mostani Rákóczi utcai két lakhelye még egy portaként szerepelt. Itt lakott János fia, „Sz. Királyi István”.

II. József egyik rendelete alapján a Habsburg Birodalomban sorszámot adtak a portáknak. A földesúr udvarháza kapta az 1-es számot. A 2-es számú portán és vele szemben lakhattak a Vésseyek kiszolgálói vagy megbízottai, úgymond „emberei”.

Szentkirályi János utódai még 1786-ban is egy udvarban laktak. Ez volt a 4-es porta. A szomszédban lévő akkori 5-ös portán, egy utcafrontos házban az öreg Bertók Ádám

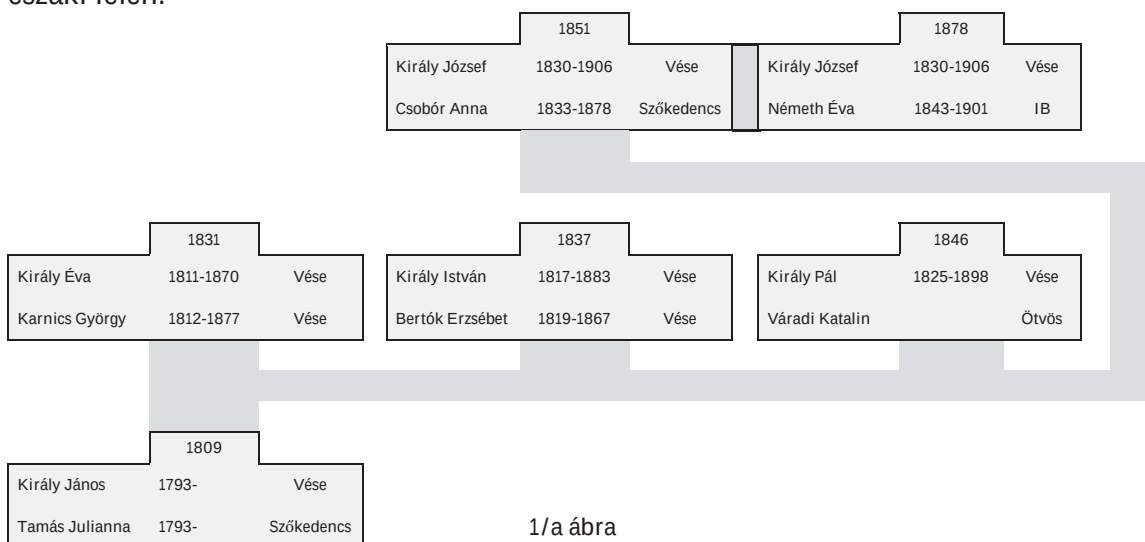
Utcarészlet az Ófaluból napjainkban, és az 1853-es számozás

lakott három fiával. A falu másik utcájában is megjelentek a Királyok, néhányan közülük evangélikusok lettek. A reformátusok adatait a nemesdéli anyakönyvbe írták 1870-ig.

Ahogy sokasodtak a családok, több házra lett szükség. Az 1800-as évek elején szétválasztották a telkeket, többek között a Királyok és Bertókok portáit is.

Ezeket a számokat csak II. József haláláig (1790) írták az anyakönyvekbe. 63 év kihagyás után ismét használtak házsorszámokat. Ekkor már a két Király porta lett. A képen a 4-es és az 5-ös szám. Ezekben a házakban laktak Király János utódai.

A családi kapcsolatokat a családfa mutatja meg. A Szentkirályiak családfája kitöltene egy szobafalat. Először csak a 4-es számú ház lakóira koncentrálunk. Az 1/a ábrában szereplő családfa részlet már egy későbbi korból való. Az első Szentkirályi János az ükapja az itt bejegyzett Király Jánosnak, még mindig ugyanazon a portán él, pontosabban annak északi felén.

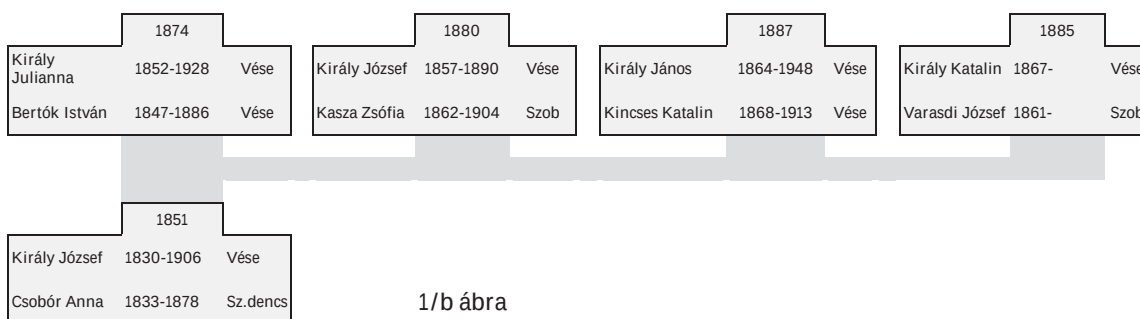

1/a ábra

Az 1809-es házasságkötés után kilenc gyerekük született, de csak az itt látható egy leány és három fiú alapított családot. József kétszer házasodott, náluk alakult ki a legnagyobb család. Az első három ágon lévő utódokról csak összefoglalót adok. Király Éva bekerült a Karnics famíliába. Pálnak utódai az Olajosok egy része. Istvánnak távoli rokona majdnem minden Kondor, de van utóda Karnicsok és Kutik között is.

Maradt utód az ősi portán is. Részletezés nélkül felsorolok néhány idetartozó távolabbi rokont: Király Péter, Bertók (Réti) István, Berke Ilonka, Bertók (Olajos) Ferenc és Bertók (Olajos) Katalin (a mai Kossuth utcában lakott Szabó Feri bácsi felesége), két Karnics lány, Bolhási Erzsébet és Bolhási Juli. Ők ketten még a 4-es házban születtek.

Mint ahogyan az 1/a ábráról leolvasható Király Józsefnek két felesége volt, mindegyik házasságából kiindult egy-egy családfaág, ezt mutatja az 1/b és a 1/c ábra.

A szőkedencsi Csobór Anna volt az első házastársa. Hét megszületett gyerekükből kettő leány és kettő fiú alapított családot. A Veszprémi Közgazdasági Technikum igazgatója, ifj. Szathmári Árpád anyja Németh (Gyuri) Bözsi néninek a nagyanyja is a 4-es házból származó Király lány volt. Bözsi néni ükapja is a fent említett Király József.

A nemesdéli korábbi polgármesternek, Varga Magdolnának és a vései iskola igazgatóhelyettesének, Varga Rózsának az ükapja is ugyanaz a Király József. Király József ükunokája a Balatonbogláron élt Király Irma (alias Kasza Irma). Varga Béla nagyanyja is innen származó Király lány volt. (Király Julianna (1901-1970)). Volt még itt két olyan ág is, amihez tartozók Somogyszobon éltek.

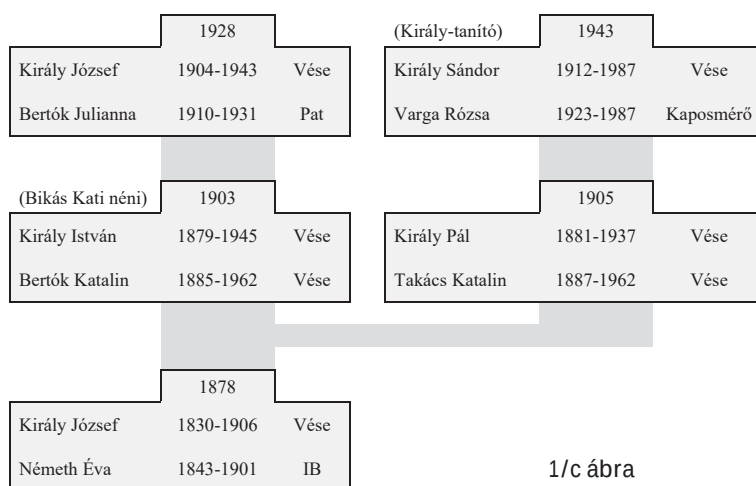
Vésén csak Király tanítóként ismert, Király Sándor már nem az ősi 4-es számú házban született, de apja Király Pál (1881-1937) még igen.

Kik is voltak az utolsó Király nevű lakók ezen a portán? Hogyan tűnt el ebből az udvarból a Király név? Talán tisztábban látunk, ha felelevenítjük „Bikás” Kati néni történetét. Gyerekoromban nem igazán ismertem ennek a háznak a lakóit. Mostanában sikerült csak kiderítenem, hogy lakott itt egy közeli, valamikori pati rokonom is. Amikor kihalt a ház, még két darab földet is örököltünk Kishegyen tőlük.

Király József unokája, Király Péter és családja (1928)

Király József második házasságából származó utódait követhetjük az 1/c ábrán.

1/c ábra

Egy udvarban két különálló házban, két idős asszony élt. Bertók (Kondor) Bélától hallottam, hogy az egyik idős nénit „Bikás” Kata néninek nevezték. Állítólag akkor kapta ezt a melléknevet, amikor jöttek az adóbeszedők, Kata néni elrettentés céljából szabadjára engedte az udvarban a bikát. Nem tudom, hogy hatásos volt-e ez a módszer, vagy egyáltalán igaz volt-e a történet. További érdeklődésemre ketten is megtoldották még egy mondattal Kata néni történetét: „*Régóta nincs férfi a háznál, Kata néninek volt egy egyes lova, azzal dolgozott a mezőn*”.

Az anyakönyvekben megtalált adatokból és a segítőim információiból összeállt a kép. Egyszer csak megfejtettem Kata néni titkát!

Az 1/c ábrán Bertók Katalin (1885-1962) névvel szerepel. Mellőle nemcsak a férfiak haltak ki, hanem a menyé is. Sorrendben fia, József 1943-ban tűnt el a háborúban, férje Király István 1945-ben halt meg, az 1929-ben született József unokája, aki betegeskedett, 1947-ben hunyt el. Menyé, Bertók Julianna korai halálakor, 1931-ben még csak alig érte meg a 20. életévét. Kiderítettem, Julianna a pati rokonom (Sandor és Miháldon volt az esküvőjük bejegyezve), anyám első unokatestvére. Így maradt egyedül Kata néni az egy lovával és a bikájával.

És mi a titka az udvar másik lakójának? Idézem a szomszédasszony Lébár Béláné, Margitka visszaemlékezését: „*Az első ház hátsó szobájában lakott még egy néni, aki a Kuzoli Juli néni anyja. Amikor az esküvőnk volt átmentem a szomszédba, Zsófi néni levett egy képet a szoba faláról, és nekem adta esküvői ajándékként.*” Vajon ki volt az a Kuzoli Juli néni, akiről olyan sokan beszéltek a megkérdezett véseiek? Akinek a Rákóczi utca közepe táján a ház előtti padon ülve mindig volt egy-két jó szava az iskolába siető gyerekekhez.

Édesanyja, a bolhási születésű Puskás Zsófi néni élt a másik házban. Férje Király nevű öse jogán került ide. Távoli rokona Bertók (Bikás) Kata néni férjének, Király Istvánnak.

Eljutottam oda, amit sejtettem, hogy mindkét néni egy azon Király-ágból származott, még ha nem is voltak közeli rokonok, de egy udvarban laktak. Kata nénivel és Zsófi mával kihalt az egyik legrégebbi Király családja erről a portáról. Úgy hallottam, hogy a

Radák borbély vette meg a házat, később mások laktak itt. Bár az ősi portán már nem laknak Királyok, de az utódok közül még sokan élnek.

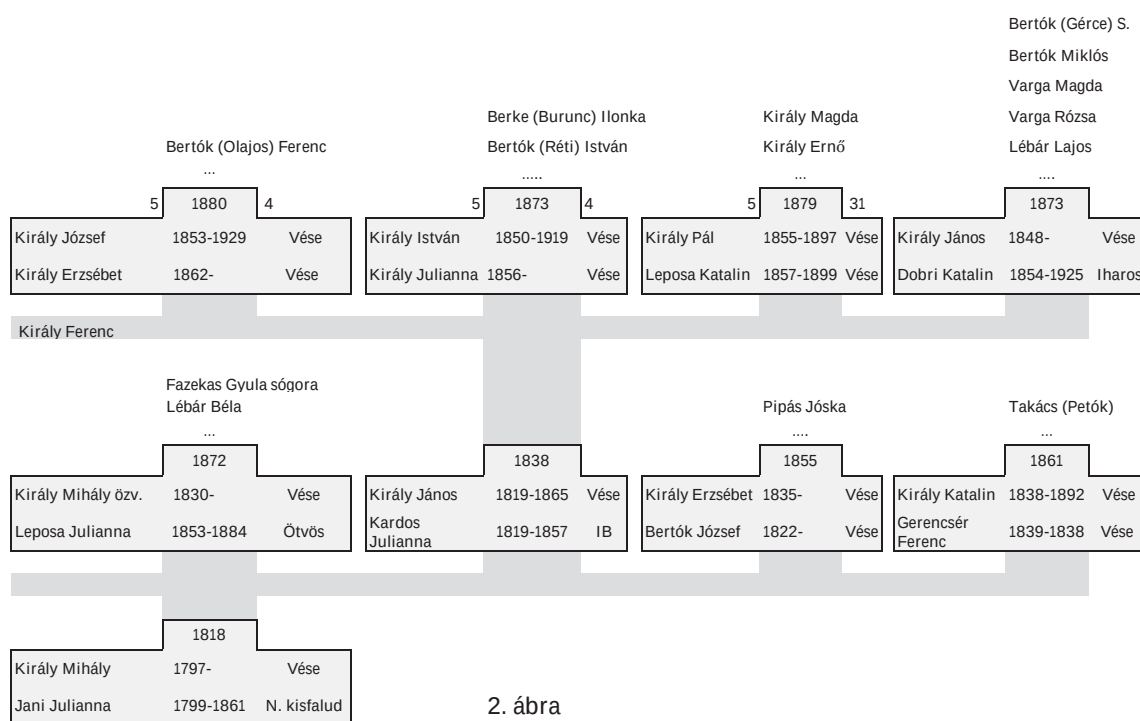
Manapság már nem Király nevűek laknak az ide épült házakban. Az egyik telek (déli) most is Király János utódaié, ugyanis Lébár Béla Király Erzsébet nagyanyjától örökölte a mostani lakhelyet. Itteni szóhasználatnál nagyapja benősült az egyik Király-házba. Nem volt ez régen ritkaság.

Király Mihály és Jani Julianna utódai

Király Mihály 1818-ban feleségül vette nemes Jani Juliannát, Vésén az ősi református Király portát ekkorra már kettéosztották. Ők kapták a déli felét.

Ha 50 évvel ezelőtt megkérdeztük volna, hogy kinek van rokona ebben az ágban, kevesen tették volna fel a kezüket. Sok leány és kevés fiú utód született. Leányágon csak néhány generációra tudunk visszaemlékezni, pedig hét ilyen ág is felér napjainkig.

Legutolsó fiú ebből az ágból Király Ernő, Király Magdolna tanárnő édesapja. Egy generációval korábban Király nevet viselte ifj. Lébár Béla dédapja. Ők még régebben hagyták el a Király nevet, már feledésbe ment a rokoni kapcsolat. Ha ránézek a családfára azt látom, hogy mára a fiú ágak mind elfogytak, leányágon most is vannak utódok.

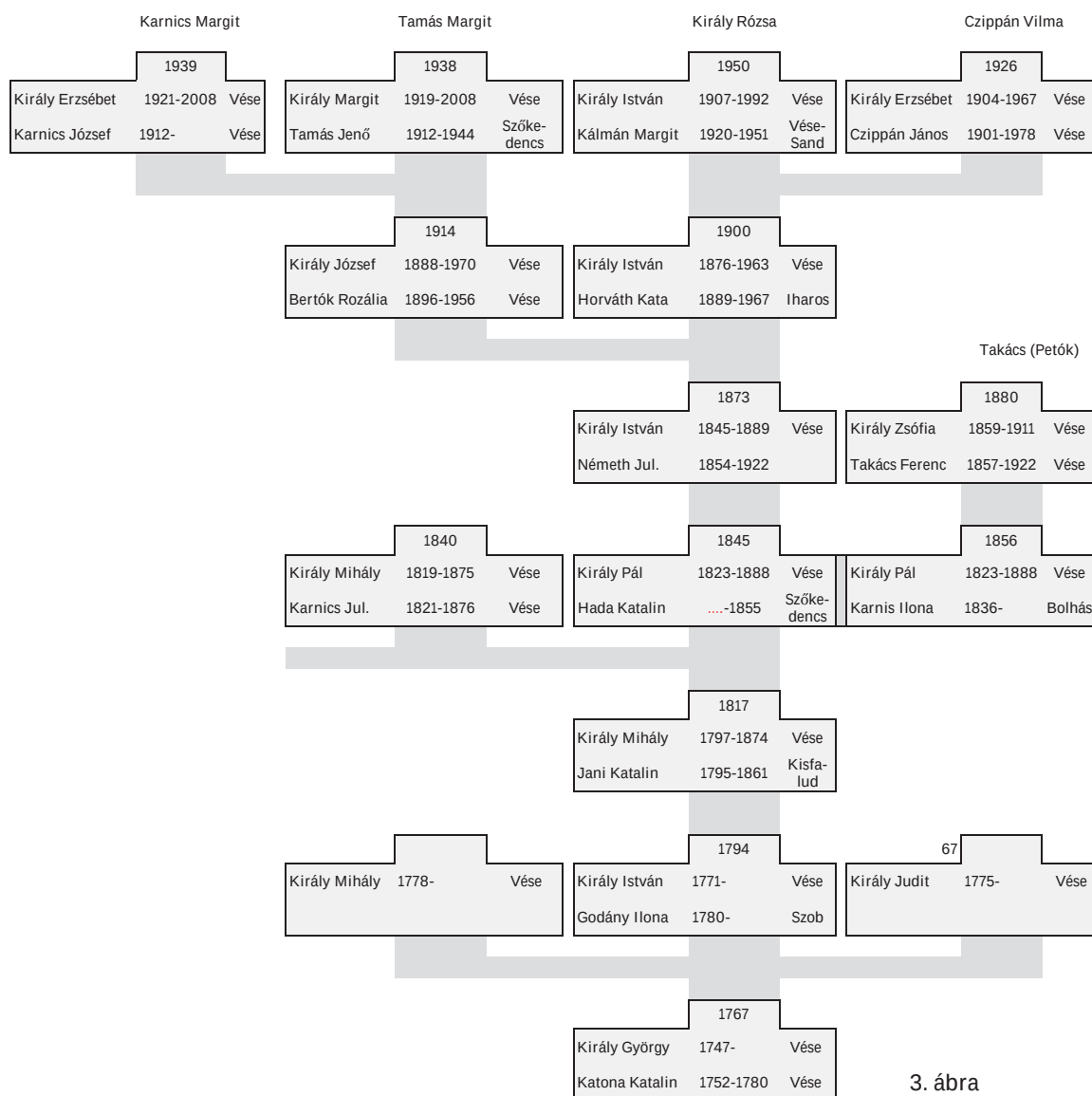

A 2. ábrán a dobozok fölötti sorokban olyan utódok neve került, akik a 20. század második felében Vésén éltek. Közülük csak Lébár Béla lakik az ősi portán. Egyedül Király Magdolna használja az ősök nevét. A többiek leányágakon rokonok. Ők már nem tartják számon a családi kapcsolatokat. A házasságkötés dátumának két oldalán látható számok a házastársak születéskori házszámát jelölik. Ebből is látható, hogy a szomszédban lakó két Király család tagjai már nem tekintették egymást rokonnak, így összeházasodtak.

A másik Király Mihály és Jani Katalin utódai

A 3. ábráról leolvasható, hogy Király György és Katona Katalin István nevű gyereke 1771-ben született. Király István feleségül vette a szobi Godány Ilonát. Mihály nevű gyerekek az a Király Mihály, aki elvette a nemeskisfaludi nemes Jani Katalint 1817-ben. Király György még nem szerepel az Urbáriumban és az 1771-es léleklistában sem, holott már 1767-ben megházasodott. Gondolhatnánk, nem is tartozott a református Szentkirályi famíliához, de György és utódai mindig református feleséget választottak maguknak. Az 1789-es diáklistában már megtalálhatjuk Judit nevű 12 éves lányát. Ekkortájt használtak házszámokat. A 67-es szám alatt lakott, ami a kiegyezés korában megfelelt a 107-esnek, a 20. század végén pedig a Rákóczi u. 11-es számnak.

Az ábrán nincs rajta Király Ferenc, akit evangélikusnak jelöl az írás, nevét megtaláljuk az Urbáriumban és a Léleklistánban is. Felmerült bennem, hogy nem is tartozik a régi Szentkirályi famíliához, de elvetettem, mert az Urbáriumban Sz.Királyi Ferenc névvel már szerepel.

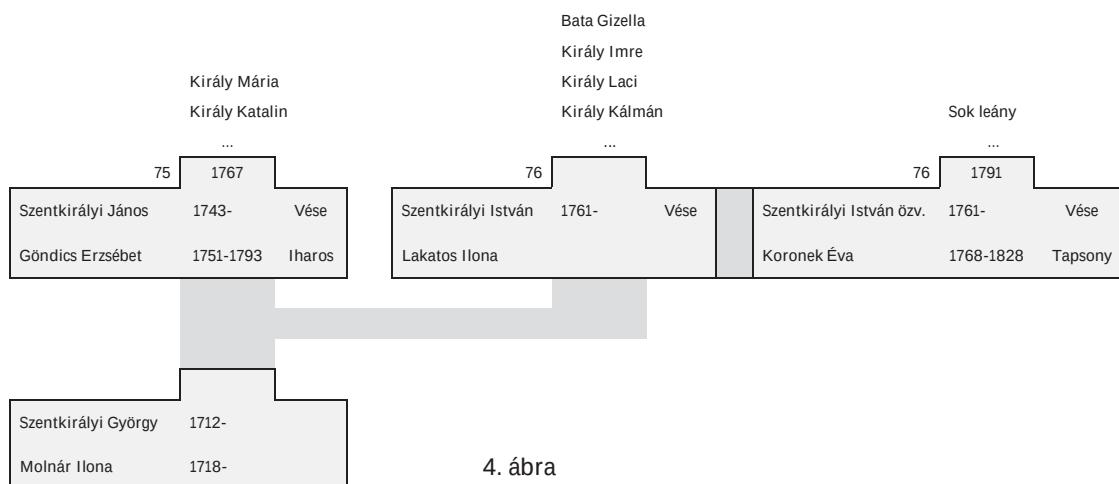
3. ábra

Jani Katalinnak két fia vitte tovább a Király nevet. Egyikük kereszteléskor apja nevét kapta. Mihály családot alapított, de István és József unokája ifjú korban meghalt, Sándor unokája még megnősült, de fiai nem érték meg a felnőttkort.

Jani Katalin másik fia, Pál kétszer házasodott. Második feleség a bolhási Karnis Ilona, lányuk Erzsébet házasság révén bekerült abba az Alsó utcai Takács családba, akiket Petók melléknévvel illettek. Petók Jóska bátyám gyerekei velem egykorúak lehetnének. Sajnos kisgyerekkorban meghaltak. Pál első felesége a szőkedencsi születésű Hada Katalin. Ez az ág felér napjainkig. Három Király István követte egymást, az utolsó Király István, az az ács, akinek leánya Király Rózsa 12 évig volt osztálytársam. Sokat segített a családfák kialakításában. Lánya a vései óvoda vezetője. A legfiatalabb „királylány” Rózsi dédunokája. Rózsi nagyapjának testvérét Király Józsefnek hívták. Nemrég temették a vései temetőbe unokáját, Tamás Margitot. Margit még akkor is tanácsokat adott a könyvemhez, amikor már lázasan feküdt.

Szentkirályi György - Király (Gyuri)

Szentkirályi Mihály portája 1718-ban Szentkirályi Jánoséval szemben a mostani Rákóczi Ferenc utca északnyugati sarkában (25, 27) helyezkedett el. Fia nevét, Györgyöt megtalálhatjuk katolikus „léleklistán” (1748). Innen tudjuk, hogy kezdetben is katolikus vallásúak voltak, utódai még most is azok. György volt az első olyan személy a családban, akitől kezdve már anyakönyvi adatokra támaszkodhatunk. Ő a kiindulópont, utódai szerepelnek a családfában. A 4. ábra mutatja az első generációt. A születési dátumok még más forrásadatokból, de a házassági és halálozási időpontok már anyakönyvekből valók. A tapsonyi anyakönyvekből tudjuk, hogy Györgynek több gyereke is született, de azok Vésén nem alapítottak családot. Az ábrából kiolvasható, hogy István kétszer nősült. Az anyakönyvi bejegyzésekben csak János neve mellé írták a Gyuri melléknevet. Ennek az az oka, hogy ugyanebben az időben Szentkirályi János egyik unokáját is Jánosnak hívták. Ahogyan az ilyenkor lenni szokott, az apa keresztnévét kapja a fiú melléknévnek. A régi portát hosszába széthasították. II József idejében több dokumentumba is bekerültek a házszámok. János kapta a déli udvart (75.), István az északit (76.). 1849 után ezek a házszámok 115-re ill. 117-re módosultak.

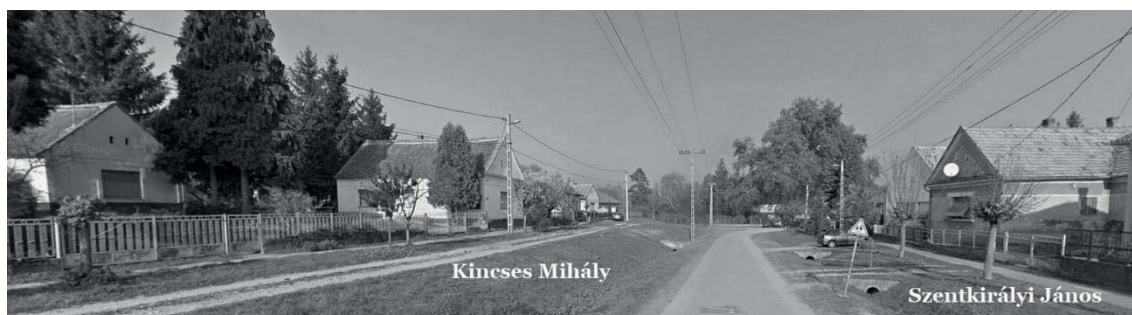
Több generációt is kihagyva eljutunk a 20. századig, de ekkorra már eltűntek a katolikus Királyok. A Rákóczi u. 27-ben nem is maradt Király nevű lakó. Az egyik utód sógorának rokona került ide, Simon (Tuba) Jóska bátyánk. Ebből a házból már régen átköltöztek a Királyok (Bata Gizella, Király Imre, Király Kálmán, Király Laci) a falu másik utcáiba, közülük néhányan a Kisközbe (Király Kálmán, Király Laci).

Legtovább lakott a másik házban „Kirá” Mari néném és testvére, Kati néném (Rákóczi u. 25.). Kati néni volt az idősebb, sose láttuk, de sokat hallottunk róla, úgy ismertük, mint Columbo hadnagy feleségét. Mari néni nem nyomozott, de egész nap járta a falut, mindenkit megszólított, vitte a híreket. Ahogy kijött az egyik udvarból, már nyitotta is a mellette lévő kisajtót. Kezében a védjegye, a cekker. Nevezték „tojásos Mari néninek”, „cekkeres Mari néninek”, Peti Laci költő könyvében láttam a „*falu farka*” elnevezést is. Náunk is megfordult, leginkább disznóöléskor. Ahogy ilyenkor illett, megkínáltuk. A bort nem szokta elutasítani, de elhárította az evést. „*Rakjatok egy kicsit a Kati nénéteknek ide a cekkerbe.*” Hát ezt nem lehetett megtagadni. Mari néni sokáig élt özvegyen, egyszer csak Kati néni elment, majd utána ő is. Egy színfolttal szegényebb lett Vése.

Kincsesek

Kincses Mihály

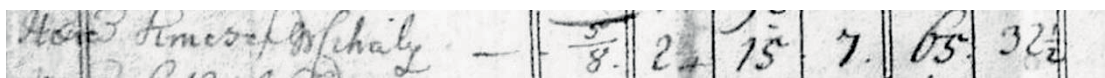
1720 és 1771 közötti bejegyzésekben a Kincsesek családfőit mindig Mihálynak hívták. Nyilván nem egy személyről van szó. Két, de inkább három korosztályt jelentett. Sok földet műveltek. A szántóterületeket tekintve Kincses Mihály mindig ott volt az első három legmódosabb gazda között, elsőik között adózott a Tapsonyi-hegyen termett bora után is. A Király-dombbal szemben volt a Kincsesek szőlőhegye, nevezték Kincses-dombnak is. II. Véssey István örökös jobbágyaként jegyezték be az első dokumentumokba. Közel 300 évig birtokolták a Kincsesek ugyanazt a vései portát, a mostani Rákóczi utca északnyugati harmadában.

Kincses Mihály portájának helyén két ház is áll 2000-ben.

Az eltűntnek hitt tapsonyi katolikus anyakönyvekben kutakodva egy meglepő adatra lettem figyelmes. 1732-ben Kincses Mihály és Kar. Erzsébettel tanúpárként szerepel. Mivel nem találtam más hasonló nevet, nem tudok másra gondolni, a Kar. a Karnis rövidítése. Először Bolháson fedeztem fel a Karnis nevet. Ő lehetett az első feleség, aki bekerült a vései Kincses családba, majd két generációval később Biró Judit következett. A Kincses fiúk többször vettek feleségül vidéki lányt, mint falubelit. Ennek vallási okai voltak. A kisebbségben lévő reformátusokhoz tartoztak majd 150 évig.

Úgy vélem, hogy a Kincsesek az egyik, ha nem a legrégebbi vései lakosok. A Szentkirályi Jánosról szóló részben említett összeírásban olvasható, hogy Kincses Mihályt 1722-ben örökös jobbágyként jegyezték be, ami többféle dologra is utalhat. Egyik lehetőség, hogy Véssey István küldött három jobbágyot (Szentkirályi, Kincses, Takács) Szentivánfáról. Megjegyzem, a szomszédos ostffyasszonyfai temetőben sok Kincses nevet találhatunk. Ezt az észrevételt gyerekkorom „balszélsőjétől”, Bertók (Andor, később Zsiba) László kőművestől hallottam. A másik elmélet, hogy nem is mentek el Véséről. Valakinek használni kellett a Vésseyek földjét az átmeneti időszakban is. Az sem kizárt, hogy Kincses Mihály és Szentkirályi János régóta Vésseyek szolgálatában állt. A török időben Vése környékén húzódtak meg. 1745 körül kirobbant vései-segesdi határvitában tanúként több olyan pásztor nevével találkozunk, akik Kincses Mihályt szolgálták. Mária Terézia-féle úrbéri rendezésekor (1767) közzétett táblázatban az ő neve mellé jegyezték be a legnagyobb jobbágytelket.

Kincses Mihály neve az úrbéri táblázatban

Ebben a dokumentumban Kincses Mihály 5/8 telkes jobbágynek számított. A véseiek között ez a legnagyobb jobbágytelek, de hozzáteszem, a környékbeli falvakban ez nem számított nagynak. 15 hold szántóval és 7 szekérnek megfelelő kaszálóval, és 2 egész és háromnegyed pozsonyi mérőnek való (kb. 750 négyszögöl) belső telekkel rendelkezett. Ez 32,5 ígás és 65 nap gyalogrobotot jelentett egy esztendőben. A surdi táblázatban találkoztam olyan beírással is, ahol 300 nap volt az előírás. De azért azt is hozzá kell tenni, hogy szolgálkat is küldhették a kiszabott munkára.

A dokumentumok tanulsága szerint 50 évig a család elsőszülött fiúgyermekei az apa keresztnéve után a Mihály nevet kapták, ahogy szokás volt a többi családban is.

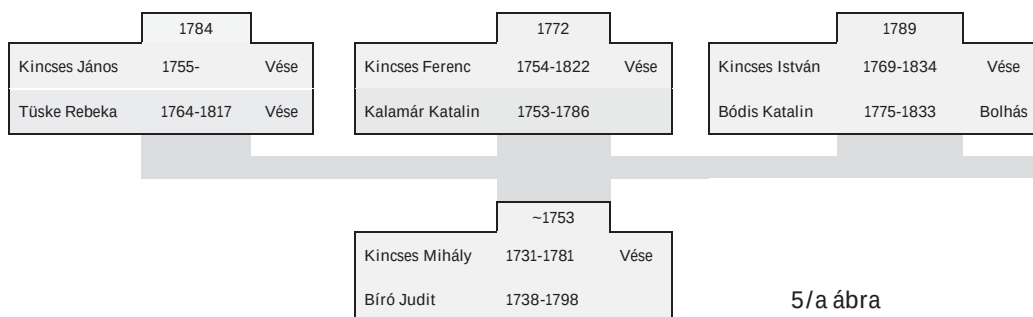
A második fiú, ha családot alapított csak ritkán kaphatott új telket. Osztották az ősi portát. 1921-ig Vése belterülete nem nagyon növekedett. 150 évig ugyanazokban az utcákban laktak. Az Urbárium kiadása után Mihály helyett három Kincses nevet is találunk az adózók között (Ferenc, István, János). Az 1780-as években az udvart kettéhasították, Ferenc és István osztottak rajta, János pedig átköltözött az utca másik oldalára, feltehetően benősült oda. Ferenc utódainak egy része viselte a „Porosz” melléknevet. A 20. század közepén, Ferenc portája helyén már három Kincses család is lakott. 1945 után megjelentek az új utcákban is.

Kincsesek az anyakönyvekben

A nemesdédi református anyakönyv első lapjait 1761-ben nyitották meg. Egyre több véseit írtak bele. Több mint 100 évig a református anyakönyvekbe jegyezték be a Kincsesek, Királyok, Karnicsok, Katonák, és az egyik Takács família tagjait, valamint a vidékről jött református feleségeket. Az első 25 évben evangélikusokat is találunk a feljegyzettek között. 1875 után elmaradt a nemesdédi beírás, vései specialitásnak megfelelően a vései evangélikus könyvekbe nevük mellé az „ev-ref” felirat került. Lassan-lassan teljesen evangélikusok lettek, vagy más protestáns hitre tértek át. Kincses Kálmán osztálytársam családjában már nem emlékeztek arra, hogy valaha is reformátusok lettek volna.

Külön-külön vizsgáljuk a Kincsesek főbb ágait. A hármas felosztást indokolják a későbbi dokumentumok is. 1857-ben megjelent egy úgynevezett „fundális” könyv. Ennek alapján osztották ki a földeket a jobbágyszabadításkor. 80 évvel korábbi állapotok alapozták meg a későbbi birtokviszonyokat. Teljes telket kaptak Ferenc és János, felet pedig István utódai.

Az 5/a ábrán látszik a három családfa ágat meghatározó személy, Ferenc, István és János. Az természetes, hogy mindegyik őse az „első” Kincses Mihály. 1771-ben még nem volt önálló portájuk. Mihály 1781-es halála után mindhárman önálló házhelyhez, jobbágytelekhez jutottak.

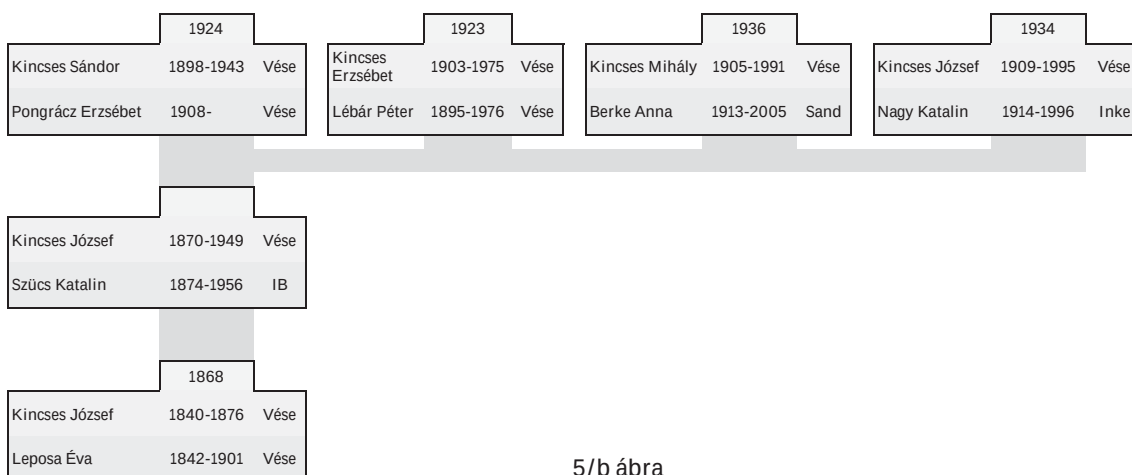

Ferenc és utódai, köztük a „Poroszok”

Ferenc kapta Kincses Mihály lakhelyének déli részét, ő volt hármójuk közül a legidősebb. Ferenc név nem folytatódik a családban.

1840-ben született először József nevű gyermek ezen az ágon, akit még 5 azonos nevű családfe követett.

Az „első”. Kincses József 1868-ban kötött házasságot a Kuzoli famíliából való Leposa Évával. Az esküvői bejegyzés szerint József „*reserve katona*”, azaz tartalékos katona. Kincses Józseftől tudtam meg, hogy dédapja harcolt a porosz - francia háborúban, ott fogásba esett, majd megszökött. Obsitos katonaként sokszor tarthatott kiselőadást az érdeklődőknek. Ezek után nincs mit csodálkozni, rajta ragadt a Porosz melléknév.

Egy kis történelem: a francia-porosz háborút 1870-1871-es dátummal jegyzik. Az 1868-ban már tartalékos katona Kincses József nem vehetett részt ebben. Gyerekei is ebben az időben születtek (1869, 1870, 1872). Egy másik eseménysor szerint: „az 1866-ban zajló porosz–osztrák–olasz háború az a háborús konfliktus volt, amely során a poroszok az ún. „kisnémet egység” létrehozására törekedtek, sikerrel. A háborút az egyik oldalon a Porosz Királyság és annak német szövetségesei – velük az Olasz Királyság – , a másik oldalon az Osztrák Császárság és délnémet szövetségesei vívták.” A könniggrätzi csatában vereséget szenvedtek az osztrák csapatok, ebben vehetett részt Kincses József is. 1866-ban Kincses József 26 éves volt. Az osztrák hadseregben harcolhatott, a porosz fogság is reálisnak látszik. Minden bizonnyal tőle származik a Porosz melléknév. Négy felnőtt kort megért unokája, Sándor, Erzsébet, Mihály és József. Közülük József volt a legismertebb. Nem csak azért, mert apámmal egykorú, és az iskolán kívül együtt jártak dalárdába is. Talán ő sem venné tiszteletlenségnek, hogy leírom, mi gyerekkoromban úgy nevezték a „hívó Porosz Jóska”. A Pünkösdi Keresztyén Közösséghez tartoztak. Akkor még nem tudtam, hogy vallásuk különbözött Vése másik kisebb vallási közösségétől, a baptistákétól. Jóska bátyám kisbíró is volt, a faluban mindenki tisztelte. 11 gyereke közül mindenki megállta a helyét, többen diplomát is szereztek. Nem is tudom összeszámolni, hogy hány unokája született. Egyik fia, ifj. Kincses József 1958-ban, a csurgói mezőgazdasági technikum végzős dákjaként, a Középiskolai Tanulmányi Versenyen dolgozatot írt Vése történetéről.

Ezt tekinthetjük az első olyan munkának ebben a témakörben, ami levéltári alapokon nyugszik. Nagyon megtisztelt, amikor a kutatásához összegyűjtött anyagot, a dolgozattal együtt nekem adta. Emellett sokat segített a véseiek megismerésében. Jóska a Magyar Pünkösdi Egyház által fenntartott kadarkúti Szeretetotthonának intézményvezető lelkészeként ment nyugdíjba.

István, aki kapta a telek másik felét

Kincses Mihály lakhelyének északi részét István foglalta el 1780 körül. Ezt követő generációkban Pál, majd Istvánok lettek a családfők. Ezután egyik ágon Jánosok (3) sorakoztak egészen Kincses Árpádig, a másikon pedig Józsefek (4), Kincses Kálmánig. Mikor már nem Czippán Jóska harangozott, Kálmán apja vállalta fel ezt a feladatot. Jóban voltam Kálmánnal, éveken keresztül padtársam is volt az iskolában. Akkor még nem volt elektromos meghajtása a harangoknak. Kálmán szerint a harangozáshoz szakértelem kell, fel kell venni egyféle ritmust. Pedig sokszor végig néztem a műveletet, de nem mertem kipróbálni, hátha még félreverem. Így nevezték azt a „kicsit bicegős, ütemtelen, féloldalas hangzást”, amikor valami baj okán, például tűzvész esetén harangoztak. Amikor legutóbb boldog újévet kívántunk egymásnak dr. Gerencsér Gyulával, a 77 éves csornai aktív háziorvossal, szóba hozta az evangélikus templom állapotát. Elmondása szerint fiatal korában ő még felmerészkedett a toronyablakhoz, ahonnan kémlelték régen a házakat, ha tűz ütött ki. Én már csak az orgonáig jutottam. A templom legújabb restaurálásakor Budai Jóska a beállványozott templom tornyán felmerészkedett a keresztig is.

A titokzatos János-ág, akiket később „Bajszí”-nak neveztek

A harmadik Kincses-ág első ismert képviselője Kincses János. Korán átkerült az utca túlsó oldalára, Bertók János korábbi lakhelyére (portaszám 10 később 16.). Miért is ragasztottam rájuk a titokzatos jelzőt? Nincs meg az a pontos dátum, amikor átköltöztek Kincses Mihály lakhelyéről. A legtermészetesebb az lenne, ha Kincses János benősült volna Bertók János családjába. Amikor Bertók János (1770 körül) meghalt, fiúk, György már megnősült, és a későbbi Kondorok helyén önálló házat épített. Kincses János családfája nem terebélyesedett ki. Az ő családjukból nem sok embert ismertem. Az 1960-as években a Fő utcán lakott Szabó Imre öt tagú családjával. Anyósa, Kincses Katalin, akinek apja volt Kincses (Bajszai) János. Az övé volt a háborúban bombatalálatot ért ház, és a hatalmas udvar. Imre bátyám gazdag embernek számított Déden a háború előtt. Fociztunk is sokat teniszlabdákkal. Épített a kert végén kuglipályát, bent meg rehasztal állt a gyerekeknek. Náluk tanultam meg ultizni, sakkozni. Ott olvastam először országos napilapot. Akkor még majdnem mindenki Somogyi Néplapot járatta a faluban. Osztálytársam volt egyik fia, Sanyi, bátyjával, Lacival egyetemi éveink alatt is találkoztunk. Ida volt legkisebb Szabó gyerek. Ebből a Kincses-ágból sokan elköltöztek vidékre.

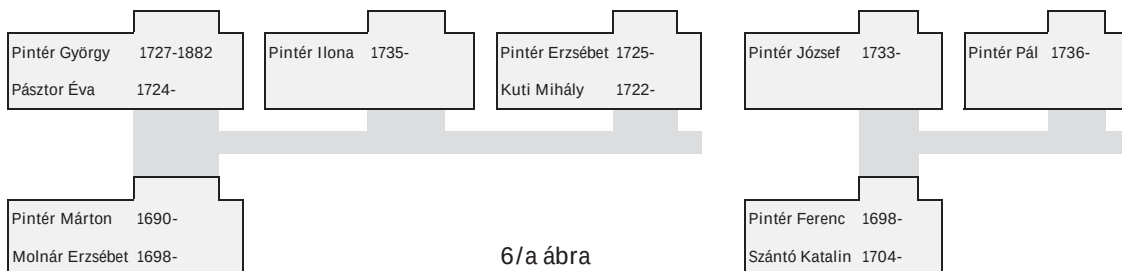
Pintér Márton utódai

4.	Martinus Pinter	58.	lon
	Alex. Elisabetha Motha	50.	lon
	Felia Helena	13.	lon
	Silins Georgius	24.	lon
	Alex. Eva Paycor	24.	lon
	Inguilinus Mich: Hns:	26.	lon
	Alex. Elisabetha Pinter	23.	lon
5.	Franciscus Pinter	50.	lon
	Alex. Casarina Janso	41.	lon
	Silins Josephus	15.	lon
	Silins Pantus	12.	lon

Léleklista a vései katolikusokról, Pintér Márton (4), Pintér Ferenc (5) (1748)

Vése újkori történetében a legelsők között költözött Vésére Pintér Márton (1719). Ugyanaz a melléknevük (Geci) a vései Pintéreknek, mint a Tapsonyban maradt hozzátartozóiknak. Ez egy 300 éves rokonság, a mostaniak már nem is tudnak róla.

Hosszú ideig csak Márton neve szerepel az adózók összeírásában (1719-1752).

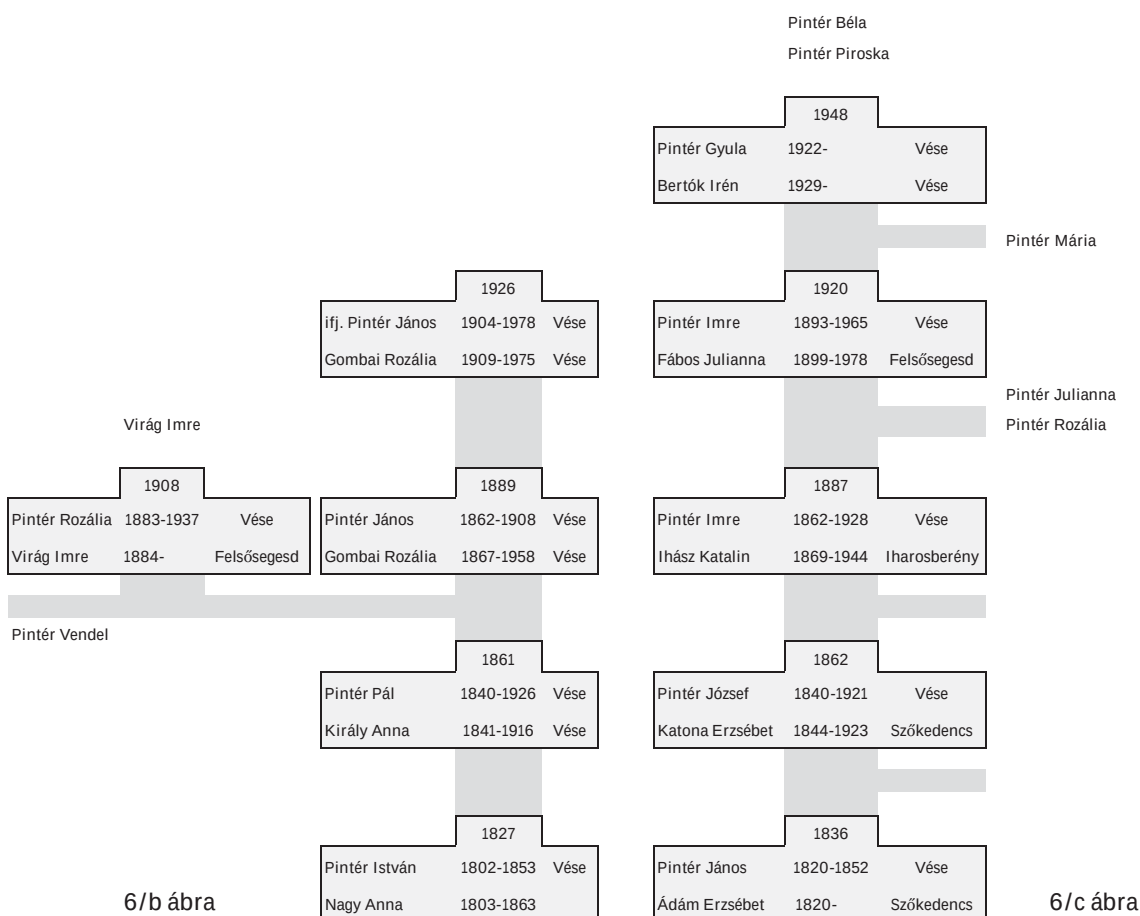
A segesdi léleklista alapján összeállított korai családfarészletek láthatók a 6/a ábrán. Ez nem egy adózási lista, belekerültek a nem adózó fiatal családfők is. Koruknál fogva nem lehetett apa-fia kapcsolat Pintér Márton és Pintér Ferenc között. 1767-ben már Pintér György mellett Pintér Mihály nevét is feltüntették, mint ház nélküli zsellért. 1771-ben újra csak Pintér György került a léleklistába.

A kép bal oldalán kinyújtott kézzel ifj. Pintér János

A 18. század második felében először kiszélesedett a családfa, majd 1800 után már elkeskenyedett, csak két karakteres ág maradt meg. Az elmúlt 200 évben nem mutatható ki közöttük rokoni kapcsolat. Az ifjabb Pintér Jánost (6/b ábra) „Derzsó” Gombainak is nevezték. Időnként összetűzésbe került még a hatóságokkal is, utódai már nincsenek. Tőle elkülönülve a másik ágon Pintér Gyula bátyám (6/c ábra) még Vésén született és élt. A gyerekei, Béla és Piroska már régen elköltöztek a faluból.

A türelmi rendelet időszakában (1780-1790) már a Felső utcában a Bertókok közé ékelődve laktak.

Takács családok

Az egyik ilyen famíliába tartozom én is, rengeteg anyagot gyűjtöttem össze az elmúlt hat év során. Az a családfa, aminek 1786 a kezdő dátuma, már 5 éve kész. Mégis a Takács családok történetének megírását többször elhalasztottam, pedig a külső szemlélő számára egyszerűnek tűnhet a feladat. Az újratervezés harmadik évében készült dokumentumban olvashatjuk először Takács János nevét, később még sokszor. De hát mi történt a türelmi rendelet előtt abban a 60 évben, amikor Vésén még nem írtak anyakönyvet, de már a Takácsok a Vésseyeket szolgálták jobbágyként, talán még más minőségben is. Lehet, hogy több egymástól független Takács család élt itt?

Ez a vezetéknev az 1722-es jobbágyösszeírásban jelent meg először. A három örökös jobbágy egyikeként jelölték meg Takács Jánost. Később érkezett Vésére, mint a másik kettő, velük ellentétben 1730-ban neki még nem termett bora.

Hogyan kerülhettek ide a Vésseyek örökös jobbágjai? A prosperáló környező falvakból toborozta őket, vagy már korábban is itt használták a földet, esetleg Szentivánfáról küldte őket előre István? Szentkirályi János és Kincses Mihály mitől lett örökös jobbágy? Mit jelent ez a fogalom, milyen előnyökkel és hátrányokkal járt, amikor II. Véssey István még nem is lakott a vései birtokán? Az örökös szó nem véletlen. Az biztos, hogy az uraság bizalmas emberei közé kellett, hogy tartozzanak. Ugyanakkor az földesúr be akarta biztosítani magát arra az esetre, ha a jobbágy tovább akarna költözni. Ha nem Szentivánfáról küldte őket, hanem felfogadta, akkor felmerülhetett az alku is, valamit valamiért, mivel Mária Terézia Urbáriumá előtti (1767) nem volt egységes szabályozás a státuszokról.

Eddigi kutatásom alapján azt mondom, hogy nem bizonyítható egyértelműen, hogy aki Takács, annak őse az elsőként idejött Takács János.

Hogyan, és honnan kerülhetett Vésére Takács János? Az 1771-ben a katolikusok által készített léleklistáról tudjuk, hogy az egyik família, akinek az utódai a mostani Petőfi utca elején laktak még 200 évvel később is reformátusok voltak. Két másik család pedig, akik a Felső utcában a Kincsesek mellé telepedtek, evangélikusok. A Kincses Mihály szomszédságában lévő portán éltek a Hadnagy melléknevűek, és külön házban a Burunc nevű Takácsok. A Hadnagyok 1886-ban az Alsó utcában építettek maguknak házat, a mai napig is ebben él Takács Józsefné (Hadnagy) Magda néném. Itt született az osztálytársam Takács Béla és öccse, Jóska is. A Buruncok maradtak az ősi portán. Még a 2000-es évek után is itt állt a família 150 éves háza. Itt született a déd-, az ük- és szépapám, sőt nagyapám testvérei is. Itt lakott Burunc Ernő bátyám, valamint dédapja, Takács Péter, a községi bírós (1903-1909). A famíliához tartozott Burunc Jóska bátyám, a hentes, Rózsika néném, a postás, Berke Ilonka és Jolán ősei is.

Kik az utódai az örökös jobbágy Takács Jánosnak, a reformátusok vagy az evangélikusok? Ha a János név a perdöntő, akkor a református családok az utódok, de erre utalnak más adatok is.

Ha a bizonyítékaim nem is olyan erősek, de azért valószínűsíthető a következő elmélet. A Hadnagyok őse, Takács Miklós, aki 1735 és 1755 között II. Véssey Istvánt és III. Ferencet hajdúként szolgált (ezt 1761-es tanúkihallgatási jegyzőkönyvre alapozom). Majd jobbágybirtokot is kapott, de később több generáción keresztül voltak hajdúk a családban, sőt egyiküket hadnagyként jelölték meg az evangélikus anyakönyvben. Öccsével, Takács

Györggyel telepedtek le a Kincsesek mellé, nem kizárt, hogy Nemesdédről. A reformátusról az evangélikus hitre a Vésseyek hatására térhettek át.

A Hadnagyk

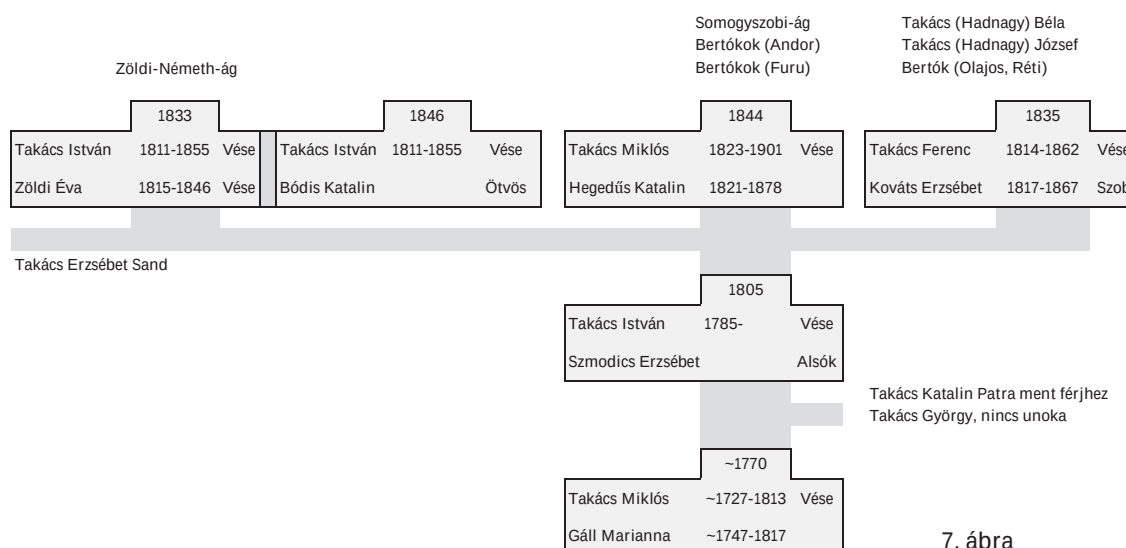
Takács Miklóssal kezdődik a Hadnagyk családfája, feleség Gaál Marinka. Halálakor Tóth Marinka névvel szerepel az özvegy. Egy Takács Miklós nevű nemesdédi szabad ember 1756-ban azt vallotta, hogy „...háromfertáj (3,5 év) évvel ezelőtt 12 évig élt Vésén”.

Nagy valószínűséggel 1740 és 1752 között szolgált III. Véssey Ferencet, nem kizárt, hogy hajdúként. A körülmények erre utalnak. A feleség Gaál neve a környéken csak a Nemesdédi református anyakönyvben olvasható. Miklós leszármazottai között néhány generáción keresztül többször is szerepel az anyakönyvben a hajdú megjegyzés, az utolsó 120 évben pedig rendszeresen követte a hadnagy szó a teljes nevet, néhány esetben helyette is használták, gyerekkoromban az utcán többször hallottam a Hadnagy nevet, mint a Takácsot. Az „erős” melléknevek közé sorolom.

Szükségnek tartom, hogy tisztázzuk a hajdú és a hadnagy fogalmát. A hajdú magyarázata egyszerűbb. A 18. században környékünkön a földesúri hatalmat hivatottak biztosítani. Az adóbeszedések, a robot megszervezése, a rend fenntartása, valamint a földesúr családjának és értékeinek fegyveres védelme a hajdúk feladata. Még egy olyan közepes birtokos, mint III. Véssey Ferenc is több hajdút tartott. Bizalmi állás volt. 1734-es szerződéses levélben II. Véssey István még nem használja a hajdú szót, inkább embereim, szolgálaim kifejezéseket írja a dokumentumba. Külön lakhelyet biztosított számukra, ruhát, lábbelit, az átlagnál jobb megélhetést. Közülük később többen kaptak jobbágytelket is, és utódaik beépültek a falu közösségébe. Lehet, hogy tartottak tőlük a település egyes lakói, de biztosan volt köztük olyan is, akit tisztelet övezett. Anyakönyvekből kiolvasható, hogy sokan választották őket komának. A vései feljegyzésekben először Zöldi István neve mellett olvashatjuk a hajdú szót.

A hadnagy szóról, mindig egy katonai rendfokozat jut az ember eszébe. De mit jelentett ez egy másik környezetben, egy kisebb település hierarchiájában? Az egyik lehetséges jelentése a kismemesi falvak nemesei (curiális) maguk közül vezetőt választottak, és egyes helyeken ezt nevezték hadnagynak. Tehát ahol jobbágyság volt, ott öregbírónak, ahol curiális nemesek voltak ott hadnagynak hívták a falu vezetőjét. Vésén a nagybirtokosi rendszerből következett, az öregbíró volt a falu előljárója.

Akkor hát kit neveztek Vésén a hadnagynak? Az 1800-as évek tanulmányozása során többször is találkoztam ezzel a kifejezéssel, elsősorban a községbírói beszámolóiban, de egyszer az anyakönyvben Takács József neve mellett is. Az 1818 és 1830 közötti időszak öregbírói számadások között szemeztetve: „60 fillér a tapsonyi hadnagynak a levelek ideszállításáért”, ehhez hasonlóan az iharosberényi és gombai levek szállításának költségeit is beírták, máskor meg: „1 forint 20 fillér a vései hadnagynak, a községbe vezető út rendbetételéért”. Bár sosem írták le a munkakörüket, de úgy gondolom, valamiféle „falugondnok” lehetett, feladatot a községbírótól kapta. Azt tapasztaltam, hogy időnként a kisbírói feladatot is ő látta el. Később a postai szállítás, kézbesítés kisbírói feladat lett, de ekkor már nincs a falunak hadnagya.

7. ábra

Ha a teljes családfát vizsgálom, több oldalágban is megtalálom a Hahnagy melléknévet, de a 19. század második felétől már csak a Takács József és Bertók Magdolna családját illeték ezzel a melléknévvvel. A többiek vagy vidékre kerültek, vagy apai ágon volt már más megkülönböztető nevük (Olajos, Réti, Andor, Furu).

Hahnagyok az Alsó utca 21-be költöztek 1886-ban.

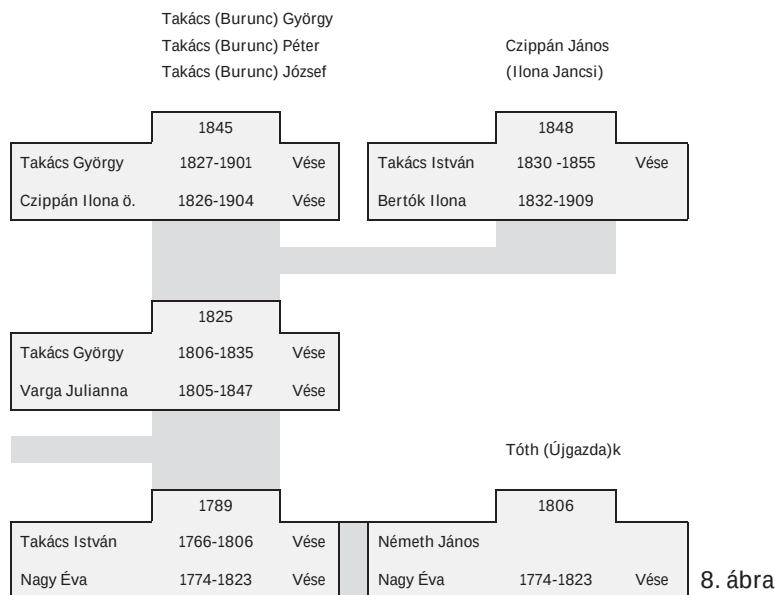
Lakodalomra készülnek a Furu, Markó, Hahnagy, Ádámali rokonok

A Hahnagyok gyakran nősültek vidékről (Somogyszob, Pat, Sand, Csurgó, Alsók, Iharosberény, Káld), a 20. század közepéig a menyasszonyok többnyire evangélikusok.

A Buruncok

Ennek a családfának Takács István az őse. Az 1766-os születési dátumára csak következtetni lehet, ui. 1766-ban még nem írtak anyakönyvet Vésén. Felesége Nagy (Ádám) Éva. Gyerekeik, István és Ferenc megházasodtak, de az esküvő utáni években meghaltak. A harmadik fiú, György alapított családot. Ezzel indult a György-ág, hatszor adták ezt a nevet egymás után.

Egészen a 20. század közepéig alig születtek lányok. Az első három Györgynek egyetlen lánytestvére sem alapított családot. Takács György és Czippán Ilona házasságából született három fiú, ifjabb György, Péter és József. Az ő leszármazottaik a Takács (Burunc)-ok. Takács György 1870 és 1873 között, Takács Péter 1903 és 1909 között községi bírói tisztséget töltött be.

A család kezdettől fogva lutheránus. Közel száz évig nem házasodtak más vallásúakkal. A 20. század vége felé már nem növekedett a létszám. Erőteljesen hatott az „egyke” szellem. Többen utód nélkül haltak meg, ma már állandó lakosként nem él Vésén Burunc. A melléknév eredetét nem ismerjük. Valószínűleg a református Takács famíliában lévő Györgyök miatt kellett a megkülönböztető név. Az anyakönyvben nem használták ezt a melléknévet. Takács István korai halála után özvegye, Nagy Éva férjhez ment Németh Jánoshoz, így az Újgazda famíliának lett tagja.

István oldalágának utolsó leszármazottja Czippán Vilma, neki nem születtek utódai.

A Burunc melléknévű Takácsok ősi háza

A fényképen lévő házat néhány éve elbontották, egy más stílusú épület került a helyére. A lábazat és tűzfal téglá, a falazat egy sor téglá, egy sor vályogtégla felépítésű.

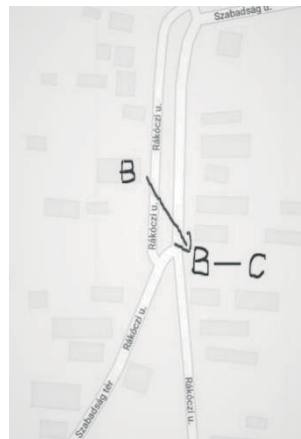
II. József alatt a 71- 72, kiegyezéskor a 112-113 házszámot kapta a porta, 2000-ben a címe Rákóczi Ferenc u. 19. A tűzfalon még kivehető volt az 1858-as építési évszám. Utoljára Takács (Burunc) Béla élt itt.

A térképen a B-vel jelzett udvart kezdetben a Buruncok és Hadnagyok közösen használták, de külön épületben laktak. B–C-vel jelzett lakhely valamikor Bertók Jakabé volt. Északon a Bertók (Peti felső), délen a Bertók (Andor) családok voltak a szomszédok. Jakab dédunokáját, Czippán Ilonát vette feleségül Takács (Burunc) György. Ők voltak az ükszüleim. Györgynek három fia született. Közülük az ifjabb György a legidősebb, a kisbíró és a postás dédapám. A másod-

Takács (Burunc) János és Tóth Katalin

dik fiú, Péter község-bíróként jelentette be a jegyzőnél 1908-ban II. Véssey Mihály halálát. Péter bátyám utódai közt említem

*Takács (Burunc) György
költözése (1875)*

Burunc Ernőt, a Sándor ágról a Berke lányokat, Jolánt és Ilonkát. György harmadik fia, József utóda a hentes Takács (Burunc) József és Rózsika né-ném, a postamester. Dédapám utódai közül rajtunk kívül a faluban ismert volt Mészáros Sándor, Lajos és Ilonka. Említhetném még a pati Buruncokat négy fiúval, a rokoni kapcsolatokat ápoló szobi Rozi nénémet és a testvérét, a református lelkész János bátyámat. Az ősi Burunc ház kicsinek bizonyult. Nagypám születése előtt 1875-ben dédapámék átköltöztek a Czippán-ház első felébe. 2000 tájéka-n lemondtam a ház tizenketted részéről. Így

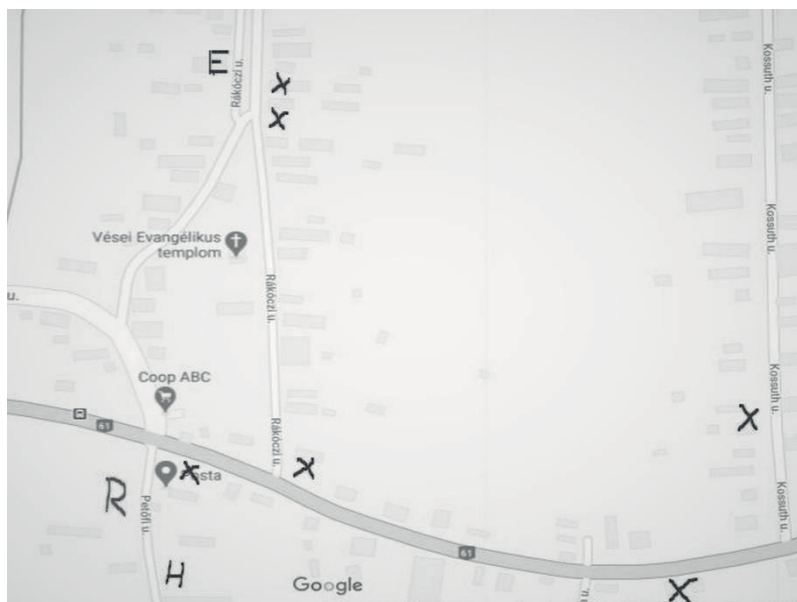
aztán már nem szólhattam bele a lebontásába. Most már bánom. Ez volt a Felső utcában az első téglaház. Jó helye lett volna a családfáknak, a költő Bertók László házában lévő könyvtár szomszédságában.

A református Takácsok

A 20. század végéig az Alsó utca elején az első Takács János leszármazottai éltek. Hosszú ideig reformátusok voltak, csak az utolsó 120 évben lettek evangélikusok. A ház helyén volt II. József idejében a 38-as, kiegyezéskor a 80-81-es porta. Most Petőfi Sándor u. 6. a címe. Két ágra bomlott a főág. Pál és Ferenc testvérektől indult ki egy-egy kisebb családfa. Vésén már akkor is kevés volt a református vallású, sokszor választottak vidéki házastársat, sőt nemegyszer a fiúk is vidékre kerültek. Pál ága napjainkban elakadt, csupán a Király tanító leszármazottait említhetem. Takács Ferenc és Tüske Éva házaspár ága kicsit népesebb lett. Itt még a Takács név is megmaradt a 20. század végéig. Takács (Petók)

József is ide tartozik. Eddigre már a reformátusból evangélikusok lettek. Nagy Lajos és testvére, Nagy Kati nagymama Takács Erzsébet is ehhez az ághoz tartozott.

A következő rajzon láthatjuk, hol voltak a Takács családok portái az elmúlt 300 évben.

E: Hadnagyok és Buruncok első közös portája (Rákóczi u.19.)

R: Református Takácsok (Petőfi u. 6.)

H: Hadnagyok utolsó lakhelye 1886 után (Petőfi S. u. 21.)

x: A Burunc családok későbbi lakhelyei 1875 és 2000 között

Varga családok

A környéken szinte minden településen éltek és élnek ilyen nevűek, nem is kevesen, még csak a vallásuk sem jellemző. Legelőször Varga Györgyről olvashatunk a vései krónikákban. 1735-ben találkozhatunk a katolikus Varga Mihállyal. Varga János az első evangélikus Varga Vésén. Időnként Varga nevű szolgák is éltek itt, de nem sokáig maradtak a faluban. Sörnye-pusztán, Zalaszentjakabon, Iharosberényben is fel lehetne építeni egy-egy családfát az evangélikus Vargákból. Szőkedencsen is sok ilyen nevű evangélikus jobbágy élt. A falu egy korábbi neve Vargadencs.

Varga György

Vése újkori történetének első ötven évében Varga György jobbágy meghatározó szerepet játszott. Ebben az időszakban a legmódosabb gazdálkodónak számított. 1752-ből származó vagyonnyilvántartásban csak ő van megjelölve adózó jobbágyként. A listán szereplő többiek mind zsellérek. Még Mária Terézia Urbáriumát megelőzően vagyunk, még nincsen definíció arra, hogy ki a jobbágy és ki a zsellér. Egyet mondhatunk, II. Véssey István szerint Szecsődi János uramon kívül csak Varga György tartozott ebbe a körbe. Bertók Pista valamikor 30 évvel ezelőtt a levéltárban látott olyan dokumentumot, amiben egy pástortember elmondása szerint Nemesvidről jött ide. Egy másik elképzelés szerint lehetett akár II. Véssey István második feleségének, Varga Dórának valamilyen rokona is. Ő már 1718 előtt is a környéken lakhatott.

A korai véeseiek mind református vagy katolikus vallást gyakorolták. Azt biztosra vehetjük, hogy Varga György nem volt katolikus, mert nem szerepel a segesdi vizitáció dokumentumaiban (1748, 1771).

Kutatásaim alapján nem kizárt, hogy 1718 előtt ő is Véssey István birtokainak egyik árendása. Hogyha eredetüket eddig nem is tudtuk kideríteni, de azt már tudjuk egy 1767-es kimutatásból, hogy az egyik jobbágytelek használója özvegy Varga Györgyné. Vele párhuzamosan éltek Vésén katolikus Vargák is, egyik ágból lettek a jobbágybirtokkal rendelkező Gombaiak, a másik ágból származók nem rendelkeztek birtokkal.

Hol lakott özvegy Varga Györgyné? Nincsenek akkor még házszámok. A listákban található beírási sorrendből arra következtethetünk, hogy a Felső utcában, a kastély utáni második porta lehetett az övé. Megerősíti ezt az is, hogy az Urbárium kiadása utáni években, még találunk ott református Vargákat. Helyükre a Lébárok (Mátyás) kerültek.

Az evangélikus Vargákról első adatom 1735-ből való, egy bizonyos Varga Jánosról. Az ő születési helyét homály fedi. Bár ekkor még nem jegyezték fel a véeseiek halálozási dátumát, más adatokból kikövetkeztethető, hogy 1770-ben halt meg. Özvegye, Kozma Erzsébet szép kor ért meg, az anyakönyv szerint 102 éves korában hunyt el. Az ifjú Varga János szoros kapcsolatban állt a falu elöljáróival, neves személyeivel, de nem valószínű, hogy Varga György leszármazottja. Ha így lett volna, akkor nem özvegy Varga Györgyné nevén szereplnének a szántók.

Gombai Mihály (alias) Varga Mihály

A Gombai nevet besorolhatjuk az ősi családnevek közé. Kutatásaim során 1735-ben találkoztam vele először. Az ő leszármazottai között van az utolsó községi bíró, és az első tanácselnök is. Mindkettőt Gombai Jánosnak hívták. A 20. században már laktak Gombaiak az Alsó utcában és a Külsőréten is, pedig az ősi lakhelyük a Felső utca nyugati oldalán valahol a Buruncok és Káslaciak között helyezkedett el.

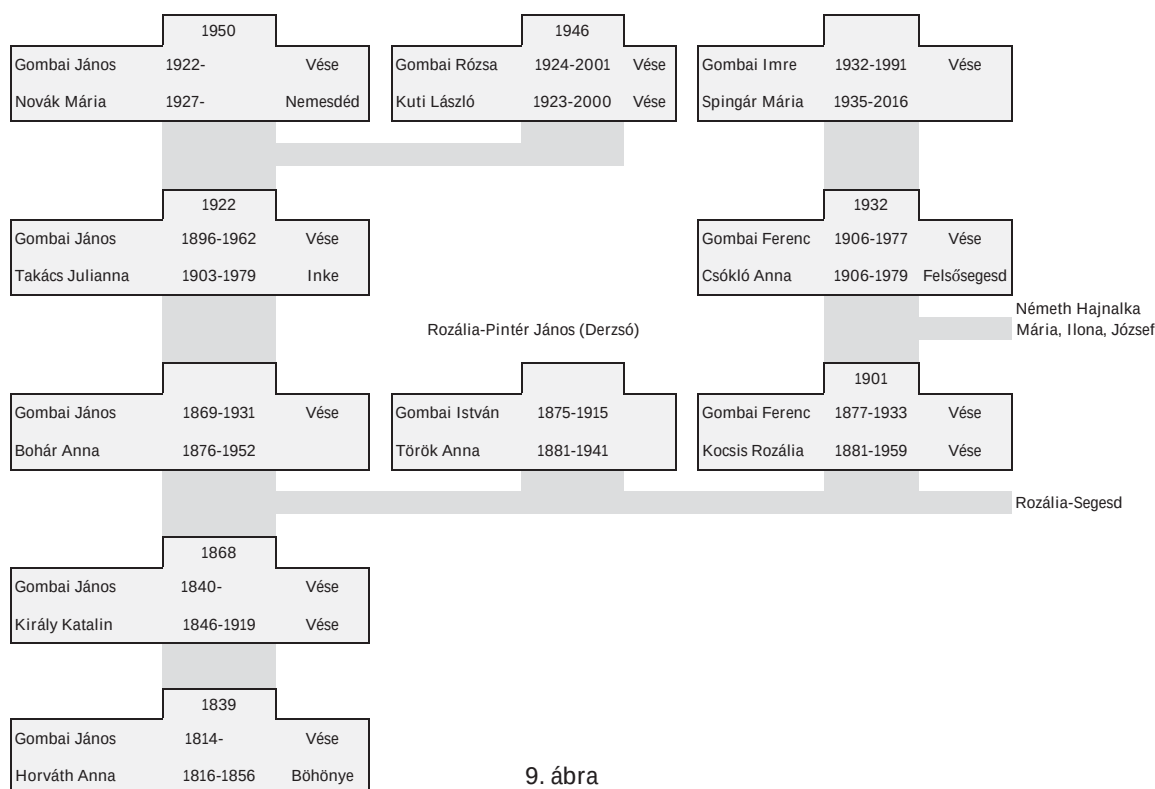
Nem volt könnyű elkészíteni a Gombai családfát a hiányos forrásadatok miatt. 1820 után már egyszerűsödött a helyzet, ekkortól már minden Gombai megtalálható a tapsonyi, nemesdédi vagy a vései anyakönyvekben, de az 1775 előtti katolikus anyakönyvek eltűntek Tapsonyból. Hosszas kutatás után csak az 1735-től 1745-ig terjedő időszak könyvei kerültek elő. Az 1775 és 1820 közötti időszakban meglehetősen kevés a Gombai bejegyzés. Egyszer csak rájöttem, hogy érdemes a Vargák között is körbe nézni. Ha a Varga nevek egy részét kicseréltem Gombaira, tisztul a kép. Bertók Pétert kerestem az 1735-ös összeírásokban, egyszer csak rátalálta a következő kéziratos feljegyzésre: „*Varga Mihály alias Gombai*”. Ugyanebben az évben találtam még három hasonló írást. Volt, ahol fordítva írták: „*Gombai Mihály alias Varga*”. 40 évig (1775-1815) felváltva írtak Varga és a Gombai nevet, egyszer csak elmaradt a Varga név, végérvényesen Gombai lett mindenütt. Mivel a korai időszakról nincs anyakönyvünk, más dokumentumok után kellett nézni. Álljon itt néhány bejegyzés az összeírásokból: *Varga Mihály alias Gombai (1735)*, *Gombai Mihály alias Varga (1735)*, *Gombai Mihály (1752)*, *Varga Mihály (1767)*, *Varga György (1767)*, *Gombai Mihály*, *Gombai György (1771)*.

Hol lehetett az a Gomba nevű település, ahonnan idejöttek a katolikus Vargák. Más, távoli vármegyében is találhatunk Gomba nevű falut. Nem életszerű, hogy Pest megyéből vagy az Alföldről jött volna Vésére egy jobbágycsalád. Azokon a vidékeken – vend vidék, Vas, Zala, Győr-Moson vármegyében - ahonnan Vésére jöttek a jobbágyok nincs ilyen falunév. Kézenfekvőnek látszik, hogy a Marcali mellett fekvő Gomba volt a névadó. Annál

is inkább, mert ebben az időben mások is jöttek innen, a Marcali körüli falvakban nem ritka a Gombai vezetéknév. Vése és Gomba kapcsolatára utaló dokumentumok is fellelhetők (posta, fuvarozás). Kisgomba földesurai a Berzsényiek, Thulmonok, Bárányok az evangélikus valláshoz tartoztak, a türelmi rendelet után a vései anyaegyházhoz kerültek a szomszédos Niklával együtt. Kisgombával majdnem egybeépült Nagygomba. Itt katolikus földesurak, jobbágyok, szolgák laktak, volt köztük jónéhány Varga is. Később Kisgomba és Nagygomba Gomba néven egyesült, majd Marcali része lett.

Ebből jól látszik, hogy jobbágyként 1771-ig többször is Gombai Mihályt nevét jegyezték be a dokumentumokba. 1820 után 100 évig öt Gombai János követte egymást. Oldalágakon kezdetben a szokásos István, Ferenc, József nevet választották a fiúknak, 100 évvel később már alkalmazkodtak a kor divatjához. A részletes családfa is azt mutatja, hogy amikor más famíliákban a 19. században sok, a 20. században kevés gyerek született, itt kiegyensúlyozottság a jellemző, alacsony gyermekhalandósággal.

A 9. ábra mutatja, hogy második Gombai Jánosnak három fia és egy lánya született. János utódai között ma is vannak Gombai nevűek, igaz már nem Vésén élnek. István Rozália nevű lányának családfaága megszakadt. Ferenc ága ketté vált, mindegyikben élnek Gombai nevűek. Közülük a legismertebb Gombai Imre a Kossuth utcából, akinek két fia, Ottó és Imre is családot alapított.

9. ábra

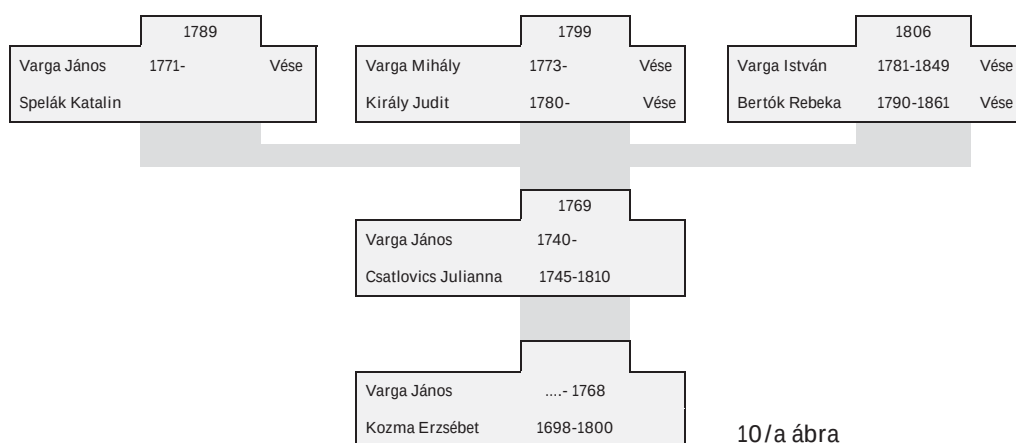
Evangélikus Vargák

Az 1760-as években Déden és Iharosberényben írták be a vései evangélikusokat. Apró információból áll össze a kép. Néhány kivonat a könyvekből. Varga János felesége Kozma Erzsébet keresztanya volt Bertók Márton gyerekének. Már nem lehettek fiatalok, mert

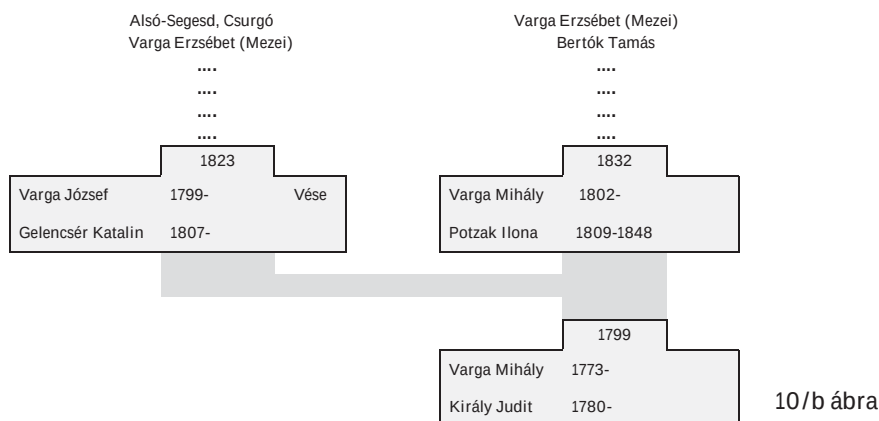
Kozma Erzsébet halotti anyakönyvéből arra lehet következtetni, hogy 1700 körül született. 1735-től minden fontos vései dokumentumban szerepel egy Varga János. 1752-es összeírásban alig termelt gabonát, de neki volt a legtöbb bora. 1767-ben már gabona után is adózik. Az 1771-es léleklista szerint evangélikus, nincs kisgyereke, öt felnőtt lakik az iskolával szembeni házban. 1769-ben megházasodik a fia, felesége Csatlovics Julianna, gyerekeik születnek. Ezzel a névvel nem találkoztam Vése környékén, de annál többször a korai Vas vármegyei evangélikusok által lakott falvakban. Jellemzően ritkán kéri fel a jobbágyok komának a földesurat, de Varga János kétszer is megkérte. Az első gyerekének keresztszülei: Véssey János földesúr, Pongrácz Dóra, és Farkas János, a második fiú születésekor Véssey János és felesége mellett koma még a tanító is.

Varga János-Kozma Erzsébet házaspárra épül egy nagy családfa. Csak azokat az ágakat jelenítem meg itt, amelyek felértek a 20. század végéig.

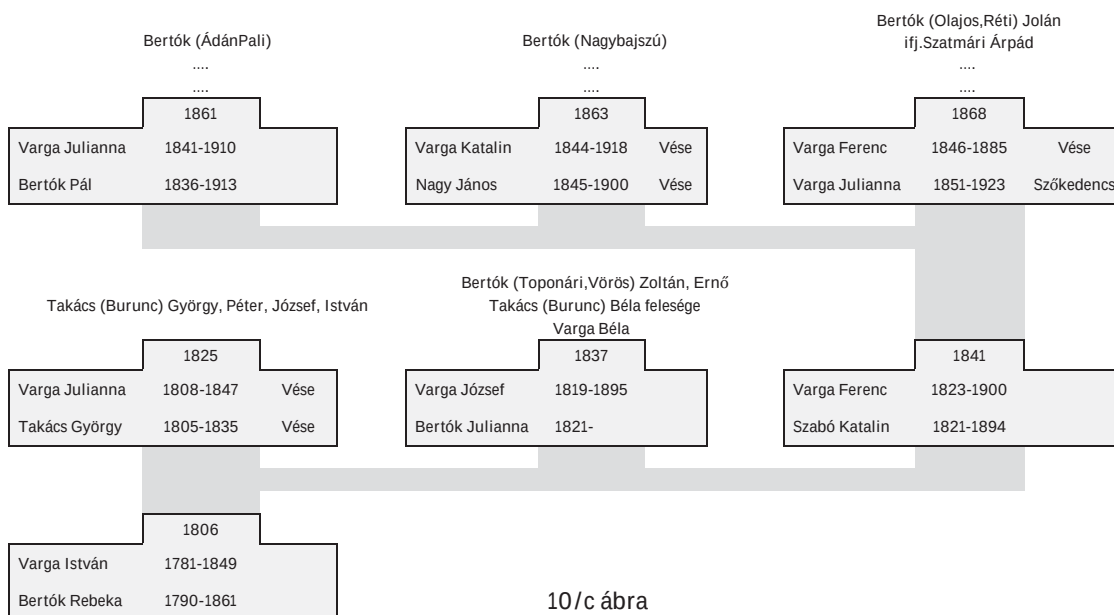
A 10/a ábrán az első elágazásból három ág indul. Varga János az első szülött fiú, felesége Spelák Katalin. Vésén nem született gyerekük. Nem kizárt, hogy vidékre költöztek.

Csak a másik két pár utódainak családját mutatom be a 10/b és 10/c ábrán. Innen több generáció részletezését kihagyva jutunk el azokhoz a leszármazottakhoz, akiket mi is ismerünk. Varga Mihály és Király Judit családja kettévált. Négy generációval később jönnek a mai leszármazottak. Mindkét ágon előkerül utódként ugyanaz a személy. Egyiken apai, másikon anyai ági leszármazott. A szétválás nagyon régen megtörtént, csak szépapjuk apja volt közös. A Bertókok családfáját vizsgálva gyakran előfordul ilyen eset ennél közelebbi kapcsolatok esetében is. Varga József leányának utódai többször is vidékre mentek férjhez. Az ő életútjukat ott már nem követtem.

A 10/a ábrán lévő családfát folytatva felvázolom a Varga István - Bertók Rebeka utódait 10/c ábrán. További részletezés helyett megemlítem, hogy egy-egy családfaágra többször is teljes családfák épültek (ÁdánPali, Nagyabajszú, Burunc).

A Potzak család

Az 1735-ös összeírásokban a Bertókok mellett az elsők között tűnik fel egy Potzak Bálint nevű jobbággy Vésén. Már saját portán lakott, de kevés szántóföldet használt. Nem sikerült kideríteni, hogy ez a kissé mulatságosan hangzó név miből ered. Lehet, hogy ugyanúgy keletkezett a vend vidéken, mint ahogyan a szomszéd faluban a Gombócz. Az sem kizárt, hogy magyarosították szlovén nyelvből (ott Potzek névvel szerepeltek), mint ahogyan a Kucánt.

Nem jött el onnan minden ilyen nevű, mert Domonkosfán és környékén most is sok Potzak nevet olvashatunk a sírköveken. Vésén a következő adat az 1748-as katolikus léleklistában szerepel, egy Potzagnak is olvasható név, mint egy katolikus vallású jobbággy felesége. A korábbi kutatók meg vannak győződve, hogy az itteni bejegyzést Potzagnak kell olvasni, engem ez véleményem nem győzött meg. A vend vidéki Potzakok mind lutheránusok, nálunk is ezt a vallást gyakorolták. Az Urbáriumban újra előkerül a Potzak név, Potzak Ádám neve ott szerepel a jobbággylistán. Lehet, hogy Bálint leszármazottja Ádám, de az sem kizárt, hogy Bálintnak nem volt fiú utóda, és a következő betelepülőkkel, a Leposákkal együtt érkezett Potzak Ádám. Hosszú ideig a mostani Rákóczi u. 12. alatti telken élt. II. József alatt 16-os házszámot kapta a telek. Leposák kerültek a helyére.

Csupán 100 évig követhetjük ezt a familiát. Kevés fiú született, lány se sok, de anyai ágon viszonylag sok véseinek volt Potzak őse, még nekem is.

A Bertók családok

Bertókok a középkortól az Urbáriumig

A történelmi Magyarország egész területén találkozhatunk ezzel a vezetéknevvel, sőt kialakulása időponthoz sem köthető. A középkorban még csak ritkán használtak vezetékeveket. Hogy azért meg lehessen különböztetni azt a sok azonos keresztnévű embert, használták a Bertalan fia József formát. Egy idő után aztán Bertalan József lett belőle. Nem mindig a teljes név lett a vezetéknev (Samu, Györfi, Gyura, Jani, Deső, Peti, Mihók). Többféleképpen egyszerűsítették a Bertalant is, közülük egyik a Bertók. Az sem kizárt, hogy a latin vagy olasz megfelelőjéből alakult át. Van olyan község, ahol elfér egymás mellett a Bertalan és a Bertók. Gyakran Bertalan a nemes, Bertók a jobbágy. Később találkoztam nemes Bertókkal is, de csak ritkán. Egy régi Körmend környéki úrbéri irat arra utal, hogy ugyanazt a személyt egyszer Bertalannak, máskor meg Bertóknak nevezték: „*elhajtotta a tehenet az a másik Bertók, (dictus Bertalan)*”.

Somogy vármegye területén a 14. és 15. században már használták ezt a nevet, volt Berthok változat is, időnként simán ékezet nélkül is írták.

Néhány korai dokumentum a Bertók név használatára:

- „*Bertók Miklós leánya Katalin*” (Böhönyéhez tartozó Dávod, 1444-ből egy bejegyzés a megbírságolt nemesek listájából Somogy vármegyében)
- „*Berthok elcserélte keresztesekkel Archa birtokát Farkasfalwa birtokáért*”. (Székesfehérvár, 1453)
- „*Batthány Krisztina panaszt tett a nádornál, hogy Marczali László parancsából Herold Bertók egy atádi jobbágyát Korpádi Györgyöt megtámadta és súlyosan bántalmazta. A nádor utasítására a somogyi konvent az alperest Herkeháza possesioból perbe idézte. Ezek szerint tehát Herold Bertók kisnemes – Marczali familiárisa- volt Herkeházán birtokos*”. (1486, megjegyzés: Herkeháza a Dráva partján ma Heresznye névvel létező település, Hunyadi Mátyás idejében Somogy vármegyében egy kivételtől eltekintve mindig Marcali nevűek voltak a főispánok)
- „*..... Berthók Mátyás, Berthók András*” (1518, Baranya vármegye)
- „*Ewtwesh-i várnagy Bosnyák Bálint és Balháš-i officiálisa: Berthok Balázs nemesek...* (1525, Ewtwesh ~ Ötvös) *Weseh-i Ferenc képviselő Alsóthykos-i jobbágya: Warga Benedek jelenlétében*”

Honnan jöttek? Errefelé úgy tudják a Bertókok mind Véséről származnak. Könnyen megcáfolható. Legfeljebb a környékre igaz. Vésén régóta az a hír járta, hogy a Bertók egy vend név, a Bertókok Domonkosfáról jöttek. Egy kicsit elhamarkodott a kijelentő mód. Nem volt ott csak egy Bertók, az is rövid ideig, igaz volt ez az egész vend vidékre.

Domonkosfalván 1651-ben falutörvényt készítettek Nádasdyék, mert sok volt a veszekedés a jobbágyok között. Álljon itt néhány részlet:

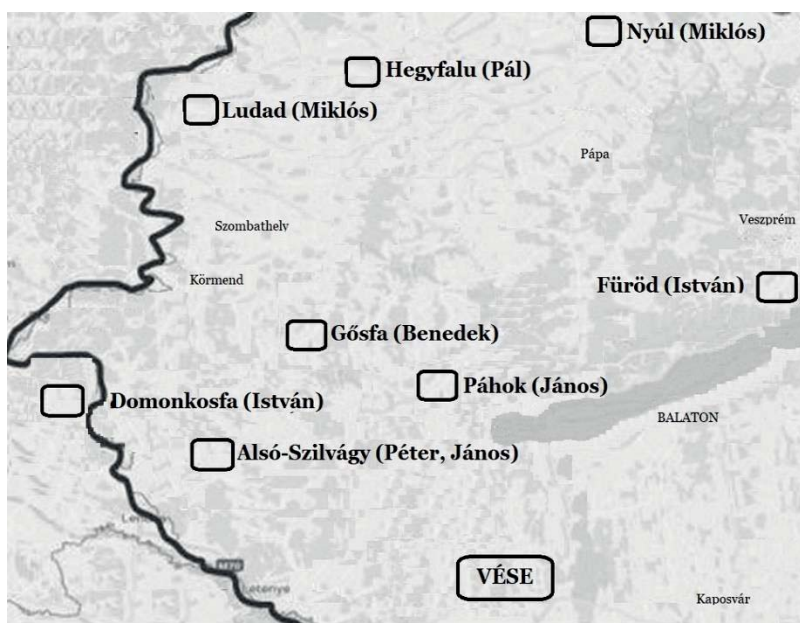
„*Legelsőben választottuk a falu bírójának Szabó Andrást, azmellé 12 esküdtet, úgy, mint Póczak Márton, Szabó István, Kóczán Tamás, Sebők Mihály, Kóczán Balázs, Gál Péter, Sebők Balázs, Sebők Márton, Póczak Balázs, Sánca Márton és Márkus Gergely.*”

Részlet a törvény szövegéből:

„- „*Lélekmondás nélkül ellegyenek, négy forint birsága legyen.*”

- „Az asszonyember, ha a falu becsülete ellen szól, egyszer intse meg a falu, ha más-szor is engedetlen lenne a faluhoz, pilingerbe tegyék, délig tartsák ott ...”

Ebben a listában sincs Bertók. Mivel nagyon érdekelt a dolog, megjártam kétszer is Domonkosfalva környékét. A sírfeliratokat összehasonlítottam a 300 évvel ezelőtti dokumentumokkal. Vendföldi temetőjáraunkon 17 sírkertben egyetlen Bertók feliratot tudtam lefényképezni. Az első országos jobbágyösszeírásban (1720) a Vendföldön mindösszesen csak egy Bertók nevű jobbágy szerepel (Domonkosfa, 1720). Az 1651-es falutörvény 12 aláírója között és Mária Terézia Urbáriumában is hiába kerestem.

Az országos összeírásban szereplő Bertók nevű jobbágyok (1715, 1720)

Bertók név egyszer, átmeneti időszakban jelent meg ezen a vidéken, így nem tekinthetjük vend eredetű szónak. Hogy Domonkosfáról jöttek Bertókok, az már elképzelhető. Vas és Veszprém vármegye evangélikus anyakönyveiben, az evangélikus levéltár dokumentumaiban többször is előkerült Bertók György neve. Lelkészként említik Várpalotán, Ajkán, Pápa környékén, Nemeskérén, több bakonyi faluban és a kisalföldi Faradon is. A tiszteletesek felavatásához hozzátartozik egy önéletrajz is. Olyat találtam, amire nem számítottam. „Bertók György 1729-ben Domonkosfán született, iskoláit Vésén 1745, Győrben 1748, Sopronban 1754 végezte. ...”

Kutatásom mostani állása szerint nem egy településről érkeztek, de rokoni kapcsolat volt köztük. Vas ill. Zala vármegyében voltak hozzátartozóik a domonkosfai Bertókoknak.

Ha a mostani Magyarországon a Vas megye déli határtelepüléseit elhagyjuk, majd megteszünk 20-30 kilométert, egyre többször találkozunk a Bertók névvel. Alsószilvagyon és környékén már lehet látni Bertók neveket a sírfeliratokon, és a régi összeírásokban is, ugyanúgy, mint Zalaegerszeg és Vasvár közötti falvakban. Az ellenreformáció hatására a jobbágyok többsége áttért a katolikus hitre, de a Bertókok evangélikusok maradtak még akkor is, amikor a Nádasdy Ferenc elhagyta (1629) a hitét. Nem lehetetlen, hogy a templomfoglalások kezdetén az itt nagyobb létszámban lévő Bertókok közül Bertók István vagy szülei kerültek Domonkosfára, ahol a lakosság többsége evangélikus volt és a

magyar nyelvet beszélte. István nagybátyja, esetleg testvére lehetett Bertók Péternek az 1715-ös jobbágyösszeírás szerint.

Alsószilvágyi Bertók István házasságot kötött (1704 április) Gáál István leányával Katalinnal. Ez a Bertók István költözhetett Domokosfára, mert felesége odavalósi volt, az ő fiai lehettek Ferenc és János. Bertók Péter 1685 körül születhetett valahol Zala vagy Vas megye területén. 1709-ben találkozunk először vele a Zala megyei Alsószilvágyon, felesége Farkas Anna, aki 1789-ben született, apja Farkas Ferenc. György nevű fiúk született 1711-ben, keresztszülők Kovács Ádám és Czigány Judit. Az adófizetők listáján is szerepel Alsószilvágyon 1715-ben. 1720-ban már nincs ilyen név az összeírásban. Ő szolgálhatta 1726-ig Tapsonyban a főispánt, II. Nádasdy Tamást.

A török hódoltság és a Rákóczi-szabadságharc után Vése szomszédos településein találkozunk Bertók nevűekkel. Tapsonyban tartották akkor a megyegyűléseket, 1712 és 1724 között még néhányszor Nagyabajomban is, majd Kaposváron és Gigen. 1723-tól Tapsonyban ülésezett a megyegyűlés II. Nádasdy Tamás vezetésével. Ekkorra már különvált Zala és Somogy vármegye. Ide települt a levéltár, a börtön és a kiszolgálók is. Sok lovas katona is kellett az urak védelmére. Szenyérbe költözött II. Nádasdy Ferenc főispán, - aki 1715-ig Zala vármegye főispánja is volt - miután kibérelte a katolikus egyháztól Tapsony és környékén az esztergomi káptalan birtokait. 1714-től 1726-ig Madarász László töltötte be az alispáni pozíciót, aki már a Rákócziak idejében is képviselő volt az országgyűlésben. Az alispánt 1726-ban perbe fogták (állítólag nem tudott elszámolni a korábbi adóbeszedésekkel), bezárták a tapsonyi börtönbe, ahol egy évvel később tisztázatlan körülmények között meghalt. Furcsa perre utal az a tény, hogy temetésére a megyegyűlés külön összeget szavazott meg.

Ebben az időben hat alkalommal Bertók Péter neve keresztszülőként megjelent a tapsonyi katolikus anyakönyvben, három különböző keresztanya mellett. Az egyik ilyen név Szathmári Éva, akinek férje egy az adminisztrációt szolgáló „megyei lovas katona”. Miután Madarász László alispán meghalt, Bertók Péter eltűnt Tapsonyból, 1727-től már semmilyen tapsonyi iratban nincs bejegyezve. Felmerült bennem, hogy Bertók Péter Madarász kiszolgáló személyzete közé tartozhatott, talán ugyanúgy lovas katona volt, mint Rajkó István, Szathmári Éva férje.

Bertók Péter névére utal egy 1728-as mesztegnyői bejegyzés is. A neve valószínűleg „ferdítés” után lett Berdók Péter. A környéken ezen kívül semmilyen Berdók bejegyzéssel nem találkoztam sem előtte, sem utána. Berdók Péter Mesztegnyőn a rangsorban ötödik jobbágy volt a búzakeresztek alapján. Beleillik a sorba, de az sem kizárt, hogy a tapsonyi Bertók Péter fia volt.

1723 és 1727 között először Nagyabajomban, majd Tapsonyban megjelentek a Bertókok, Péter mellett János név is. Feltehetően nem katolikus vallásúak voltak. János egyik lányának születése Nagyabajomban, a másik pedig a Tapsonyban lett bejegyezve (felesége Farkas Krisztina katolikus). Ebben az időszakban János koma is volt mindkét faluban.

Közben II. Véssey István a „megszálléttató” jobbkeze, szervezője, levélhordója Farkas Sámuel 1728 után összetűzésbe került a többi jobbággal és az urával is, majd eltűnt Véséről. Talán nem véletlen, hogy ugyanebben az időben megjelent Bertók Péter Vésén. Búzakeresztjeinek száma arra enged következtetni, hogy földesúr fontos embere, bizalmasa lett. Minden valószínűség szerint ő hívta rokonait, többek között Bertók Ferencet néhány

év múlva Domonkosfáról. Ekkor már megjelent II. Véssey István 1734-ben írt contractus levele, melyben kedvezményeket kínálva hívja Vésére a jobbágyokat.

Name	1st Column	2nd Column	3rd Column	4th Column	5th Column	6th Column	7th Column	8th Column	9th Column	10th Column
Péter vése										
Janos Horvath	15	1	2	1	1	1	1	1	1	2
Janos Horvath	8	2	7	2	1	1	1	1	1	6
Michael Janos	3	1	1	2	1	1	1	1	1	10
Janos Varga	2	1	4	1	1	1	1	1	1	12
Janos Balazs	3	8	6	5	2	1	1	1	1	1
Janos Lócs	8	2	4	3	1	1	1	1	1	1
Janos Kuti	3	4	1	4	3	1	1	1	1	1
Janos Gombai	4	6	1	4	2	1	1	1	1	1
Janos Mihaly	8	10	6	5	4	1	1	1	1	1
Michael Janos	15	2	4	2	3	1	1	1	1	1
Janos L. Horvath	6	1	1	1	1	1	1	1	1	3
Janos Kuti	3	1	3	4	1	1	1	1	1	1
Michael Kuti	2	7	1	2	1	1	1	1	1	1
Michael Kuti	20	4	4	4	4	1	1	1	1	10
Janos Varga	20	4	5	6	5	1	1	1	1	20

Első dokumentum, amiben Bertók Péter neve olvasható (SML dicális iratok 1735)

1735-ös *dicális* iratok között négy bejegyzést találtam, ami a véseiekről szólt. Kettő kifejezetten a terebezdi (tapsonyi) szőlőhegyekkel kapcsolatos, a másik kettő már vegyes. Az utóbbi kettőben szerepel újként Bertók Péter és még öt jobbágy, Potzak Balázs, Sós István, Lócs István, Kuti György, Gombai (Varga) Mihály, valamint Horváth Miklós Kovács. Az újak az 1735-os borterméssel kapcsolatos összeírásban még nincsenek feltüntetve. Ha összeadom a megszámlolt kereszteket gabonából, akkor Kincses Mihály és Varga György után a rangsorban Bertók Péter következett. Felmerülhet a kérdés, hogyan lehet, hogy Péter 1735-ben már ilyen „nagy” gazdaságot tartott fenn, holott az 1728-29-es listák egyikében sem szerepel. Későbbi iratokból kitűnt az is, hogy a Bertókok kapták a legnagyobb belterületet.

Ebben az időben II. Véssey István még nem a vései birtokán élt, az iratok arra engednek következtetni, hogy a betelepítést először „liber” Farkas Sámuel irányította.

Farkas Sámuel nevével már az 1720-as országos összeírásban találkozhatunk. Akkor Nagybajomban lakott, ott is ki volt írva - és csak neki - a neve elé, hogy liber. Az 1720-as évben a Tapsonyi-hegy 4 bortermelője között még nem szerepel, de 1728-ban már igen.

Itt szabadjára engedhetem a fantáziámat. Bertók Péter és Farkas Sámuel valamilyen rokoni vagy érdek kapcsolatban lehettek. Sámuel őrségi származásával kapcsolatban felhozható Dávidháza (ma Bajánsenye), de Domonkosfa és Alsószilvagy is. Az sem kizárt, hogy az alsószilvági Farkas Anna - Péter első felesége - rokonságban volt Sámuellel, de más rokoni vagy érdekkapcsolat is elképzelhető.

ifj. Bertók István (Peti felső), az 1980-as évek végén az ELTE magyar tanszékén posztgraduális képzés keretében Vése és környékének keresztszűveiről dolgozatot készített. A nevek gyűjtése kapcsán eljutott az akkor még létező tapsonyi plébániára is. Pista különös figyelmet szentelt Bertók Péter személyének: „1748 Bertók Péter Sebők Katalinnal keresztszülő, 1748 Bertók János Sebők Katalinnal keresztszülő, 1749 Bertók Péter (mellette) és társa keresztszülők, 1751-ben Pongrácz Dóra Bertók Jánossal keresztszülő, 1751-ben, Pongrácz Dóra Bertók Péterrel keresztszülő, 1751-ben Bertók Ferenc Bertók Erzsébettel keresztszülő”.

[illegible]

1752-es adatok: első számoszlopokban a háziállatok, a középsőkben a gabonák, az utolsó oszlopban pedig a megtermelt bor (csöbör) van feltüntetve

Bertók Péter korára utaló jel, hogy 1778-as bejegyzés szerint Bertók Péter 50 éves lánya, özvegy Bertók Éva elhunyt. Egy kis rátartással 1730 körül még született gyereke Péternek. Ez nem mond ellent a korábban feltételezett 1685-ös születési dátumnak.

Nominia Colonorum		Lejóni Ceposai Cubulor		Terve Anno exm Jugor		Brata Anno exm Cusum	
Stephano J. Kirali	-	-	3	7	19 $\frac{1}{2}$	5	4
X Adamus Bertók	-	-	6 $\frac{1}{4}$	10 $\frac{1}{4}$	18 $\frac{1}{4}$	8	8
X Andrey Bertók	-	-	4	6 $\frac{1}{4}$	98 $\frac{1}{2}$	5 $\frac{1}{2}$	13 $\frac{1}{2}$
X Franciscus Bertók	-	-	4	7	20 $\frac{3}{4}$	7	8 $\frac{1}{4}$
X Joannes Bertók	-	-	4	7	14	1	9 $\frac{3}{4}$
Andreas Csima	-	-	6	10	22	2	5
Adamus Bogal	-	-	3	3 $\frac{3}{4}$	6 $\frac{3}{4}$	1	1
Michael Horvát	-	-	3	8 $\frac{1}{4}$	6 $\frac{1}{4}$	1 $\frac{1}{2}$	3
X Michael Babó	-	-	2				

Mária Terézia Urbárium (Vése, 1767) részlet

A logika azt követelné, hogy kimondjuk Ádám és András Péter gyerekei. Egy másik elképzelés szerint András és Ádám később jöttek, de ellene szól, hogy tekintélyes gazdák voltak már feltételezett érkezésük után néhány évvel. Halálozási dátum alapján Ádám 1715-ben, András 1718-ban születhetett. Ádámnak utolsó gyereke János 1769-ben született. Ő lett a Bertók (Ádám) János, a legterebélyesebb Ádám-ág - később Olajos, Réti, Peti belső - névadója.

Az iharosberényi evangélikus anyakönyvbe a véseiek közül elsőként Bertók Ádám Mátyás nevű gyermekét jegyezték be. Később nem találkozunk Bertók Mátyás névvel, gyermekként meghalhatott. 1762-ben Ádám gyerekeként írták be Györgyöt is. Ádámnak több gyereke is született korábban, köztük Erzsébet (1756) életét nyomon követhetjük. 1751-52-ra datálható az ifjú Ádám születése. Az Urbárium már négy Bertók család lakhelyét rögzíti, ezek a területek megegyeznek a mostani telkek méreteivel.

X	Joam: Bertók	4	6	Luth
X	Frans: Bertók	6	4	Luth
X	Andr: Bertók	3	4	Luth
X	Jacob: Bertók	4	2	Luth
X	Adam: Bertók	4	2	Luth
	Steph: Király	7	1	Luth

Segesdi léleklista 1771

Első szám a családlétszám, második a gyerekek száma

A segesdi léleklistában már nemcsak az katolikusok kerültek be, hanem más vallásúak is, reformátusok, evangélikusok. Itt porták alapján történt az összeírás, ezért a családfők szerepelnek a felsorolásban. Nem volt feltétlenül birtok a nevükön. Lehetek köztük olyanok is, akiknek apjuk lakhelyet biztosított (megosztotta az udvart), de ettől még nem lettek önálló jobbágyok. A Felső utcában Poczak Ádám déli, Király István északi szomszédja volt az akkor még egymás mellett lakó Bertókoknak.

Az „öreg” Bertók Ádám három fia

A könnyebb áttekinthetősége végett adományoztam az öreg jelzőt az első Ádámnak és Andrásnak. Kutatásaim alapján arra jutottam, hogy „öreg” Ádám és „öreg” András apja az a Péter, aki a Bertókok közül elsőként jött Vésére.

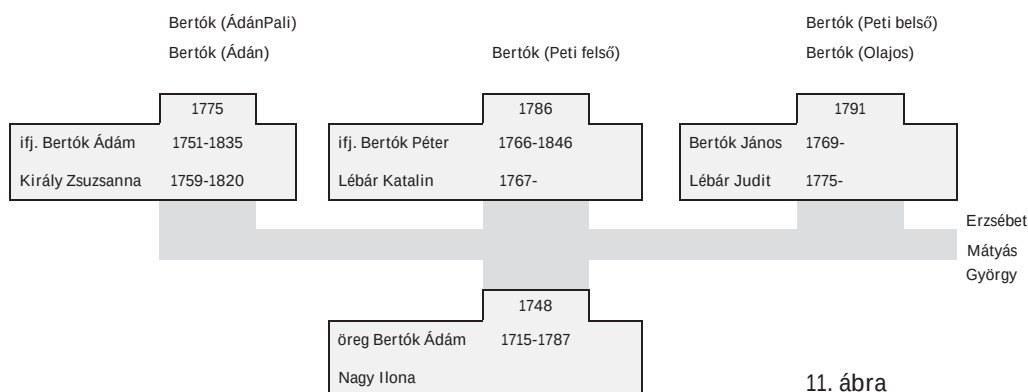
Kezdetben az „öreg” Bertók Ádám együtt lakott fiaival, ifj. Ádámmal, ifj. Péterrel és Jánossal, még akkor is, amikor azok családot alapítottak. Közülük a legfiatalabbat Jánost illették először Ádám melléknévvel. Erre azért volt szükség, mert vele egyidőben három másik Bertók János is élt a faluban. Ők megkülönböztetésükre a Jakab, András, Pál nevet kapták apjuk keresztnéve után.

Ezek a házak álltak az első Bertók porták helyén 2000-ben.

Balról jobbra: ifjú Bertók Ádám, Bertók (Ádám) János, ifj. Bertók Péter és Bertók Jakab portái.

Amikor a hosszú életű ifj. Ádám is meghalt, más helyzet állt elő. Utódai már nem nagyapjuk, hanem apjuk után követelték az Ádám melléknevet. A keveredések elkerülése érdekében Bertók (Ádám) János utódai „lemondtak” az Ádám melléknévről. Később lett helyette más melléknevük (Olajos, Peti felső). Ettől kezdve az ifj. Ádám utódai kis elhalálással használták az „Ádán” nevet, egészen gyermekkoromig. A Peti felső melléknév névadója az ifjú Péter. Fia, István használta először ezt a melléknevet. Az egyidőben élő sok Bertók István miatt volt rá szükség.

11. ábra

ifj. Bertók Ádám

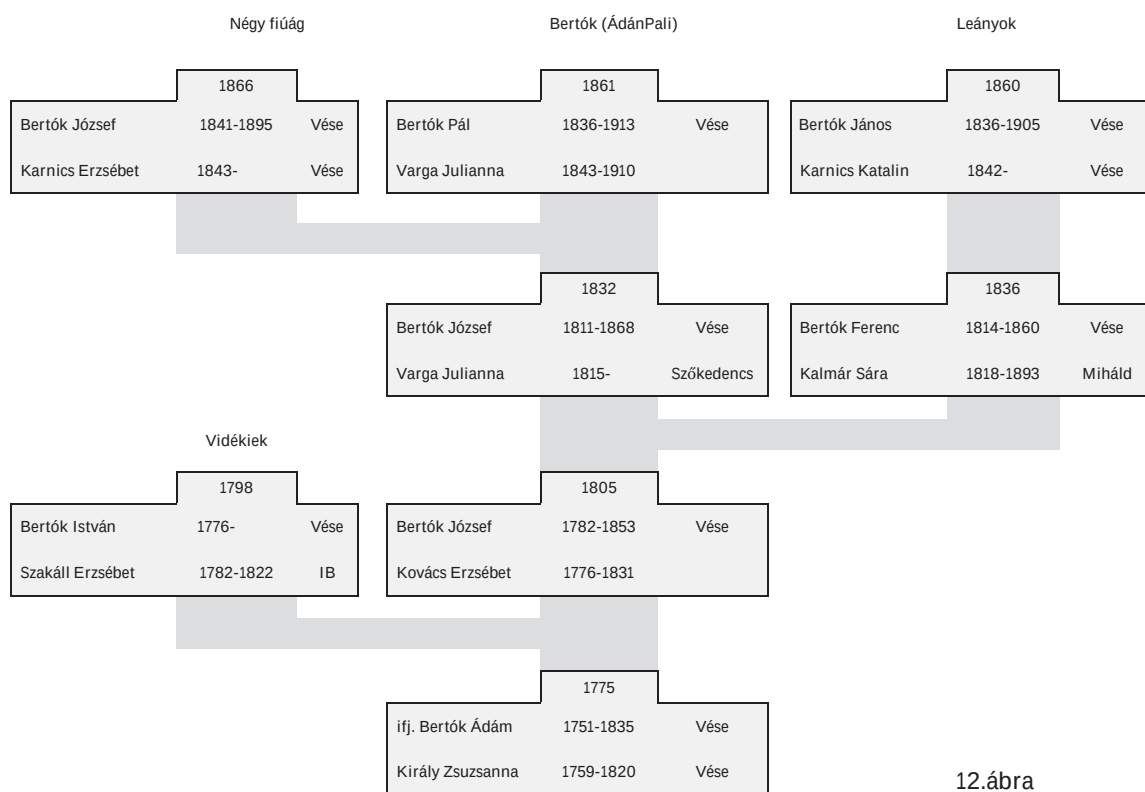
Az ifj. Bertók Ádám 1751 körül született, abban a házban, ahol később Ádán Jancsi bátyám és családja élt (Rákóczi u. 48). Felesége Király Zsuzsanna. Két fia és egy lánya

alapított családot. Egyik fiú István, utódai néhány generáció után vidékre kerültek (Pat, Ötvös, Csicsó, szlavóniai Borovka), a harmadik generáció után már egy fiú utódot sem találunk ezen az ágon.

Józsefre épült a vései Ádán rokonság. A három leány rokoni kapcsolatait most nem részletezem. A teljes családfáról lehet követni őket.

A rajz jobb oldalán induló Ferenc-ág nem ér az égig. Itt a lányok domináltak. Először született még fiú, de 1904 után leányágakon folytatódott a família. Ehhez az ághoz köthető néhány ismertebb név a 20. századból, Peti Péter, Furu Péter, Ágh Ilonka, Leposa (Ladila) Gyula, Bertók László polgármester. Olyan távoli a kapcsolat, hogy sokak szerint ők már nem is rokonok. Már csak azért sem tartották számon egymást, mert anyai ágon nem marad meg a név, másik ágakról vannak közelebbi Bertók hozzátartozói is.

A legnépesebb a József fia, József-ág. Két fia közül Pál indította el az ÁdánPali-ágot. A másik fiú, József feleségül vette Karnics Erzsébetet. Négy fiúgyerekük alapított családot. Ennek az ágnak a részletes kibontása egy önálló családfát eredményezne. A négy ág egyikébe tartozik Bertók László polgármester, a másikba Bertók Sándor az asztalos (leányágon), a harmadikba az Ádán Jancsi bátyám famíliája, a negyediken vannak Antalics Mártáék és Tamás Margiték.

12.ábra

Az Ádán név mostani leírását tisztázni kell. Nem elírás, Vésén kimondva az Ádámot, Ádán formában használták, pedig a korabeli anyakönyvekben Bertók Ádám beírást olvashatunk. Azt hiszem ez is egy szó a sok közül, ami Vésén született. A második világháború után is fennmaradt ez az elnevezés. A polgármester Bertók Lászlót már csak ritkán nevezték Ádánnak, pedig édesapját gyerekkorában játszótársai csak Ádán Jenőként

szólították. Kik voltak az utolsó véseiek, akikről halálukig nem kopott le ez a név? Ádán Jancsi, Ádán Rezső, Ádán Jenő és Ádán Bözsi, én így tudom.

Vizsgáljuk meg, hová röpültek ki a fiúk az ősi házból! A kezdetekhez 200 évvel korábbra kell visszakanyarodni. Hosszú ideig ifj. Ádám udvarában lakott az összes fiú utód. Az első szétváláskor Ádám idősebb fia, István és leszármazottai is vidékre kerültek, még a mostani Horváthországba is jutott belőlük. Így József maradt a régi házban, még három fiától született unokái is itt jöttek a világra. A későbbi történetek három Ádán házhoz kapcsolódnak. Közülük kettő Ádám udvarában, meg is kapta a 7/a és a 7/b jelölést. A 7/b házból egy generációval később kikoptak a fiúk, a lányok meg a férjek családjaihoz költöztek. Hamar el is felejtették a melléknevüket, bár a lányokat egy generáción keresztül még melléknevükön szólították. A gyerekeknél csak akkor maradt meg, ha apjuknak nem volt jellegzetes neve. Hová tűntek a leányágak? Egy példa a sok közül. Bertók Sándor asztalost sosem nevezték Ádánnak, pedig az anyja ebből az ágból való, de az apja után a Toponári Bertók nevet is viselhetette volna, de ezt sem használták. Őket egyszerűen Bertókoknak ismertem, hasonlóképpen a másik szomszédban lakó „Kirá sógoramat”.

A 7/a házból származók lettek az Ádánok. Közülük az ÁdánPali melléknevűek a mostani a Rákóczi 6-ba kerültek.

Az Ádán családfa segítségével bemutatathatom, hogyan alakultak az unokatestvéri kapcsolatok Vésén egészen az ötödik unokatestvéreig. Meddig rokon a rokon? Miután kidolgoztam néhány ilyen kapcsolatrendszert, arra voltam kíváncsi meddig tartották a rokonságot. A visszakapott levelekből kiderült, hogy a harmadik unokatestvéreket már nem mindig tekintették rokonnak, a negyedikről meg már nem is hallottak. A Bertókoknál még az is nehezítette a helyzetet, hogy sok a Bertók-Bertók házasság. Van olyan család, ahol három generációban négy különböző Bertók-ágból kerültek ki a házastársak. Hiába állok elő az Ádánoknál azzal, hogy egy új, negyedik unokatestvért fedeztem fel, ha mondjuk Andor- vagy Peti-ágról közelebbi Bertók rokont találtak. A közelebbi Bertók rokon háttérbe szorítja a távolabbat, a régi kiesik a rokoni körből.

Nem így a kevésbé népes famíliáknál. Hozhatnám példaként a saját családomat. A Takácsok (Burunc) között régebben kevés leány született, fiúk is csak ketten-hárman. Közeli rokonnak tekintettük a harmadik unokatestvért is. Amikor nővérem 1962-ben férjhez ment, minden Buruncot meghívtunk a lakodalomba. Ha a másik ágról származó pati Bertókok estében is így járunk el, akkor nem fért volna el a násznép.

Bertók (Ádám) János

Fentebb leírtam, hogy először János kapta az Ádám melléknevet, de csak egy generáción át élt ez a név.

Bertók (Ádám) Jánosnak négy fia is alapított családot (13. ábra). Az ősi portán maradt József és János. József az öregbírói tisztséget is betöltötte (1845). Még unokái is ide születtek, de a fiúág hamar megszűnt. A lányok többsége vései párt választott, de voltak, akik vidékre mentek férjhez.

Egyetlen (nem népes) ág maradt az ősi házban. Most is ott lakik az egyik leszármazott, Berke Ilonka. Nagyanyja volt az utolsó Bertók nevű ezen a portán. Őket egyszerűen csak Bertóknak szólították. Sokszor használták a házastársuk melléknevét (Burunc, Huszár).

két telek is üresen maradt. A déli portára kötözött Ferenc a feleségével, Leposa (Kászlaci) Erzsébettel. Velük kezdődően önálló családfát is kaptak tőlem, mert az anyakönyvekben Ferenc gyerkeinek születésekor már az Olajos nevet használták. Ő lehetett az, aki olajütőt üzemeltetett. Ebből jól meg is gazdagodott. Egyik késői utóda, Bertók (Olajos,Vótbíró) Jóska bátyánk malmot működtetett a falu szélén. A második melléknevét onnan

A 20. század elején több részre hasadt a família, egyik része az Alsó utcába, a másik része az új Kossuth utca elején épített házat. Ez utóbbiak a Külsőrét miatt meg is kapták a Réti melléknevet. Később a Rétiék egyik része az Alsó, a másik része a Felső utcába települt, de az öreg Réti Pista bátyám és felesége, Kata néném ott maradt. Emlékszem Pista bátyámra, nehezen lehetett rábeszélni, hogy vezettesse be a villanyt. Ha átmentem hozzájuk a petróleumlámpa fényénél mindig rejtvényt fejtett.

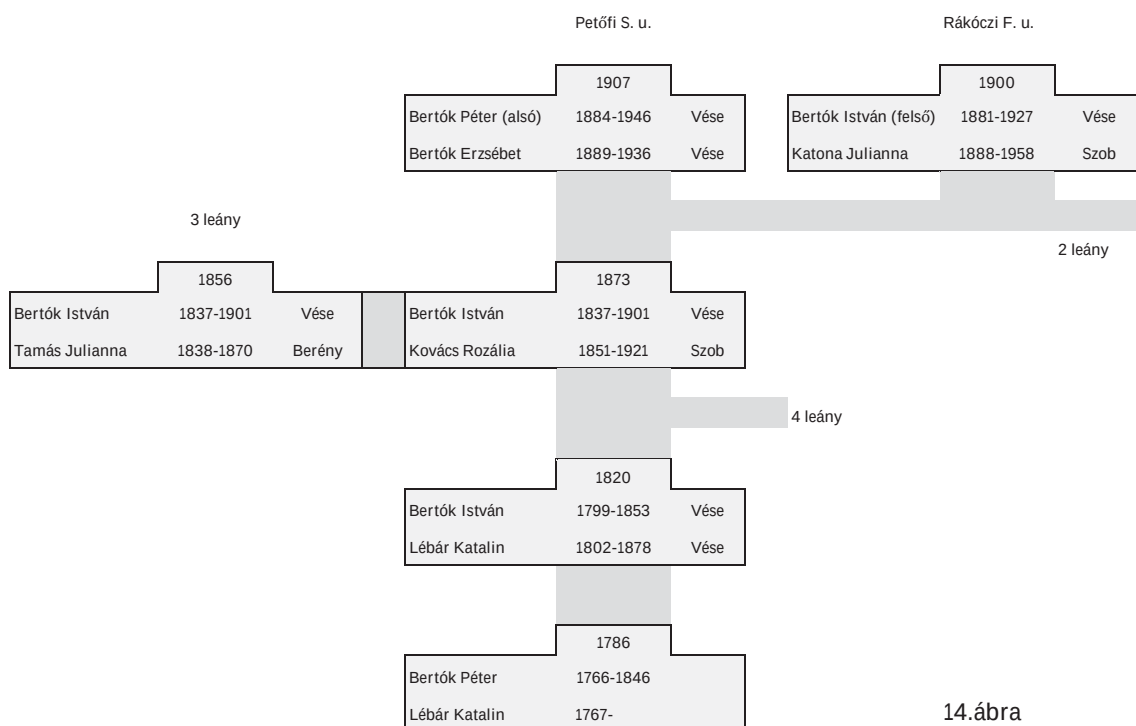
[illegible]

13.ábra

Ennek a famíliának a története viszonylag egyszerű. Kezdődött azzal, hogy „öreg” Bertók Ádámnak három fia született, mint a mesében, a középső Péter 1766-ban látta meg a napvilágot, mikor felnőtt, házasságot kötött (1786) Lébár Katalinnal. A négy gyermekük közül az egyetlen fiú, István vitte tovább a Bertók nevet. Egy kis bökkenő adódott. Ugyanabban az időben, még két másik Bertók fiúnak is az István nevet adták ebben az utcában.

Az egyik fiú az utca túlsó végén lakott, két generációval később az ő leszármazottai lettek az evangélikus Szabók. A másik Bertók István, a kocsmáros, húsz év múlva Patra költözött, átvitte és meghonosította a Bertók nevet. Bertók Péter fiát ellátták egy Peti melléknevvvel, ami a mai napig megmaradt. Ezután három generáción át született Péter is, István is. A második István (1837-1901) alapozta meg a család gazdasági hátterét. Négy leánytestvérét támogatta, két feleségétől született öt lányát „kistafrungozta”. Két fiának jó körülményeket biztosított, mindegyiknek ugyanolyan házat adott, mégsem tudtak meg egyezni. Ettől kezdve megtoldották melléknevüket. A helyben maradt Istvánt nevezték Peti felsőnek, testvérét Pétert, aki az Alsó utcában kapott házat, Peti alsónak. A Peti felső családba született Vése Kossuth-díjas költője, Bertók László.

Az Ófalu azon kevés portája közé tartozik a költő szülőhelye, amelyben egyszerre csak egy lakóház állt. Ide helyezték el a falu könyvtárát.

14.ábra

„Öreg” Bertók András gyerekei

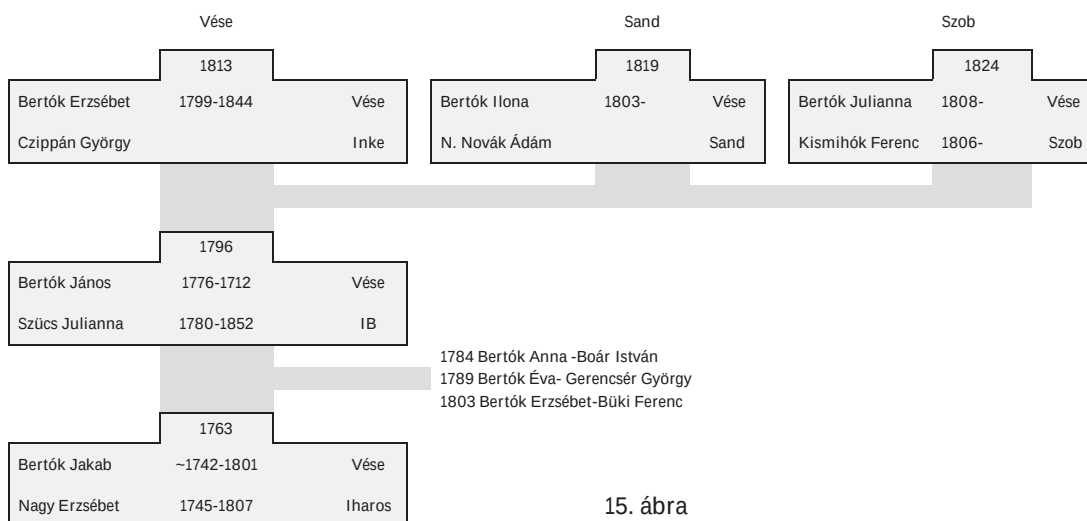
Az 1767-es Urbárium jobbágylistáján két magyar holdnyi lakhellyel rendelkezik „öreg” Bertók András, az „öreg” Bertók Péter másik gyermeke. Ő birtokolta a legnagyobb földterületet ekkor Vésén. Szerepelt abban a listában is, amelynek tagjai hitelesítették az Urbárium szövegét. Andrásról annyit tudhatunk még, hogy Éva nevű felesége volt.

Ekkor még hiányosak a dokumentumok, nem támaszkodhatunk teljes mértékben az anyakönyvekre sem. Így nincs 100 százalékos bizonyítékom, de minden mellékszál arra utal (a porták elhelyezkedése, méretük, rokon kapcsolatok, családi események, a megélvő anyakönyvi bejegyzések, még ha azok hiányosak is), hogy Bertók Jakab és ifj. Bertók András testvérek voltak.

Az „öreg” András két részre osztotta fel portáját fiai között miután gyermekei megnősültek. András, az ugyancsak András nevű fiával lakott egy házban. 1786-ban házsámoikat osztottak, Jakabé lett a 6-os, ifj. Andrásé pedig a 7-es szám.

Bertók Jakab

Jakab születése 1742-re tehető, 1763-ban házasságot kötött Nagy Erzsébettel, az iharosi anyakönyvbe jegyezték be az esküvőt. Bertók Jakab 1774-ben öregbíróként, később többször is esküdtként szerepel a levéltári adatokban. 1786-tól kurátor az evangélikus egyháznál.

János fia Berényből nősült. Jakabnak több unokája is született, de közül csak három leány érte meg a felnőttkort, és alapított családot. Egyik leány Szobra, Kiss nevű jobbághoz, a másik Sandra nemes Novák Ádámhoz ment férjhez, a harmadik, Erzsébet pedig az inkei Czippán Györgyöt választotta (1813), aki ideköltözött. Inkén még református, Vésén evangélikus kurátor is lett. Később, 1825-ben a vései öregbírói székben is ült, ugyanúgy, mint fia, György 1855-ben és veje Takács (Burunc) György 1870-ben, unokája Takács (Burunc) Péter (1903-1909). Bertók Erzsébet és Czippán György három fiúgyermek és Ilona leánya családot alapított. Ilona férje az evangélikus Takács (Burunc) György lett. Később (~1875) Takács György és Czippán Ilona családjával együtt visszaköltözött a hajdani Bertók Jakab házba.

A régi ház első felében maradt ifjabb Takács (Burunc) György és Nagy Erzsébet (iharosi születésű) házaspár, később pedig Rozália nevű leányuk és annak férje Németh Mihály, közismert nevén Mészáros Miska. Itt születtek gyermekeik: Sándor (1929), Lajos (1933), Ilonka (1936). Egyikük sem él már. Sándor a balatonboglári állami gazdaságban dolgozott, dr. Németh Lajos közgazdászként a keszthelyi egyetemen oktatott. Utoljára Ilonka nénénk halt meg Sandon. Gyerekkoromban Czippánok késői leszármazottai laktak a hátsó lakásban. Mára már eltűnt az az épület, amelyet első téglaházként ismertek a Felső utcában. 1848-ban épült.

ifj. Bertók András

Sok információnk van ifj. Bertók Andrásról, aki 1740 körül született, első felesége Katalin. 1775-ben 36 évesen másodszor nősült Liszóról. Fia volt az a Bertók János, akitől indul a Bertók (Andor)-ág. Jánosnak voltak idősebb testvérei, András (sz. 1769) megnősült, korán meghalt, utódai eltűntek az anyakönyvekből; József (sz. 1771), Csurgón feleségül vett egy özvegyasszonyt, Kiss Katalint. Ott születtek gyerekei 1790-es években. Sokáig követhetők az utódok Csurgón. Lehet mondani, hogy egy kis Bertók-ágot alakítottak ki. Házasságok révén felelevenítették a kapcsolatokat a véséiekkel.

Az anyakönyvek azt mutatják, hogy ifjú András leszármazottai közül csak János utódait jelölték Andor melléknévvel. Az világosan látszik, hogy a nagyjából egy időben élő Bertók Jánosokat meg kellett különböztetni. Bertók László költő írta, hogy a szőkedencsi születésű édesanyja, Papp Zsófia mellékneve is Andor, András ősök után. Hogy a szőkedencsi Papok honnan jöttek nem kutattam, de azt tudom, hogy a vend vidéken most is vannak olyan településnevek, amit szlovénról az ott élő magyarok Andorfalvára, Andorházára fordítottak. Ezek a települések egy hasonló nevű patakról kapták a nevüket, mely átszeli azt ottani vidéket. Lehet más elmélet is. Ekkor az Andor nevet nem adták a keresztségben, de az Andrást igen, ezért az Andráshoz hasonló hangzású Andor név jobban megkülönböztet.

Az eredeti dokumentumokban (anyakönyvek, községbírói számadások, összeírások) a Bertókokat gyakran jelölték meg melléknévükkel, de a hivatalos Bertók vezetéknev nem maradt el, kivéve az Andoroknál. Egy-két generáción keresztül még az anyakönyvekbe is így írták: Andor János, gyakran Andor Jankó Bertók nélkül.

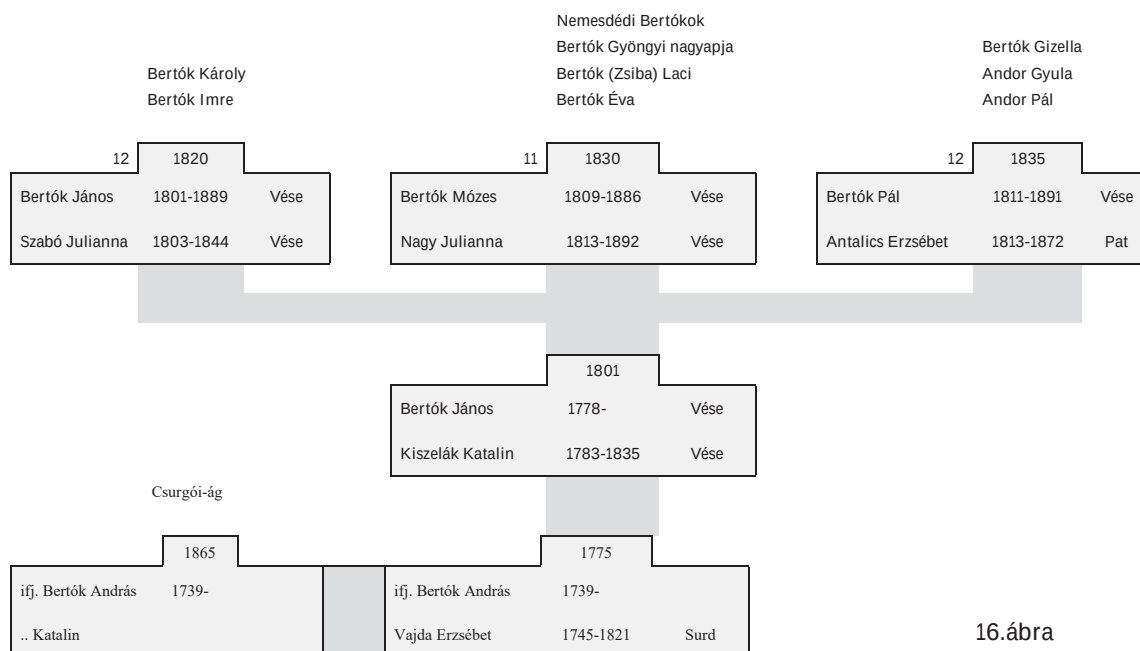
Bertók (Andor) Jánosnak három fia alapított családot Vésén, születési sorrendben János, Mózes és Pál. Mindhárman Bertók András telkén kaptak lakást (Bertók Gyöngyiék udvara). Nem volt ez egy széles telek, nem lehetett kétéhasítani, ezért az utcában lévő telkek közül egyedül ezt hosszabbították meg a Külsőrért felé.

A kiegyezés tájékán az utcafrontos ház kapta 11-es sorszámot. Itt lakott Bertók Mózes családja. Utódai között találjuk Bertók (Zsiba) Lacit, Bertók Évát, a fodrást és egy nemzedéki Bertók családot is. 1945 után is ebben a házban maradtak Gyöngyi szülei.

A másik két testvér az udvar hátsó részén kapott házat. János lakrészét a 12/a, Pálét pedig a 12/b számmal látták el. (16. ábra) János utódai között találjuk Bertók Károlyt (Fliszár Laci apja), Bertók Jenőt, Kislaki Sándort, leányágon Gill Gyula feleségét.

Pál utáni két generációban leányuralom jött. A tíz gyerek közül csak kettő fiú. Megvették a Hencz-kastély szomszédságában lévő lakhelyeket. Tehették, mert Bertók (Andor) Gyula nem tartozott a falu szegényei közé. Benősült ide Bertók (Furu) Péter.

Ide építették a két világháború között a falu egyik legszebb házát. Porosz Jóska bátyámmal egyszer gabonát mertünk a tsz magtár mellett. Tőle hallottam, hogy fiatalabb korában Furu Péter bátyámnak termelt a legtöbb búzája a faluban. Azt is mondták a régiek, hogy egy családi ünnepségre, keresztelőre vagy lakodalomra a villanyvezeték is kihúzták a házhoz a malomtól. Akkor még nem volt meg az Újút, a telek a későbbi Szücs-malomig ért. Bertók Gyulának volt egy testvére, Péter, de annak életútját nem követtem.

Bertók Ferenc

Bertók Zolit, rokonomat a családfakutatásban az érdekelte elsősorban, honnan származtak a pati Bertókok. Először úgy gondoltuk, hogy ifj. Bertók Ádám és Király Zsuzsanna házaspár István nevű fia költözött 1808-ben Patra. Hamar kiderült, hogy egy második házasság (inkei) miatt ez téves út. Keresni kellett egy másik Bertók Istvánt. Több is volt. Kizárásos alapon megszületett a második elmélet, miszerint a mi Bertók Istvánunk, Bertók Pál és Kovács (Leposa) Katalin 1775-ben született gyermeke. Bertók István, a vései kocsmáros állást feladta, amikor családjával együtt Patra költözött. A kutatásainkban a következő lépésben be kellett bizonyítanunk, hogy Bertók Pál Pongrácz Dóra gyermeke. Két év alatt köszönéssé fejlődött ez a kérdő mondat: „*Ki volt Pongrácz Dóra?*”.

Tudtuk, hogy Bertók volt a férje, 1705 körül születhetett. Miután a tapsonyi anyakönyv is elérhető lett, kiderült, hogy Dorothea Bertók Ferenc özvegyeként halt meg 1778-ban 72 évesen. Kicsit elbizonytalanított, hogy a vései evangélikus anyakönyvben 14 évvel később olvashattuk, hogy 86 évesen meghalt Pongrácz Dorothea. Kiderült, hogy 1886-ban nyitott halotti anyakönyvbe több ember halálát utólag írták be. Fel kellett készülni, hogy időnként a korai bejegyzéseknél 5-10 éves „füllentés” is előfordulhat. Hol született Pongrácz Dóra? Talán Bükkalján (ma Domonkosfa része)? 1720-ban a 11 jobbágyszáz közül 5 Pongrácz (Most is tele van a temető ilyen nevéekkel.). Közöttük volt Miklós, Mihály és Márton nevű is, mint ahogy Dóra gyermekei között is. Megjegyzem abban az időben Vas és Zala vármegyében sok volt a Dorothea, Dorica, Dóra, a Pongrácz névvel is gyakran találkoztam. A kutatás végén tehát leszögezhetjük, hogy Pongrácz Dóra Bertók Ferenc felesége, és gyermekei Ferenc, Mihály, Márton és Pál.

Az 1752-es vagyonfelmérési listán már elemeztem a Bertókok adatait. Bertók Ferenc ott szerepel először a vései dokumentumokban, az is jól látszik, hogy ekkorra már a Bertókok felzárkóztak a legtehetősebb jobbágyságok közé.

Mikor jöhetett ide Ferenc? 1751-ben Bertók Erzsébettel keresztszülők. Joggal feltételezhattuk, hogy még ekkor nem volt Bertók-Bertók házasság. A legnagyobb esély arra van, hogy Erzsébet Ferenc lánya.

Egy korábbi dokumentumban azt láttuk, hogy Bertók György a későbbi ajkai evangélikus lelkész 1729-ben Domonkosfán született. 1745-ben Vésén tanult. Feltételezhetjük, hogy György apja is Ferenc. Másik fia Miklós sosem volt önálló jobbágy, még apja halála után 1772-ben sem, pedig akkor már öregbíróként szolgált a falut. Talán nem is dolgozott a földeken. Valamilyen szakmája lehetett, esetleg szabó. Miklós felesége, Paksi Mária feltehetően Paksi tanító lánya.

Portájuk elhelyezkedéséről csak 1886 után, II. József birtokszámozásából tudhatunk. Az ő lakhelyük ekkor a 8-as és 9-es számot kapta. Igaz ekkor már nem élt Ferenc, de gyereke, Miklós itt lakott. Az ekkori porták egymás melletti elhelyezkedése, sorrendje összevág a korábbi 1767-es és 1771-es bejegyzéssel. Ha megvizsgáljuk a korabeli adózási, termény-összeírási táblázatokat, kétféle logikát tapasztalhatunk. Az egyik a mennyiségi szempont, amikor a módosabbak kerültek a táblázat elejére, legfelül az öregbíróval. A másik a földrajzi elhelyezkedés. Ez összevethető a későbbi házszámozással. Azt tapasztaltam, hogy a betelepülés első fázisában nem nagyon változtak a porták tulajdonosai, sőt nagyobb részüket a leszármazottak lakták későbbi is a mai Rákóczi utcában.

Kétféle Ferenc melléknevű családok

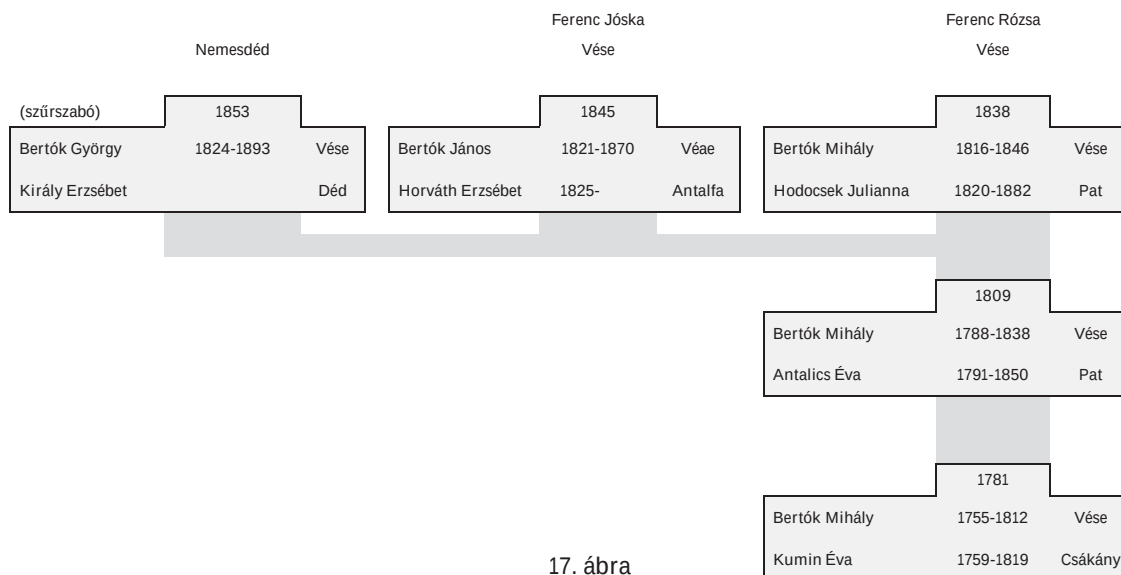
Ha gyermekkoromból indulok ki, akkor két egymástól különálló rokonságot is Ferenc-ként emlegettek a Bertókok között. Kossuth utcában lakott Ferenc Ferkó bátyám és családja, felesége Németh (Mészáros) Margit és lányuk Lidi. Az utca túlsó oldalán lakott Ferenc Jóska bátyám, a felesége, Kálmán Irén, valamint József fiúk. Az egyik família sem tartotta rokonnak a másikat. Nagyon régen szétváltak, amikor (1780) Mihály és Márton szomszédok voltak, azaz valamikor Bertók Ferenc négy pozsonyi mérőnek való (két magyar hold) telkét hasították ketté. A déli felét kapta Márton. II. József alatt 9-es, az északi részét Mihály örökölte 8-as házszámmal.

Lidi rokonságából csak Ferenc Jancsi bátyámat és családját ismertem. Ferenc Jóska arról az ágról való, amiből a toponári Bertók Gyula felesége is. Nem igazán tudtam, hogy miért nem rokonok mind, ha már Ferenc Bertókok. Amikor visszafelé megyek időrendben a két családfában, akkor azt látom, hogy Lidiéknél rengeteg a Ferenc keresztnév, a másik ágon pedig visszamehetek akár 150 évet is, nem találok egyetlen ilyen nevűt sem, pedig az anyakönyvben a Ferenc, mint melléknév időnként előkerül.

Egyik Ferenc melléknév

Bertók Ferenc halála (1771) után a családfő szerepét egyik fia, Miklós töltötte be. Miklós néhány éven belül öregbírója is lett a falunak. Fontos embere lehetett az uraságnak, mert gyermeke keresztszülői között szerepelt Véssey János és Véssey Judit. Anyakönyvi bejegyzés híján csak valószínűsíthetjük, hogy ő lehetett az 1755-ben született Bertók Mihály apja. Ezt látszik igazolni, hogy Miklós felesége Paksi Mária kétszer is elvállalta a komaasszonyi szerepet az ifjú Mihállyal. Nem valószínűsíthetjük, hogy Miklós testvére, idősebb Bertók Mihály lenne az apa, mert akkor annak feleségével, Papp Katalinnal, mint anyjával kellett volna keresztszülőnek lennie. Egy biztos, ugyanabban a házban laktak. A részletes családfában követhetők a Ferenc melléknevűek. Köztük van az a Bertók

(Ferenc) József és Bertók (Ferenc) Rózsa, akiket a 20. században mindenki Ferenc névvel szólított. Ezt a melléknevet az anyakönyvi bejegyzések között is megtaláljuk.

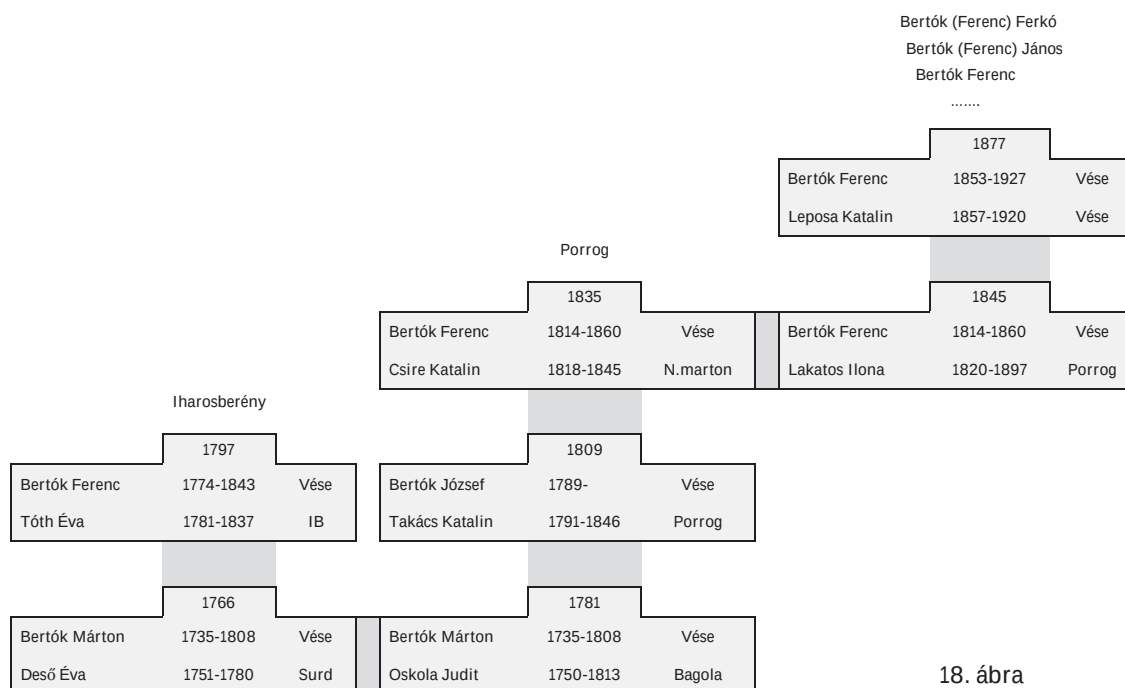
17. ábra

A másik Ferenc (Ferkó) melléknev

Ez családfaág Bertók Mártonnal kezdődik. Bár anyakönyvi bejegyzésben nem szerepelnek a szülei, minden más körülmény arra utal, hogy Bertók Ferenc gyermeke. Bertók Márton szerepet vállalt a falu közéletében. A reformáció 500 éves évfordulójára kiadott levéltári anyagból tudjuk, hogy 1789-ben ő volt az egyik „iskolavigyzó” kurátor. 1774 és 1780 között többször is látható az esküdtek listáján.

Első felesége Deső Éva (18. ábra). Surdon a Deső tehetős jobbágycsaládoknak volt a neve. A Ferenc nevet viselő fiúk feleségül vette Tóth Évát, akinek szüleihez Berénybe költözött az ifjú pár. Önálló Bertók családfaág alakult ki itt is. A Márton név három generációban is előfordult.

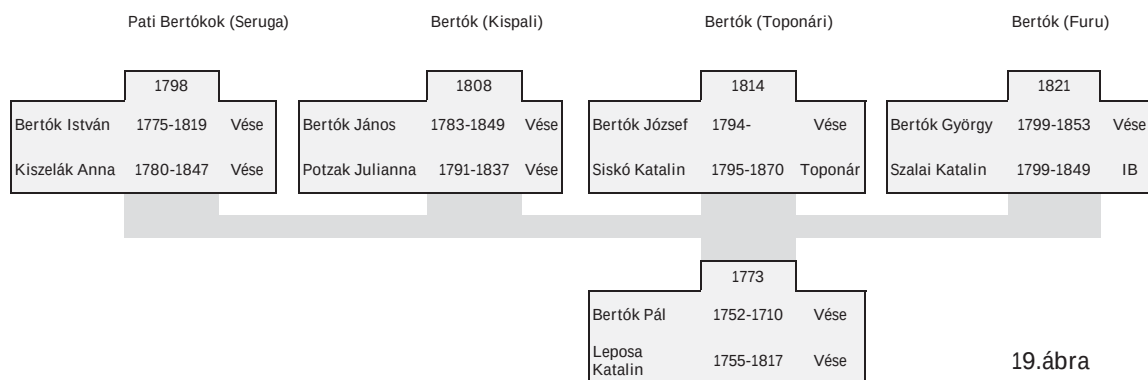
Az özvegyen maradt Márton másodszor is megnősült, a szentpéteri Novák Ferenc özvegyét, Oskola Juditot választotta. Judit ősei is az evangélikus tótságból valók. A vend vidéken több faluban is találkoztam ezzel a névvel, még Domonkosfán is. Az Oskolák először Bagolára jöttek, aztán innen házasság révén eljutottak a környékre, Patra, Szőke-dencsre, Vésére. Mártonnak ebből a házasságából is született gyereke. Unokája Ferenc is kétszer nősült. Ferenc első felesége Csire Katalin. Utódaik Porrogra kerültek. A vései ág özvegy Bertók Ferenc és porrogi Lakatos Ilona házaspárral kezdődött. Három gyerekük alapított családot, de közülük Ilonának nem lettek utódai. József unokáját Imreként ismerhettük meg az 1950-es években (nincs az ábrán). A harmadik gyermeknek, Ferencnek két különböző ágon is lettek utódai. Ferenc Jancsi bátyámat és Ferenc Ferkó bátyámat mindenki ismerte a faluban. Adták a Ferenc nevet generációról generációra. Ferenc Ferkó bátyám apját, nagyapját és dédapját is Ferencnek keresztelték. A 20. században elhagyták az ősi házat, először a Fő, majd a Tanács és Petőfi utcába költöztek. Házasság révén eljutottak a Külsőrétre is. Napjainkban került belőlük Marcaliba, Nagyatádra, sőt külföldön is élnek Ferenc melléknevűek.

Bertók Pál fiainak családfái

Bertók Pál anyja Pongrácz Dóra, az apja az első vései evangélikusok egyike, Bertók Ferenc. Pongrácz Dórát 1771-ben már özvegyként tüntetik fel. Minden jel arra utal, hogy Domonkosfáról jöttek a szülők valamikor 1740 körül, 10 évvel később született fiúk, Pál.

Az anyakönyvbe a feleség hol Leposa Katalin, hol meg Kovács Katalin néven van bejegyezve. Ez egybevág azzal a gyakorlattal, hogy ideérkezésük után az összes Leposát „átkeresztelték” Kovácsra, aztán lassan visszatértek a Leposára. Házasságkötéskor Kovács Katalin a név, 1780 után már Leposa Katalin a beírás. A megszületett fiúk közül négyen alapítottak családot. István volt legidősebb, vései kocsmáros lett, családjával együtt Patra költözött (1808), és lett valamennyi pati Bertók őse. János leszármazottait először Pali-nak, majd Kispalinak nevezték el, József utódai lettek a Toponári Bertókok, a legfiatalabb gyerek György, majd egy generációval követte Istvánt, a Furu melléknevet kapta.

Pati Bertókok (Seruga)

A pati Bertók család a vései Bertók Pál és Kovács (Leposa) Katalin utódai. Első gyermekük az István nevet kapta, aki 1798-ban feleségül vette Kiszelák Annát, a vései Kiszelák Mihály uradalmi kertész és a sandi nemes Szmodics Katalin leányát. Az anyakönyvi bejegyzésekből az állapítható meg, hogy 1808-ben költöztek Patra. Kilenc gyermekük született, de csak három érte meg a felnőtt kort. Az apa, Bertók István meghalt 1819-ben. Kiszelák Anna hozzáment özv. Hodoscsek Mihályhoz. Két felnőtt lánya 1822-ben és 1824-ben ment férjhez, Júlia a pati Antalics Józsefhez, míg Katalin a sandi nemes Novák Ferenchez. Hodoscsek Mihály 1824-es halálát követően a kétszeres özvegy Kiszelák Anna házasságot kötött az özvegy Seruga Józseffel. A család nevét Bertók István fia, Péter viszi tovább, aki elveszi 1834-ben Seruga Évát, Seruga Ferenc leányát. Hat gyermekük született, akik közül József fiúk 1866-ban feleségül vette a pati Pintér Juliannát. Nyolc gyermekükből öt alapított családot három érte meg a felnőtt kort. Pál nevű gyermekük 1862-ben feleségül vette a vései Szabó (Bertók) Erzsébetet. Tíz gyermekük született, és mind családot alapított. A pati Bertókok a „Seroga vagy Seruga” Bertók melléknevet a fentiek miatt kapták.

*Bertók György és Simon Rozália
(1915)*

A Toponári Bertókok családfája

Toponár Kaposvártól északra fekvő település. 1814-ben az egyik vései Bertók József házasságot kötött a toponári születésű Siskó Katalinnal. A Siskók is az evangélikus tót-ságból költöztek Somogyba.

Ebben a korban egyszerre három Bertók József is házasodott. Meg kellett különböztetni őket egymástól. József apja után a Pali melléknevet kaphatta volna, de már ezt a nevet felhasználták. Egyértelmű megkülönböztetést jelentett feleségének szülőhelye. Így ragad Bertók (Pali) József fiának utódaira a Toponári melléknev.

Bertók József - Siskó Katalin házaspárnak 9 gyermeke született, 4 fiú és 3 lány érte meg a felnőttkort, és alapított családot. Hűségesek voltak Véséhez, mindegyik család itt maradt. A 20. században nagyon sok véseiről kimutatható, hogy Siskó Katalinnak a le-származottja. Akik a szülői házban maradtak, megtartották a Toponári melléknevüket, a többiek már nem mindig.

Nézzük meg, hogy a 7 gyermek közül kinek született utóda a 20. század második felében, hol maradt meg a Toponári melléknev, a II. József számozása szerinti 12-es portáról hová költöztek a késői utódok? 1853 után három ház is épült a portán (20, 21 és a 22-es) Az utcanevek megjelenése után kicsit változtak a házsámok, az anyakönyvekben leg-többször a Rákóczi u. 22 és a 24 számot olvashatjuk. Az evangélikus templomhoz vezető gyalogút meghosszabbításában található két házat Gérce Sándor és Toponári Pista (Vö-rös Zoli és Ernő apja) nevéhez kötöm. Hosszabb ideig azoknál maradt meg a Toponári melléknev, akik ebben a két házban laktak.

20/a ábra	1836	
Bertók Katalin	1816-1862	Vése
Leposa Mihály	1814-1875	Vése

A legidősebb gyermek Bertók Katalin férje, Leposa Mihály a Káslaci melléknévre hallgatott. Aki emlékszik még az utódok közül Kislaki Sándor bátyámra, Kóczán Bélára vagy Bertók Miklósról, az tudhat a Leposa kötődésükről is. Sándor bátyám még Leposaként született, de nem tetszett neki a Káslaci név, ezért Kislakira változtatta. Bélát és Miklóst nem nevezték már Toponárinak, sőt Miklóst még Káslacinak sem pedig az édesanyja mellékneve Káslaci volt.

20/b ábra	1838	
Bertók István	1819-1895	Vése
Leposa Erzsébet	1819-1882	Vése

A második gyerek István két évvel később házasodott. Az ő házastársa Leposa Erzsébet volt, a Leposák Tosa ágához tartozott. Így aztán egy csomó Toponári leszármazottnak volt Tosa őse is. A mi utcánkban (Kossuth utca) lakó Leposák többsége Tosa; Tosa Margit, Tosa Pista, Tosa Ferkó, Tosa Béla és Laci.

20/c ábra			1844			1855			1869		
Bertók József	1822-1883	Vése		Bertók József	1822-1883	Vése		Bertók József	1822-1883	Vése	
Pongrácz Erzsébet	1823-1855	Vése		Király Erzsébet	1834-1867	Vése		Horváth Erzsébet	1845-1879	Kónyi	

A harmadik gyerek kapta az apja nevét, a Józsefet. Háromszor nősült. Király Erzsébet utódai közül (dédunokája) a jellegzetes figura Bertók (Pipás) József (1910-1956) élt a legtovább.

20/d ábra	1845			1865	
Bertók Julianna	1825-1876	Vése		Bertók Julianna	1825-1876 Vése
Tóth János	1825-1853	Vése		Pongrácz József	1830- Vése

Valamikor két Toponári Bertók család is élt a Rákóczi utca 22-ben. Mindvégig itt lakott Gércse Sándor keresztapám, akinek két gyereke, Sándor és Julianna is itt született. Bertók (Toponári) Gyula bátyám miután megházasodott, elköltözött innen, néhány házzal északabbra.

Bertók Julianna első férje a 38-as sorszámú portán lakott. Ez a ház a régi Takács-kocsmával, később a helyén lévő szódásüzemmel szemben helyezkedett el. Ebből az evangélikus Tóth famíliából való Tóth Katalin, egyik nagymamám is. Tóth János 28 évesen meghalt, a második férj Pongrácz József lett, aki már nem a központban, mint a régi Pongrácok, hanem az Alsó utcában lakott. A második házasságból már nem született utód. Az elsőből most is élnek. A ma élő leszármazottak között találjuk Pongrácz Erzsébetet, Pongrácz Rózsát.

20/e ábra	1846	
Bertók Anna	1829-1891	Vése
Bertók Mihály	1826-1878	Vése

Bertók Anna férje Bertók Mihály, Bertók (Ádám) János családjából való, azok között is Bertók (Peti belső) a megkülönböztető neve. Utódai között vannak: Varasdi Márta, valamennyi Bertók (Gyuri), Tulok Andrea, Tulok András, Király Tibor, Leposa (Kuzoli) János.

20/f ábra	1855	
Bertók András	1832-1900	Vése
Németh Erzsébet	1837-1914	Vése

Toponárinak. Lekopott a Toponorári elnevezés, sőt Bertók János esetében az anyja neve a Király lett a meghatározó.

20/g ábra	1862	
Bertók György	1836-1883	Vése
Pongrácz Ilona	1841-1917	Vése

A legfiatalabb fiú, György is Pongrácz lányt vett feleségül. Fiaik György és József vései feleséget választottak (Ágh Katalin, Bertók (Andor) Katalin). Gyerekeik nem születtek. Julianna leányuk férje Leposa Mihály. Még most is élnek Toponári Bertókok Vésén, de már nem használják ezt a melléknevet.

KisPali Bertókok

21. ábra	1808	
Bertók János	1784-1849	Vése
Potzak Julianna	1791-1837	Vése

Bertók Pál János nevű fiától indul el egy kisebb család. Először 1811-ben írták be a Pali ragadványnevet a születési anyakönyvbe. Potzak Ádám és Gelencsér Julianna leánya, Potzak Julianna férjhez ment Bertók Jánoshoz. Az utódaik ebbe a családfába tartoznak. Nincs kétség arról, hogy Potzak Ádám Domonkosfáról származik. Ősei, Pótzak Márton és Pótzak Gergely 1651-ben esküdként vigyáztak az új falutörvény betartatására. A házaspárnak 9 gyereke született, öt családot is alapított, közülük csak egy volt leány. János, István és Ferenc ágai alacsonyra sikeredtek. Két generáció után elfogytak a fiúk. Egyedül János egyik fiának, Pálnak családja érvéig napjainkig. Őket KisPaliként ismertük meg. Nincs más ok a Kis szó betoldására, mint az, hogy egy Bertók (Pali) József már több dokumentumban is szerepelt, kellett még egy kiegészítő név. A kiegyezés korában a Felső utcában laktak. Először az Alsó utcába költöztek, majd a Fő utcára.

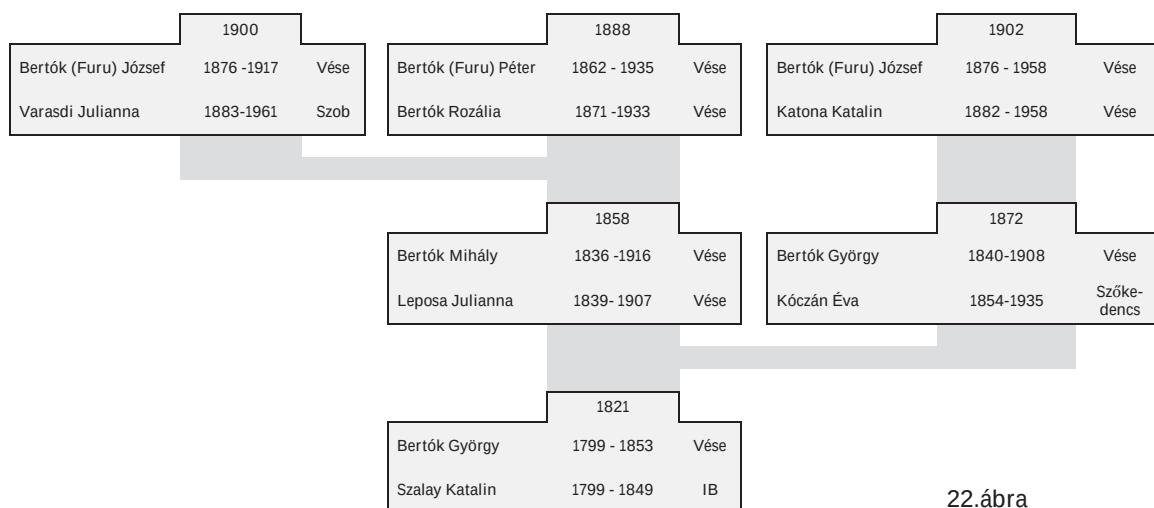
Furu Bertókok

Bertók Pál és Leposa Katalin legfiatalabb gyermekével, Györggyel indul egy önálló család. Vannak találgatások, hogy honnan a Furu melléknév, de igazi okot nem találtam. Bertók György és Szalay Katalin házaspárnak 10 megszületett gyereke közül csak egy leány (Éva) és két fiú (Mihály, György) alapított családot. Éva Vésén maradt, Lébár Istvánhoz ment férjhez.

Mihálynak 10 gyereke volt ugyanúgy, mint az apjának. Itt is hárman alapítottak családot, egy lány (Rozália) és két fiú (József és Péter). Minkét ágon tovább vitték a Bertók (Furu) Péter és Bertók (Furu) Jóska nevet, mindegyikben a mai napig is van fiú utód. Leányágon a Takács (Hadnagyok) is ide tartoznak.

Nem lett népes György ága. A következő generációkban mindig csak egy fiú született. Az utolsó János (Furu Jancsi) nem házasodott. Harmadás ágyom Bertók (Furu) Erzsébet is ehhez az ághoz tartozott, neki sem született gyereke.

Amikor kialakult a melléknevük, még az evangélikus templommal szemben laktak a Kondorok mögötti házban, együtt a többi testvérrel. Ők voltak a Bertókok közül az elsők, akik kiköltöztek az Ófaluból. Az új helyük ott lett, ahol a Böhönye felé vezető kövesút és a Kisköz találkozik. A kiegyezés idejében a 48-as számot kapta a lakhelyük.

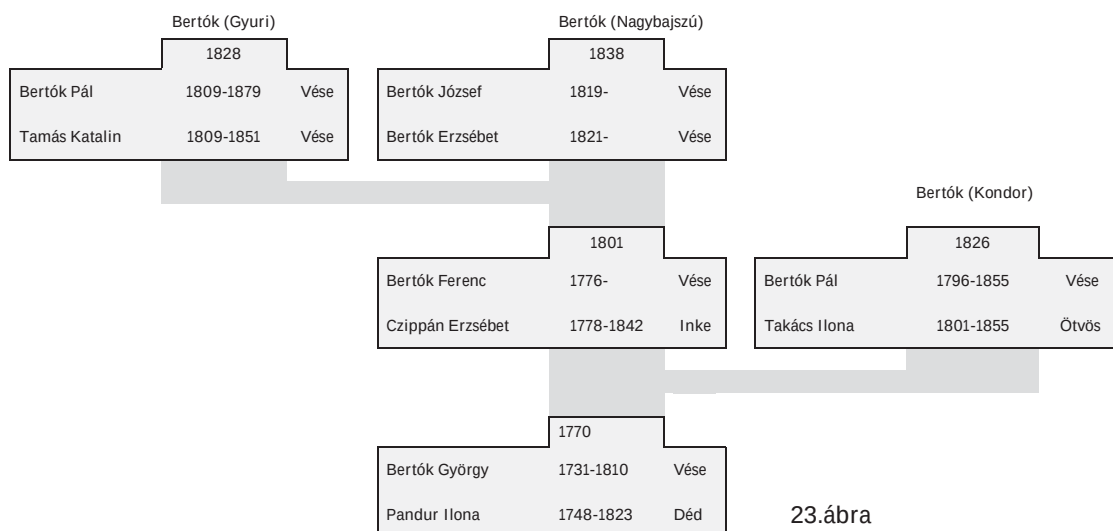

Bertók János

Annyiszor találkoztam a nevével a vései anyakönyvekben, hogy nem lepődnek meg, ha ebből lenne a legtöbb. 1752-es levéltári anyagban szerepel először ez a név Vésén. A következő hiteles adatot Mária Terézia Urbáriumában (1767) találjuk. Ekkor már kezdtek csordogálni az anyakönyvi adatok is Iharosberényből és Nemesdédről. Mivel ezt a nevet a másik Bertók-ágak is használták, a tisztánlátás nem könnyű. 1769-ben már ismerünk egy özvegy Bertók Jánosnét, így az sem kizárt, hogy az Urbáriumban már a fia szerepel.

Bertók György családfája

A fentiek alapján feltételezzük, hogy György Bertók János gyereke. 1770-ben házasságot kötött, elvette a református nemesdédi nemes Pandúr Ilonát. 11 gyerekük született, közülük öt családot is alapított. Egy leány Inkére, egy pedig Szőkedencsre ment férjhez. A legelső fiúnak a György nevet adták, de csak 8 évet élt, a második kapta a nagypapa után a János keresztnévet. Úgy indult, hogy ez lesz az új János-ág, de unokái már gyerekkorban meghaltak. A későbbi leányágakat már nehéz követni.

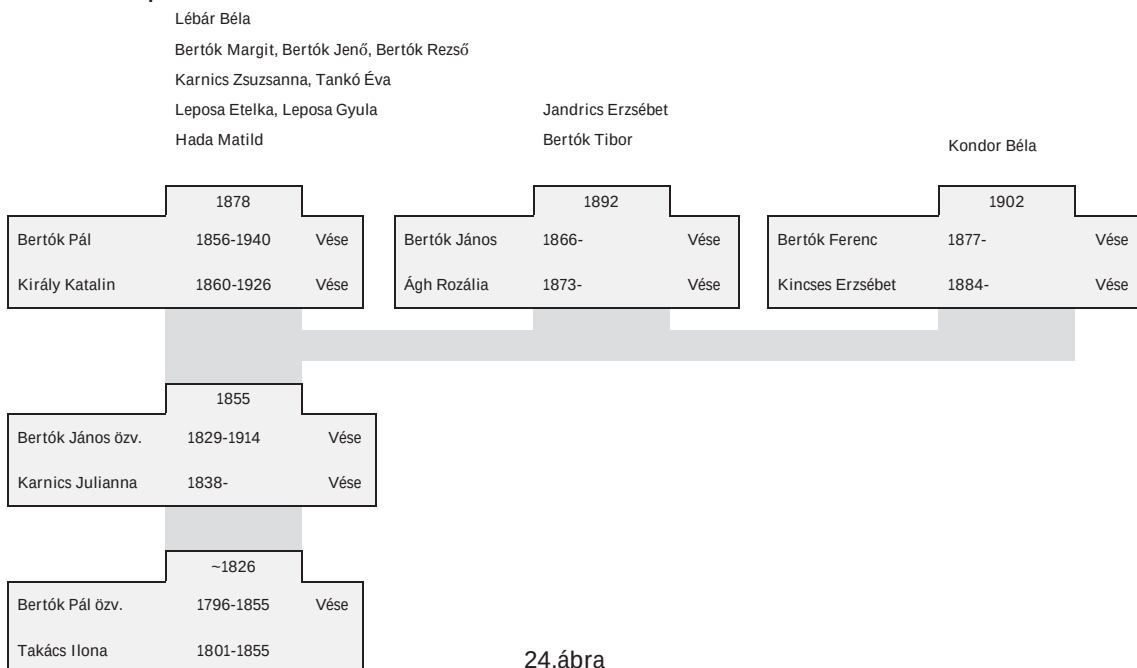
A két felnőtt kort megért fiú közül Pál utódai lettek a Kondorok, Ferencét pedig ösz-szefoglaló névvel a Gyuré-nak jelöli az anyakönyv és a kataszteri térkép. Később elágazik, lesz belőle a Bertók (Gyuri)- és a Nagybajszú-ág. A Nagybajszú szó sohasem szerepel az anyakönyvben, csak az utcán használták, helyette továbbra is a Gyuré olvasható.

A Kondor melléknevű családok

Korábban láttuk, Bertók Györgytől két önálló családág is elindult, közülük az egyik a Kondor. A kondor szó hangulatában a göndörre utal. Lehetnek találgatások, de senki sem tudott megnyugtató magyarázatot adni a melléknév eredetére. Korai névről van szó, mert György fiát, Pált már így nevezték. Pál gyermekeinél már használták is az anyakönyvben. Egyike azon mellékneveknek, amit legtöbbször írtak be az anyakönyvekbe. Egyike azon famíliáknak, ahol a legkisebb volt gyermekhalandóság.

Szép nagy családfát sikerült kialakítanom a Kondorokról. Pál kétszer is házasodott, mindkétszer vidékről hozott feleséget. Fiának, Jánosnak szintén két felesége volt, feleségei már véseiek (Nagy Erzsébet, Karnics Julianna). A következő generációban több gyerek is született, megindult az szétágazás. A 24. ábrán lévő három gyermek mostani utódait mi is ismertük ill. ismerjük.

Ferencnek kevés utóda volt, ma Marcaliban él Kondor Béla. Jánostól két ág is indul, Az egyikhez tartozik osztálytársam, Jandrics Erzszi, a másikhoz Kondor Tibi. A harmadik ág Bertók Pál - Király Katalin házaspártól indul. 10 gyerekük született, közülük hatan családot is alapítottak, Katalin, Erzsébet, Péter, Pál, József, János. Erzsébet Sandra ment férjhez, Pál pati lányt vett feleségül, de nem folytatódott a vonal, mert nem született gyerekek. Az eddig még nem vizsgált négy utód mögött négy ma is viruló Kondor família áll. Lakhelyük, a Bertók (Peti belső) családok mögött II. József alatt a 13-as, a kiegyezéskor a 23-as számot kapta. 100 évig itt laktak, csak a 20. század elején változott meg a helyzet. Átköltöztek a Táncsics, a Kossuth utcába, valamint a Szabadság tér környékére, de az Ófalu más portáira is.

24.ábra

Egy utcasoron 150 évig

A mai légifelvételre illesztett házsámok 1786-ból

A képen a mostani Rákóczi utca keleti felének légifelvétele látható. A képen lévő számsoron az 1786-os házsámokat tüntettem fel.

Az 5-ös számmal jelzett nagy portát öreg Ádám lakta, ami később három kisebb udvarra oszlott. Itt éltek fiai, ifjú Bertók Ádám, Bertók (Ádám) János és ifj. Bertók Péter. A 6-os szám alatt most nincs ház, a 2000-es évek elején lebontották. Amikor a 6-os és 7-es porta még egy volt, itt lakott öreg Bertók András. 1786-ra már fia, Bertók Jakab lakott a 6-os szám alatt, ami később a Czippán-Burunc ház lett. Másik fia, ifj. Bertók András a 7-es portán élt. Ebben a házban halt meg az apja is. Később a Bertók (Andor)-ok lakhelye lett. A 8-as és 9-es kezdetben egy porta volt, Bertók Ferenc és családjának lakhelye. 1786-ra már ketté vált. A 8-as házhely Miklós és Mihály birtoka, a 9-es pedig Mártoné.

A 12-es udvar lett Pál portája. A sok utód miatt volt úgy, hogy három ház is állt a nagy telken. Most két lakóház van itt. Legutoljára itt laktak a Toponári Bertókok: Toponári Pista (Vörös), tőle délre egy udvarban két Toponári família (Gérce Sándor és Bertók Gyula). A Vörös-féle házat most is az utódok lakják. Gérce Sándor még a 20. században itt lakott.

13-as udvarban 200 évig a Kondorok laktak, időnként több házban is. A 14-es helyén ma már három helyen is van lakóház. Amikor Csima András elment Véséről, elfoglalta helyét Bertók (Ádám) János két fia. Az északi porta lett a Peti belsőké, a déli pedig az Olajoské.

Amikor már nem fértek el ifjú Ádám gyerekei az ősi udvarban, akkor Bertók Pál átköltözött a Leposa (Kuzoli) család régi portájára a 17-es szám alá. Innen indult el az egyik utolsó melléknevű Bertók família, a Bertók (ÁdánPali).

A 18-as házban élő családok is Bertók névre hallgattak valamikor. Bertók Mihály és Ágh Erzsébet házaspárt olvashatjuk a legelső dokumentumokban. Először az alias Szabó név kezdett elterjedni, két generációval később, már mindenki a Szabó nevet használta. Most már furcsának tartják, ha azt mondom a vései evangélikus Szabóknak, hogy az őseiket Bertóknak hívták.

A Bertókok ragaszkodtak az Ófaluhoz, a mostani Rákóczi utca keleti oldalán maradtak kevés telken, sok házban, sokan, majdnem 150 évig. Csak a lányok jutottak messzebbre házasság révén.

Leposák

Az 1720-as országos összeírásból tudhatjuk, hogy a Leposák a szlovéniai evangélikus vend vidéken laktak. A jobbágyok között máshol nem is találkoztam ezzel a névvel. Az adózók között kizárólag Péterhegy települést körülvevő négy faluban éltek. Az evangélikusokat itt is sújtotta az ellenreformáció, de nem váltott ki olyan radikális válaszokat, mint az őrségi reformátusok körében. A vallási okok mellett gazdasági megfontolások is közrejátszottak abban, hogy a ritkán lakott Somogy vármegyébe költözött a lakosok egy része. A török hódoltság után először Liszóban találkoztunk Leposákkal. Draskovics János gróf özvegye, Nádasdy Mária Magdalena segítette a letelepedést. Menedéket adott 1718-ban 14 vend evangélikus családnak Surd mellett. Köztük volt két „Rapossa” is. Ez a név eredetileg is Leposa lehetett, később így is használták. Valójában ők alapították Liszót. Az utódaik most is élnek a környéken (Porrogszentkirály, Pogányszentpéter). Gondolhatnánk, hogy onnan jöttek át Vésére néhányan. Erre nincs bizonyíték, nem is tartom valószínűnek. A korábban Liszóba érkezők sosem alkottak olyan népes populációt, mint Vésén. Nálunk egyszerre több család is megjelent, hozták a kovácsmesterséget is magukkal. A Véssey uraságnak ekkor már nem volt ismeretlen ez a vezetéknev. Leposa István (1722-) felesége Ostffy lány volt. Ezt követő 250 év alatt Vésén hozzávetőlegesen 600 Leposa nevű gyerek született. Az 1767-es Urbárium és az 1771-es kánoni vizit jegyzékeiben még hiába keressük a Leposákat Vésén, ellenben találkozhatunk több Kovács nevűvel, akik később aztán egytől egyig újra a Leposa nevet használták. Az Urbárium szövege szerint még az öregbíró is így hívták. Közülük az egyik legkorábbi Leposa, Kovács András az uraság ispánjának szomszédságában lakott az úgynevezett urasági házban (a mostani Rákóczi utca nyugati felének utolsó lakhelye). A Vésseyek fontos emberének számított.

Az 1770-es évek után fokozatosan visszatértek a Leposa névhez. Ezzel együtt a vései evangélikusok közül 100 évre eltűnt a Kovács név. Csak a környékbeli falvakból jött feleségek leánykori nevei között találunk ilyet.

Jelent-e valamit magyarul a Leposa név

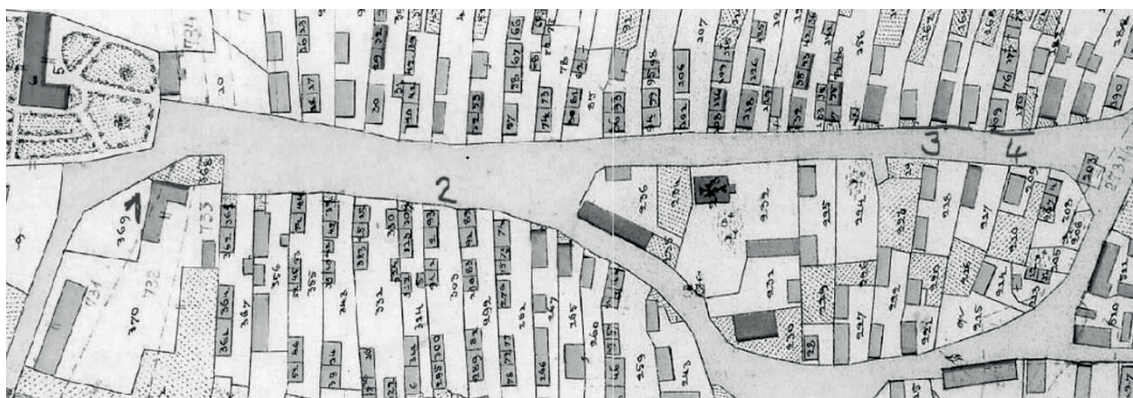
Amikor az evangélikus tótságban jártunk, a hodosi temető kapuja előtt egy fiatalasszonnyal beszéltek meg a régmúlt történeteit. Kiderült, hogy Sand az egyik testvértelepülése Hodosnak. 1743-ban innen mentek a Novákok és Farkasok Sandra. Hamar rátértünk a Leposákra: *„Nagyanyámat is Leposának hívják - kezdte a fiatalasszony. A magyarok lakta Hodoson ritkán fordult elő ez a név, de nézze csak meg a vegyes lakosságú Salon, Gerőházán, Tótkeresztúron és Péterhegyen a sírköveket, gyakran találkozik ezzel a névvel. A régi temetőben még ennél is több van. Szerintem ez nem magyar, ez egy vend név lehetett akkor is”. Érdeklődésemre próbálta lefordítani a Leposa nevet magyarra. „Tudja ez szépet, de inkább szépséget jelent”. Utánanéztem a szótárban. A szépség mellett a lepota, a szép mellett pedig a lepo és lepoa szlovén szót találtam. Ez már majdnem Leposa, csak egy betű a különbség. Ennyi ferdítés belefér, gondoltam, máshol is tapasztaltam ilyet. Ezen a földrajzi területen nem is az irodalmi szlovént beszélik, vendnek nevezik magukat. Azt is mondhatnánk, ez a szlovén nyelv egyik nyelvjárása. Érdekesnek találtam, (talán nem véletlen), hogy alig 10 km-rel onnan egy őrségi faluban annyi Szép nevű van, mint Vésén Bertók. Könyvet is írtak róluk. A Leposa vezetéknev leírását nem cifrázták, csak ritkán írták két s-sel. Láttam Liszó környéki iratokban Rapossa, Lapossa, Lepossa változatot is. Az evangélikus nemesi családból származó Weöres Sándor*

költő ősei között is voltak Lepasák. A költő szépanyját Leposa Juditnak, Judit apját pedig Leposa Istvánnak hívták. Nem biztos, de nem is kizárt, hogy volt közülük Véséhez. Hiszen a költő ükanyját Véssey Borbálának hívták.

Lepasák a Felső utcában

Úgy gondolom, Véssey István 1734-ban írt felhívó levelére jöttek Vésére a Lepasák, de nem azonnal, mert 1752-ben még Kovács névvel sem szerepelnek az adózók között. Ekkorra már a Bertókok négy családdal itt voltak. A fejlődő gazdálkodáshoz a jobbágyok mellett szükség volt mesteremberekre is. Így kerülhettek kovácsként Vésére a Lepasák, akiket először foglalkozásuk miatt Kovács vezetéknevvel illették. Velük egy időben jöttek a Lébárok. Közülük az egyik kovácsmester lehetett, valamint Kóczán Ádám mészáros (1761), Gerencsér Ádám kézműves. A mesteremberek érkezése az 1752 és 1767 közötti időszakra tehető. Az csak véletlen, hogy Kóczán Ádámot nem nevezték át Mészárosnak. Abban a listában, amiben ő is szerepelt, a Mészáros vezetéknev uralkodott.

Nézzük meg hol is laktak közvetlenül letelepedésük után a Lepasák! Ebben segít eligazodni az alábbi térkép, amely a mostani Rákóczi utcát mutatja be az 1875-ben készült rajz segítségével. Ennél jóval korábban 1767-ben már laktak itt Lepasák (Kovácsok). Megjelöltem a legkorábbi Leposa lakhelyeket 1,2,3,4 számmal. Érdekesség, hogy a 4-es szám után az utca végén még egy patkolószín is kivehető. Valamennyi Leposa a mostani Rákóczi utcában kapott lakhelyet, mint korábban a Bertókok. Először az 1-es és 4-es számmal jelölt helyet foglalták el. Az 1-es házhelyen (az urasági ház) 1767-ben Kovács András és fiai laktak, András és István.

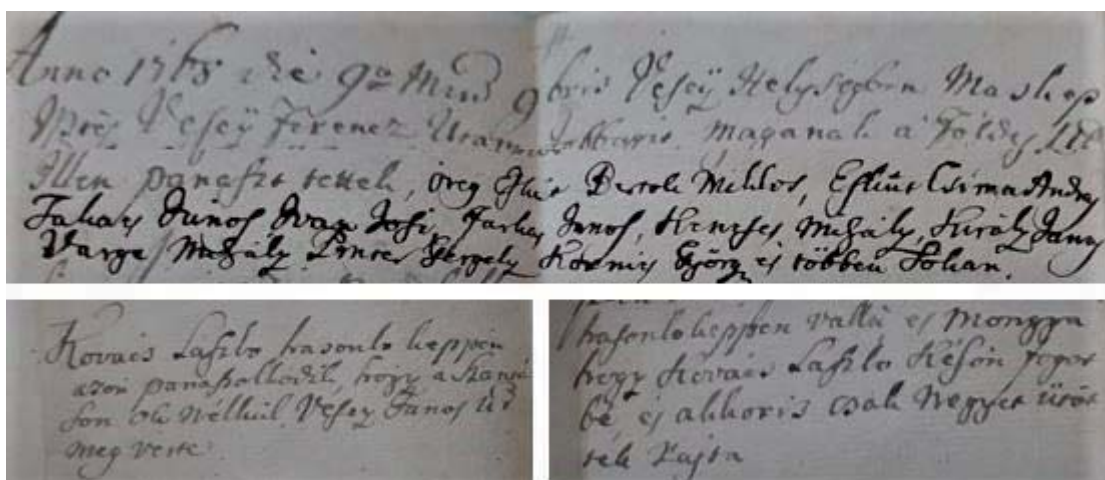
Lepasák első lakhelyei

A Kászlaci família

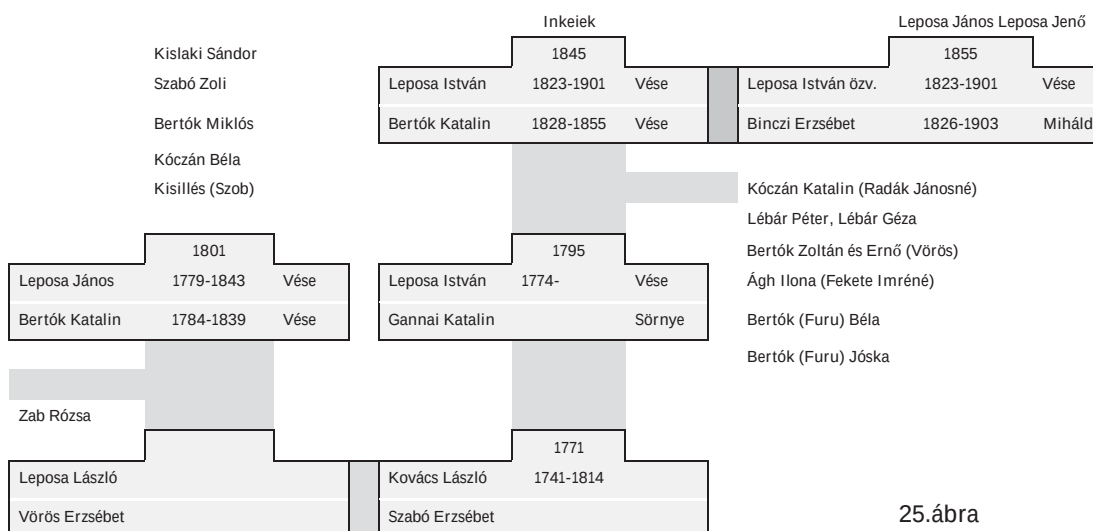
Ahogy telt az idő a Lepasák sokan lettek, megkülönböztetésükre kialakultak a melléknevek. Ma is ismerjük a Kászlaci, a Tosa és a Kuzoli mellékneveket. Tosa Jancsi bátyám és Kászlaci Katica néném a szomszédban laktak, apám legénykori barátját pedig Kuzoli Jancsinak hívták.

A Kászlaciak névadója Leposa László (1741-1814), aki Kovács vezetéknevvel is szerepelt a korai anyakönyvekben. Felesége Vörös Erzsébet. A Vésére települt Lepasák valószínűleg nem mindegyike volt kovácsmester, de biztosan volt köztük az is. Későbbi könyvekből megtudjuk, hogy többen is jobbágyként éltek a faluban. Leposa Jenő lányától, Nagyné Leposa Gyöngyitől hallottam a következő anekdotát: „Amikor Kovács László kovács-

De nem volt mindig rózsás a helyzete az újonnan érkezőknek. Az 1768-ból származó forrás arról szól, hogy a fiatal Kovács László ígás robot kötelezettségét teljesítette. II. Véssey János azért verette meg, mert késve fogta be az ökröket. A rajta esett sérelmek miatt a jobbágyok választotta esküdtek panaszt tettek. Erre a frissen kiadott Urbárium szövege lehetőséget adott. A kis történet rávilágít a korabeli jobbágy - földesúr viszonyra.

„1768-ban Vése helységben Véssey Ferencnek panaszt tettek, öreg esküdt Bertók Miklós, esküdt Csima András, Takács János, Farkas János, Kincses Mihály, Király János, Varga Mihály, Pintér Gergely, Karnics György és még sokan.” Részlet a panaszokból: „... Kovács László hasonlóképpen azon panaszkodik, hogy a szántáson ok nélkül Véssey János úr megverte” Válasz a panaszra: „... hasonlóképpen mondja és vallja, hogy Kovács László későn fogott be, és akkor is csak négyet ütöttek rajta.”

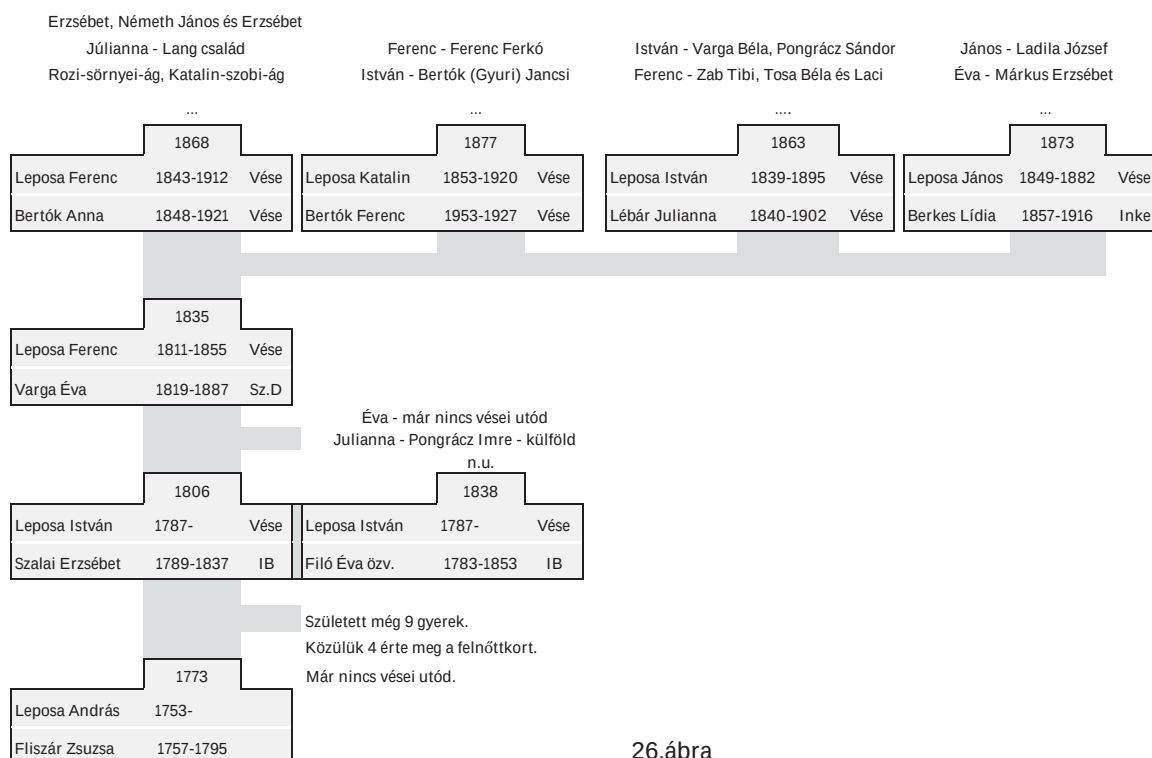

25.ábra

Tosák

A 26. ábráról leolvasható, hogy Leposa András és Fliszár Zsuzsanna egyik gyereke Leposa István, aki feleségül vette a berényi Szalai Erzsébetet. Fiúk, Leposa Ferenc (1811-1855). Ő már viselte a Tosa melléknevet. Három fiát rendre Tosa Ferencnek, Tosa Pistának és Tosa Jancsinak nevezték. Ennél a pontnál az ősei után kutató gyanútlanul összezavarodhat, mert Ferencnek lett János, Istvánnak Ferenc és János, Jánosnak újra János utóda. A mi gyerekkorunkban már csak velük találkozhattunk. Tosa Béla és Laci apját Tosa Feri bátyámnak hívtuk, ő a Pista-ágból való. Ráadásul a végén valamennyien a Kossuth utcában laktak.

Ha őseik lakhelyéből indulunk ki, tisztább képet kapunk. Az első generációból Leposa András még az urasági házban (a későbbi cselédházban) lakott a mostani Rákóczi utca nyugati végén. Szomszédja volt Adorján László az ispán, a hajdúk főnöke, Zöldi István és apósa, Fliszár Miklós. Az anyakönyvekből kiderült, hogy ők az uraság nagyon fontos emberei lehettek.

26.ábra

Leposa István még az urasági házban született, de felnőttként már az új számozás szerinti 27-es porta volt az otthona (a mostani Rákóczi u. 12 és 14/a).

Miután Potzak Ádám jobbágy familiájának fiú ága kihalt, az ő helyükre is Lepasák kerültek. Potzak Ádám déli szomszédja már Kovács névvel költözött ide, utódait Kuzoli melléknevű Lepasának nevezték. 1900 után szinte valamennyi Tosa elköltözött innen, az új Kossuth utcában több helyen is házat építettek.

Kit ismertem közülük? Az anyakönyvek szerint Leposa Ferenc az első Tosa. Unokáit akár ismerhettem is, Tosa Ferkót, Pistát, Jancsit (Hosszi Jancsi) és Erzsébetet. Bertók

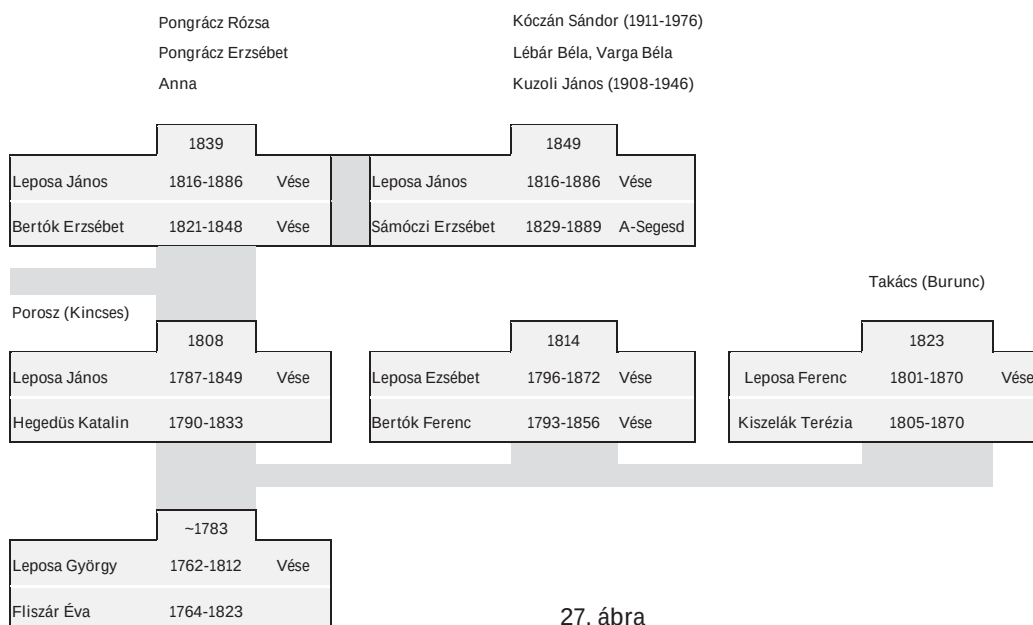
Ferenc (Ferenc Ferkó) és Bertók János (Ferenc Jancsi) nagyanyjuk is Tosa volt, testvére Ferencnek, Istvánnak és Jánosnak. De ők már távoli rokonok.

Nem is gondoltam, hogy mennyi leszármazottja van Leposa (Tosa) Istvánnak. Leposa Vilma (Varga Béla édesanyja) apját, nagyapját és dédapját is Tosa Pistának hívták. Ugyanaz a Leposa István volt a dédapja Pongrácz Sanyinak, Zab Tibinek, Leposa Bélának és Leposa Lacinak. Leposa Etelka és Leposa Gyula mostoha dédapja is innen való.

Kuzoliak

Az Urbárium kiadásakor a 17-es szám alatt lakott Kovács Mihály és Kovács Ferenc, 1786-ban pedig utódaik Leposa György, Leposa István és Kovács János. 1853 után 30-31-32 lett az új házszámuk, de a régi helyen maradtak még 40 évig. A Rákóczi utca 6-8 alatt van ma az a ház, amely a Kuzoliak telkére épült. Már 100 éve mások laknak itt.

Az anyakönyvekből kiderül, hogy Leposa György és Fliszár Éva utódai lettek a Kuzoliak. Gyermekai János, Ferenc és Erzsébet önálló ágakat alapítottak. A János-ágban öt generáción át volt János nevű a családfő. Az utolsó János a II. világháborúból hazatérve halt meg utód nélkül. Mikor hazaért a frontról, úgy gondolhatta, már megúsza a háborút. Visszatérésének örömeire ellátták minden jóval, de a legyengült szervezete nem bírta a nehéz ételeket. Rajta kívül ebben az ágban is volt őse Varga Bélának, Kuzoli Juli néninek, Lébár Bélának, Fazekas Gyulának, Király Magdolnának, Kóczán Bélának, a Porosz Kincseseknek, Pongrácz Rózsának és Magdolnának, hogy csak a véseiket említsem.

27. ábra

A Kuzoliak Ferenc-ághoz tartozott Takács (Burunc) Ernő anyja, Bertók (Fliszár) Laci nagyanyja. Az Erzsébet-ágról nincsenek adataim.

A kiegyezéskori házszámozás szerint a 30-asban laktak a Ferenc-ághoz tartozó Kuzoliak, 31-ben pedig a Jánosok. Miután már nem fértek el ezeken a portákon, megjelentek a mostani Rákóczi utcában még három helyen, később a falu más részén is. Népes família volt, annak ellenére, hogy a lányok nagy része vidékre ment férjhez. A 19. század végén a lakhelyükre a Bertók (ÁdánPali) család költözött.

Lébárok

Egy ismeretlen hangzású név esetén, mindig felmerül, vajon honnan jöttek, hol vannak ilyen nevűek? Az 1720-as országos összeírásokban az akkori Magyarországon mindösszesen négy településen jegyezték fel Lébár nevű jobbágyot. Ezek a falvak mind a mostani Szlovénia területén találhatóak. Korongh (Korong)-on Lebar Valentinus. A listában lévő nevek vegyesen magyarok és vendek. Gumilicza (Lentvaszentjózsef)-en Lebár József. Ezen a jobbágylistán szerepel még egy Pongrácz is. Többiek nem magyar nevűek. Az Alsólendvához közel eső faluban, Palina (Nagypalina)-n Lebár György. Az Inkey bárók kaptak itt birtokot a légrádi várkapitányságukért. A többiek neve nem magyar hangzású. Dolina (Völgyes)-n Lebar István. Az itteni nevek inkább vendek. A jobbágyokon kívül lehettek még Lébár nevű mesterek is, de ők nem szerepelnek ezeken a listákon.

Mikor jöttek Vésére? A török hódoltság utáni első írásos emlékek 1720-ra tehetők. 1752-ben még nem találkoztunk Lébár névvel Vésén. Az 1767-es Urbárium táblázataiban megjelentek, méghozzá négy családdal. A jobbágyok és zsellérek listáján Lébár Mátyás, Lébár Ferenc, Lébár József özvegye (Paksi Katalin) és Lébár Miklós nevét fedezhetjük fel. Ugyanezeket a neveket olvashatjuk a katolikus léleklistában négy évvel később. A Lébárok kivétel nélkül, mind evangélikus vallásúak.

Első lakhelyük a falu mostani központjában lehetett, csupán Mátyás került néhány házzal északabbra. Ő is csak 1800 után költözött a Véssey-kastély utáni első jobbágytelekre Szentkirályi János utódainak lakhelye mellé. Ez a telek korábban a református Vargák portája volt. 1886-ban már az itt lévő házra írták a 3-as sorszámot. 1830 körül már van róla dokumentum is. A másik Lébár-ág az Alsó utcában kapott helyet, a harmadik család pedig a mostani Fő utca Böhönye felé eső részén telepedett le a falu szélére, ami akkor alig ért tovább, mint ahol a Felső utca becsatlakozik Fő utcába.

A 20. századra három Lébár-ág maradt fenn. Ezenkívül még két kisebb Lébár família található a környéken, egy Varáslón egy pedig Iharosberényben. A varáslói Lébár Györggyel kezdődő családfa gyökerei Véséről indulnak, de a berényiben nem találtam meg a kapcsolatot. Mivel egyidőben négy Lébár család is lakott a faluban, szükség volt valamilyen megkülönböztető névre.

Mátyások

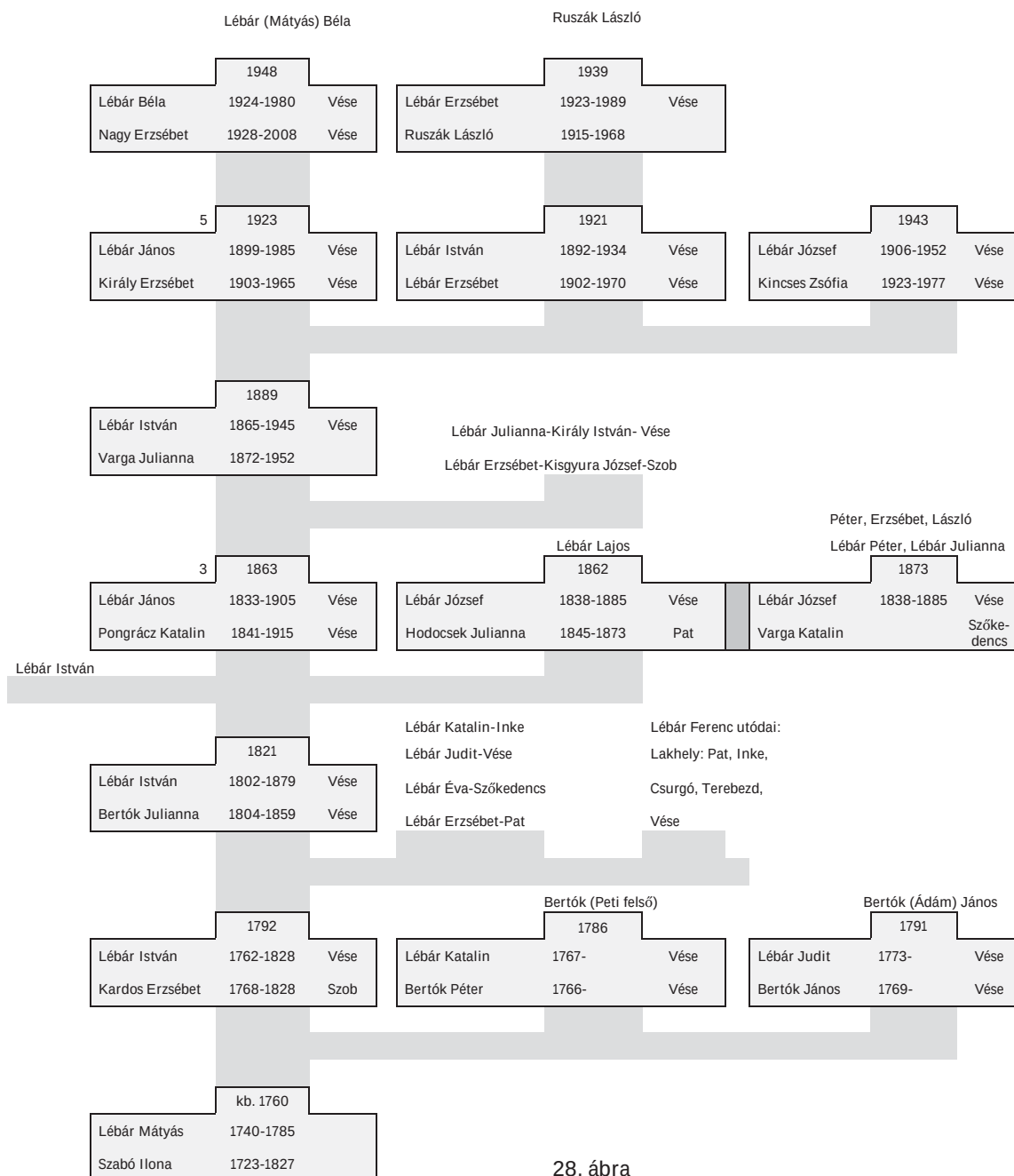
Alulról felfelé haladva vizsgáljuk meg a 28. ábrát. A legalsó dobozba került a Lébár Mátyás - Szabó Ilona házaspár. A névadóról ezt a familiát illették Mátyás melléknévvel. Néhányszor még a dokumentumokban is elhagyták a Lébár nevet, csak a Mátyást írták a keresztnév elé. Mátyásnak egy fia és két lánya alapított családot. Mátyás fia, István költözhetett a II. József számozása szerinti 3-as házba feleségével, a szobi evangélikus Kardos Erzsébettel.

Abban az időben majdnem a szomszédban lakott az öreg Bertók Ádám és három fia. Közülük kettő Mátyás családjából nősült. Péter elvette Katalint, János Juditot. A férjek egy-egy önálló Bertók familia névadói lettek (Peti felső, Bertók (Ádám) János azaz Olajos, Peti belső).

„idősebb” Lébár Béla

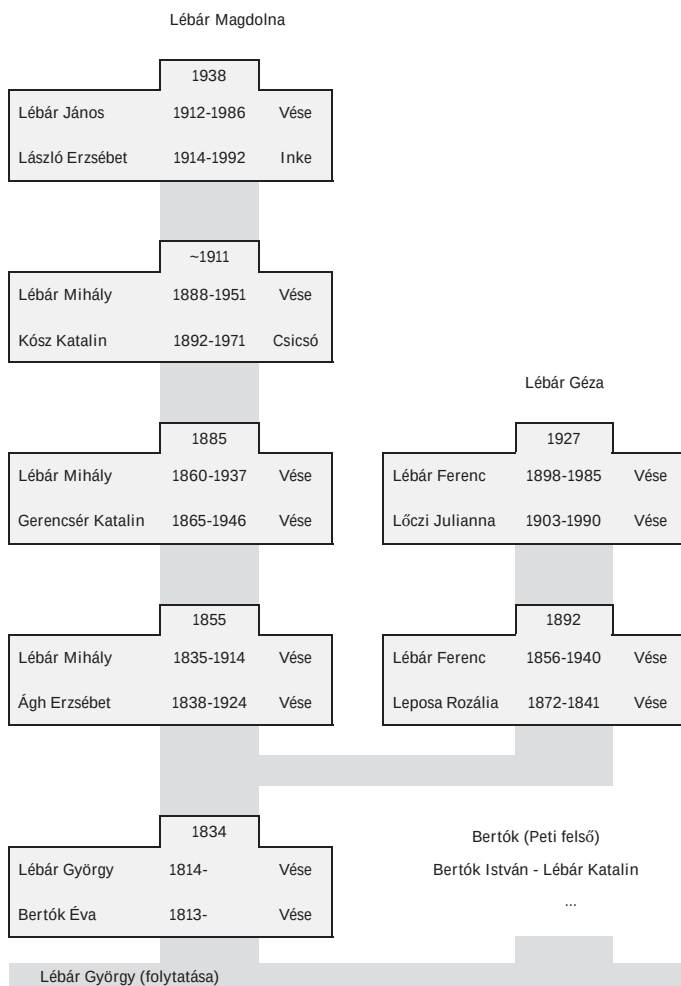
Leszögezhetjük, hogy a két neves Bertók família valamennyi leszármazottjának őse Lébár Mátyás. Az ábrán jeleztem az egyes generációkból kiinduló oldalágakat. Ekkor nagyon sok vései család került rokonságba a Mátyásokkal. Ma már kevés ilyen nevű él Vésén. Lébár (Mátyás) Bélán kívül emlékszem több Mátyás melléknevűre, sajnos közülük már többen nem élnek.

28. ábra

Kismiskák

Lébár Miklóssal indult ez a fa, az ő fia volt Lébár (Kis) Mihály. Az anyakönyvben pontosan követhető, hogy róla nevezték ezt az ágat Kismiskának. Ezt a családfát mérete miatt csak két ábrában tudtam tömöríteni. Még így is csak vázlatosan. Mátyás a régebbi

29/b ábra

A Kismiskák a faluközpontból az Alsó utca elejére, az akkor már ott lakó református Takácsok mellé költöztek. Ez volt akkor a falu egyik vége. A 20. században szétszóródtak a falu egész területén, eljutottak a Rákóczi, a Kossuth, a Fő utcába, a Poletárba, az Alsó utca végére.

Az evangélikus Németh családok

Gyerekkoromban mindig azt hallottam, hogy három Németh família él Vésén, a Mészárosok, a Németh (Gyuri)-k és a Borzók. A Borzók és a Németh (Gyurik) szomszédok is voltak. Mindhárom famíliából találtam olyan legényt, aki vidékre nősült. (Inke, Ihárosberény, Zalaszentjakab). Érdekességgént említem, hogy mindegyikből házasság révén lett Vésére visszaköltöző is. Hallottam valami keveset a Zöldiekről is. Az egyik Zöldi leány férjhez ment egy Németh fiúhoz. Ettől kezdve ezt a Németh-ágot Zöldinek hívták. Miután készítettem egy Zöldi családfát is, egyszerű kapcsolatot kerestem a Némethek között, de rá kellett jönnöm, hogy ennél összetettebb a probléma.

Katolikus és evangélikus Némethek

Először egy katolikus Németh családdal találkoztam Vésén az 1748-as kánoni vizit dokumentumaiban. Az apát és 20 éves fiát is Jánosnak hívták, rajtuk kívül még 5 kisebb gyerek tartozott a családhoz. Köztük nem volt egyetlen egy olyan keresztnévű sem, amelyet 20 évvel később az evangélikusoknál láttam (György, Miklós, István, Ferenc). Ebből az látszik, hogy az evangélikus Némethek nem a katolikus hitről tértek át a Vésseyek ösztönzésére, hanem olyan helyről jöttek az 1750-es években, ahol evangélikusok éltek. Nem tudjuk, hogy honnan. Mária Terézia úrbéri táblázata a következő idevonatkozó írás, majd a katolikus léleklista következik, ahol szintén találkozunk Némethekkel.

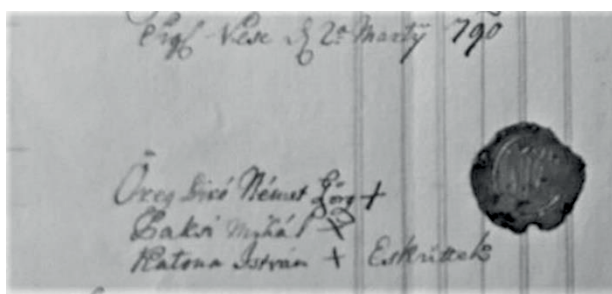
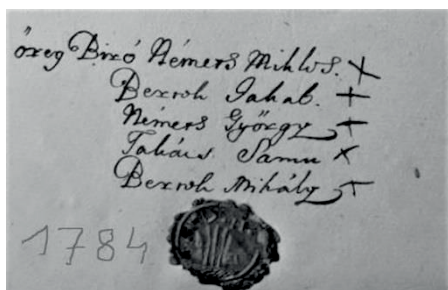
X Georgius Németh	—	—	—	1 1/2	1/4	6 1/4	2	1 1/4
Laurentius Királyi	—	—	—	1	1	5 3/4	2	1 3/4
Joannes Tabány	—	—	—	1	1 1/4	5 1/2	2	2
M Samuel Györffy	—	—	—	3/4	1/4	5	1/2	1
Nicolaus Dehes	—	—	—	1	—	—	—	—
Joannes Hajbster	—	—	—	3/4	1	6 1/2	2 1/4	3
X Nicolaus Németh	—	—	—	3/4	5	1 1/4	2	3 1/2
Georgius Pinter	—	—	—	1 3/4	6 1/2	15	6	6 3/8
Stephanus Horváthy	—	—	—	3/4	—	5	2	2
Joannes Forrás	—	—	—	3/4	1/4	16 1/4	1	5
Martius Libár	—	—	—	1 1/4	1/4	4 1/2	1/2	3
X Gabriel Németh	—	—	—	1 1/2	2	—	—	2
Michael Nagy	—	—	—	—	—	—	—	—

Az első evangélikus Némethek az Urbáriumban
Számoszlopok sorban: belterület-szántó-irtás-kaszáló-rét

Németh György és Németh Miklós neve az evangélikus, Németh Gáboré pedig a katolikus adózók között szerepel. Gábor az 1748-as összeírásban említett katolikus János fia. Az összes Németh család az Alsó utca elején telepedett le. Lehet, hogy csak azért, mert ekkorra már a Felső utca megtelt.

György lett a névadója az egyik Gyuri-ágnak, vagy ahogy még mi is mondtuk, a Németh (Gyuri) családnak.

Miklós házában lakott később fia, István és felesége, a Vrácsikból (ma Újvárfalva) származó Ivánczi Katalin. Mészárosként (lanio) említették többször is a dokumentumok. Ő volt a Mészáros Németh-ág névadója.

1784-ben Németh Miklós, 1790-ben Németh György öregbíró egy dokumentum hitelesítésekor.

Németh György az első dokumentumban az esküdtek között is szerepel.

Németh György

Három famíliának is ugyanaz a Németh György az „ősapja”. Két felesége volt. Az első 1770-ben csak Zsuzsannaként van feltüntetve a berényi anyakönyvben. 1784-ig, Zsuzsanna haláláig Németh György legtöbbször Bíró Zsuzsanna, és egyszer Horváth Zsuzsanna neve mellett szerepelt férjként. 1781-ben született az az ifj. György, akinek utódai később vidékre költöztek. Népes családfájuk több falut is érint, az utódok egyike Vésére jött férjhez.

A későbbi feleség Czuczek Erzsébet gyerekeivel találkozunk 1785 után. Esetenként Iván Erzsébetként is szerepel az írásokban. Az 1772-es pati Urbáriumban Czuczek Iván (János) jobbágyként van feltüntetve, az ő leszármazottja Erzsébet. A korai pati dokumentumokban gyakran használják felváltva a János és az Iván nevet. Erzsébet testvére, Katalin utódai Paton a Horváth nevet viselték, ők lettek a Czuczek melléknevű Horváthok. Mindezeket a pati Bertók Zoli unokaöcsémtől tudtam meg, ezen kívül még azt is, hogy a (Nagybajszú) Jolán nénémnek is voltak rokonai köztük. Hangzása miatt nem nagyon szeretnék hallani Paton ezt a melléknevet.

Az első Németh György már 1767-ben és 1771-ben is szerepelt az írásokban. Három fia érte meg a felnőttkort, István, György és József. József és István utódaiból alakult ki önálló családfa Vésén. Az ifj. Németh György korai halála után özvegye Berénybe ment férjhez, és magával vitte fiait, Györgyöt és Jánost.

Német (Gyuri) József

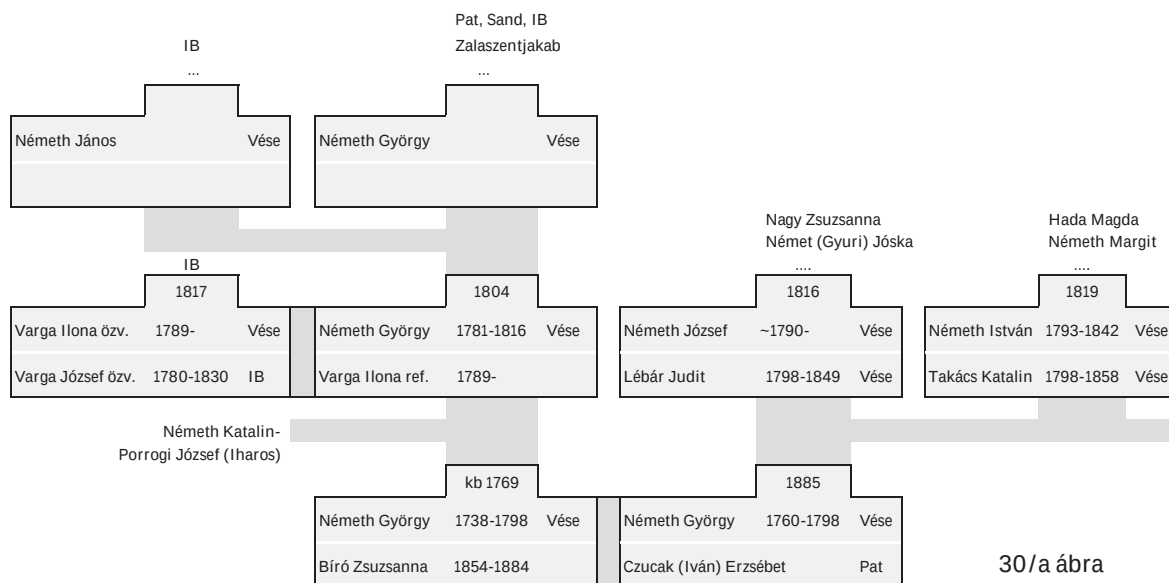
Ez a családfa nem lett terebélyes, nem is aprózták el a birtokot, kevés gyerek született. Öt generáció alatt a névadón kívül egy József, két Ferenc, három Erzsébet és két Julianna érte meg felnőttkort. Öt alkalommal volt vidéki a házastárs, mindannyian evangélikus vallásúak. Az utódok közül senki sem lakik Vésén. 2020-ban Veszprémben, Kaposmérőn, Kaposváron, Nagykanizsán és Marcaliban élnek a leszármazottak.

Vésén a mi időnkben már csak Németh (Gyuri) Jóska bátyámat illették a Gyuri melléknévvel. Kishegyen szoktam vele találkozni. Magabiztos ember volt. Mostanában beszélgettem a Veszprémben élő lányával, Németh (Gyuri) Bözsi nénénkkel. Sokat tud Véséről, emlékszik rokonaimra, pl. unokatestvéremre, a kisleludi Tóth Ilonkára.

Németh István (Hosszi, „Zöldi”)

Utódai közül élnek még ma is Vésén, mint például Német (Hosszi, Tosa) Margit, Hada Magda. Nemrég még találkozhattunk Leposa Bélával és Lacival is. Az 1980-as években még köztünk volt Német József, akit sokan csak „Zöldi” Jósaként ismertek. Jellemző figura volt. Apai ágon a Németh (Gyuri)-ághoz tartozott, de egyik nagyanyja a Zöldi-ágából származó Németh Katalin, ezért ragasztották rá a Zöldi nevet. Az anyakönyvben néhányszor még a Gyuri melléknév is olvasható, de aztán elmaradt.

Németh Margit apját Hosszi Jancsinak hívták. Meg kell említenem a szomszéd Margit testvérét, Bandit is, mert amikor még Leposa Jenővel kerestük a Tosákat, a szomszédomat Tosa Bandiként említettem. Erre Jenő határozottan rám szólt. Nem Tosa, hanem Hosszi Bandi. Ő már csak tudta! Jenő mindent pontosan idézett, a korabeliek születési dátumát napra pontosan sorolta fejből. Nem tárgított, hiába mondtam, hogy nekem csak az év kell. Visszatérve Hosszi Bandira, két okból is meg kell emlékezni róla. Egyik, hogy elődöm volt a családfakutatásban, amiről akkor nem tudtam. Karnics Jolántól hallottam, hogy Bandi az osztálytársainak készített családfát, így neki is. Elődömnek tekinthetem a keresztnévét illetően is. Vésén a Bertókok egyik ágának mellékeve Bertók András után Andor lett, de 250 évig nem volt ilyen keresztnév a faluban. Talán a szomszéd Bandi volt az első ilyen keresztnévű, én meg a második. Pedig gyerekkoromban még úgy tudtam, hogy Vésén rajtunk kívül már volt három Andor is, Szabó Andor, Gerencsér Andor, Kálmán (Bodó) Andor. Utóbbit is Bandinak becézték. Valamennyien a mi utcánkban laktak. Az anyakönyvekből kiderült, hogy őket mind Andrásnak keresztelték. Így aztán könnyen lehet, hogy a Hosszi Bandi az én névadó elődöm.

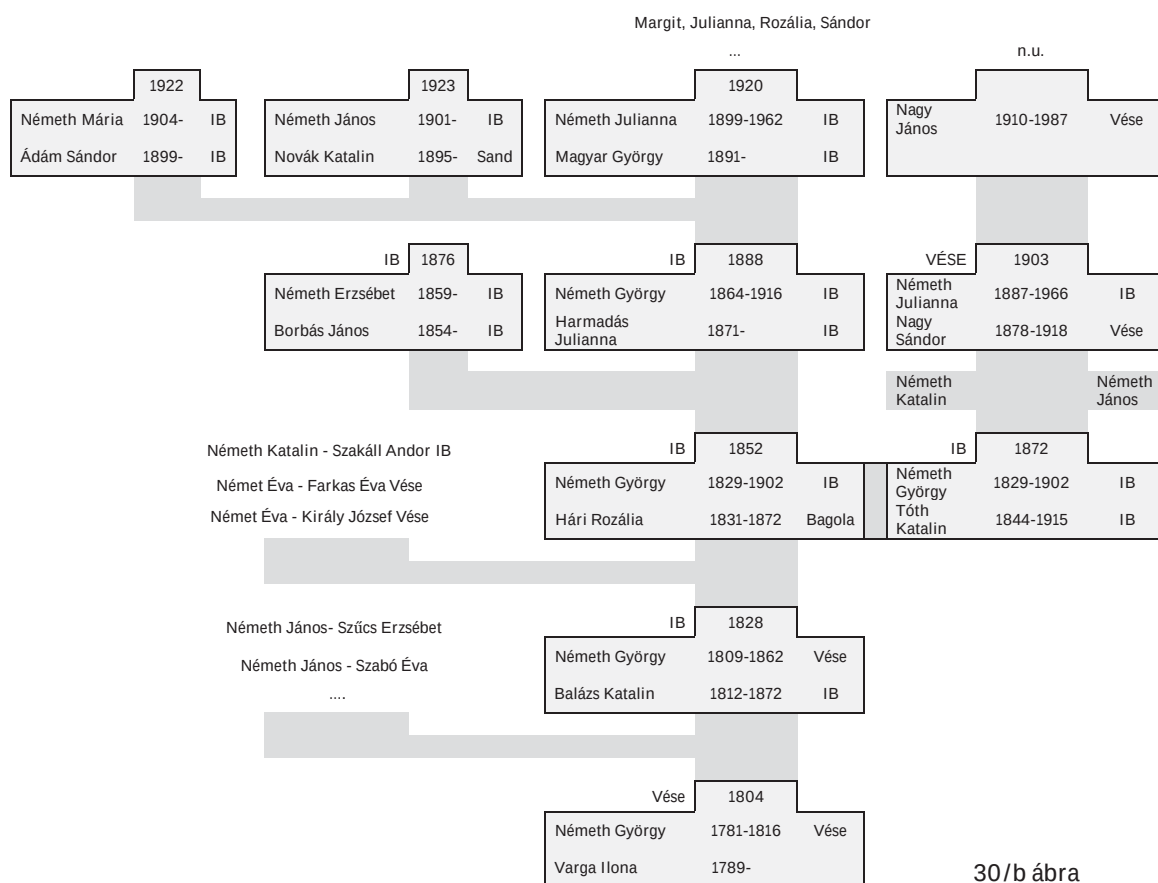

Ifj. Németh György

Utódainak lakhelye: Iharosberény, Zalaszentjakab, Pat, Vése. Első körben olyan kis rajzot sikerült összeállítanom róluk, hogy alig látszott, de miután kitekintettem Iharosberénybe, Zalaszentjakabra, Patra, egyre terebélyesebb lett a fa.

Amikor 1816-ban meghalt ifj. Németh György, gyerekei közül György még csak 7, János pedig 3 éves volt. Az özvegye, a református Varga Ilona magával vitte őket Berénybe a második házasságába. Az új férj a Varga (Sörnyei) József nevet viselte. Érdekes megállni egy pillanatra a Sörnye településnév mellett, amit időnként Sernyének is írtak az anyakönyvvezetők. Korábban Vésén a másik Németh-ágba került Vrácsikból származó két feleség Ivánczi Katalin és Éva. Sörnye és Vrácsik Nagybjom és Somogyjád közötti kis települések. Földjeinek birtokosai a Berzsenyiek, Takácsok, Noszlopyak, Bárányok, Thulmonok Kemenesaljáról származó evangélikus köznemesek, a Véssey család baráti köréhez tartoztak, házasodtak is velük. Kiszolgálóik között az Iváncziak mellett megtalálhatók a Vargák és a Némethek is. Később a Vésén volt az anyagyülekezetük. Még az sem kizárt, hogy a Némethek egyik ága innen jött.

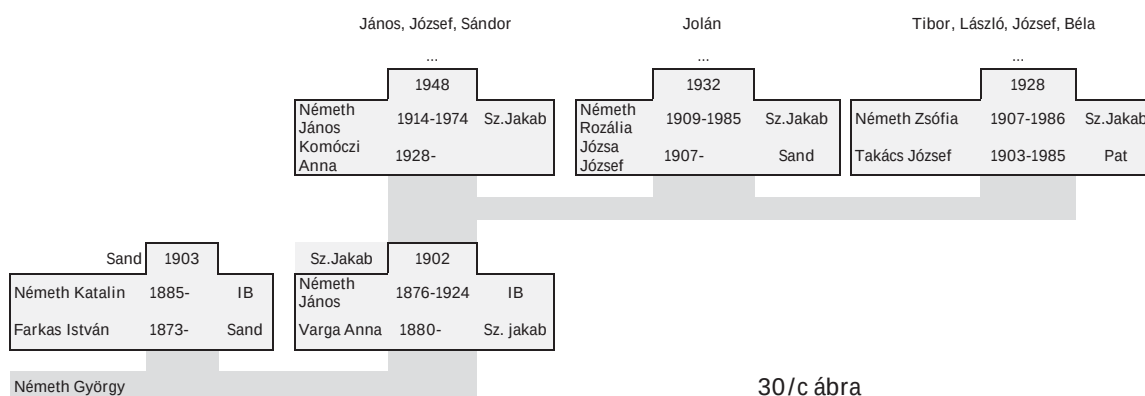
Az 1800-as években a berényi Némethek jelentős része a vései Németh György leszármazottja. Általában az első gyerek kapta a György nevet. Németh György gyerekei Berényben maradtak. Egymás után jöttek a Györgyök. A hatodik György gyerekkorban (1891) halt meg. Ezzel eltűnt ez a keresztnév. Az ötödik György egyik leányának utóda Szőke Valéria értékes információt adott a berényi-ág felépítéséhez. Egyik utóda Németh János 20 évig volt kántor az evangélikus gyülekezetben, nevezték Berényben fakosi Némethnek is.

30/b ábra

1902-ben az ötödik György féltestvére, János benősült az egyik zalaszentjakabi evangélikus Varga családba, testvére Julianna pedig visszakerült Vésére, ugyanúgy, mint

nagynénje, Éva. Fiuk, János Szentjakabon alapított családot (felesége Komóczi Anna), három fiúgyerekük született. A három fiú közül Németh Józseffel tartom a kapcsolatot, aki már Galambokon él, de mindent tud a környék evangélikus családjairól, sokat segített a zalaszentjakabi-ág kibontásában. A itteni Némethek és Vargák családfáit közösen alakítottuk ki. Az apjának, Jánosnak két leánytestvére is volt. Rozália lányuk Sandra, Zsófia pedig Patra ment férjhez. Zsófia férje a Véséről származó Takács (Burunc) József lett. Történetesen az ő gyerekeik a másod unokatestvéreim (Tibor, László, József és Béla). Közülük a legidősebb testvér, Takács (Burunc) Tibor néhány hónapja halt meg 91 évesen. Sokat megtudtam tőle vései rokonaimról. Megosztotta velem a régi történeteket közös dédapánkról, amikor még kisbíró és postás volt Vésén, valamint ükapánkról, Takács (Burunc) Györgyről, aki községbírói és örökös elöljárói tisztséget viselt.

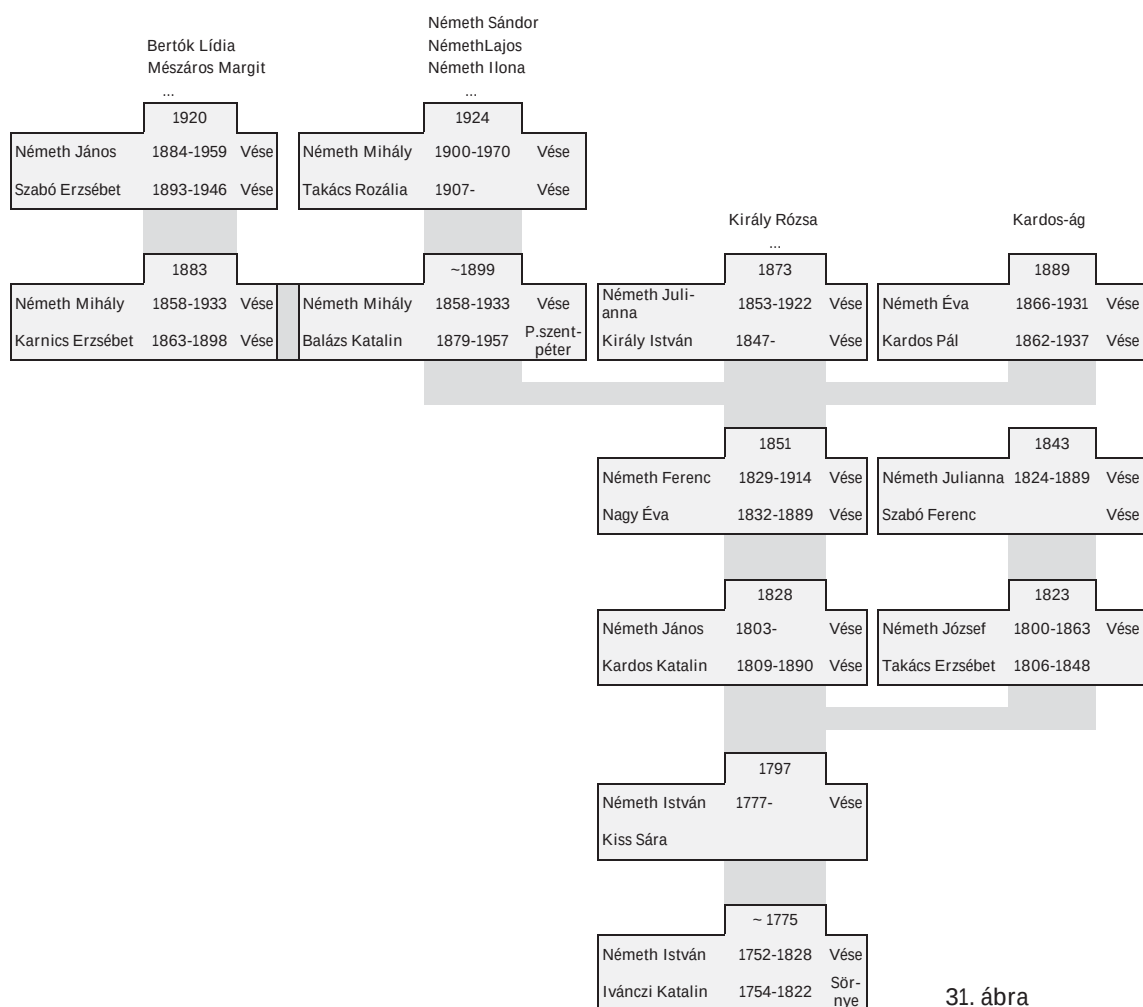
30/c ábra

György mellett még a János volt a jellemző férfinév. Legtöbbször Erzsébet, Katalin és Julianna nevet adták a lányoknak. 1900-ig két református feleség kivételével mindig evangélikus párt választottak. 2020-ban Vésén már csak a temetőben olvashatjuk a le-származottak nevét. Most is élnek utódok többek között Paton, Sandon, Iharosberényben, Zalaszentjakabon, Pécsen, Galambokon, Székesfehérváron, Nagyatádon, Gosztolán.

Németh István, a Mészáros

Senkitől sem hallottam azt, hogy Mészáros Némethek, ők voltak minden körítés nélkül a Mészárosok. Volt még néhány ehhez hasonló, mélyen gyökerező melléknév Vésén. Legtöbbször megelégedtünk ennyivel, legfőljebb az iskolában derült ki az anyakönyvezett név. II. József házszámozása szerinti 50-es portán laktak (a mai Petőfi utca legeleje). Korábbi dokumentumok arra engednek következtetni, hogy 1760 után már itt élt Németh Miklós. Utána pedig István fia, a mészáros lakhelye lett. Később a Felső utcában a Gombaiak, Káslacik és Buruncok között találhatjuk őket. Az utódaik neve mellé többször is beszúrták a könyvekben a Mészáros szót. 1960 körül még a leányágakban is élt ez a megnevezés. Az utcánkban lakó Bertók Lidi anyját kizárólag Mészáros Margitnak, Németh Sándort és Lajost is sokan csak így ismerték, az apjukat pedig Mészáros Miskának hívták.

Most már alig lakik Vésén Mészáros. Mészáros Hajnalkán kívül nem is tudnék mást említeni. Vannak utódok Sandon, Marcaliban, Gyenesdiáson, Budaörsön, Balatonbogláron, de még Ausztráliában is.

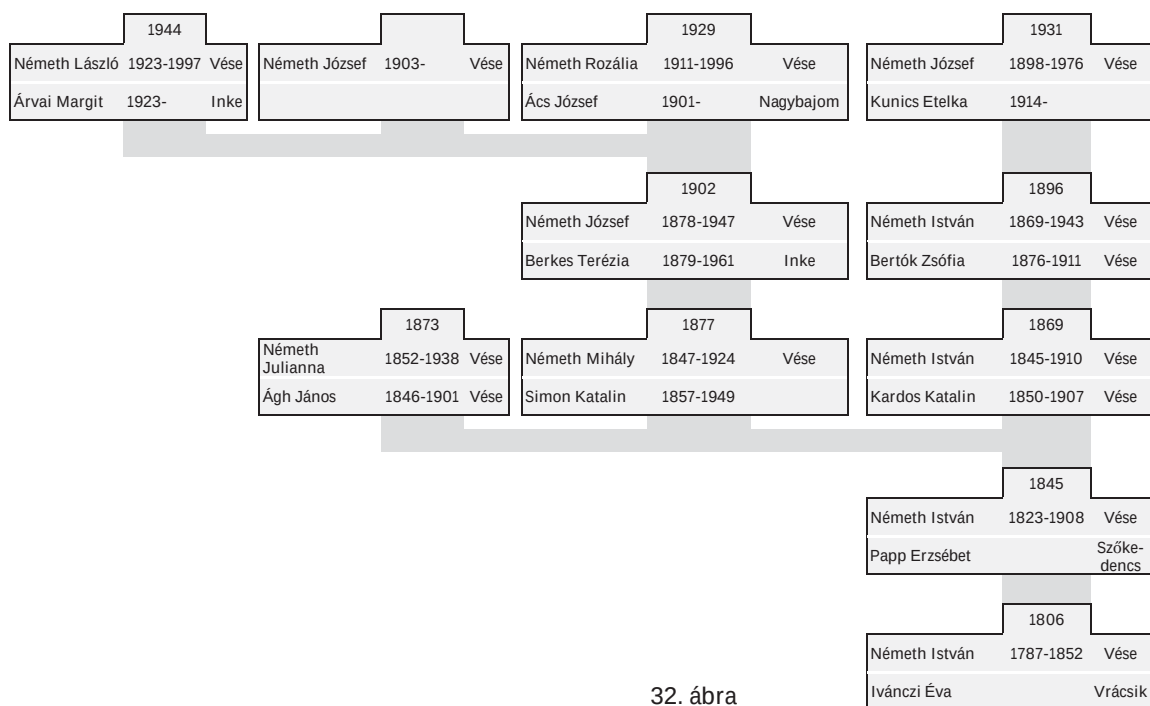

31. ábra

Németh (Borzók) István

A harmadik Németh Istvánnak is kellett egy melléknév. Valahogyan meg kellett különböztetni őket. Már tudunk a Mészárosokról és a Gyurikról. A harmadik Németh István kapta a Borzók melléknevet. Ebben a családban később is gyakori volt az István keresztnév, az elsőt még négy követte. A vrácsi Ivánczi Éva házasodott össze a Németh (Borzók) Istvánnal.

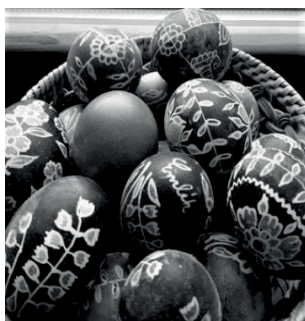
A 20. század vége felé már nem sok Borzók lakott Vésén. Hárman voltak testvérek: József, Rozália és László. Hozzájuk kapcsolódott második unokatestvérük József, a boltos. Középparaszti családból származtak, de nem elégítette ki őket a mezei munka. A három testvér közül legidősebb József egy kötetnyi verset írt. Magát parasztköltőnek titulálta. Erre utal egyik versének címe: Nem szégyellem, hogy paraszt vagyok. Még a fronton is verselgetett (Levél a Don kanyarból). Olvasva verseit, stílusán látszik, hogy olyan evangélikus iskolába járt, ahol illett ismerni Berzsenyi Dániel költeményeit. A testvéreinél jóval fiatalabb Borzók Laci, Inkére nősült, de még Budapesten is dolgozott. Lánya, Olga Vésére jött férjhez. A három testvér közül csak Lacinak született utóda.

32. ábra

A harmadik testvér Rozália, a háború után visszaköltözött Vésére, elmondása szerint az ötvenes évektől foglalkozott tojásfestéssel. Anyjuk református volt, így keresztelték a lányukat is, még a házassági anyakönyvébe is ez a vallás van megjelölve. Később a leírásokban már az evangélikus vallás szerepel. A környéken Rozi néni híres tojásfestő volt. Szapu Magda 1987-ben készített részletes bemutatást Rozi néniről, művészetéről, és arról is, hogy megkapta a Népművészet Mestere kitüntető címet. Ebben az interneten található leírásban elemzi a tojásfestés tradíciójának kialakulását. Az ott leírtak egy kisebb részével tudnék vitatkozni. Szerintem a technika, a minta nem a 20. században alakult ki Vésén, hanem korábban hozták magukkal Szlovéniából az idetelepült ősaink.

Németh (Borzók) Rozi néni az 1980-as években még festette a tojásokat. Elmondása szerint Kincses Jánosnétól (Bertók Jolán dédanyjától) leste el a tojásfestés művészetét. Bizonyíthatóan festettek ilyen tojásokat már korábban is. Már akkor is elterjedt a neve, a „vései tojás”. Többen is próbálkoztak kisebb, nagyobb sikerrel. A szomszédunkban lakó Örzse néném irányításával, - akinek hímes tojásait a környéken dicsérték - én is kipróbáltam kisiskolás koromban. Bevallom hamar feladtam. Egyszerre kell használni mind a két kezét. Egyikkel a tojást kell fogatni, másikkal meg rajzolni a mintákat a gicával.

Vései hímes tojások

Hímes tojás a szlovéniai
Lendva múzeumában

A Nagy família

A jobbágylistán 1752-ben jelent meg először a Nagy név. Nagy Ádám már kisebb gazdaságot vezetett, tartott fejőstehenet, disznót és némi bor is került a hordóba, de nem termelt gabonát, ami már akkor is a jobbágyok legfőbb bevételi forrásának számított. A listában szereplő adatokból arra következtethetünk, nem régen érkezett a faluba. Lehetett mesterember, pásztor vagy éppen most betelepült földműves, esetleg valamelyik módosabb jobbágy önállósodott fia. Kézművesként nem jelölték meg a dokumentumokban. Nem találunk a leírásokban olyan jobbágyot sem, akit apjaként képzelhetnénk el. Így aztán marad a másik két lehetőség. Talán pásztor volt? Egy bizonyos tanúvallomásból tudjuk, hogy a nemeskisfaludi illetőségű Nagy Ádám Bertók Péter kanászaként dolgozott Vésén 1745 és 1751 között.

A mai Hársfa utca 7-9. Az egyik portán lakott Farkas János, a másikon Nagy Ádám.

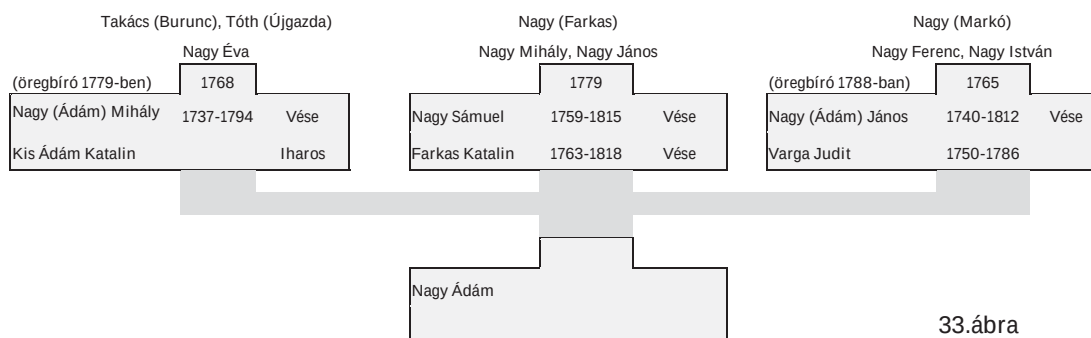
Nem valószínű, hogy a két Nagy Ádám ugyanaz a személy lenne. Nemeskisfaludon nem voltak evangélikusok, a reformátusok között sem szerepel ilyen név. Az 1748-as katolikus listában van ugyan Nagy nevű, de nincs Ádám. A legvalószínűbb, hogy valamilyen evangélikus területről került ide, Berényből, Surdról vagy Pátróról, esetleg távolabbról. A kor legtehetősebb két jobbágyának felesége is Nagy vezetéknevű, idősebb Bertók Ádámé Nagy Ilona, Bertók Jakabé pedig Nagy Erzsébet.

A források tüzetesebb vizsgálata után megállapíthatjuk, hogy Nagy Ádám és Farkas János szomszédok voltak. Farkas János háza a mostani faluközpont felé nézett, míg a szomszédban lakó Ádám telke a Hársfa utca hosszában a patakig ért (Hársfa u. 9). A legközelebbi fontos bejegyzéssel az 1767-ben készült Urbáriumban találkozunk. Feltörekvő zsellérek között szerepel Ádám, a lakhely nem változott. Nem messze tőle feltűnik egy másik zsellér, Nagy Mihály is.

1771-ben a segesdi katolikusok által készített léleklistában mindenféle felekezetű árendás és családja fel van tüntetve, még a gyerekek száma is. Itt is csak Nagy Ádámot találjuk a Nagyok közül, akinek neve mellé oda van írva, hogy lutheránus. A családban négy felnőtt és egy gyerek lakik.

Ekkorra már a Nagy család kiemelkedett a jobbágyok közül. 1784-ben Mihály, 1788-89-ben Nagy János öregbíró tisztséget is betöltötte. Az 1889-es iskolai felmérésben Nagy Mihálynak és Nagy Jánosnak is volt iskoláskorú gyereke. Nagy Mihályt Nagy (Ádám) Mihályként, Nagy Jánost pedig Nagy (Ádám) Jánosként is említik. Ekkorra már a harmadik gyerek, Sámuel is megnősült, a szomszéd Farkas János lányát vette el. Farkas János

feleségét Bertók Katalinként anyakönyvezték. Utódaik 1884-ig laktak itt. Nagy Ádám János későbbi családja a Markó, Sámuel családja pedig a Farkas melléknevet viselte.

33.ábra

Három ágon indult el a Nagyok családfája, közülük kettőben a mai napig születtek fiúk. Most is vannak Nagy (Farkas) és Nagy (Markó) famíliához tartozók.

Nagy Éva - Újgazdák

Nagy (Ádám) Mihály vései utódai közül csak Nagy Éva ismert. Éva testvérei vagy vidékre kerültek, vagy korán meghaltak. Egyik utódjáról Takács (Burunc) Györgyről már készült leírás A Buruncok cím alatt.

Nagy Éva másik unokája, ifj. Takács István és családja a 35-ös szám alatt lakott. Ő is Burunc volt. Olyan régen történt a különválás, hogy erről gyerekkoromban már nem is hallottam. Az egyik itt lakó utódot, Takács (Katona) Katalint még Buruncként emlegették. Az anyakönyvben ifj. Takács István nevével találkoztam először az Újgazda melléknévvel. Később ez a família Takács István feleségéről, Bertók Ilonáról kapta az Ilona melléknévet. Egyik utódját Ilona Jancsinak nevezték.

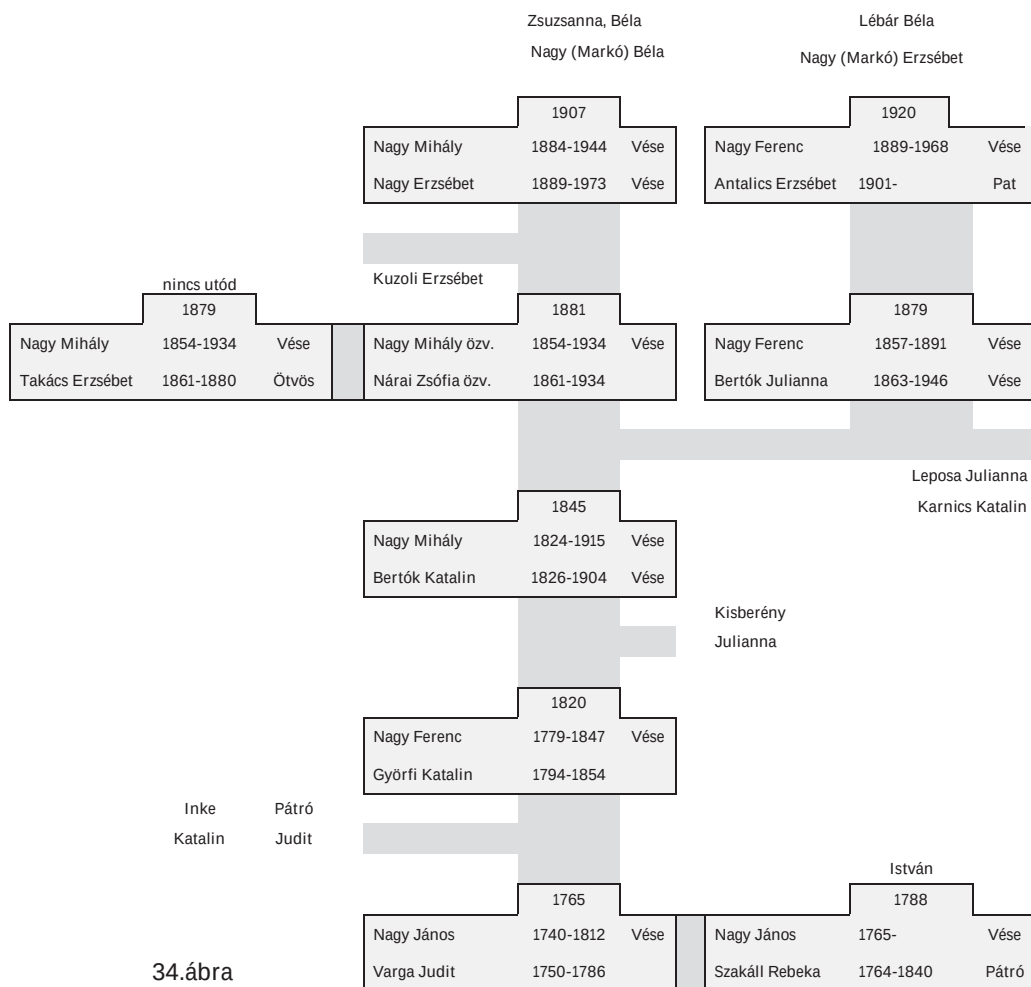
Nagy Éva portáján ma már nincs lakóház.

Nagy Éva első férjének 1806-os halála után házasságot kötött a Vésseyek parádés kocsisával, Németh Jánossal. Második családja már nem lett népes, fiú dédunokája már nem is született Németh névvel. A pogányszentpéteri születésű Tóth Ferenc feleségül vette az egyik utódot, Német Juliannát. A család Nagy Éva ősi lakhelyére költözött. Őket és leszármazottaikat Újgazda melléknévvel illették. Iskolatársaim, Tóth Ilonka és Tóth Zsuzsa ebből a családfaágból valók.

Nagy Éva két családjából származó unokái ifj. Takács István és Németh István osztokodtak a lakhelyen, Éva ősi lakhelyét két keskenyebbre hasították (35, 36).

A Nagy (Markó) família

Nagy (Ádám) János és Nagy (Ádám) Mihály lényegesen idősebbek voltak Sámuel nevű testvérüknél. A Felső utca déli végén, II. József idejében a 19-es számot kapta a közös telek. Most a Rákóczi u. 2-es számú ház áll ott. Később két részre osztották a telket, az északiban laktak a Nagy (Markó)-k, déli felébe Mihály leánya, Éva került, miután kétszer ment férjhez, a déli udvart még további két részre osztották.

34.ábra

Az iskolai statisztikából kiolvashatjuk, hogy Nagy Mihálynak és Jánosnak is volt iskoláskorú gyereke, János Ferenc nevű fia iskolába is járt. Mindketten a 19-es portán laktak.

Idő	Név	Iskola	Iskolai statisztika
10	Leposa Julianna	Iskola	Iskolai statisztika
11	Leposa Katalin	Iskola	Iskolai statisztika
12	Nagy Mihály	Iskola	Iskolai statisztika
13	Nagy János	Iskola	Iskolai statisztika
14	Nagy Erzsébet	Iskola	Iskolai statisztika
15	Nagy Ferenc	Iskola	Iskolai statisztika
16	Nagy Mihály	Iskola	Iskolai statisztika
17	Nagy János	Iskola	Iskolai statisztika
18	Nagy Erzsébet	Iskola	Iskolai statisztika
19	Nagy Ferenc	Iskola	Iskolai statisztika
20	Nagy Mihály	Iskola	Iskolai statisztika

Iskolai statisztika (1789)

A Markó melléknév pontos eredetét nem ismerjük. Több ilyen nevűvel találkozhatunk a környező falvakban, köztük rokon kapcsolat nem mutatható ki. Valószínűleg korábbi idősokra vezethető vissza a melléknév.

Nagy (Markó) Ferenc (1914)

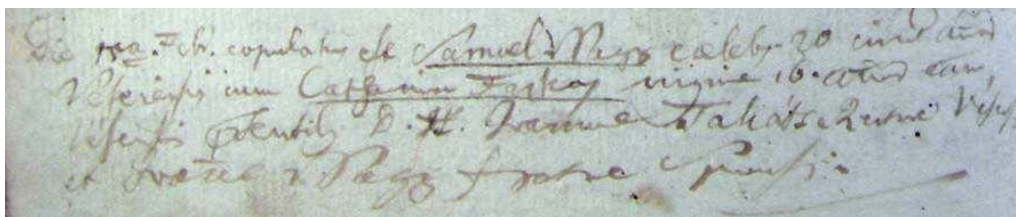

Antalics Erzsébet

Nagy (Markó) János fiú utódainak felváltva adták a Mihály és a Ferenc nevet. Két generáción át a lányok vidéki falvakba mentek férjhez. Ezt követő generációban a Markók is két ágra váltak. Nagy (Markó) Mihály utóda lett Nagy (Markó) Béla, majd gyerekei Zsuzsa és Béla, míg Markó Ferenc ágon pedig Lébár Béla édesanyja született. Nagy (Markó) Ferenc volt az utolsó előtti községi bírósági Vésén.

A Nagy (Farkas)-ok

Az anyakönyvekből tudhatjuk meg a választ, honnan ered a Farkas melléknév.

Esküvői bejegyzés (iharosberényi evangélikus anyakönyv 1779)

„A vései 20 éves jobbágy, Nagy Sámuel házasságot kötött a vései 16 éves hajadonnal, Farkas Katalinnal. A tanúk: Takács János iskolarektor úr, és Nagy János, a vőlegény testvére.” Nagy Sámuel és Farkas Katalin házasságából több gyerek is született, a felnőttkort megért két leány Csurgóra ment férjhez, a két fiú Vésén alapított családot. Az anya neve adja a megkülönböztető Farkas nevet.

Nagy Sámuel fiai közül Mihály (1783-1842) volt az idősebb, az anyakönyvi bejegyzések szerint az ő leszármazottait nevezték később Farkasoknak. A 20. század végén legismertebb képviselői voltak: Farkas János, Farkas György és Farkas Lajos. János utód nélkül halt meg. Györgynek Irén nevű leánya, Lajosnak József nevű fia született. Irén gyerekei az Antalics lányok, Márta és Magdolna, József gyerekei pedig Lajos és Katalin. Már nem Vésén laknak, utódaik az ország különböző településein élnek.

Nagy Sámuel és felesége lakhelyüket Farkas Jánostól és Nagy Ádámától örökölték, a porta II. József alatt az 55-ös számot kapta. Ezt a lakhelyet ismertem. Gyerekkoromban itt lakott a keresztanyám, a Bodóné bábaasszony, persze ekkorra már régóta nem éltek

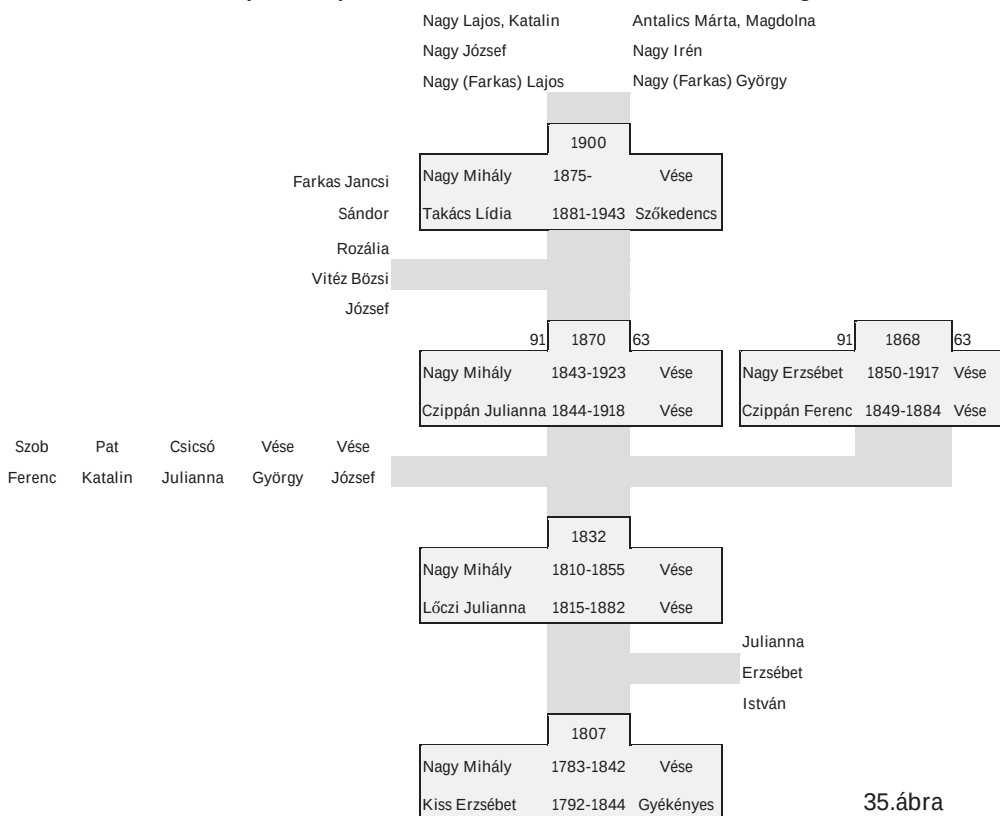

1: Ősi porta: Nagy Ádám, Nagy Sámuel, Nagy (Farkas) Mihály, Nagy (Farkas) János

2: Nagy (Ádám) János, Nagy (Ádám) Mihály, később Nagy Éva

3: Nagy (Farkas) Mihály Nagy (Farkas) János, György, Lajos, Antalics Lajos

itt Nagyok. Többször is jártam ebben a házban, még akkor is, amikor a Segesdről átköltözött boltos, Emil lakott itt. Az utolsó Nagy Mihály és felesége a szőkedencsi születésű Takács Lídia már nem itt, hanem az evangélikus templom déli szomszédságában élt. Takács Lídia több szálon is kapcsolódott a véseiekhez. Szőkedencsi ősök révén rokona Bozsoki Klárinak, Kondor (Bertók) Tibinek és távolabbról Tamás Margitnak.

35.ábra

Az időrendben egymás után született (három generáción keresztül) Nagy Mihályok még a régi házban laktak. Az első (1783-1842), a második (1810-1855) és a harmadik (1843-1923) Nagy (Farkas) Mihály, valamint testvérei is a Farkas Jánostól örökölt portán születtek a mostani Erzsébet tér déli sarkán, a Hársfa u. 7-9-ben. Még a harmadik Nagy (Farkas) Mihály felesége Czippán Erzsébetet (1844-1918) is ide költöztött. Ekkor az Inkéről benősült Czippán Ferenc és fia lakott a templom előtti házban.

Kérdés, hogyan kerültek a templom mellé az inkei származású Czippán testvérek. Vizsgálatot kezdjük azzal, hogy 250 évvel ezelőtt a mostani Rákóczi utca páratlan oldala a templomig nem volt beépítve, pontosabban az itt lévő kertek a központban lakó iparosok portáinak részét képezték. 1845-ben Pongrácz Katalin házasságot kötött az inkei Czippán Ferencel. Ők - az anyakönyvek szerint- már a templom előtti házban laktak. Több gyerekük is itt született, többek között ifj. Czippán Ferenc és Erzsébet. Ők kötöttek házasságot a Nagy (Farkas) testvérpárral, Mihállyal és Erzsébettel. Ferenc maradt a Czippán-házban, Erzsébet pedig a régi Farkas-portára került. Miután az ifj. Czippán Ferenc korán elhalálozott, a félig megüresedett templom melletti házba költözött testvére férjével együtt. Az utolsó Nagy (Farkas) Mihály gyereke, György a házban maradt, míg a másik gyereke, Lajos elköltözött. Utódaik közül az Antalics lányok és aggregény rokonuk, Nagy (Farkas) János is itt élt később.

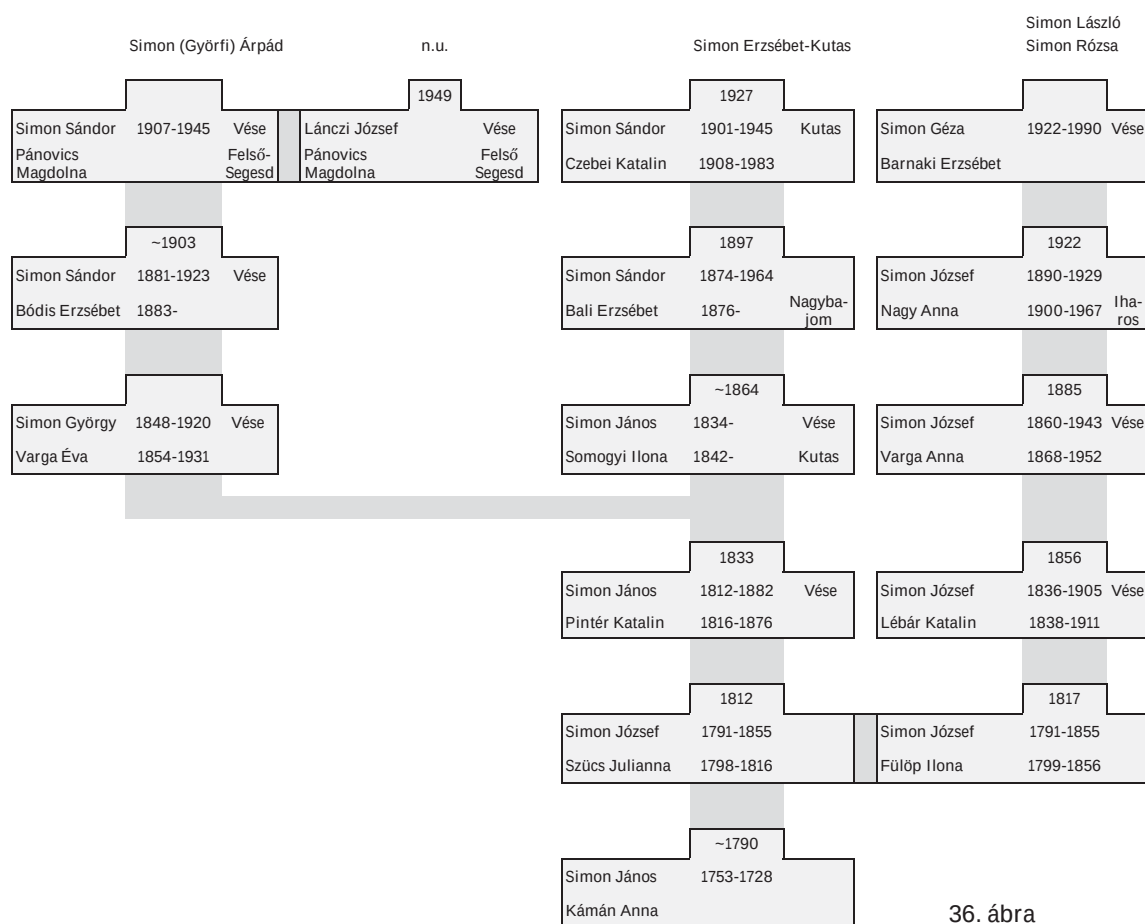
Nagy Sámuel másik fia János. Mihály testvérével megosztották a telket. Mihály lakott a 91-es János a 92-es portán. Az első Nagy (Farkas) Jánost még kettő követte ezen az ágon. A 20. században már nem születtek fiú utódok. Példák a leányágakra: Németh (Mészáros), Takács (Burunc), Nagybajszú, Lébár, Ágh, Bertók stb.

A Simon (Györfi) család

Sokféle Simon család élt Vésén. Ismertem a környező majorságokból beköltözött családokat, a Segesdről átköltözött katolikusokat (Simon (Tuba) Jóska), és a Patról házasság révén érkező evangélikusokat (pati Simon ángyi, Takács Györgyné). Simon Istvánnak hívták az utolsó vései ispánt is. Az ő gyerekei voltak Simon Géza és a Simon Öcsi.

A 36-os ábra a legnépesebb vései evangélikus Simon famíliát mutatja be egyszerűsítve. A teljes családfa azon ágait hagytam el, amelyek kiüresedtek a 20. század közepére. 1800-as évek vége felé Kutasra települt át Simon János családjával együtt. Valójában a feleség szüleinek lakásába költöztek. A felső sorban bejegyzett két Simon Sándor ott maradt a Donnál. Az ábrán szereplő másik két család a Kisközben lakik ma is (Simon Árpi, Simon Zoltán). A 36. ábrán nem szerepel mindenki, de rajtuk kívül Vésén élt még Simon Péter az Alsó utcában és Simon Géza is.

Napokban felhívtam Simon Árpit, amikor kimondtam a Simon nevet mindjárt kiigazított. Az ő famíliájukat Györfinek nevezte mindenki a faluban. Ha megnézzük az Urbáriumot és a léleklistát a Petőfi utca jobboldalán a harmadik ház helyén valamikor Györfi Sámuel portája állt. 1880-tól helyette már Simon József került az anyakönyvbe. Konkrét bizonyíték nincs, de nem lehet véletlen, hogy ettől kezdve ezeket a Simonokat a mai napig Györfiként említik az utcában. Akkor szokott ez előfordulni, ha egy családban nem születtek fiúk, és valamelyik leány férje beköltözik a családi házba. Nem mindig alakult ki a melléknév, csak akkor, ha szükség volt a megkülönböztetésre.

36. ábra

Érdeklődtem Árpától ősei után. „*Ha majd legközelebb felhívsz, vagy eljössz, előveszem a bibliát*”. Egy kicsit meglepődtem. Azt is megtudtam, hogy szülei, nagyszülei adatait összegyűjtötte, és beírta a biblia utolsó lapjára, készült rá, hogy továbbadja fiának. Egy kicsit csodálkoztam, miért éppen a bibliába. Otthon elmeséltem a családban. Feleségem már olvasott erről. Utánanéztem. Nemcsak a nemesi családokban volt ez szokás, az egyik evangélikus hittantanár is írt erről. Amikor a családban fontos esemény történt, keresztelő, esküvő, bejegyezték azt a biblia utolsó lapjára. Ahogyan ő fogalmazta: „*Súly van annak, ha egy olyan könyv utolsó lapjaira jegyzünk fel valamit, amelynek első szava így hangzik: „kezdetben*”.

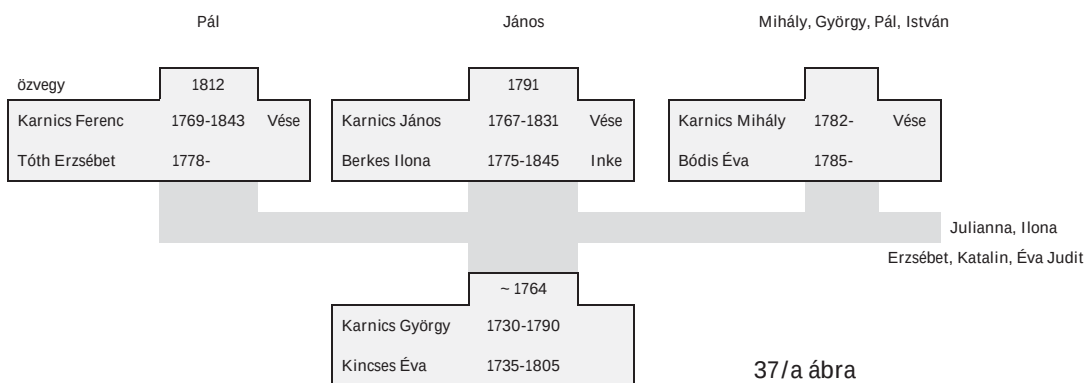
A Karnics család

Az Urbáriumban olvashatjuk először Karnics György nevét. A táblázatok adatai azt mutatják, hogy az átlagosnál gazdagabb jobbágyok közé tartozott. Rákos János megüresedett portáját foglalta el, aki 30 évig élt a mostani lelkészlakással szembeni házban (Hársfa u. 3.). Karnics György neve mellett az 1771-es léleklistán négy felnőtt és öt gyónásra képes gyerek van bejegyezve. Az 1770-es években a véseiek adatait is beírták a dédi református anyakönyvbe, így a négy kisgyerek születési dátuma megtalálható ott. Felesége, a szintén református Kincses Éva. Hosszú ideig ragaszkodtak vallásukhoz. A Karnicsok és a Kincsesek régi kapcsolatára utal egy 1732-es tapsonyi katolikus anyakönyvi bejegyzés is, amiről már írtam a Kincses családok ismertetésénél. Akkor még nem Karnicsnak, hanem Karnisnak írták a könyvekbe, mint ahogyan most is láthatjuk ezt a nevet

Bolháson. Ha megkérdezik, hogy honnan jöttek, csak Bolhás jut eszembe. Más szóba jöhető településen nincs ez a családnév. Dani Margit osztálytársamtól hallottam, hogy Bolhást ugyanúgy elpusztították, mint Vését, csak nem a törökök, hanem a törökök után betóduló szerbek. Ott is él az a legenda, mint Vésén, hogy a harangot a temető kútjába kötélen leengedték. A bolhási Talián család új jobbágyokat hozott, mint nálunk a Véssey família. Nem kizárt, hogy a Karnicsok egyidőben kerültek a két faluba.

A házastársak 100 évig a szomszédos református falvakból valók (Inke, Nemesdéd, Galambok, Alsók, Bolhás, Somogyszob, Böhönye stb.). Életképes família a Karnics, sok gyerek született. Amikor aztán ők is evangélikusok lettek, egyre gyakrabban házasodtak Bertókokkal. Kezdetől fogva ott laktak, ahol a mostani Hársfa utca 1,3,5 alatti házak állnak, de a 20. századra már a falu szinte minden szögletében előfordulnak, 1945-ig vagyonszerint is differenciálódtak.

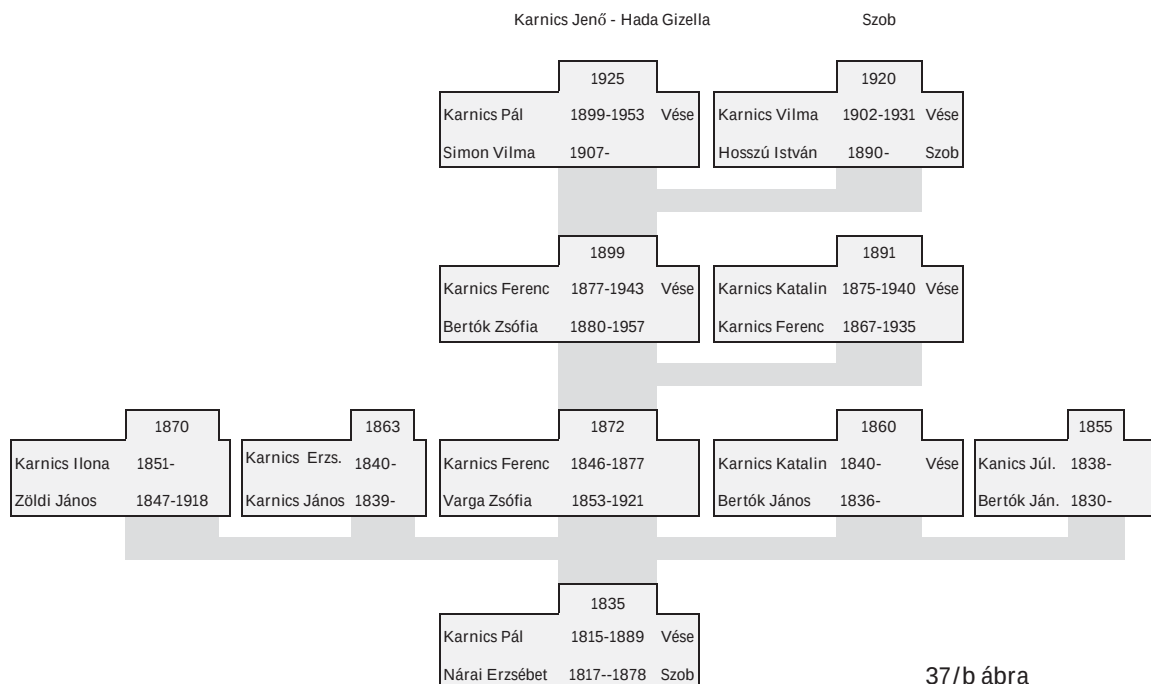
Családfájuk az idő múlásával kiszélesedett. Ha csak azokat vesszük ide, akik Vésén maradtak, akkor is 13 faág emelkedik ki. Ha nem is olyan sokszor, mint a Bertók családnál, de 100 évvel Karnics György ideérkezése után találkozunk Karnics-Karnics házaspárral is.

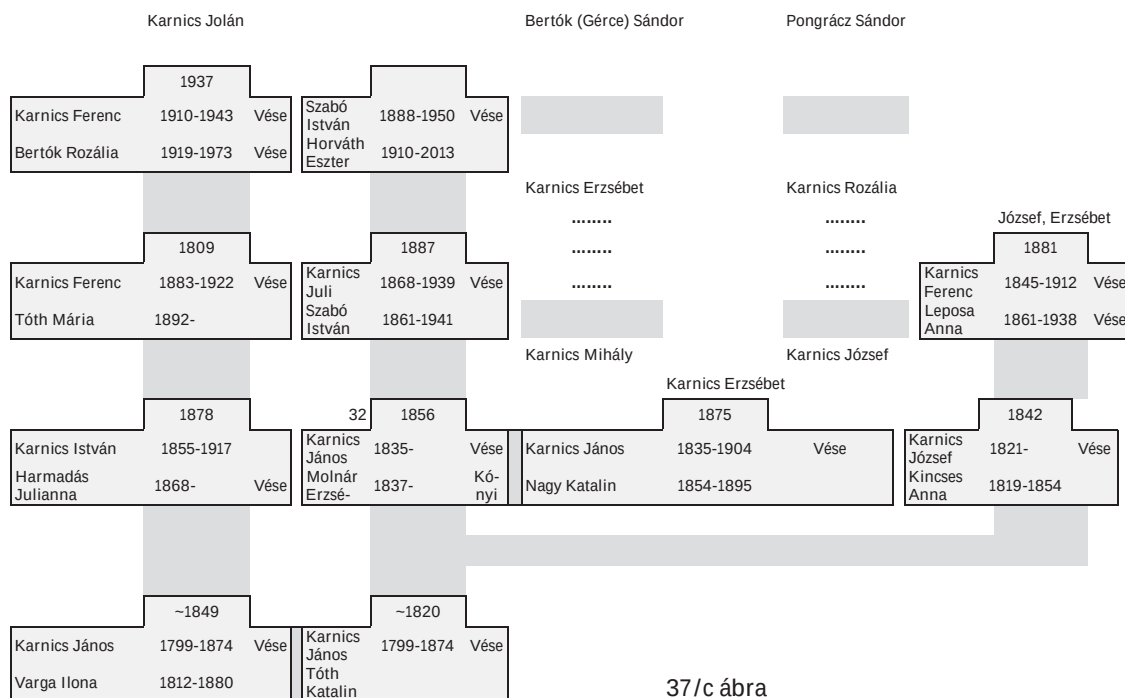
Bertók (Furu) Rozália és Karnics Ferenc

A 37/a ábrán György gyerekei közül azt a hármat emelem ki, akiknek utódai később is Vésén laktak. Györgynek öt lánya is született, valamilyen házasság révén vidéki református családba kerültek. Továbbiakban csak a fiúk életútját követjük. A következő három ábrán Ferenc, János és Mihály családfáinak vázlatát mutatom be.

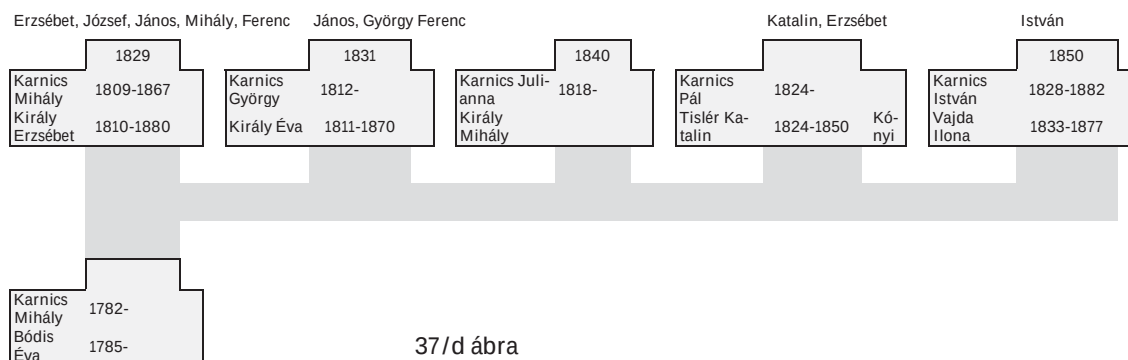
Karnics Pálnak négy lánya és egy fia született. Pál utódai közül az 1928-as születésű Karnics Jenő az egyedüli, aki tovább vitte a Karnics nevet. A negyvenes és ötvenes években a falu közösségének egyik szervezője, Zsoldos Jenő szerint az iskolában kitűnő tanuló volt, felnőtt korában színdarabot is rendezett.

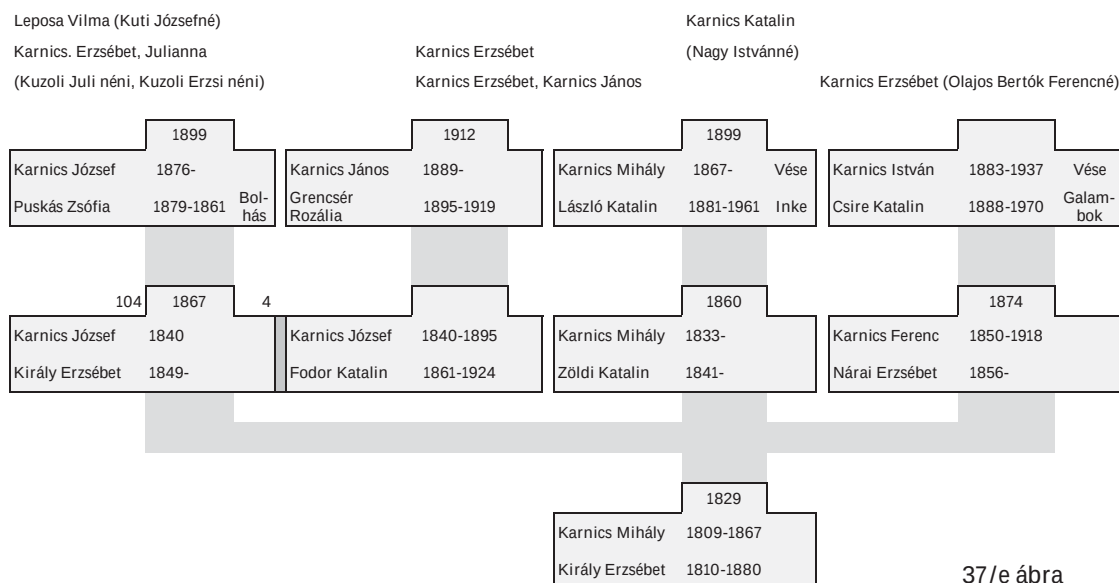
37/c ábrán látszik, hogy Karnics János kétszer nősült. Az első házasságából való utódok közül Karnics Jolánt minden vései ismeri. A másik házasságából született egyik fiú az apja nevét örökölte, a másik a József nevet kapta. Átugorva a részleteket a 20. századi utódai közül ismertem Bertók Sándort (Gérce) és Pongrácz Sándort. Mindkettőjük édesanyja a Karnics nevet viselte.

Mihály utódait 37/d ábra mutatja. Ez a részfa összetett, korán elágazott. A benne szereplő utódok már egymással is házasodtak, megtehették, mert harmadik unokatestvérek voltak. Ezt az ágat két lépcsőben vizsgáljuk. A 37/d ábrán látszik, hogy Mihálynak öt olyan gyereke született, aki családot is alapított, de közülük csak Mihály és György ágával foglalkozunk, mert a többieknek nincsenek utódai a 20. században Vésén.

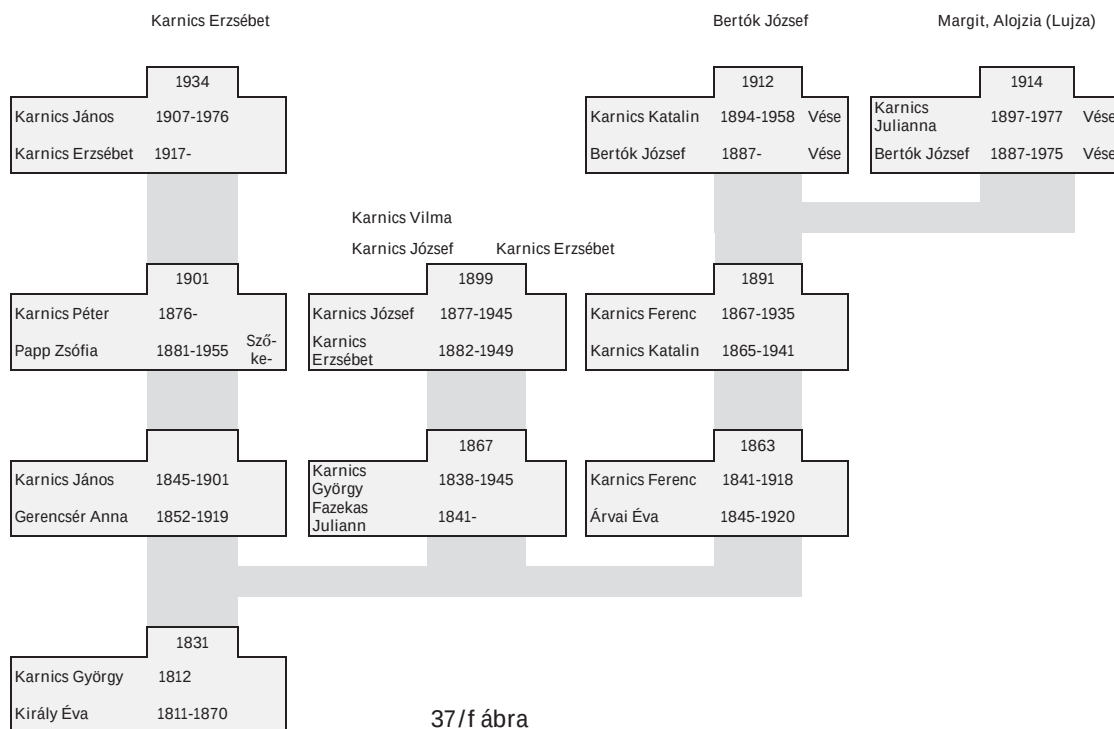

A 37/e ábra tartalmazza Mihály ágát. Mihálynak öt gyereke alapított családot. Jánosnak és Erzsébetnek utódairól nem tudunk. Ferenc unokája Karnics Erzsébet. Erzsébet férjét Olajos Ferkó bátyám. Nekik nem volt gyerekük. József első házasságából származik Szentkirályi János családjának leírásában szereplő Kuzoli Juli néni és Kuzoli Erzsi néni, valamint leányuk, Leposa Vilma. Sajnos egyik ágon sem születtek gyerekek. József második házasságából vannak utódok, többek között Ádán Jancsi bátyám első felesége, Karnics Erzsébet. Mihálynak unokája Karnics Katalin, akinek férje Nagy István, a bogsnár.

A 37/f ábra első ágán ismét előjön a Karnics János - Karnics Erzsébet házaspár. Már korábban említettem, hogy a névazonosság ellenére nem közeli rokonok. Unokájuk Karnics Vilma, Karnics József és Farkas Erzsébet leánya. Az ábra jobb szélén láthatjuk a

Karnics Julianna és Bertók (Vótbíró, Olajos) József házaspárt, és két lányukat, Vótbíró Margitot, Szücs Józsefnét, és a Lujza ángyomat, Takács (Burunc) Józsefnét.

37/f ábra

Pongráczok

Ezzel a névvel Mária Terézia Urbáriumában találkozhatunk először Vésén, mindjárt kettővel is. Egyikben a családfőt Pongrácz Bálintnak, a másikban pedig Pongrácz Györgynek hívták. Bálint portája a mostani presszó és italbolt helyén lehetett kb. 300 négyszögöl területtel, és kinyúlt a mostani Rákóczi utcáig. Bálint szomszédai Gerencsér Ádám és Paksi Mihály, mindketten kézművességgel is foglalkoztak. 1752-ben a szomszédok már itt laktak, de Pongrácz Bálint még nincs feltüntetve. Mesterember lehetett, így nem szerepelt a jobbágylistán. A másik Pongrácz család a Petőfi utca keleti oldalának elejét foglalta el. A használt földterületeket illetően nincs számottevő különbség közöttük.

Postio Dükallya.			
Mészáros	10 1/2	3.	5.
Adam Pongrácz	4 1/2	1.	2.
Pongrácz	2.	2.	3.
György Pongrácz	3 1/2	2.	2.
Pet. Horvát	5 1/2	1.	2.
János Horvát	8 1/2	1.	1.
József Lehmann	3 1/2	1.	1.
József Pongrácz	4 1/2	1.	2.
József Pongrácz	5 1/2	1.	2.
Márk Pongrácz	3 1/2	1.	2.

1720-as jobbágyösszeírás Bükalján
Négy Pongrácz a listában

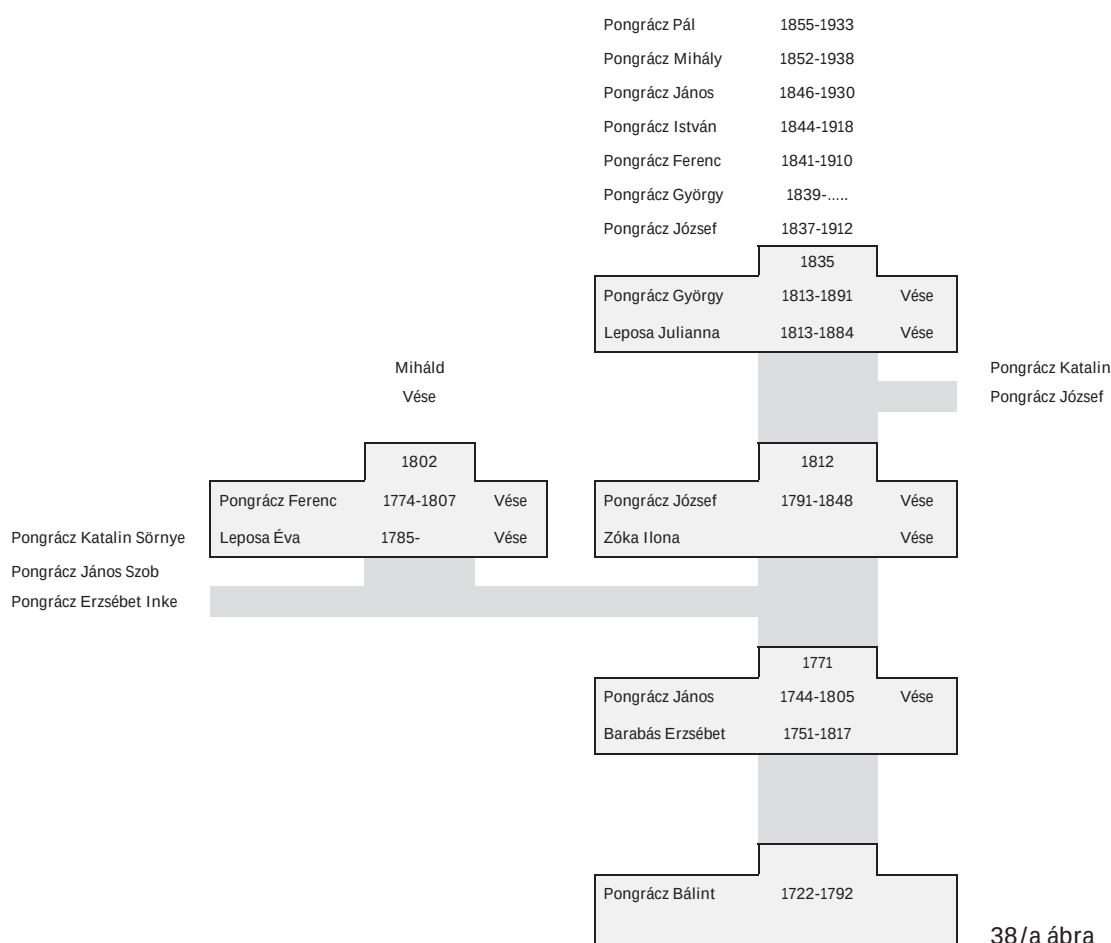
Náluk előbb jött Vésére Pongrácz Dóra, Bertók Ferenc felesége. Születési időpontja 1705 és 1710 közé tehető. 1749-ben megtalálható a tapsonyi katolikus anyakönyvben. Bertók István jegyzetei alapján Bertók Péter és Bertók János neve mellett komaként van feltüntetve Pongrácz Dóra. Nincs cáfolhatatlan bizonyíték, de elég nagy a valószínűsége annak, hogy ő az anyja annak a Bertók Györgynek is, aki evangélikus lelkész volt.

Honnan jöttek a Pongráczok Vésére? Minden jel arra mutat, hogy az Őrség és az evangélikus tótság határterületéről. Úgy gondolom, hogy a domonkosfai Bertók Ferenc felesége, Pongrácz Dóra Bükaljáról vagy Szomorócról származhat. A Vésére jött Pongráczok nagyon erőteljesen képviselték, segítették az evangélikus közösséget. Családja aktív szerepet játszott az egyház és az iskola megerősödésében. A legidősebb gyermek, Miklós a Várpalotáról jött evangélikus tanító, Paksi Mihály lányát vette feleségül. Bertók Márton „iskolavigyzó” kurátor lett 1787 körül. Pongrácz Bálint fia az evangélikus egyház gondnoka ebben az időben.

Bükalja, Domonkosfa és Szomoróc között helyezkedett el. Az egyik az evangélikus tótséghez tartozott, a másik már az Őrség széléhez. Nincs köztük három kilométer, de a valóságuk más. A vend területen evangélikusok, az Őrségben reformátusok laktak. Az említett falvak 1720-as országos jobbágyösszeírásai és a mostani temetők sírfeliratai is rengeteg Pongrácz nevet tartalmaznak.

Pongrácz Bálint utódai megkapták a Bálint melléknevet, a mai napig is használják (Bálint Sándor, Bálint Kata néni).

Pongrácz Bálint utódai

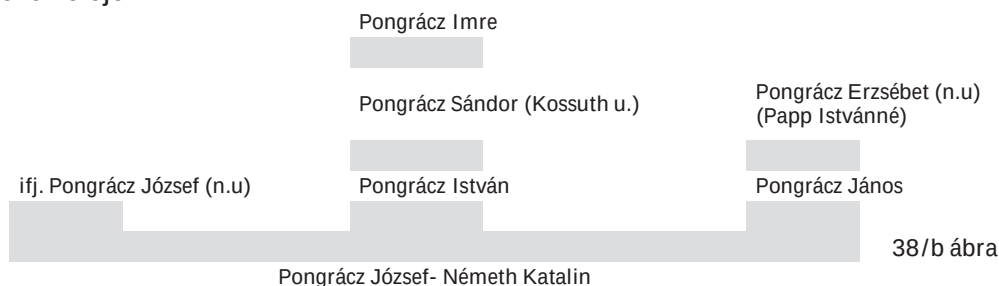

38/a ábra

Bálint dédunokája, az 1813-ban született György hét gyereke alapított családot, velük egy-egy népes családfaág kerekedett ki. A hét fiúból három, a feleségeik korai halála után

újra nősült. A tizenegy házastárs közül öt vidékről került Vésére. A következő leírásban vázlatosan mutatom be a hét fiú történetét (ezért különbözik az ábrák alakja is).

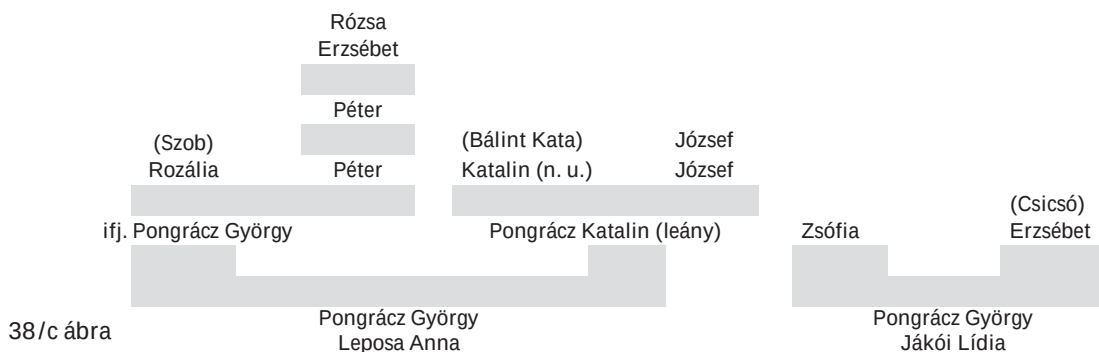
Pongrácz József (1865-1944) felesége Németh Katalin, gyerekei József, István, János. Az ifj. Józsefnek nem lett utóda. István gyerekeinek családját a nálam idősebbek még ismerték. A Kossuth utcai Pongrácz Sándor fia külföldre költözött. János leánya, Papp Bözsi néném lett a felesége a nagyszakácsi születésű Papp István molnárnak. Bözsi néném anyját Füstös Zsófinak hívtuk. Akkor még nem tudtam, honnan a név. Mindenféleképpen gondolhat az ember, de most már tudom, hogy Csurgóról az ismert Füstös nevű evangélikus családból származott az egyik őse. Bözsi néném és Pista bátyám gyerek nélkül haltak meg az 1970-es évek elején.

Pongrácz György (1839-), egymás után kétszer nősült, feleségei Leposa Anna és Jákó Lília, gyerekei György és Katalin, valamint Zsófia és Erzsébet. Mint ahogyan szokás volt az első fiú apja nevét kapta. György nevű fiának leánya Somogyszobra került, fia, Péter pedig Vésén maradt. Az ő utódai most is Vésén laknak. Közülük az egyikük Pongrácz Erzsébet önkormányzati képviselőként is tevékenykedett.

Katalin gyerekei, Katalin és József örökölte a Pongrácz nevet. József Nagykanizsán élt. Katalin, akit Bálint Kata néneként ismertem, Radák borbélyék és Csertiék között lakott egyedül egy kis takaros házban. Belül is rend és tisztaság uralkodott. Kata néni sokat olvasott. Biztosan vannak még olyanok, akik emlékeznek arra, hogy Takács István, az elsős tanítóm legény korában nála lakott. Sőt Kata néni még a gyerekeit is pesztrálta.

Jákói Lídiától született leányairól keveset tudok. Zsófia (Kuti Jánosné) a Petőfi utcában halt meg 1951-ben, Erzsébet (Kósz Józsefné) Csicsóra ment férjhez.

A harmadik fiú, Pongrácz Ferenc (1841-1910). Felesége Bertók Julianna, gyerekei Rozália, Ferenc, József, Erzsébet.

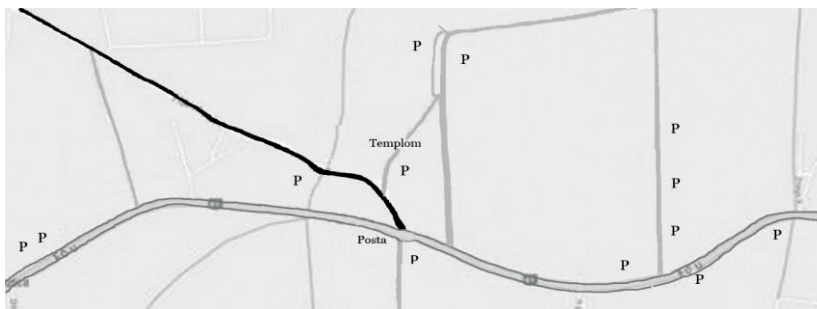
Ferencnek két lánya alapított családot. Erzsébet Kincses Sándorhoz ment férjhez. A Felső utcában laktak. A Szentgotthárdra költözött lányuknak nem született gyereke. Rozáliának leányát Márkus Erzsébetnek hívták. A Márkus nevet már 1767-es Urbáriumban

is olvashatjuk. Erzsébet volt az utolsó evangélikus Márkus Vésén. Gyerekei Zab Rózsa és Zab József. Családjaik Vésén laknak. Rozáliának és Józsefnek nincs utóda, Erzsébet Somogyszobra került.

A negyedik fiú Pongrácz István (1844-1918), felesége Tóth Erzsébet, gyerekei Julianna, Katalin, Erzsébet, Rozália. Pongrácz Erzsébet és férje, Kincses János a mostani Fő u.7-ben laktak a két világháború között, majdnem a Kossuth utca déli végénél. Julianna és Erzsébet utódai ma is élnek, igaz már nem Vésén.

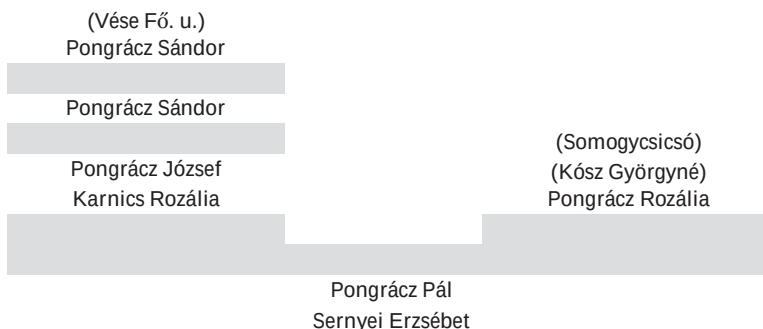
Pongrácz János (1846-1930) feleségei Ágh Julianna, Lőczy Julianna majd Papp Julianna. Papp Juliannától már nem születtek gyermekei. Az első házasságából született János elesett az első világháborúban. A sors kegyetlensége, hogy az ő egyetlen unokája pedig a második világháborúban halt meg. Az unoka, Király Ferenc osztálytársa volt Ádán Jancsi és Hadnagy Jóska bátyáimnak. Közös templomi fényképüket is láttam. Lőczy Juliannával kötött házasságából való egyetlen felnőttkort megért gyermekük, Pongrácz Julianna. Az ő férje is háborús halott lett.

Pongrácz Mihály (1852-1938) feleségei Hodocsek Julianna és Czippán Erzsébet, gyerekei Katalin, Julianna, Mihály, János, Rozália. Mihály gyerekeinek egy része korán meghalt, ketten vidékre költöztek. Csak a Katalin-ág ért fel az 1950 utáni évekre. Pongrácz Mihály és Hodocsek Julianna unokája, Bertók Katalin és férje, Czippán János lakott abban a házban (Tanács köz 3.), ami most is helyet ad a kovácsmúzeumnak.

A „P” betűvel jelzett helyeken laktak ill. laknak a Pongrácz utódok

Pongrácz Pál (1855-1933) felesége Sernyei Erzsébet, gyerekei József és Rozália. Rozália Somogyicsóba ment férjhez Kósz Györgyhöz. Három lányuk már nem került vissza Vésére. Megjegyzem, a csicsói Kósz família rátalált a véseiekre, mert legalább négy ilyen kötődésű házasságot fedeztem fel. Pongrácz József fia és unokája is a Sándor nevet kapta. A fiatalabb Pongrácz Sándornak két lánya van, egyik leány családjával együtt Vésén lakik, apjuk szomszédságában.

38/d ábra

Gelencsérek

A könyv írása közben kaptam a hírt, hogy eltávozott közülünk dr. Gelencsér Gyula, a vései születésű orvos. 53 évig szolgálta a csornai embereket háziorvosként. Egyike volt azoknak, aki a Vésén születettek közül diplomát szerzett a II. világháború után. Gyula a Kossuth utca végéről sokszor jött látogatóba a szomszédunkban lakó nagyszüleihez. Nagyapját Kálmán Györgynek hívták, így mi már csak Kálmán Gyulának hívtuk, míg a szomszédjukban lakó Kálmán Andrást meg Bodó Bandinak. Hát így tudjon eligazodni a nevek között a faluba érkező idegen! Anyám, aki szeretett beszélgetni Kálmán Juli nénnémel, Gyula nagyanyjával, mindig követendő példaként hozta fel Gyulát. Hányszor hallottam: „a Gyula doktor lesz”.

Amikor éppen csak elkezdtem a felső tagozatot, Gyula már érettségire készült. Megmutatta kidolgozott tételeit. Szorgalmas lehetett, mert több füzetet is teleírt. Elcsodálkoztam, hogy milyen sokat kell még tanulnom. Horváth Lajos (Lajoska) volt mindkettőnk matematika tanára. A matematikatanítvány szakfelügyelője hosszú ideig használta Gyula kidolgozott tételeit a tanítása során. Gyula szerette a matematikát. Nem hiszem, hogy ezért, de tény, hogy feleségnek is matematikatanárt választott.

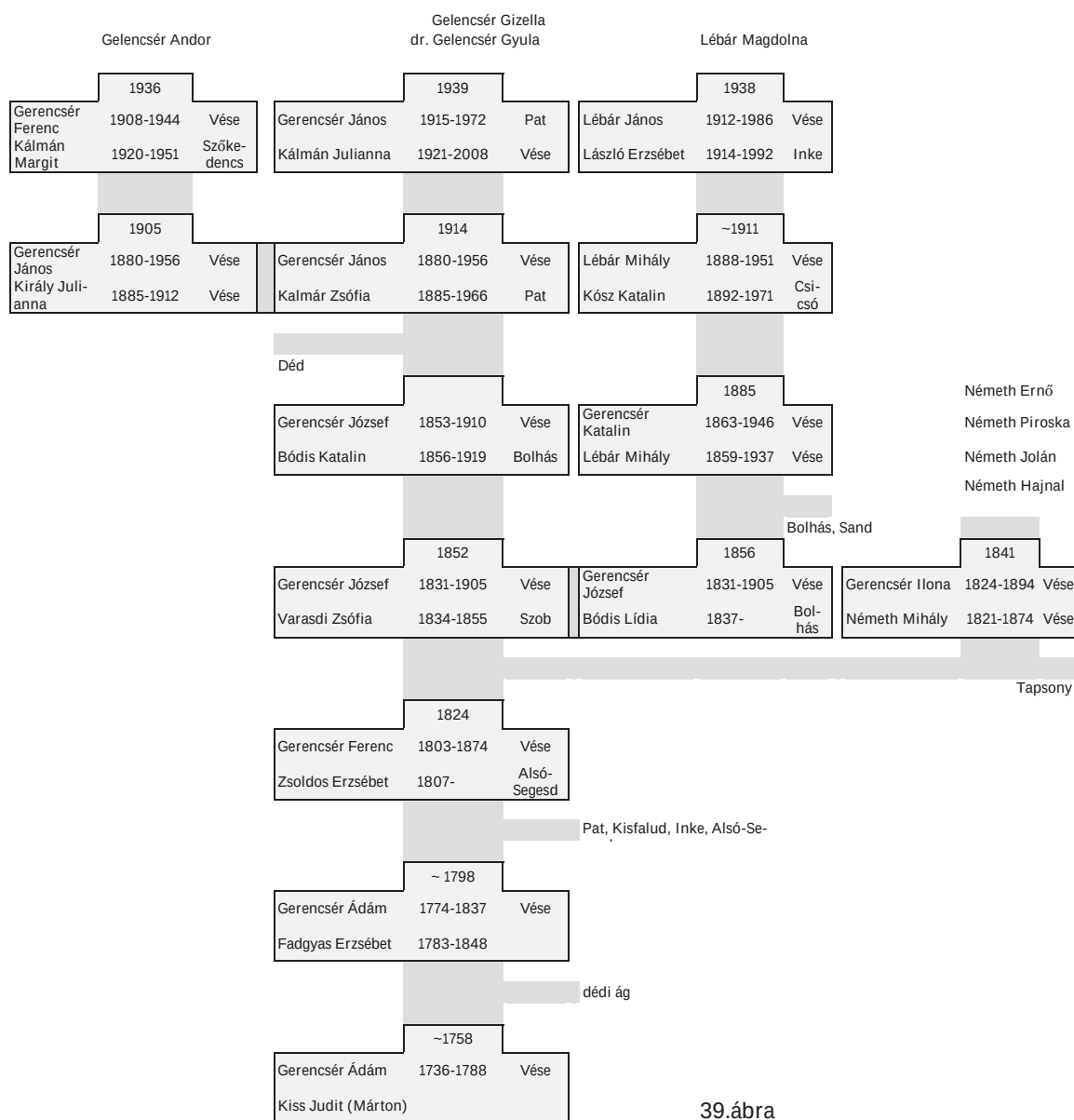
Azóta személyesen nem találkoztunk. A családfakutatás során interneten elevenítettük fel a kapcsolatot. A múlt év májusáig sokszor váltottunk levelet, beszélünk telefonon, terveztünk egy személyes találkozást is nyárra, de a vírus miatt elhalasztottuk. Most látom, hogy már örökre. Mindig azon töprengtem, hogyan tudna ebben a munkámban segíteni. Három családfát is küldtem neki még tavaly, egyet a Gelencsérekről, egyet a Lébárokra (Kismiska), egyet meg az evangélikus Kálmánokról. Gyula kiegészítette ezeket gyerekeinek, unokáinak adataival. Így lett teljes a Gelencsér családfa is. Most már csak felesége, gyerekei és unokái figyelmébe tudom ajánlani ezt a könyvet.

Mára alig maradt Gelencsér nevű Vésén. Amikor II. Véssey István 1734-ban kiadta a contractus levelét, még nem olvashattunk a Gelencsérekről. Először 1752-ben készült dokumentumban szerepel ez a vezetéknév. Gelencsér György jobbágyként van feltüntetve, de a kézműves rubrikában is van egy ½ jelzés. Rajta kívül csak Horváth Miklós kovácsmester neve mellett olvashatjuk ezt a megjelölést. Azt, hogy a foglalkozása is gelencsér lett volna, nem derül ki az írásokból. Az egyik jegyzőkönyvben szerepel a következő bejegyzés: „2 forint gerencsérnek, a kályha megrakásáért”. Ekkor Gelencsér Györgynek a kézműves munka mellett már volt két ökre, fejőstehene, disznója, elég sok bort is termelt. A többi adatból kiderült, hogy nem a gabonatermesztés volt a fő bevételi forrása, mint a legtöbb vései jobbágyinak.

Már felnőtt fiai voltak, de az Urbárium és a léleklista (1771) jobbágysai között még György neve van feltüntetve, még ő volt az árendás jobbágya III. Véssey Ferencnek, egészen 1775-ös haláláig. Mária Terézia által kiadott rendelkezés felolvasásakor már fia, Gelencsér Ádám neve szerepel képviselőként. Ádám és testvére, Mihály fontos szerepet tölthettek be a falu közéletében. 1768-ban Gelencsér Ádám Vése község öregbírója. Később esküdtként is megjelenik a neve. Nincs ebben valami ellentmondás? Az apáé az árenda, a ház, a tekintélyt jelentő funkciókat pedig fia, Ádám viseli. Ez csak úgy lehet, ha Ádám nem földműveléssel foglalkozott. Ádám fiatalabb testvére Mihály kétszer is volt öregbíró (1774, 1780). Az 1820-as és 1830-as években több utódjuk is töltött be kurátori tisztséget az evangélikus egyházban.

A Gerencsér nevet Vésén kétféleképpen is írták. Az „r” helyett megtalálható a „l”-es változat is. Mi sem jellemezi ezt jobban, mint hogy az Urbárium szövegében kétszer is szereplő Gerencsér Ádámot egyik oldalon l-lel, másikon meg r-rel írják. Az első bejegyzésben, 1752-ben még l betűt használt a bejegyző. Gyula azt l betűt örökölte az anyakönyvvezetőktől.

Honnan jöttek? Ha mindenképpen Vendföldre ragaszkodunk, akkor Gerőháza lehetne a kiválasztott. Vendül Gerencserocz, fordíthatjuk úgy is, hogy Gerencsérfalva. Volt ott Leposa és Gerencsér név a régi összeírásokban és a mai sírköveken is. Ha innen jöttek, akkor r-rel kell írni. Abban az időben nem kellett olyan messze menni a Gerencséréért. Környéken is volt belőlük az evangélikus vallásúakon kívül református és katolikus is. Az Urbárium idejében Csurgón még az öregbíró is így hívták.

39.ábra

Mostanában már eltűnőben van a Gerencsér név a faluban. Gelencsér Gyula is már majdnem 60 éve elköltözött. Ugyanakkor leányági leszármazottak most is élnek itt. Gerencsér Ádám késői leszármazottai Gyula mellett, Gelencsér Andor, Lébár Magdolna. Szerteágazott ez a család. Utódok kerültek, Igalra, Nemesdédre, Inkére, Sandra, Iharosberénybe, Tapsonyba, Bolhásra, Szőkedencsre és Nemeskisfaludra is. Gelencsér Mihály utódai között sem találok már Gelencsér nevűt Vésén, de leányágon sok a leszármazott, többek között Bertók Laci, a kőműves (balszélső), Bertók Éva osztálytársam, a fodrász, Tóth Zsuzsa osztálytársam, Hada Erzs, Takács József, akit Petók Jóskának hívtak. Ha ide venném az 1787-ben házasodott Potzak Ádám és Gerencsér Katalin leszármazottait, az Andor és Pali Bertókokat, akkor még sokkal többen lennének.

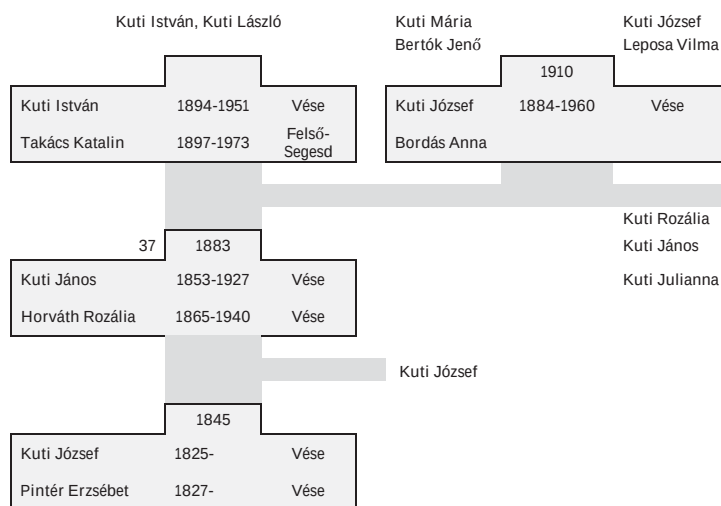
Először a faluközpontban telepedtek le a Gelencsérek. Ott volt a lakhelyük, ahol később Süle Zoltán evangélikus tiszteletendője, majd ifjú Süle Zolié. Gerencsér Mihály már az 1700-as évek végén elköltözött onnan, az akkor még ritkán lakott Alsó utca elejére. Ádám utódai még 1875-ben is a faluközpontban laktak, majd a mai Petőfi utcában, később az újonnan megnyílt Kossuth utcán találtak lakhelyet maguknak.

A Kuti család

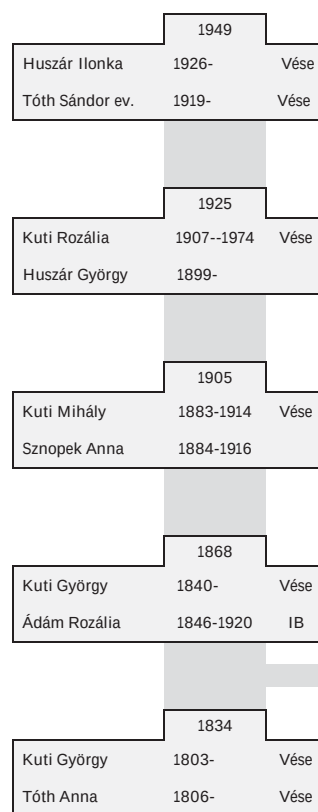
A katolikus Kuti család az első Bertókokkal egyidőben érkezett Vésére. Egy 1735-ben lejegyzett összeírásban olvashatjuk Kuti György nevét. Az adatokból látszik, hogy 1728 és 1735 között érkezhetett ide, de az sem lehetetlen, hogy Véssey István toborzó leve után. Legközelebb az 1748-as katolikus léleklistában zselléreként jegyezték be egy Kuti Györgyöt. Szentkirályi János portáján lakott, felesége Beke Erzsébet. Ugyanebben a dokumentumban Pintér Márton jobbágy portáján élt egy Kuti Mihály zselléreként, férje volt Pintér Erzsébetnek. Nem kizárt, hogy apósánál lakott. 1752-ben az adózók között nem szerepel a Kuti név, de 19 évvel később újra van hír a Kutiakról. Az Urbárium egyik táblázatában Kuti György és Kuti Mihály neve olvasható. Zselléreként mindössze 18 nap gyalogrobotra voltak kötelezve. A léleklistában (1771) Kuti György családjában három felnőtt és két kisgyerek élt. Ebben az időben a lakhelyre nehéz következtetni, mert nincsenek házszaámok, csak a listákban elfoglalt helyük ad némi támpontot. Ha ezeket összevetjük a későbbi házszaámokkal, oda jutunk, hogy már akkor is az országút északi oldalán, valahol a mostani tűzoltószertár mellett lakhattak. II. József alatt két házszaámot is kaptak (20, 21). Czippán Jóska házhelyén (az utolsó talpasház) lehetett a portájuk. Még 1880-ban is itt laktak, utána a faluban szétszóródtak. A továbbiakban csak azokat a családfaágakat emelem ki, amelyekben voltak még vései utódok a múlt század végén. A többiek közül sokan kerültek más településekre.

A 40/a ábra felső sorába beírt Kuti István és Takács Katalin házaspárnak két gyereke született, László és István. Kuti László felesége Gombai Rózsa. Gyerekei Rózsa, Ágnes és László majdnem egykorúak velem. Kuti István és Vida Teréz gyermekei, Ottó és Éva iskolatársaim voltak. Elődeik, Kuti János és Horváth Rozália (1883) még a régi helyen, a 37-es házszaám alatt laktak.

A 40/b ábra egy olyan családfarészlet, amiben nincsenek vései oldalágak. A legfelső dobozba a Tóth Sándor és Huszár Ilonka házaspár került. Tóth Sándor nagyapja még Pogányszentpéteren született, benősült a vései Újgazda famíliába. Tóth Sándor és Huszár Ilonka leánya, Tóth Ilonka iskolatársam volt, és a vései postahivatalt vezette.

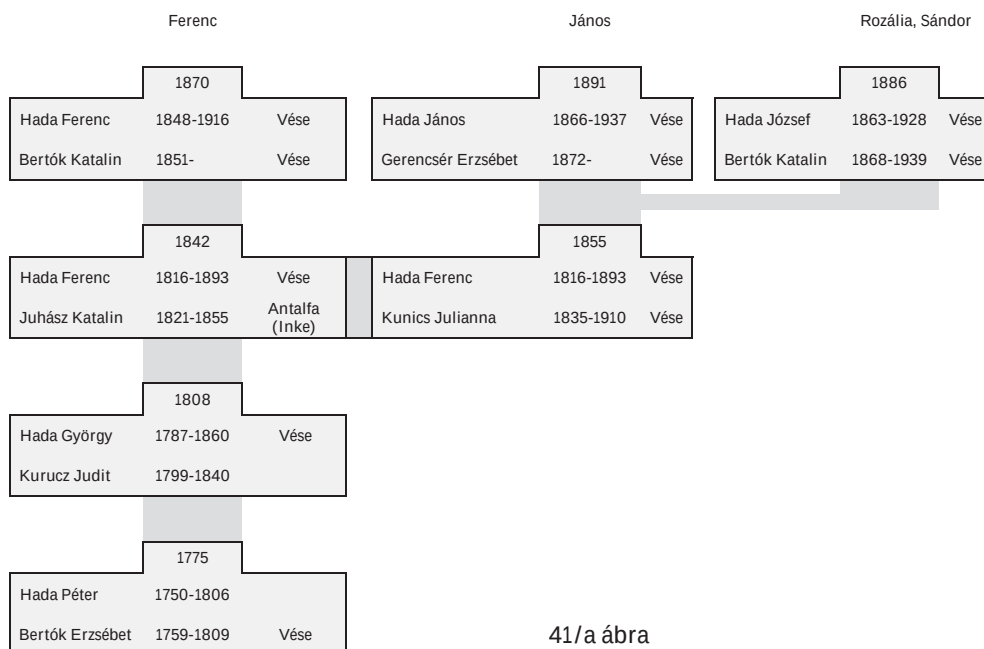
40/a ábra

40/b ábra

A Hada család

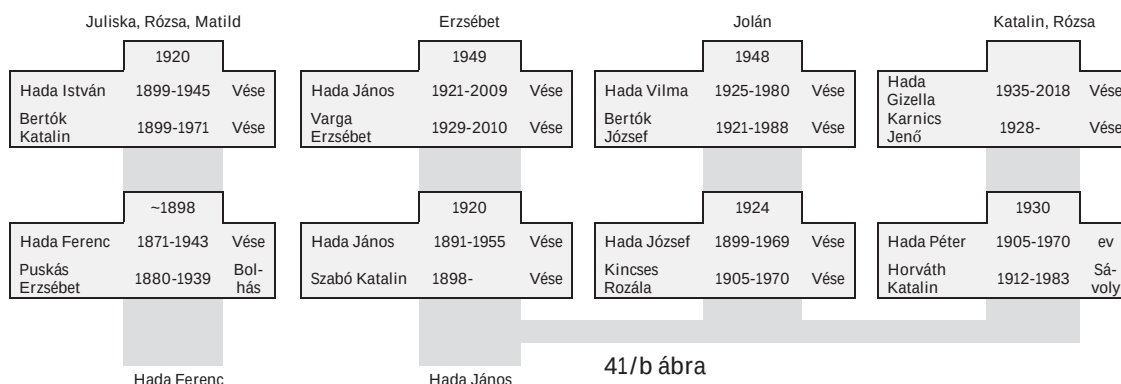
A 41/a ábra alsó dobozában szereplő Hada Péter és Bertók Erzsébet házaspár adatait a nemesdéli református anyakönyvből vettem. Mindketten lutheránusok. Ebből kiindulva építettem fel a Hadák családfáját.

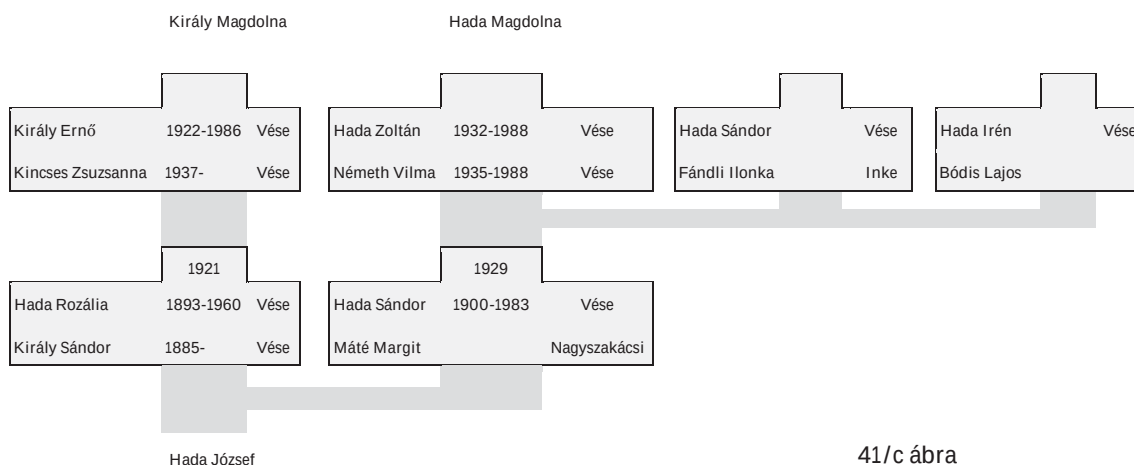
41/a ábra

Az 1775 előtti időszakban még nem szerepel Vésén a Hada név. Vésétől 20-30 kilométerre nyugatabbra élt több katolikus és kevés református vallású Hada nevű ember. Az 1720-as országos összeírásban is találkozunk már velük (Kocs - Győr vármegye; Morác, Belső Rákos, Magyaránadalja - Vas vármegye). Az 1757-es segesdi vizitáció dokumentációjában olvashatjuk a szőkedencsi Hada György nevét. Katolikus hitről tért át a reformátusra, felesége, Péter Erzsébet evangélikusnak van megjelölve. Az Urbárium papírjai szerint a szőkedencsi Hada György már közepes nagyságú földterületet művelt. Szőkedencsen reformátusok maradtak a Hadák legalább 150 évig, miközben Vésén a Hada nevű gyerekeket mindig evangélikusnak keresztelték.

A 41/a ábra az első négy generációban született fiúkat tünteti fel. Három ágra vált szét a fa (Ferenc, János, József). Az innen induló ágakat mutatja a 41/b és a 41/c ábra.

A Ferenc-ág négy generációval későbbi leszármazottai a Hada lányok, Juliska, Rózsi és Matild. Kisgyerek koromban szinte minden nap találkoztunk. Matild, hosszú ideig dolgozott a postán, nagyon ismeri a véseieket, nekem is sokat segített. A János-ág a 19. század végén három ágon folytatódik. Az ifjabb János utóda Hada Erzszi, aki az utolsó 40 évben fontos szerepet töltött be a falu közösségi életében, most a vései evangélikus gyülekezet felügyelője. János másik fiának, Józsefnek a leszármazottja Bertók Jolán osztálytársam, akinek édesanyja Hada nevű. Jolán már nem Vésén él, de mindenre emlékszik, tőle kaptam a könyvben található legrégebbi fényképet (Véssei gatyások 1901.). A harmadik fiú, Péter leszármazottai a falu történetének kihagyhatatlan alakjai. Karnics Jenőt és Hada Gizellát mindenki ismeri.

A 41/c ábra Hada József utódait mutatja be. Az első ágon Király Magdolna vései tárnó a nagyanyja révén kapcsolódik a Hadákhoz. Hada Sándor utódai közül Hada Magdolnát ismertem a legjobban, iskolatársam volt. Hada Erzsébet előtt ő volt a vései evangélikus gyülekezet felügyelője.

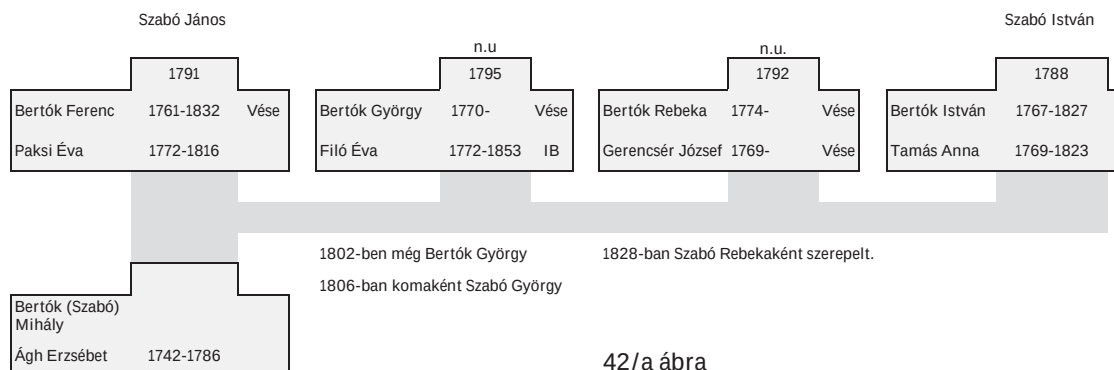
A Szabó család

Amikor öt éve elkezdtem családfákkal foglalkozni, legelőször a sajátomra voltam kíváncsi. Rá kellett jönnöm, hogy csak úgy lehetek eredményes, ha minden adatot kiírok a vései anyakönyvekből. Elektronikus formában már sokkal könnyebb keresni köztük. Ha minden adatot felhasználok, minden adatnak meg lesz a helye, és akkor talán nem keverem össze a sok Bertók János-Bertók Katalin házaspárt. Így hamar kiderült, hogy van Szabó nevezetű ősöm is, sőt mindjárt két dédnagymamát is találtam ezzel a névvel, egyikük Szabó Katalin Véséről, a másik Szabó Erzsébet Patról. 1850 körül születtek.

Kíváncsi lettem, és elkezdtem kutatni régebbi adatok után. Egyszer csak fogyni kezdtek a Szabók, de arra lettem figyelmes, hogy amikor Szabót vártam az adatok között, megjelent helyette a Bertók név. Talán csak nem a Bertókokból lettek a Szabók? Hamar megtaláltam a kiinduló házaspárt, Bertók Mihályt és Ágh Erzsébetet. Honnan a Szabó név? Nehéz lenne másképpen elképzelni, minthogy valaki a famíliából szabó mesterséget űzött. 1800 előtt nem nagyon írták be a mesterségeket. Bertók Mihály későbbi rokonai között előfordultak szabómesterek, még Dédre is jutott belőlük.

Bertók (Szabó) Mihály a mostani Rákóczi u. 4-ben lakott. Az Urbárium előtt az egyik listában Szabó Mihályként, a másokban Bertók Mihályként említik zsellérként. Talán azért szerepel a zsellér megnevezés, mert az adózás így kedvezőbb volt a mesteremberek számára a megélhetéshez szüksége föld, igásállat, fejőstehén, bor stb. után. Sokszor hívott egy mesterember mesterembert komának. Az is lehetett, hogy a Szabó megkülönböztető nevet valamelyik ősétől kapta, erre utal a „vulgó” megjelölés. A kettős név (Bertók Mihály vulgó Szabó) akkor került be először (1778) az anyakönyvbe, amikor Mihály a dédi kovácmester, Szmodics Ferenc gyerekének keresztszülője lett.

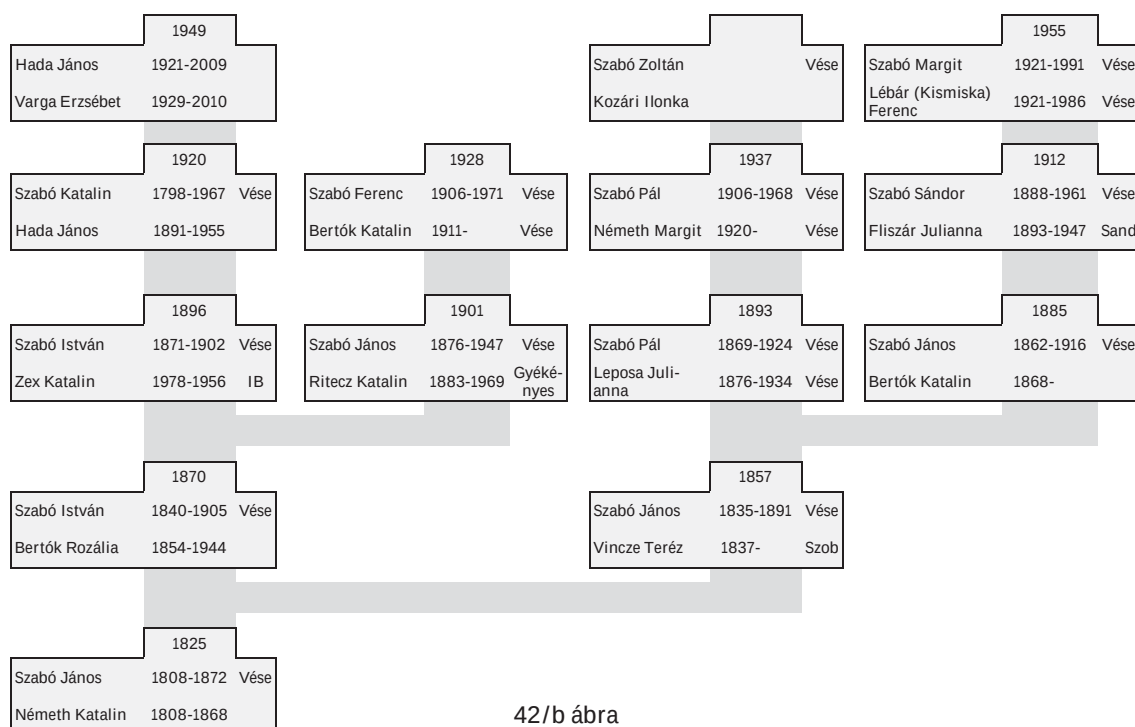
Nem készült még anyakönyvi bejegyzés a két idősebb fiúk születésekor (Ferenc, István). Istvánt életében csak egyszer írják Szabónak, de a fia István már nem használta a Bertók nevet. Hasonló a helyzet Ferencsel is, a családot alapító fiát Jánosnak hívták. Leánytestvérük, Rebeka Bertókként született, de a házassági anyakönyvbe már Szabóként került. Három generációnak kellett eltelni, hogy az anyakönyvvezetők ne használják a Bertók nevet. Akkoriban minden Szabó nevű evangélikus gyerek ebből a Bertók (Szabó)-ágból származott.

42/a ábra

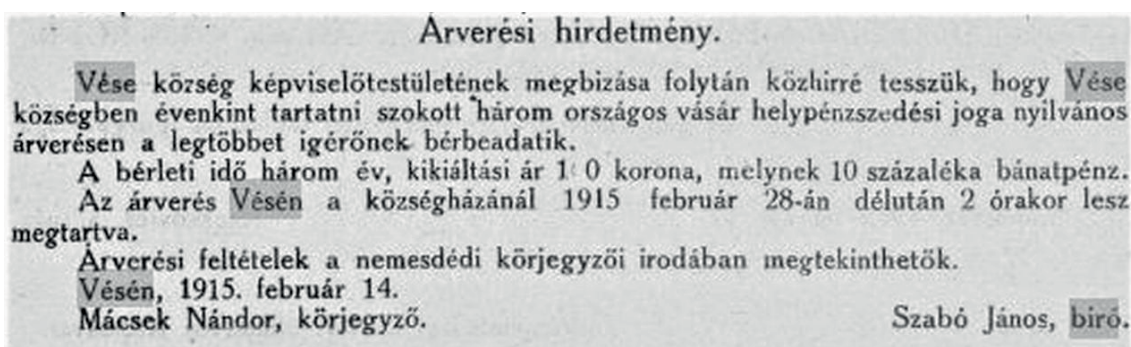
Bertók Mihály és Ágh Erzsébet három fia is tovább vihette volna a családi nevet, de Bertók György - Filó Éva (Iharosberény) házaspárnak nem született gyereke. Ferenc fia, János maradt az ősi portán, ő lett a gazdagabb. Családom egyik őse István, az ő fiát már Szabónak hívták. A család elég hamar a Fő utca mellé szorult, oda, ahol most Szabó Zoli lakik. Zoli nem örökléssel jutott a telekhez, mert ő Ferenc leszármazottja.

A következő két ábra segítségével bemutatom a két családfaágat. Ferenc ismertebb utódai a 42/b ábrán: Hada Erzsébet és Szabó Zolin kívül az Külsőréten lakó Szabó Feri bátyám, akinek nem született gyereke. Szabó Margit és Lébár (Kismiska) Ferenc házaspárnak nincsenek utódai.

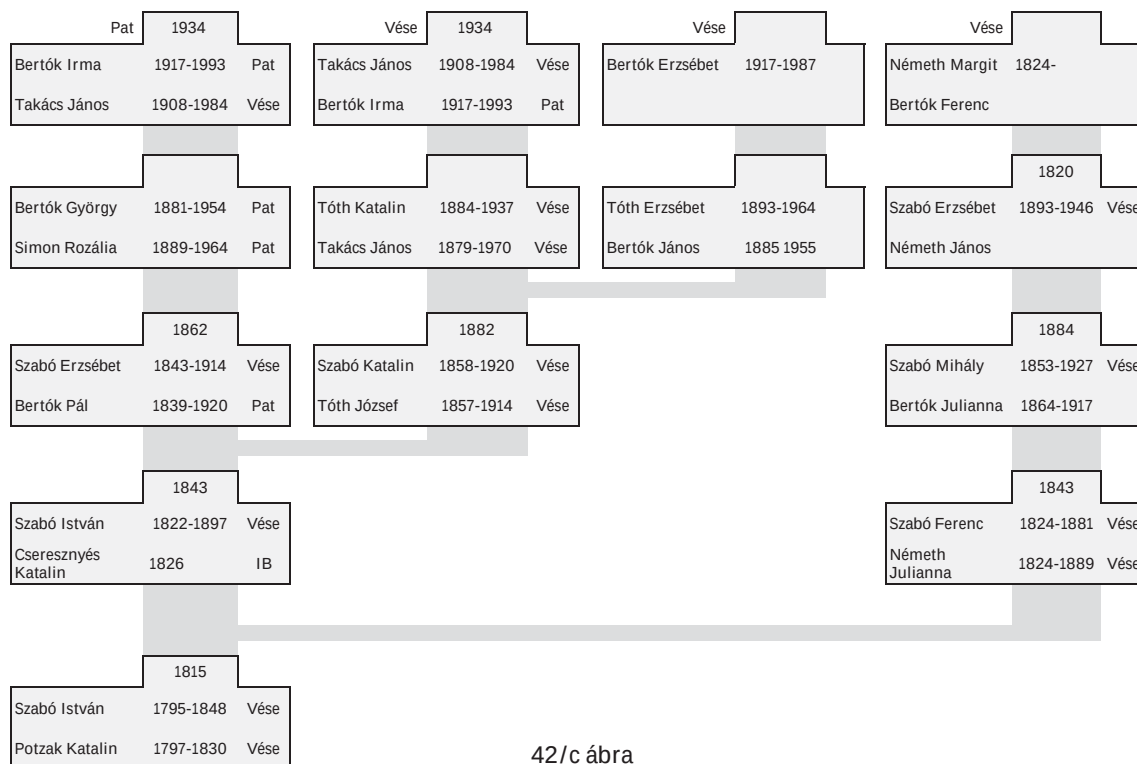

42/b ábra

Ebben a kis családfarészletben négy Szabó János nevét is olvashatjuk. Közülük került ki az a községbíró, aki 1915-ben meghirdette az alábbi árverést.

A 42/c ábra a mi családunk vései és pati ágát mutatja. A vései ághoz tartozik a szomszéd Bözsi néném, apám unokatestvére, Bertók Erzsébet. Vannak még más rokonok is ebből a két ágból, de ők már olyan régen különváltak, hogy nem tekintik rokonnak egymást. A falunkban lakott emberek közül leányágon sokan Szabó István leszármazottai.

42/c ábra

A Paksi család

A 18. század második felében többször is találkoztunk a Paksi névvel. Csak ritkán írják ipszilonnal. Vésén sosem használták a Paxi formát, de egy evangélikus egyházlátogatási jegyzőkönyvben szerepel (1750) így is. 1750 és 1755 között egy Paksi Mihály nevű tanító oktatta a gyerekeket Vésén. Előtte legalább 15 évig tanítóként szolgált Várpalotán. A tanító úrnak ott öt gyereke született. Az itteni anyakönyvekben sokszor találkozunk egy bizonyos Paksi Mihállyal és feleségével Both Katalinnal. Mihály köztisztletnek örvendő csizmadia mester. 1765 körül házasodhatott. A két Mihály között feltételezhető az apa-fiú kapcsolat, vagy ha az nem, akkor a rokoni. A halotti anyakönyvekből kiderül, hogy a csizmadiával egykorú három Paksi lányt (Marinka, Katalin, Éva) korábban vései fiúk vették feleségül. (Bertók Miklós, Lébár Ferenc, Bertók (Szabó) Ferenc). Lehettek-e ezek az asszonyok a csizmadia testvérei, lehettek-e a tanító gyerekei? Bizonyítékom nincs, de nem tudom elképzelni, hogy a két família között semmilyen kapcsolat ne lett volna.

Farkas nevűek Vésén

Vése újkori történetének kezdetén több családban is találkozhatunk a Farkas névvel. Bertók Péter feleségének neve Farkas Anna (Alsószilvágy, 1711), Egy Bertók János felesége Farkas Krisztina (Tapsony, 1726; Nagyabajom, 1724). A „megszálléttató” II. Véssey István segítője liber Farkas Sámuel. Ő szervezte az első letelepedéseket, hordta a

leveleket Szentivánfára. Ugyanez a név pár évvel korábban az országos összeírásban Nagybajomban már felkerült a listára. A róluk talált információk hiányosak.

Amikor elkezdtek feljegyezni a vései jobbágyok adatait, már Vésén lakott egy Farkas János. Az sem kizárt, hogy Farkas Sámuel gyereke. Kor szerint lehetne is, de nincs rá bizonyíték. A halotti anyakönyv szerint Farkas János 1732 és 1797 között élt. 1760 körül házasodott Bertók Katalinnal. A falu közösségében betöltött szerepét nehéz értelmezni. Álljon itt néhány fontos információ vele kapcsolatban! Az Urbárium szerint nem használt sok földet. Fontos emberekkel tartott kapcsolatot, többek között a tanítókkal, a földesurakkal. Öregbíró (1782-1783), esküdt (1768-1770) tisztséget is betöltött. Komának hívta: Bertók Jakab, Takács János tanító, Paksi Mihály csizmadia, Kiszalák Mihály kertész, Adorján László ispán, Karnics György stb. Sok pénze lehetett. Ugyanis amikor az első templomot építették 35 forint kölcsönt adott a gyülekezetnek. Ez nagy összegnek számított akkor. Összehasonlításként a vidéki földesurak ennél kisebb összeggel járultak hozzá az építkezéshez. Olyan érzésem van, hogy valami fafeldolgozót üzemeltethetett, mert mindig akkor adott kölcsönt, amikor fát, deszkát szállítottak az építkezéshez. De még az sem kizárt, hogy fuvarozással foglalkozott. Fia csurgói lányt vett el feleségül, lánya Katalin Nagy Sámuelhez ment férjhez. Tőlük indult ki a Nagy (Farkas) családfaág. János után már harmadik generációs Farkas nevű gyerekek nem születtek Vésén. Így aztán nem is alakult ki Farkasokkal induló családfa.

Az Ágh família (Hásádiak)

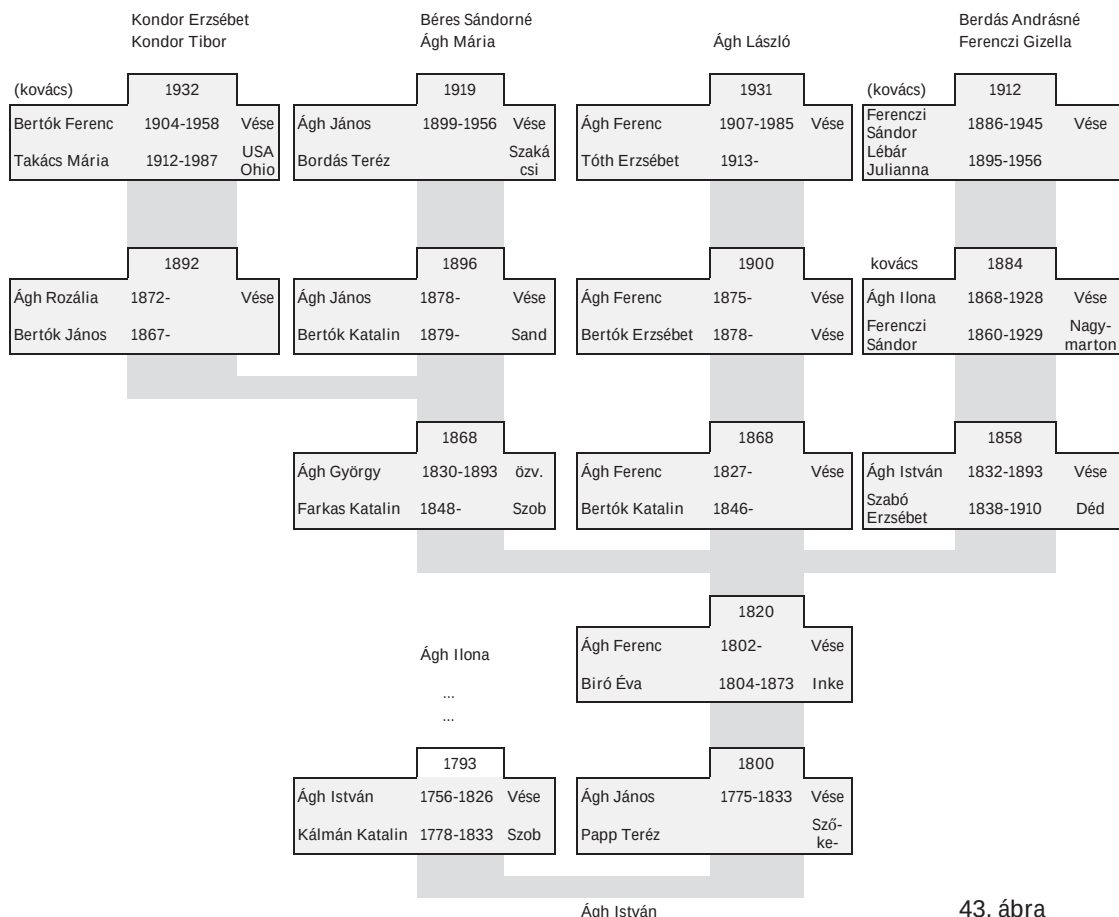
Az Ágh név először Háságyiként olvasható az Urbáriumban. Háságyi Istvánt a házas zsellérek közé sorolták, 18 gyalogrobotot írtak elő neki. A faluközpontban lakott Farkas János szomszédságában. Az sem kizárt, hogy nem is földműveléssel foglalkozott. Az 1771-es léleklistán sincs más Ágh nevű feltüntetve, mint István. Akkor két felnőtt és két kisgyerek tartozott a családba.

Ettől az Ágh Istvántól indul ki ez a családfa (43. ábra). Az első anyakönyvi bejegyzés 1761-ben történt. Ekkor a nemesdéli református anyakönyvbe írtak be egy Ágh Judit nevű leány születését. Külön érdekesség, hogy komaként az a II. Véssey László volt feltüntetve, aki ezután többször már nem szerepelt egyetlen vései bejegyzésben sem. Judit életútjáról sem tudunk semmit, feltehetőleg gyermekkorban meghalt. István két fia, az ifjabb István és János születése nincs feltüntetve Véséhez köthető anyakönyvekben. 1778-ban az idősebb István felesége már özvegyként szerepelt egy komalistában. Csak lassan kezdett kiteljesedni ez a család, de 100 év múlva már népes família lett.

Az ifjú Istvántól indult ki egy másig önálló családfaág. Számtalan részága közül csak egynek a képviselőjét ismerhettük meg a 20. században. Ágh Ilona második férjével, Fekete Imrével a Kossuth utca elején lakott. Nekik már nem született gyerekük. A többi vidéki rokont már nem ismertem.

Visszatérünk a legelső István János nevű fiához. Az ő gyermeke, Ferenc 1852 és 1854 között községbírói volt. Ükunokája a korosztályomban mindenki által ismert Ágh (Hásádi) Laci. Nagyszülei nem sokkal 1920 után a Poletárban építkeztek. Laci feleségével, Kislaki Rózsival, valamint két gyermekével Nagyatádon élt. A János-ágban vannak kovácsmesterek is, Kondor kovács, Kondor Tibi apja, ill. Ferenczi nevű kovácsok. Ahol a Rákóczi utca találkozik a Fő utcával ott volt a két kovácsműhely.

Honnan jöttek az Ághok, hol van Háságy? Zala és Baranya megyében is találunk ilyen nevű községet. A baranyai település németajkú. A Zala megyei Háságy azon a vidéken található, ahonnan az 1700-as években Vésére költöztek az emberek, többek között az az Ágh Erzsébet is, akinek férje Bertók (vulgo Szabó) Mihály. Az 1721-es országos összeírásban a Zala vármegyei Háságyon olvasható Ágh János és Ágh Péter neve. Az ő leszármazottai jöhetnek Vésére.

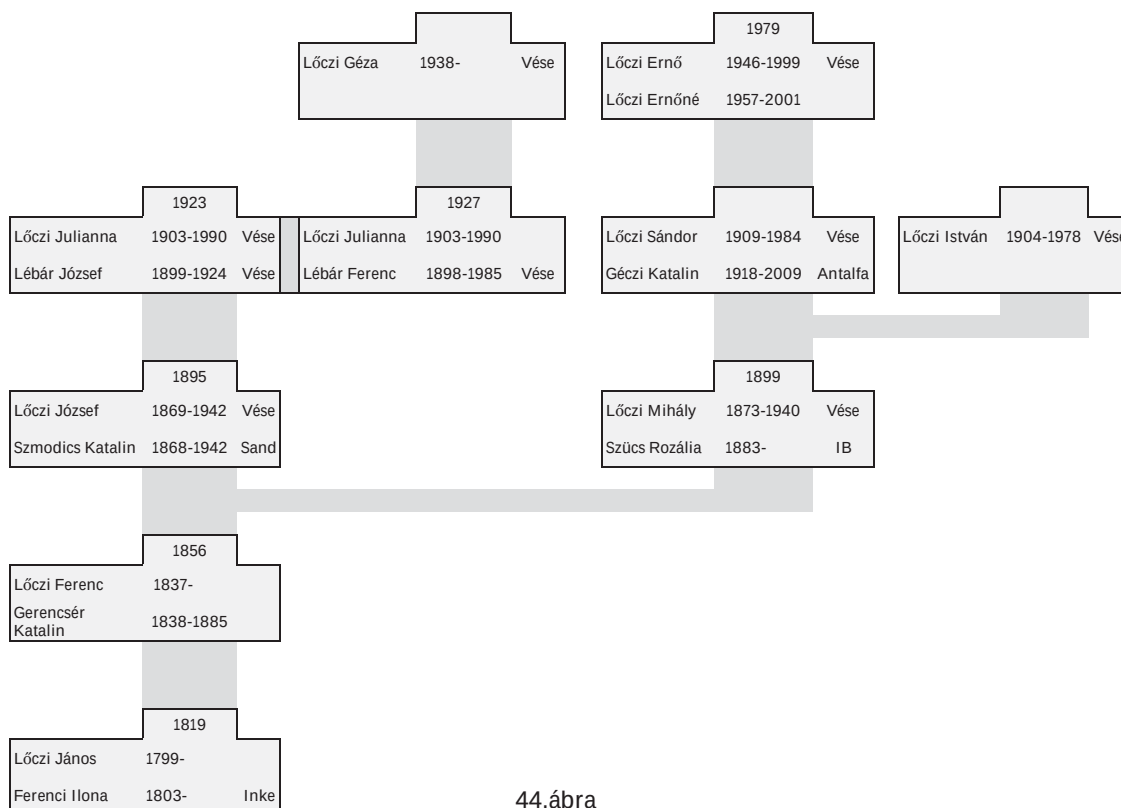
43. ábra

A Lőczy család

1793-ban írtak be először Lőczy névvel adatot a vései anyakönyvbe. Sohasem lakott sok Lőczy a faluban. A környéken többfelé találkoztam ezzel a névvel (Iharos, Csicsó, Inke, Ötvöskőnyi, Szőkedencs), volt közöttük kovács és öregbíró is. Nemcsak evangélikus vallásúak, Csicsón például katolikusokra emlékszem. Először az Alsó utca elejére költöztek, később a Kossuth utcában éltek. A nálam négy évvel idősebb Ernő gyerekkori barátom volt. Sokat voltam náluk. Akkor a sima haj volt a divat. Ernő anyja, Katica néném mindkettőnk haját bevizezte, lekötötte pilótasapkával, és mozdulatlanul kellett ülnünk két órát. Ernőnek valamennyire ki is egyenesedett a haja, de nekem továbbra is szanaszét állt. Egy hirtelen rosszullét után Sándor bátyám, Ernő apja élete végéig betegeskedett. Akik csak később ismerték meg, nem is tudhatták, hogy milyen szórakoztató ember. Bevállalta a színdarabban a hegedülni nem tudó muzsikusz szerepét. Amikor Hosszú Bandi megnősült, ők is hivatalosak voltak a lakodalomba. Hetekig emlegették azt a jelenetet, amivel szórakoztatta a közönséget. Közkívánatra talán tízszer is megismételte a mutat-

ványt. Már nem tudom, hogy énekelte vagy csak kántálta a „remekművet”: „*A mi ludunk fekete/ Azt az egyet megtette/Térdig érő nagy hóban/ Rámászott a tojóra*”. Nagy volt a siker, mert nem csak „énekelte”, el is játszotta. Sándor bátyámnak volt még egy testvére, ő a második világháborúban halt meg.

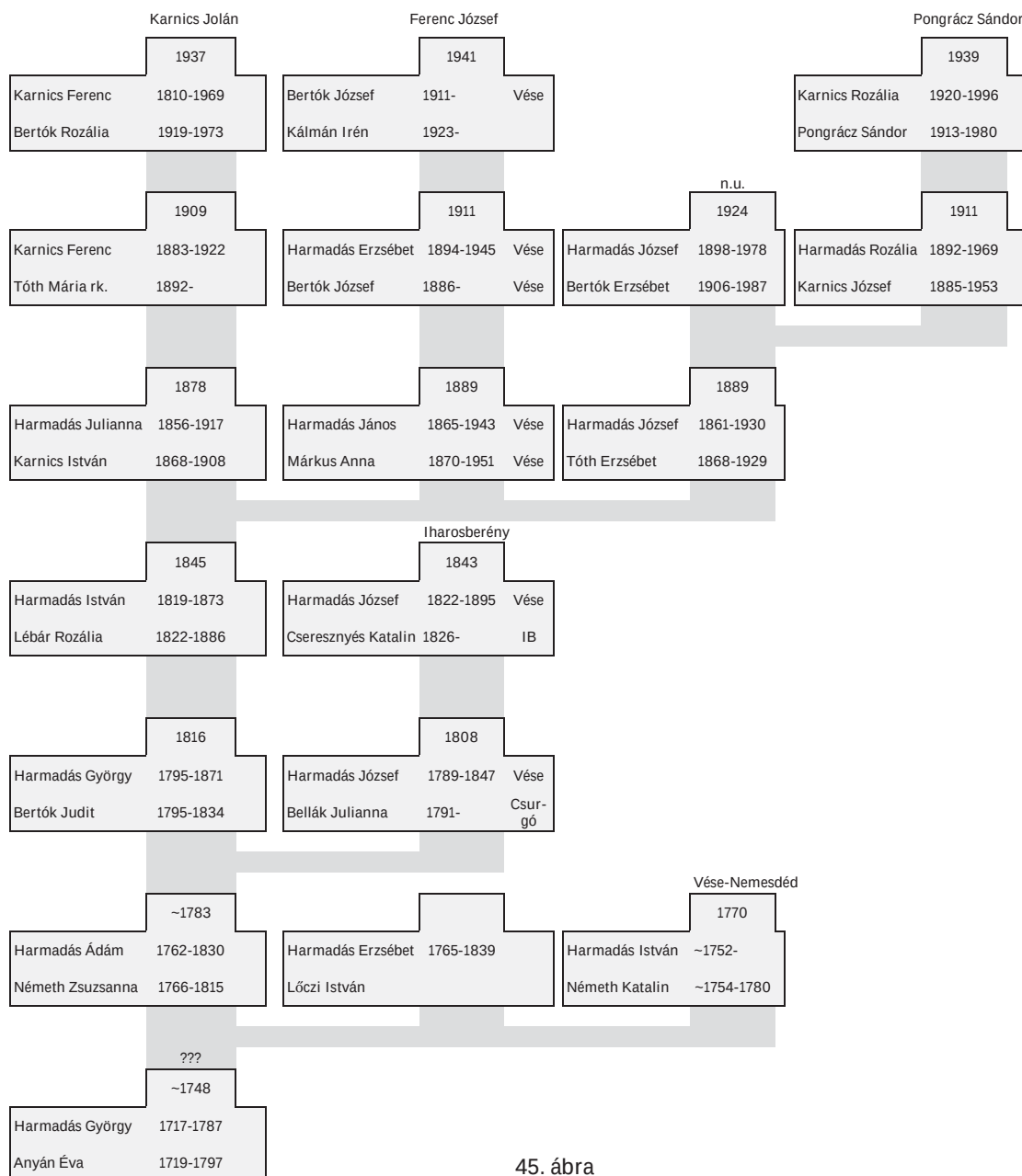
Tőlük néhány házzal északabbra lakott Lőczi Géza. Csak később tudtam meg, hogy Géza hivatalos neve apja után Lébár. Nem nősült meg, megmaradt régi vágású vései agglénynek. Amikor haza-hazamentem és találkoztam vele, mindjárt tudtam, hogy otthon vagyok. Mindig Burunc Bandinak szólított. Géza apja, Lébár József fiatalon meghalt, utána testvére, Ferenc lett a nevelőapja.

44.ábra

A Harmadás család

Az 1700-as évek elejéig nem találkozunk Vésén Harmadás nevű jobbággal. Csak a falutól távolabb eső Bánokszentgyörgyvölgyön (Nagykanizsa mellett) találtam rá ilyen nevű emberre. Az 1771-es léleklistában már olvasható Harmadás György neve. A családban ekkor egy kisgyerek és négy felnőtt élt. Csak ráutaló adatokból gondolhatjuk, hogy ő az apja Istvánnak, Ádámnak és Erzsébetnek. Az urbárium, és az első anyakönyvi bejegyzések szerint reformátusok voltak az első vései Harmadások. Később aztán mind evangélikusok lettek. Ádám utódaiból alakult ki a vései és az iharosberényi Harmadás család. Ádám egyik unokája, József feleségül vette a berényi Cseresznyés Katalint, az esküvő után Berénybe költöztek. Gimnáziumi évfolyamtársam Harmadás Jolán, valamint osztálytársam, Magyar Ilona is ebből a famíliából származik. A vései fa folytatásaként Joli terebélyesebb családfát épített fel a berényi Harmadásokból, mint én a véseiekből. Ma már nem találkozunk ezzel a névvel a mi falunkban.

45. ábra

Egy kicsit részletesebben is megismerkedhetünk a vései Harmadásokkal a 45. ábra segítségével. A családfa gyökeréből indul ki egy olyan oldalág, amelybe nemesdédi családok adatai kerültek, de nem lett folytatásuk. 1850 utáni le származottaknak a mai napig vannak még utódai.

Bertók (Ferenc) József, Karnics Jolán és Pongrácz Sándor is utóda az 1700-as évek első felében született Harmadás Györgynek. Olyan régről van a kapcsolat, hogy már nem is tartják emlékezetükben. Harmadás nevüként csak Jóska bátyámat ismertem, aki még a Tóthokon keresztül rokonságunkhoz tartozott. A József Attila utcában lakott feleségével. Életük végéig nagyon szerették egymást, sajnos

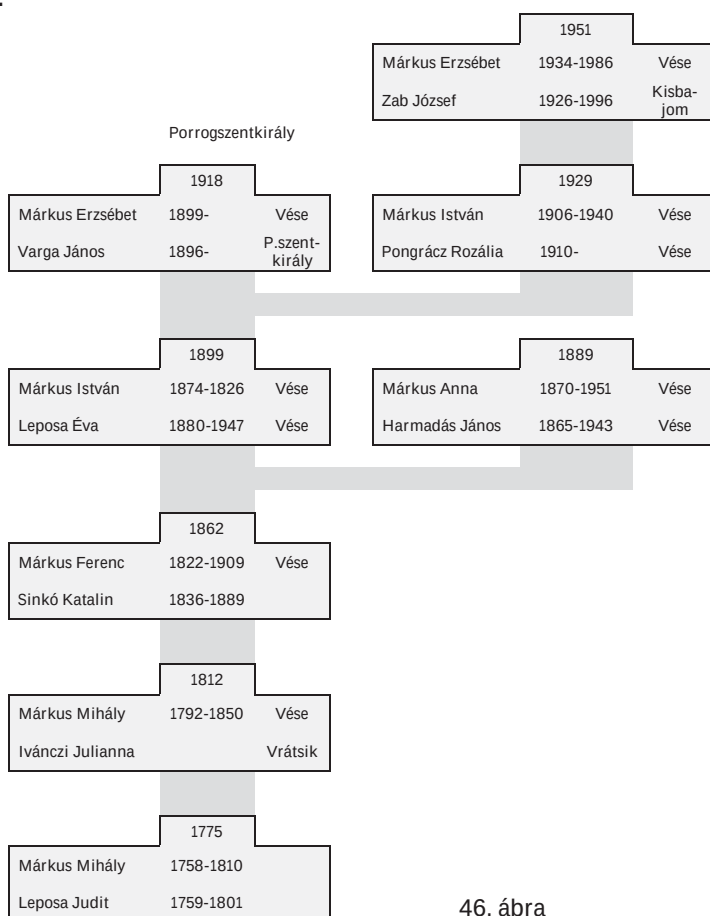

Bertók (Furu) Erzsébet
Harmadás József (1937)

nem született gyerekük. Náluk láttam utoljára a faluban mestergerendát. Amikor Jóska bátyám nagyon beteg lett, kihívták a dédi doktort. Harmadás ángyom el volt keseredve, „Doktor úr mi lesz velem, ha a Jóska előbb hal meg?” – kérdezte. A doktor felnézett a mestergerendára, „ha csak ez a gerenda rájuk nem szakad”

A Márkus család

Az 1720-as országos összeírás domonkosfai táblázatában is találkoztam a Márkus névvel, de már az 1651-es falutörvény hitelesítői között is szerepel egy Márkus. A késői érkezés miatt nem biztos, hogy Domonkosfáról jöttek. Az Urbárium és Léleklista táblázataiban még nem szerepeltek. Az első anyakönyvekben találkozhatunk velük. A Márkus família azon részét követhetjük a 46. ábrán, amelyik felért a 20. század végéig. Kevés gyerekük született. Az induló ágak hamar elhaltak. Így alig maradt evangélikus Márkus, de most is élnek utódok Vésén. Az 1986-ban meghalt Márkus Erzsébettel (Zab Józsefné) eltűnik ez a név.

46. ábra

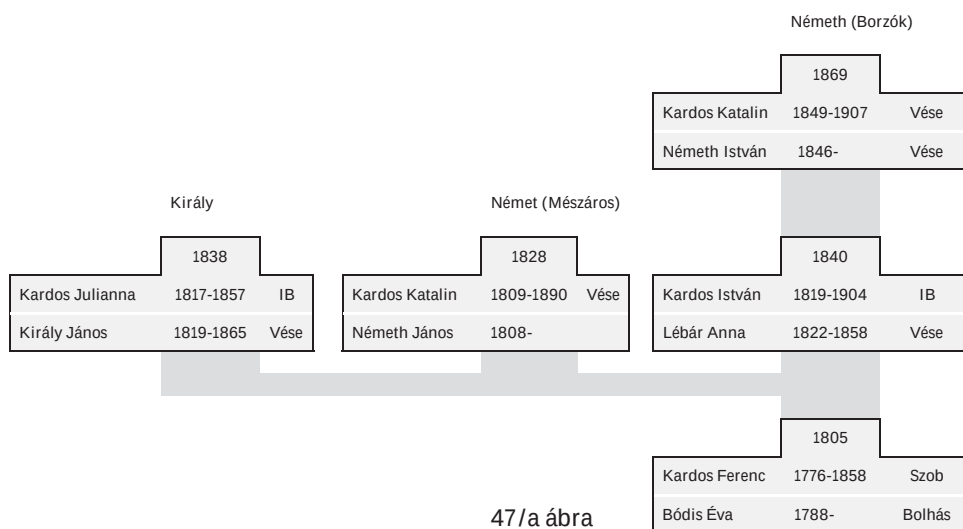
A Kiszelák család

A Véssey földesurak Vésén és Szőkedencsen is tartottak kertészt. Az anyakönyvekben az első bejegyzett kertészt Kiszelák Mihálynak hívták. A vend vidéken is találkoztam ezzel a névvel. Miklósfán házasságot kötött (1770) a sandi nemes Szmodics Katalinnal. 1776-tól haláláig Vésén lakott. Megbecsült embernek számított a faluban, keresztelőkhöz, esküvőkhöz, sokszor hívták komának, tanúnak még más vallásúak is. A lányaik mesteremberekhez mentek férjhez, Rozália Somogyszobra, Erzsébet Szőkedencsre került. Katalin

volt az egyetlen, aki Vésén az egyik módos jobbágy felesége lett. Férjét Bertók (Andor) Jánosnak hívták. Ők lettek az Andor família névadói. Anna lányuk, akit még az anyakönyvbe is Nusinak írtak, Bertók István kocsmárossal kelt egybe 1798-ban. Néhány gyerekük még itt született, de tíz év után Patra költöztek. Minden pati Bertók tőlük származik. Férje halála után még kétszer házasodott. Anna pati kapcsolatai miatt lett a pati Bertókok mellékneve Seruga. Kiszelák Mihály fia, a szintén Mihály megjárta a soproni líceumot is, családot nem alapított. Az idősebb fiú, János a nemesdédi Töttösi famíliába nősült, 1820-ban még V. Véssey Ferenc kertészeként van megjelölve. Négy fiúgyereke közül Ferenc nevét olvashattuk a pécsi jogi líceum névsorában véseiként megjelölve. János nevű fia csökölyi mészáros lett, de mindössze 23 évet élt. A 19. század közepe felé teljesen eltűnt a Kiszelák név Véséről.

A Kardos család

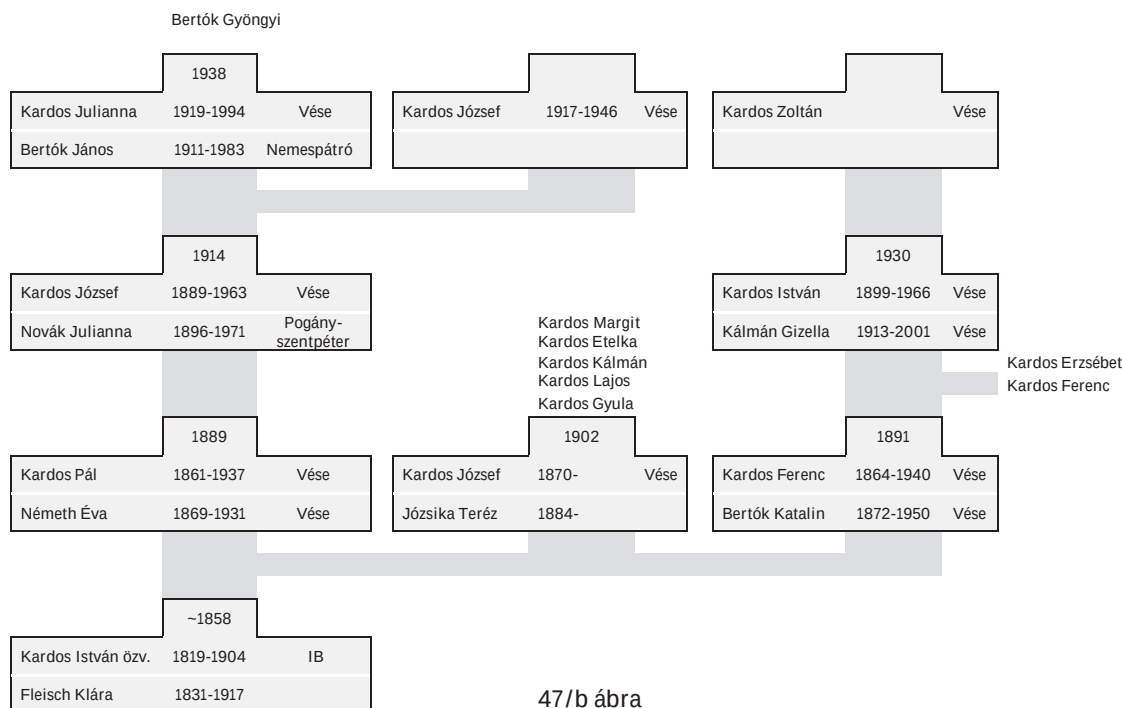
Kardos név mindegyik felekezetben előfordult. A vend vidéken és Külső-Somogy evangélikusai között is sokat találunk. Jellemző helye Pogányszentpéter, Iharosberény, de éltek Somogyszobon is. Vésére a „megszálléttatás” idejében még nem jöttek Kardosok. Néhány ide költözött feleségen kívül jó ideig nem találkozhattunk ezzel a névvel. Amikor aztán megszakadt a Kiszelák kertészek 40 éves itt tartózkodása, az uraság szakembert keresett, rá is talált Iharosberényben Kardos Ferencre, aki Somogyszobon született, felesége bolhási. Amikor még Berényben voltak kertészek Inkey bárónál, az első két gyerekük adatait a bolhási református anyakönyvbe jegyezték be, később kettőt a berényi evangélikusokéba, a többit Vésére. Miután 1825-ben Iharosberényből Vésére költözött Kardos Ferenc, lányai vései párt választottak. Több generáción keresztül ebből a családból kerültek ki a kertészek a faluban. Fia, Kardos István kétszer nősült. Első felesége Lébár Anna. Az ide kapcsolódó családfa részletét láthatjuk a 47/a ábrán.

47/a ábra

Második felesége Fleisch Klára. Bertók Gyöngyi (édesanyja Kardos Julianna), úgy hallotta, hogy Fleisch Klára Németországból származik. A Kardos kertészek tanulmányúton voltak külföldön, onnan hoztak különleges muskátlikat, dolgoztak a keszthelyi Fesztetics-parkban és Balatonfüreden is virágos kerteket építettek. A Kardos família ezen ágának családfarészlete a 47/b ábrán látható. Három olyan gyerekük született, akik Vésén maradtak, utódaik éltek a faluban a 20. század második felében is. A Kardos nevű

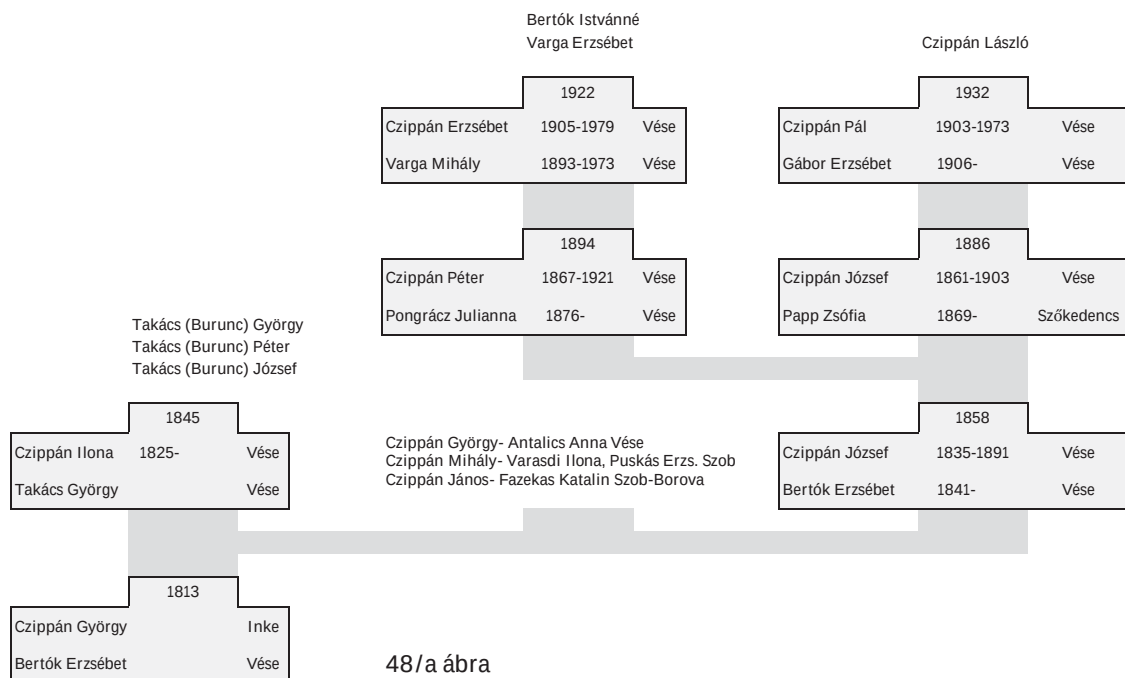
utódok közül Bertók Gyöngyi édesanyját sokan szülei foglalkozása után csak Kertész Julcsaként ismerték. Kardos Pista bátyám már molnár lett. Együtt dolgozott szomszédunkkal, Papp Pista bátyámmal. Fia elköltözött Véséről. Kardos József és Jósika Teréz házasságából két leány és három fiú alapított családot. A fiúk szakmát tanultak, a lányok „jól” mentek férjhez, az egyiket bárónéként emlegették. Csak a fiúknak lettek utódai.

Czippán családok

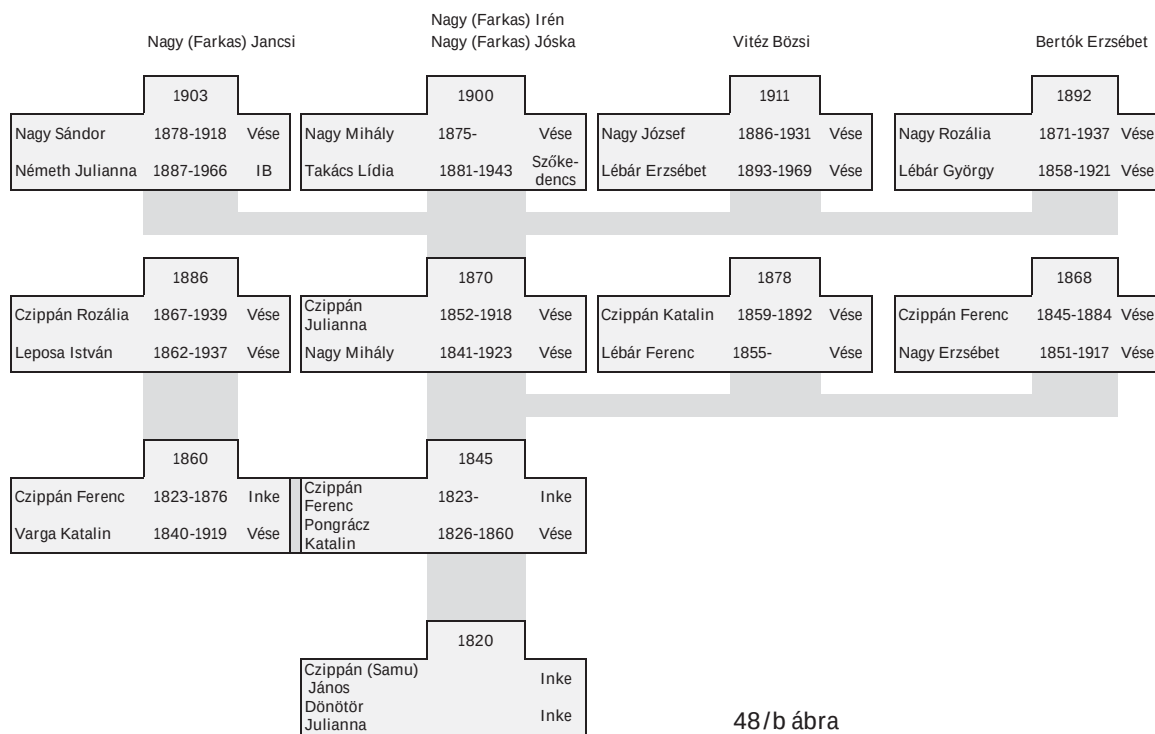
Az őrségi református Czippánok 1732 után vallási okokból hagyták ott szülőfalujukat. Az erőszakos templomfoglalások idejében (1732) volt olyan falu (Kerca, Sernyeháza), ahonnan egyetlen éjszaka elszökött a jobbágyok nagy része. Inkén ettől az időtől ismerik a Czippánokat. Nemcsak Somogy vármegyébe jöttek, jutott belőlük távolabbi településekre is, például a Komárom megyei Tökre és az Alföldre is. Vésére 1800-ban már nem érkeztek új családok. Sok lett a vidéki feleség, de a férfiak csak ritkán költöztek ide. Ezek közül az egyik ilyen kivétel az inkei Czippánok. Négy fiú is benősült Vésére. A református Czippánok hamar beilleszkedtek az evangélikus környezetbe.

Bertók Jakab három lányunokája közül kettő vidékre ment férjhez (Szob, Sand), Erzsébet maradt az ősi portán, férje az inkei Czippán György Vésére (Rákóczi u. 38.) költözött 1813-ban. 1821-ben már az evangélikus gyülekezet kurátora lett, majd öregbírói, sőt az egyik gyereke és a vője is szerepel a községbírói listán. Ilona lányuk rövid ideig tartó első házassága után férjhez ment Takács (Burunc) Györgyhez. Ilona négy fiú testvére közül Mihály kétszer is Somogyszobon talált házastársat, oda is költözött. György a családi házban maradt. János vidékre került. József volt az egyetlen fiú, akinek utódait megismerhettem. Czippán Laci a József Attila utcában lakott, a faluban talált feleséget. Nem maradt üres az ősi ház hátsó fele később sem, Varga Erzsébet és Bertók (Réti) István még lakott ott egy darabig.

48/a ábra

Az inkei Czippan Ferenc 1845-ben feleségül vette Pongrácz Katalint, és Vésén a mai Rákóczi utca 7. számú házba kerültek. Később a családi portára Czippan Julianna és Nagy (Farkas) Mihály házaspár költözött. Nekik három fiúk és egy lányuk született. Utódai között ebben a házban lakott diákkoromban a két méter magas Farkas Jancsi bátyám és a két Antalics lány.

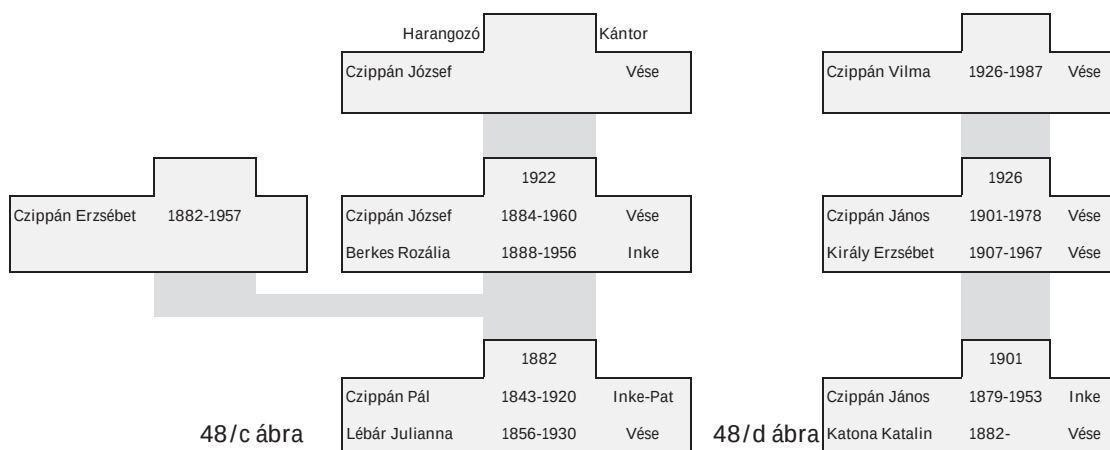

48/b ábra

Bertók (Kondor) Béla, Czippán József
és Gombai Imre

Czippán Jóska ősei a 19. század közepén jöttek Vésére. Ő olyan személyiség volt, aki hozzá tartozott a faluhoz. Amikor már nem volt kántor-tanítója a gyülekezetnek, ő töltötte be a kántor és a harangozó szerepét, ui. az ötvenes években még kötéllel harangoztak. Ezért sokáig úgy tudtam, hogy a kántor és a harangozó mindig ugyanaz a személy. Jóska több éven keresztül idős apjával lakott együtt egy olyan házban, ami, ha megmaradt volna, ékessége lenne a falunak. Egy emlék a régmúltból, egy valódi talpasház zsupptetővel, füstökonyhával. Érdeklődéssel kereshetnék fel az országút felől közeledő vidékiek. Ma tűzoltószertár van a helyén. Sokszor megfordult Czippán Jóskaéknál Király Rózsi gyerekként, meg-megbotlott a bejárati ajtó talpgerendájában.

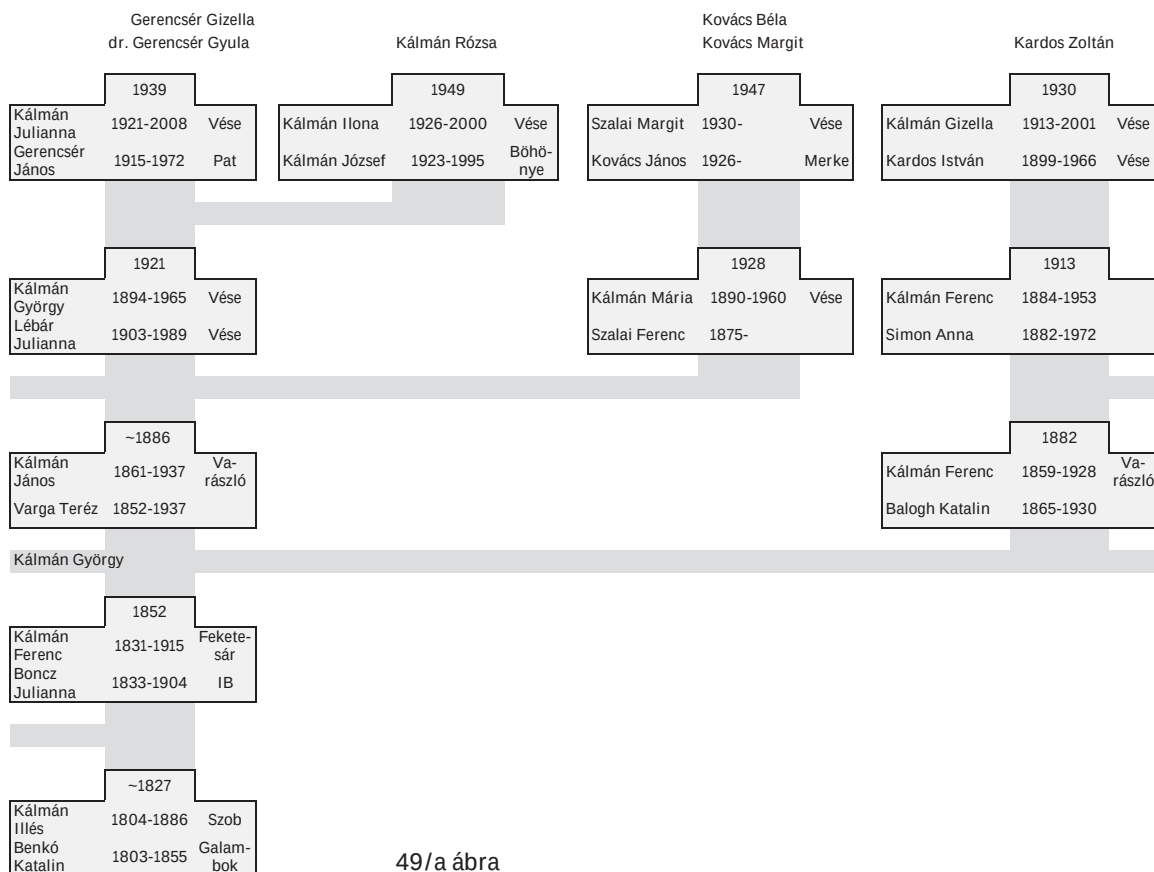
A 48/d ábrára az Inkéről jött Czippán János és utódai kerültek. Király Rózsi unokatestvére, Czippán Vilma ennek az ágnak utolsó leszármazottja.

A Kálmán család

Az 1700-as években Vésére települt emberek között nem láthatunk Kálmán vezetéknevű férfit. Feleségként már igen. Somogy megyében katolikus és református vallásúak (pl. Somogyudvarhely) a Kálmánok.

Kívételt képez egy somogyszobi család, akik evangélikusok. Innen származik Kálmán Illés is. Az ő leszármazottainak egy része került ebbe a családfába. Amikor Vése környékén megjelent Kálmán Illés különböző uraságokat (Martonon, Feketesáron) szolgált, de továbbra is a vései evangélikus gyülekezethez tartozott. A leszármazottak többször választottak katolikus, mint evangélikus házastársat, lakhelyüket sokszor változtatták (Marton, Feketesár, Varásló, Nemesdéd, Vése). Az általam készített családfába azokat vettem bele, akik Vésén telepedtek le, és integrálódtak az itteni közösségbe. Kálmán Illés háromszor nősült, a második és harmadik házasságából már nem születtek gyerekei.

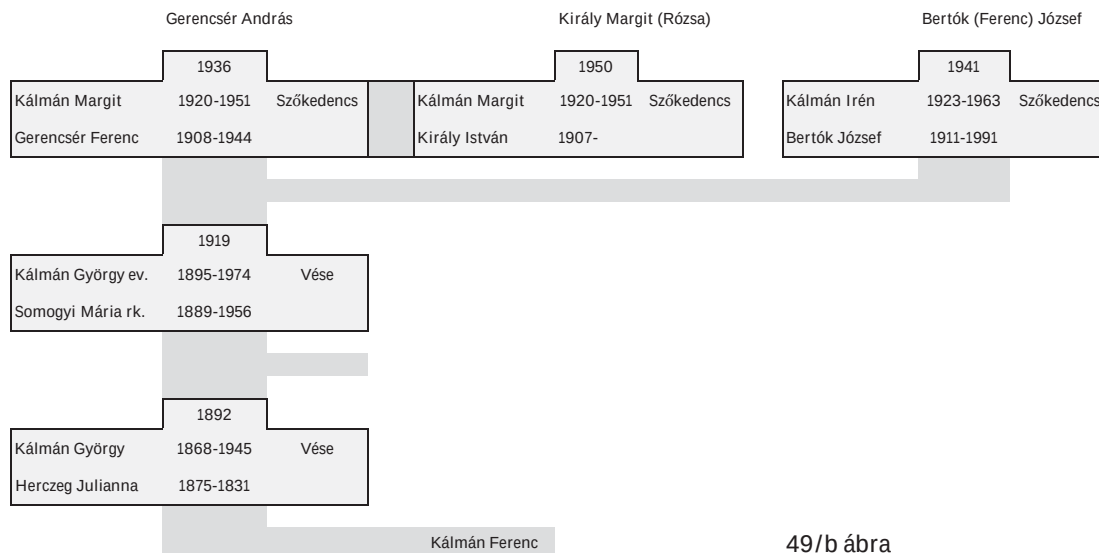
Vésén a ritka Illés név után az egész családot „Öllésnek” nevezték. A szomszédunkban lakó Kálmán Györgyöt „miniszter”-ként ismerték a falu túlsó végén, mi a szomszédai meg csak Öllés Gyuri bátyámként emlegették.

49/a ábra

Kálmán Illés unokái Varáslón születtek. János és Ferenc Vésére költözött a mostani Fő utca Böhönye felé eső végére, a Kovács-Bertók-malommal szembeni telekre. Ebben az ágba kétségkívül legismertebb személy baloldali nézeteit nem titkoló „Öllés” Gyuri bátyám, a „miniszter”. 1945-46-ban ő volt a földosztó bizottság elnöke. Telepes rádió hallgatta a híreket, pesti újságot járatott, mint a Papp „mónár”. Amikor megismertem, már egy kicsit túlsúlyosan az esti félhomályban jókat horkolt az ágyon, közben szólt a rádió. Lekapcsolni nem volt tanácsos a készüléket. Juli néném szerint „akkor felébred a Gyuri bátyátok”. Totózott, egyszer nyert is. Mindent ő sem tudhatott előre, a kapott pénzen parasztgazdasághoz szükséges eszközöket vett. Eltelt egy év, mindet bevitte az éppen megalakult tsz-be. Két lánya, Ilonka és Julianna és három unokája, Gyula, Gizella és Rózsa született. Gyuri bátyám leánytestvére már katolikus családba került. A malom szomszédságában laktak unokái, Béla és Margit. Kovács Béla osztálytársam Budapestre került, nyugdíjasként élvezte hobbiját, a repülőmodellezést. Margit lakodalmában tanultam meg az első vőfény szerepét. Édesanyjukat Tófa Margitnak hívták. Nem sikerült kideríteni, honnan ez a melléknév. A harmadik oszlopban található az a Kálmán Ferenc, akinek leánya, Kálmán Gizella városi hölgyekre emlékeztetett öltözködésével, szokásaival. Ezzel

kivált a falusi asszonyok közül. Férje, Kardos István az utolsó molnárok egyike, Papp úr barátja, pincét is együtt építettek Kishegyen, még a kútjuk is közös volt.

49/b ábra

A másik Kálmán György (49/b ábra) csupán három házzal lakott északabbra Öllés Gyuri bátyámtól, egyik lányának, Margitnak a családjával együtt. Az a Gerencsér Ferenc volt a veje, aki rendezte 1932-ben A falu rossza című népszínművet. Mint Véséről többen, ő is a Donnál maradt. Fia is ács lett, mint az apja. Kálmán Margit másodszor is férjhez ment, új férje Király Pista bátyám, az ács. Leányukkal Rózsival 12 évig egy osztályban koptattuk az iskolapadot. A másik leány, Kálmán Irén férjhez ment Bertók (Ferenc) Józsefhez, egy gyerekük született, Jóska. Margit és Irén egy ideig szomszédok voltak.

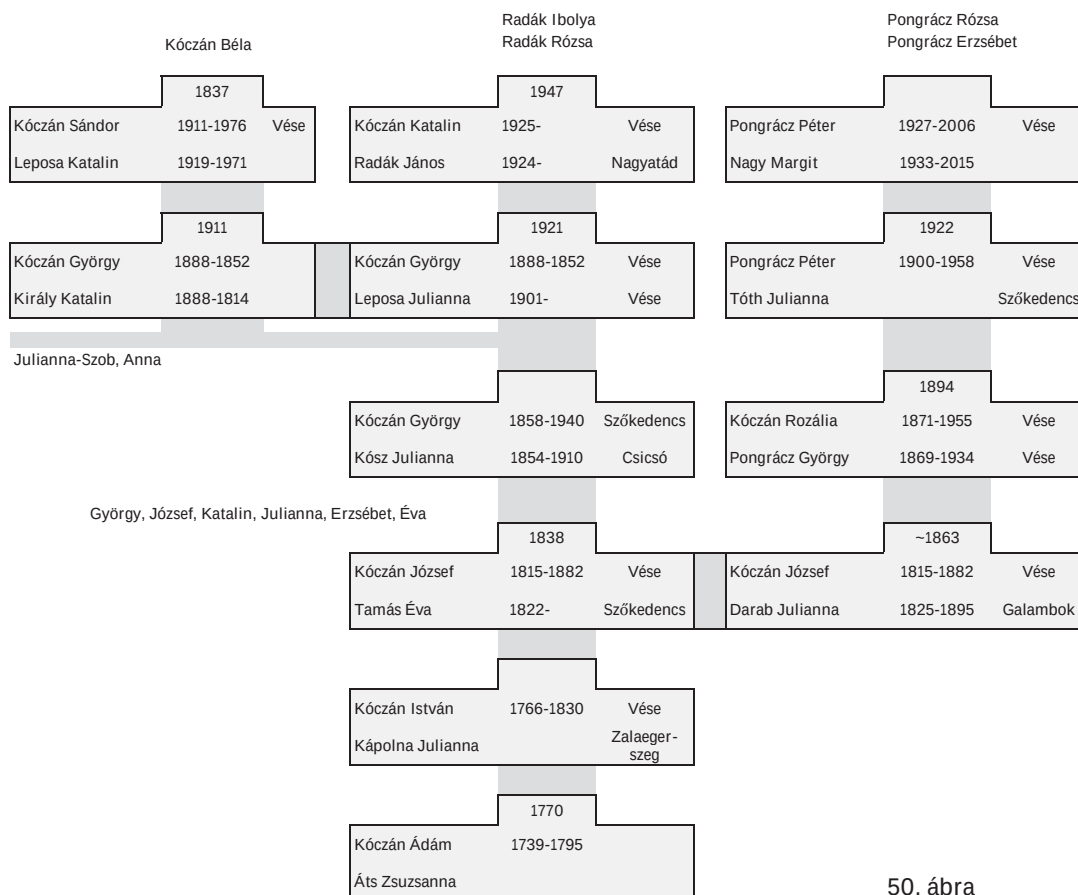
Kóczán Ádám utódai

A kaposvári levéltárban találtam rá egy 1761-ben készült listára, amelyben a környék mészárosai voltak felsorolva. A sok Mészáros nevű mellett olvasható Kóczán Ádám bejegyzés is. Egyből arra gondoltam, az ilyen nevűek csak Domonkosfáról jöhettek. Körülnéztem a régi összeírásokban, ill. meglátogattam a mostani temetőket a vend vidéken. Arrafelé minden temetőben olvashatunk ehhez hasonló neveket, talán legtöbbször Tótkeresztúron. A szlovén megfelelője a Kucan, magyar könyvekben a kiejtés miatt sokszor írják Kücsannak is. Szlovénia első köztársasági elnöke tótkeresztúri, történetesen Kucannak hívják. Elégge biztosnak látszik, hogy a környékről jött Kóczán Ádám is, de hogy melyik faluból az talán örökre titok marad.

Hamar kiderült, hogy minden vései Kóczán nevűnek ő az őse. Az léleklistán Ádám neve mellé a ref. felirat került. Ez azért is furcsa, mert azon a területen lutheránusok a protestánsok. Az itteni anyakönyvekben már őt és utódait is evangélikusnak jelölik.

Ádám lakhelye 1761-ben még az uradalmi épületben lehetett. Unokája, József kétszer nősült. Első házassága alatt Szőkedencsen lakott, majd visszaköltözött. Az utolsó Kóczán Györgynek is két felesége volt. Gyerekeiket jól ismertem, unokáikat még jobban. Kóczán Sándor bátyám a majdnem szembe szomszédunk (Kossuth Lajos utca 12.) valamikor még

kurátor is volt, féltestvére Kóczán Kati néném, a Radák borbély felesége. Sándor bátyám fia, Béla benősült a pati rokonságunkba, most Nagykanizsán élnek.

50. ábra

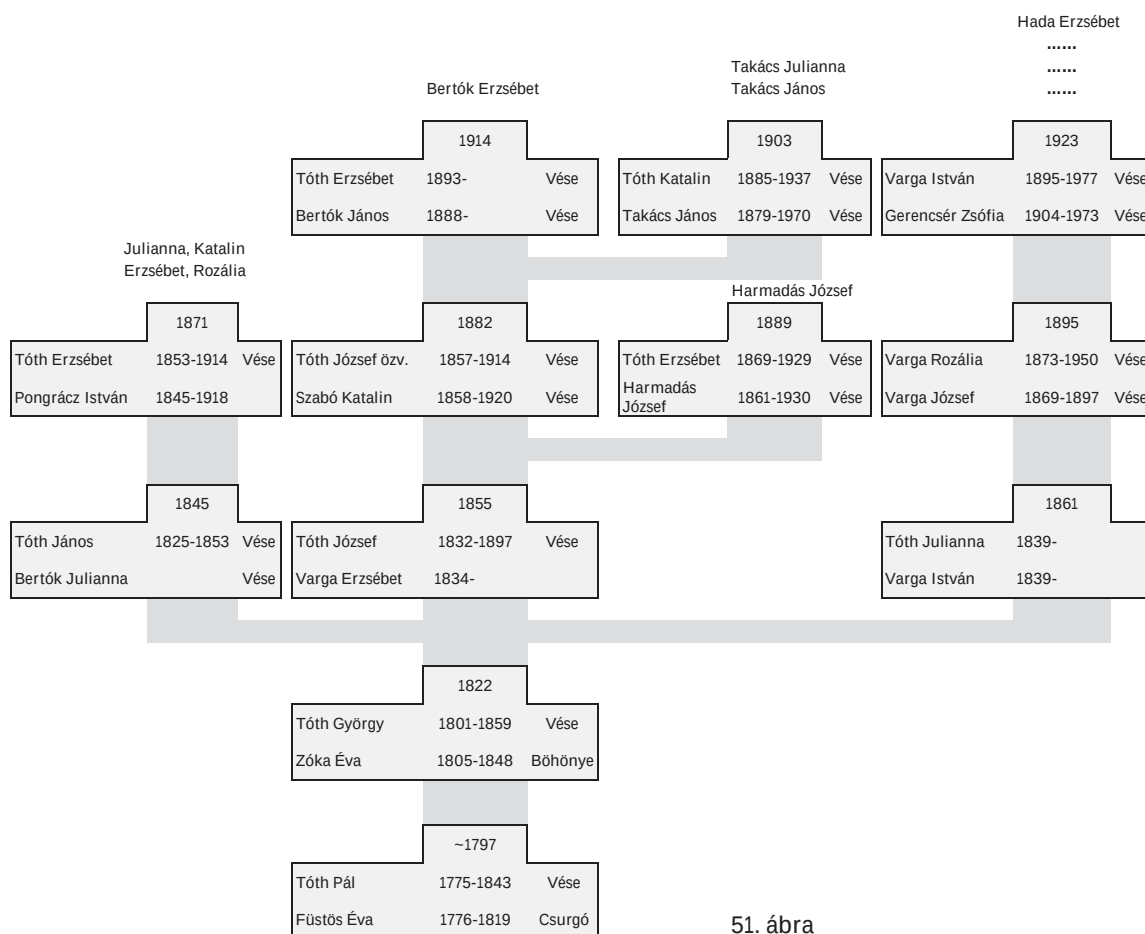
A Tóth család

Amikor őseink a Kárpát-medencébe érkeztek, az itt lakókat nevezték tótoknak. A „helyben lakó” és a „nép” kifejezés helyett használták ezt a szót. Később a szlávok lettek a tótok, mert ők kerültek többségbe. A szlovéniai vend vidéknek másképpen evangélikus tótság a neve. Többségében itt is szlávok laknak, nem véletlen, hogy ők is használták a tót nevet. Most már csak a szlovákokat nevezik tótoknak. Magyarországon ez a harmadik leggyakoribb családnév. Nem messze innen Nemeskisfaludon még nemes megjelölés is került a nevük elé. Ők nem rokonai a véseieknek. Bár az Urbárium előtt is felbukkant ez a név, de nem köthető a későbbiekhez. 200 év kevésnek bizonyult ahhoz, hogy népes családunk alakuljon ki.

Tóth Pál Szmodics Mihály szűrszabó mesternél dolgozott. Szolgájaként jelölték meg egyes írásokban. Kapcsolatuk ennél többet mutatott, keresztszülőként is szerepeltek a könyvekben. A 46. ábráról leolvashatjuk, hogy a csurgói evangélikus famíliából való Füstös Éva Tóth Pál felesége. Fia, György már az ismert böhöneyi református Zóka famíliából hozott asszonyt. A 19. század közepén három családot tartunk számon. 50 év múlva már nem születnek fiúk, eltűnik ez a családnév. A rokonság még fennmaradt leányágon. Tudtam, hogy a nagyanyám, meg a testvére, a szomszéd Örzse néném innen származtak,

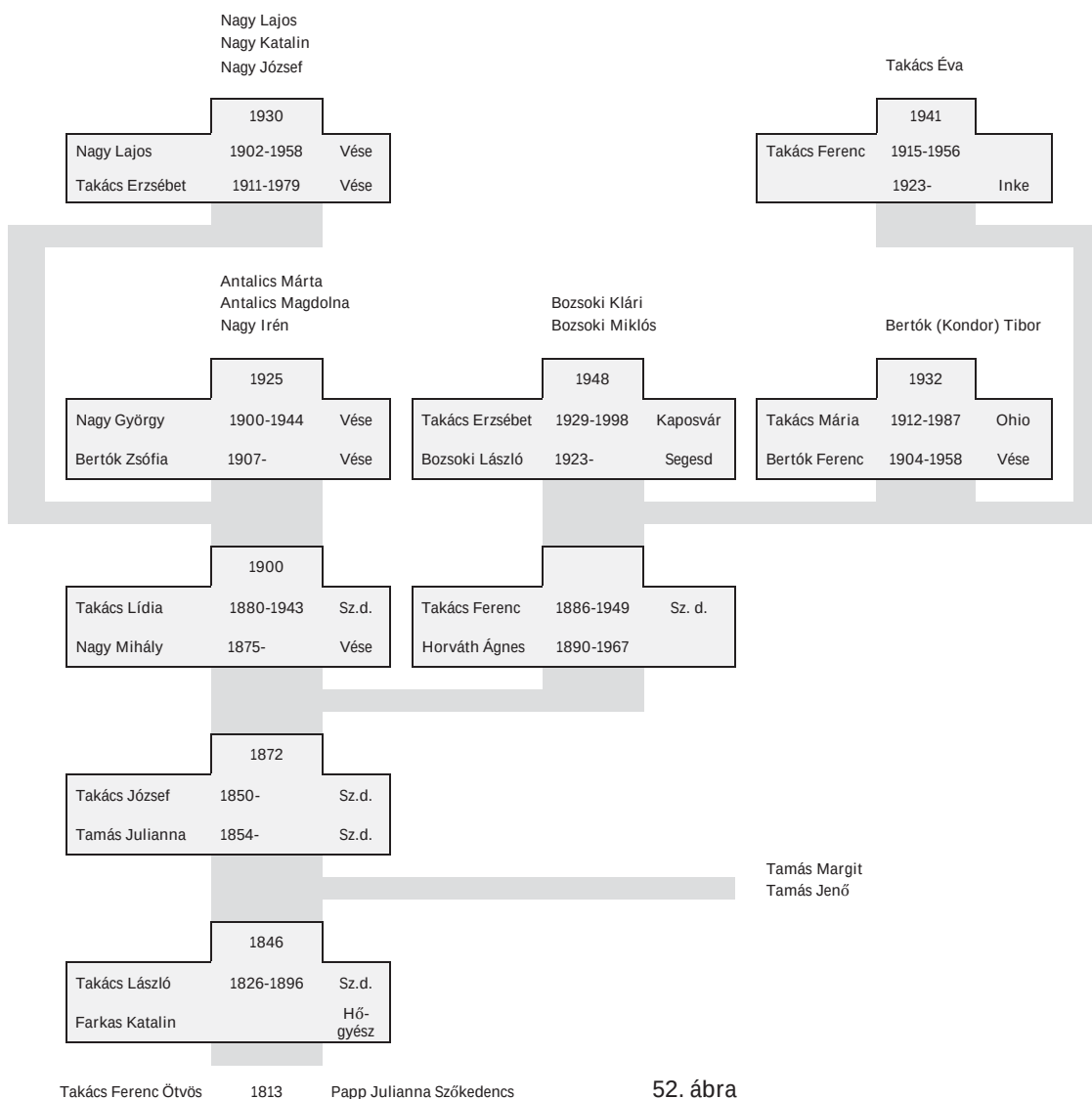
tudtam azt is, hogy Harmadás Jóska bátyám közelebbi, Hada Erzsébet távolabbi rokon ezen az ágon. Ez minden, amit a családomtól megtudtam. A többi már az anyakönyvekből következik. A Fő utcán laktak II. József idejében a Tóthok, a régi Takács-kocsmával szemben. Itt is maradtak a 20. századig. A két Tóth lány, Katalin és Erzsébet a Kossuth utcába ment férjhez, Harmadás Jóska bátyám pedig a József Attila utcába került. A faluban most élő leszármazottak már nem tudják, hogy valamikor voltak Tóth őseik is.

Később más vidékről is költöztek Vésére Tóth nevűek. Legismertebbek az Újgazda Tóthok, akik 150 évvel ezelőtt Pogányszentpéterről hozták ide ezt a nevet.

Takácsok Szőkedencsre. Népes família alakult ki 100 év alatt. Ebből a családfából csak azokat emeltem ki, akik Vésére kerültek.

A famíliából először Takács Lídia került Vésére, férjhez ment Nagy (Farkas) Mihályhoz. Az ő gyerekei György és Lajos. Lajos fia, József agronómus lett Tapsonyban, az ő gyermekei Katalin és Lajos Kaposváron élnek. Lídia Ferenc testvére megjárta Amerikát. Lídia segítsége is kellett ahhoz, hogy az I. világháború után hazatért Ferenc találjon olyan épületet, ahol kocsmát nyithat. Három gyereket mindenki ismerte Vésén. Erzsébet férje az iskola igazgatója, Bozsoki László, Máriát Bertók (Kondor) Ferenc kovácmester vette el feleségül. Ferenc pedig az inkei szódás leányával kötött házasságot. Az ő gyerekeik már a korosztályomhoz tartoztak: Bozsoki Klári, Bozsoki Miklós, Bertók (Kondor) Tibor és Takács Éva. Távolabbi rokonként kapcsolódtak hozzájuk a szőkedencsi Tamások. Tamás Jenő Szőkedencsen született, a II. világháborúban elesett. Lánya Tamás Margit és édesanyja a háború befejezése után Vésére költözött.

52. ábra

Akik kimaradtak

A 19. századi anyakönyvek tanulmányozása során kevés új név került elő. A második világháború után a régi családok létszáma nem nőtt, jöttek azonban újak, legalább annyian, mint akik már itt voltak. Az ő famíliájuk felkutatására már nem vállalkozhattam. Ez egy másik feladat lenne, lehet, hogy nagyobb, mint ez. Az újonnan beköltözött családok korábban sokfelé éltek, kevés a közös pont. Az ő famíliájuk 200 éves története viszszaemlékezőleg csak egyénileg lehetséges.

Készítettem néhány ilyen családfát is érdeklődő családok segítségével. Közülük is kiemelném a Réczés – Budai - Szita családfát. Az elődök már a II. világháború előtt is Vésén éltek. Budai Jóska iskolatársam, Vid Kati a postás Annus néni unokája legalább annyit tett ehhez a családfához, mint én. Később a kaposvári levéltár olvasótermében futottam össze Kovács Gáborral, aki a Budaiakhoz keresett adatokat. Sokat lendített a kutatásomon, amikor ilyen érdeklődőkkel találkoztam. Az ő közös őseiknek felkutatásához Vésétől távolabban fekvő településekre is el kell még jutni. A Tulok nevűek házasodtak a vései Bertókokkal. Az egyik utód, Tulok Andrea segítségével felépítettem egy több falun átívelő családfát (Surd- Sand- Vése- Budapest).

A családok leírásából kimaradtak a Fazekas nevűek. A 18. század végétől sokszor találkoztunk velük az anyakönyvekben a szobiak között. Vésén csak a következő században jelentek meg. Leszármazottaik közül csak Fazekas Gyulára emlékszem.

A katolikus Gábor vezetéknévűek már régóta éltek Vésén. Az anyakönyvekben először az 1700-as évek végén láttam ilyen bejegyzést, nem sikerült egyetlen famíliába sorolnom őket. A szomszédban lakó Gábor Margit néném apjára, Gábor Ferkó bátyámra jól emlékszem. Sokat mesélt apám gyerekkoráról, nagyapám erejéről, aki arrébb rakta a kocsi hátulját a szűk kanyarban, fiatal korában nyújtónak használta a mestergerendát. Egy másik Gábor famíliát is ismertem. Meggyet szedtem Gábor Jóska bátyám fáiról a Kenderföld mellett. Munkabéreként egy forintot kaptam kilónként. Jóska bátyámnak lehetnek tartalékai, mert a beadásos rendszerben, amikor megjelent a végrehajtó, kölcsönrel segített.

A későbbi érkezőkről egyre kevesebbet tudok, pedig lehetne mit írni róluk. Még itt vannak az osztálytársaim is, de valahol ezt az időszakot le kell zárni, hogy aztán jöhessen egy újabb. Ahogyan dr. Zsoldos Jenő mondta, túl kell lenni a vesszőn, jöjjön a pont, hogy utána kezdődhessen egy újabb mondat.

A Vései Véssey család

Mielőtt rátérnék a Véssey család újkori történetére, összefoglalom a korábbi időszakról készült írásokat. A forrásanyag kevés, közülük sok a bizonytalan, a történet folytonossága néhányszor megszakad. Nagy Iván történész 1865-ben könyvet írt a magyarországi nemesekről. A Véssey család bemutatását az első 200 év összegzésével kezdi. Az anyagok nagy részét a levéltárak már feldolgozták, elérhetők elektronikus formában is.

Véssey család. (Vései) Somogy vármegye egyik legrégibb nemes családja, mely azon megyei és máig is birtokában lévő Vésse helységről vette családi nevét és arról írja előnevét is. Úgy látszik, a család két őstagja, az Ottokár elleni harcban szerzett érdemekért és még 1283-ban kapott Vésse helységre királyi adományt IV. László királytól,⁴⁾ és ezek testvére volt Tamás váci püspök is.

A család adatai szerint 1378-ban négy ágon éltek a család elődei, névszerint a) Miklósnak fiai László, János, Boldizsár, b) Jánosnak fiai Mihály és László, c) Ferencznek fia János, d) Mihálynak fia Gergely.

A XV. század közepén élt Véssey Pál, kitől a családfa következőleg⁵⁾ terjedt le:

Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal

Ezen kívül alig találtak értékelhető adatokat a történészek. Az összeállított elemzésekben sok a feltételes mód, születtek egymásnak ellentmondó elméletek is, felmerültek újabb kérdések.

Kinek az adománya az oklevél? IV. László király neve mellett néhányszor előkerül anyja, Kun Erzsébet neve is, aki a gyerekkorú fia helyett 10 évig uralkodott. Egyesek arról írnak, hogy Vehse név már ismert volt 1211-ben is, de akkor még II. András volt az király.

Milyen szolgálatért adta a király az oklevelet? Egyes történészek szerint Ottokár cseh uralkodó elleni csatában szerzett érdemekért, mások belpolitikai okokra vezetik vissza az adományozást. A 13. században a főurak és a király között gyakorivá váltak a konfliktusok. A trón megerősítése céljából királyhű köznemesi réteg kialakításába kezdett az uralkodó, címeiket, birtokokat adományozott a hozzá hűséges embereknek, törvényekkel (Aranybulla) biztosította a kiváltságokat hosszú időre.

Nem lehet egyik elképzelést sem kizárni. Ezekre a kérdésekre ma már nem lehet objektív választ adni, de sokáig lehet róla beszélni.

Honnan jött a Véssey név? Azon már az utca emberei is vitáztak Vésén, hogy az uraságtól származik-e a falu neve vagy fordítva? Mi volt előbb a tyúk vagy a tojás? Mind-egyikhez kereshetünk érveket. 2002-ben megszervezte az önkormányzat a Vései és Véssey nevek találkozóját. A megjelentek mind azt gondolhatták, hogy nemes Vésseyek le-származottai. A név eredetéről egy levéltáros egyértelműen leszögezte „a Véssey család-név Vése helység nevéből ered”, mint ahogyan ezt a fenti Nagy Iván szemelvényből is kiolvashatjuk. Indokai között szerepelt, hogy a forrásanyagokban nemesi előnévként használták a település nevét (Paal de Vésse).

Bertók László költő is foglalkozott ezzel a kérdéssel. Kiss Lajosra (Földrajzi nevek etimológiai szótára. 1978.) hivatkozva ír erről a Mintha örökké élnél című jegyzetében: „Szülőfalum, Vése neve puszta személynévből keletkezett, magyar névadással”.

Próbálom közelíteni a nézeteket. A Paal de Vesse forma valóban Vése helységnévre utal, de ez a Pál nem az első a vései földesurak között.

Az sem kizárt, hogy már jóval előbb is állt itt egy Vehse nevű település. A falu kaphatta a nevét egy szláv személynévről is, mint ahogyan mások feltételezik. Később ezt magyarosították. Majd 1283-ban az adományozással egyidőben nemesi előnévként vették fel a család ősei, Tamás püspök testvérei a falu nevét.

Peti Laci amikor „szófejtésbe kezd”, említi a Vejsze szót, amit már a Tihanyi apátság alapító levelének szövegében is megtalálhatunk.

A kutatásaim során én is találtam valami meglepőt. Nemcsak a Dunántúlon fordul elő a Vése név. Álljon itt egy idézet Makai János által szerkesztett Tiszanána évszázadai című könyvből. „... A kis szigettől nem messze feküdt Vise laposa, melynek vízöntötte területe egy fok révén összeköttetésben volt a Tiszával. A térség 19. századi levéltári anyagában Vése-foknak nevezték. Kétségtelen az itt felállított halfogó vejszeről nyerte a nevét.”

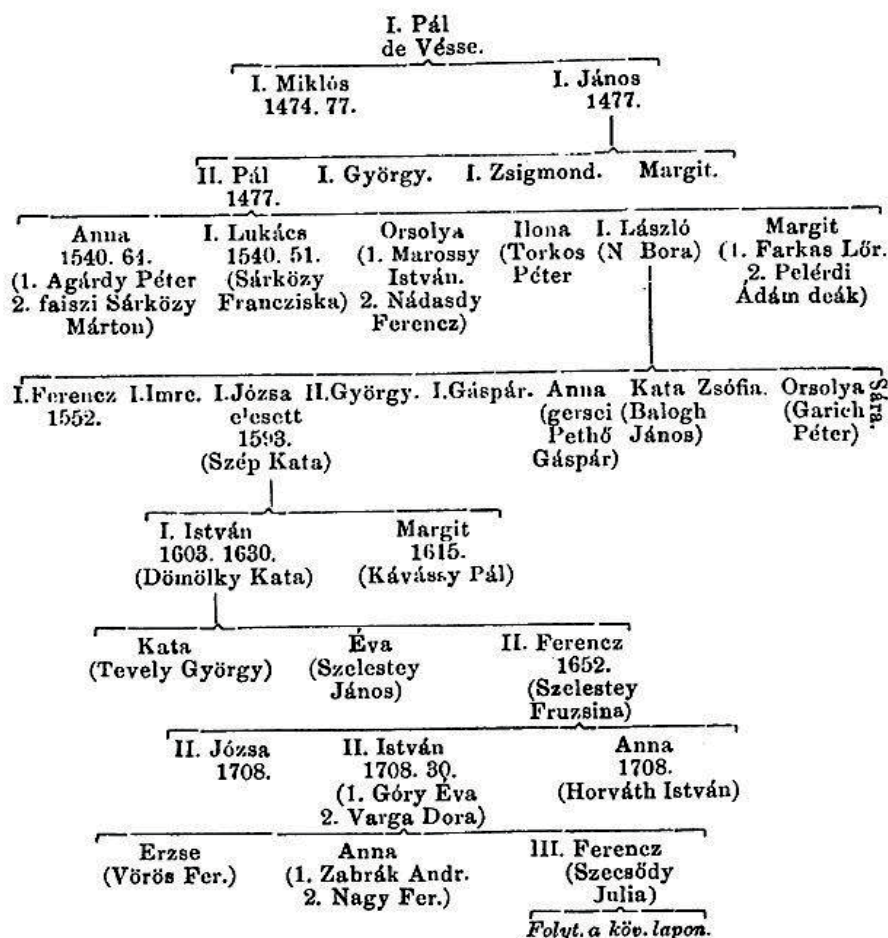
Találtam egy másik idevágó leírást is. „Vése már a 16. század közepétől lakatlan hely. Ma a "vései erdő" földrajzi név őrzi az emlékét. Ez az erdő Tiszanána határán belül - Tiszaderzzsel átellenben - található, részben a Tisza-tó által fedve.”. Ebből is az látszik, hogy a halfogó eszközről elneveztek egy kis földrajzi egységet, a félszigetet, ill. az erdőt.

A két elmélet közül számomra helytállóbbnak tűnik, hogy a falu nevéből kapta a települést birtokló család az elnevezést.

A falunk nevét az elmúlt 700 évben sokféleképpen írták, Vehse, Veyse, Veseh, Vise, Visse, Vesse, Vése stb. A család neve végül is Véssey lett. Egyetértek azokkal, akik a dupla s -t és az y-t a kor nemesi szokásaival magyarázzák. Nem is volt „igazi nemesi név” az, amiben nem volt egy dupla mássalhangzó és egy y a végén.

Nagy Iván a könyvében családfákat is készített az akkor ismert nemesi családokról. A szerző az alábbi rajzban sűrítette össze az 1474 és 1720 között élő Vésseyek történetét. Nem titkolta, hogy az információkat a családtól kapta, a családfakészítést erre alapozta. A nemesi családoknak érdekük volt a származásuk igazolása. A legfontosabb családi eseményekről mindent leírtak, majd az utódoknak továbbadták. Családfákat is készítettek, de legtöbbször megelégedtek egy egyszerűsített származásfával. Ebbe nem mindig fértek bele az oldalágak. Nagy Ivánnak a Vésseyekről készített családfája sem teljes, nincsenek kibontva az oldalágak.

Ha gondolatban visszafelé forgatjuk az idő kerekét, pillanatok alatt visszajutunk az őshöz, Véséről Szentivánfára, majd a török idők előtti évekhez, I. Véssey Lászlóhoz, onnan már csak két generáció a fa tetején lévő Véssey Pál. Ha a Nagy Iván-féle családfában lefelé indulnánk el, nem ilyen egyértelmű az út. Más elágazásokat is választhatnánk nem csak azt az egyet. Nehezen hihető, hogy a családfába beírt sok fiúgyerek mind utód nélkül halt volna meg. Már sejtem, honnan jön elő a keresőben annyi Véssey nevű személy, miközben a Véssey Istvántól kiinduló családfaágak megálltak a növekedésben, utód nélkül eltűntek. A Vésseyek találkozóján megjelentek lehet, hogy erre nem is gondoltak. Nem beszélve arról, hogy a falu nevéből később is keletkezhett Vései családnév.

Nagy Iván családfája a Vésseyekről (részlet)

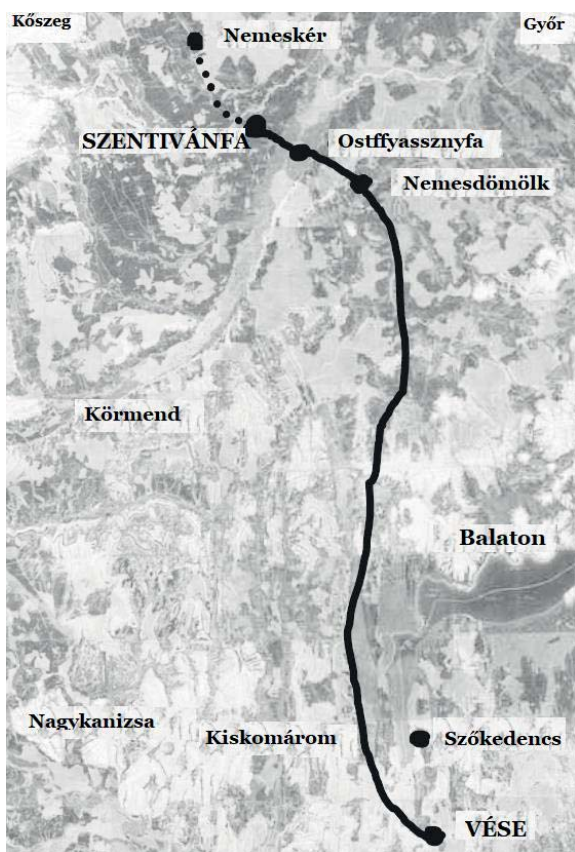
A vései családokról készített családfában a legkorábbi dátum ~1670. A Nemzetes Vitélző Véssey család fája is innen indul, a legkorábbi személy a „megszállítottató” Véssey István. A családfám szerkezete ugyanazon az elven alapul, mint Nagy Iváné. Az őstől indulunk, és eljutunk a mai leszármazottakhoz. A rajz elhelyezésében van a különbség. Nagy Iván a kiinduló őst helyezi a lap tetejére, lefelé nyit, alul vannak a leszármazottak. Ez a módszer egyszerűbbé teszi a könyv írását, ugyanakkor a végeredmény egy fejtetőre állított fára vagy gyökérzetre emlékeztet. Családfám a papíron fordítva helyezkedik el. Nálam alul van az ő, felette pedig az utódok. Az elkészült családfa így egy igazi fára hasonlít. Ahogyan a fa nő, úgy jönnek elő az újabb és újabb generációk. A lombkoronán vannak a legújabbak. Ha nem túl nagy a család, egy valódi fa fényképére is ráhelyezhetők a nevek vagy az arcképek.

Nagy Iván ritkán ír születési dátumot a rajzra. II. Véssey István neve alatt mégis két szám látható. Az első a bejegyzés dátumát jelentheti, a második pedig István akkori korát. Ennek folytatásaképpen Nagy Iván összeállított egy másik családfarészletet is 1720-tól 1850-ig. Ma már több adathoz is hozzáférhetünk, mint Nagy Iván. Ezért készíthettem el a részletesebb családfarajzot.

Vése a török idők alatt

Már 1525-ben találkozunk egy feljegyzésben I. László fia, Ferenc nevével: „Ewtwesh-i várnagy Bosnyák Bálint és Balháš-i officiális: Berthok Balázs nemesek... (1525, Ewtwesh ~ Ötvös) Weseh-i Ferenc képviselő Alsóthykos-i jobbágya: Warga Benedek jelenlétében”. Én innen indítom a családi kapcsolatok kutatását.

Történelmi leckékből ismerjük a három részre szakadt ország históriáját. A 16. században a törökök elfoglalták a Dunántúl egy jelentős részét. Ahogyan a helyzet Vésén egyre reménytelenebbre fordult (1545-1555) a Vésseyek máshol kerestek lakhelyet. Ekkorra már a török kétszer is hadjáratot vezetett Bécs ellen. Az odavezető hadiút a falu mellett haladt. Egyszer elkerülték, máskor meg feldúlták Vését a katonák. Amikor aztán Szigetvárral együtt a környékbeli kis várak is elestek, a török helyőrséget létesített Vése szomszédságában, Segesden. Állandóak lettek a zaklatások. Később kiépült a kettős adminisztráció. A jobbágyság kétfelé is adózott. Találtam olyan krónikát, amelyben a leírtak szerint a két úr megegyezett, egyszer felosztották a területet, máskor meg osztzkodtak a beadott terményen, a magyar úr szalonnát, a török meg mézet követelt.

Véséről Szentivánfára, majd vissza

1554-ből előkerült egy levél, amit Véssey László (Ladislaus Vesej) írt Ostffyasszonyfáról egy nagyszakácsi barátjának, Besenyey Mihálynak. Ebben reményét fejezi ki, hogy az otthon maradt atyafiak vigyáznak a birtokra. Nincs hír arról, hogy végleg letelepedett volna Szentivánfán. Más krónikák szerint I. László testvére, Orsolya és annak második férje, Nádasdy Ferenc birtokolta Vését a 16. század második felében. A birtokosok között olvasható még I. László fia, Véssey Józsa neve is, aki ekkor még új földterületeket szerzett Somogyban. Nagy Iván családfájából és leírásából az is kiolvasható, hogy Józsa 1593-ban a törökök ellen vívott csatában Székesfehérvárnál elesett. Miután Kanizsát is elfoglalták az ozmán seregek (1600) hosszú időre eltűntek Véséről a falu urai.

Az elkövetkező 120 év sötét folt Vése történetében. Zala és Somogy vármegyét összevonták. A két megye határa a

török birodalom peremére esett. A leírásokból tudjuk, hogy maradtak magyar urak a hódoltsági területeken is. Az elhagyott falvakban a korábbi várkapitányokból lettek a földesurak, katonaemberekből meg a jobbágyság. Nem volt ez másként erre felé sem. Bakó Farkas Kiskomárom, Inkey báró őse pedig Légrád várkapitánya volt. Inkey birtok lett a Vése szomszédságában lévő Marton-puszta is. 1626-ban egy összeírásban Bakó Farkast

jelölték meg Vése földesuraként. Ha jobbágyok nem is maradtak a faluban, pásztorok biztosan, mert legeltetésre, makkoltatásra alkalmas a terület.

Hogy Véssey László utódai közül kik telepedtek le először Szentivánfán, arról nem szólnak a krónikák. Nagy Iván családfájában szerintem az 1608-as dátum I. Véssey István szentivánfai tartózkodására utal. Nem véletlenül választották azt a területet a Vésseyek. Gondolták, ide már nem ér el a török keze. Másik fontos szempont a lutheránus vallás lehetett. Vas vármegyében is az evangélikus földesurakkal alakított ki a kapcsolatot (Ostffy, Wittnyédy, Szelestey, Dömölky stb). Vajon miből éltek ott, ahol korábban még csak rokonaik sem voltak, nemhogy birtokuk? Egy teljes falut, földet, szolgákat csak úgy otthagyni, egyet jelenthetett az úri lét feladásával. De az sem kizárt, hogy az ezt megelőző 50 évben (1554-1606) is tartottak fenn itt házat, lassacskán építették ki a gazdaságot, ami sosem lett akkora, mint a somogyi. Nem csodálkoznék azon sem, ha egyszer olyan dokumentumok kerülnének elő, amiből kiderülne, hogy nem is mentek el teljesen Véséről, nem szakították meg a kapcsolatot a környéken maradt földesurakkal vagy zálogos urakkal. Gondolhatnánk arra is, hogy valamilyen hasznot mégiscsak húztak a gazdátlanul hátrahagyott somogyi birtokból. Csak „tiszték” és hajdúk kellenek, máris be lehet hajtani a járandóságot! Ilyeneket a régi fegyveres emberek között könnyen lehetett találni. Kik lehettek azok az atyafiak, akik segítettek? Ebben az időben nem jelölik meg a Vésseyeket a falu uraként. Vajon fizetett-e valamit Bakó Farkas a határ használatáért? Ezek mind-mind felvetődő kérdések, választ jelen pillanatban csak a fantázia ad.

150 év Vas vármegyében

Szentivánfának nevezte meg II. Véssey István a falut, ahol laktak ősei 150 évig. Most már Uraiújfaluként szerepel a térképeken. A névváltozás magyarázható azzal, hogy Szentivánfával egybeépült a korábbi két kis település, Urai és Újfalu. Egyesülés után alakult ki a mai név. Az egyik anyakönyvi bejegyzésben találkoztam a Magyar-Újfalu névvel is. Szentivánfát magyarok lakták, az anyakönyv hemzseg a Nagy, Kis, Németh, Takács nevektől. Vésseyek megtalálták a helybeli és a környéken élő evangélikus nemeseket, velük házasodtak (Dömölky, Kávássy, Tevely, Szelestei). A Véssey család nem népesítette be a környéket. I. Istvánnal kezdődő négy generációban csak egy-egy fiú utód született. Lányokból sem volt sok. A család majdnem kihalt. Ahogy visszaköltöztek Vésére több lett a gyerekek, születtek fiúk is, Szőkedencs környékén a birtok is gyarapodott. A türelmi rendeletig kellett várni, hogy közhivatalt betöltsenek, bírók legyenek.

A törökök kivonulása után (Kanizsa visszafoglalása 1690) 30 évig Vését pusztaságként jelölték az összeírásokban. Az eddig előkerült dokumentumok mindegyikében az szerepel, hogy a falu a törökök visszavonulásakor elpusztult. De egy 1697. március 31-i keltezésű dokumentum felsorolja a kanizsai terület falvait és urait. Itt már újra előkerül a Véssey név. Részlet a listából: „*Sztanko Miklós – Bösehöennye, Balogh Szelesty György – Illés, Illianschy-család – Dant, Festetich-család – Kisfalud, kamara – Szennyer – Eddé, Sanko-család – Mestegnye, Sanko és Gadanny Balthazar család – Terebés, Esztergomi káptalan – Merke – Vesé Vesey-család – Szakács helyi nemesek.*”

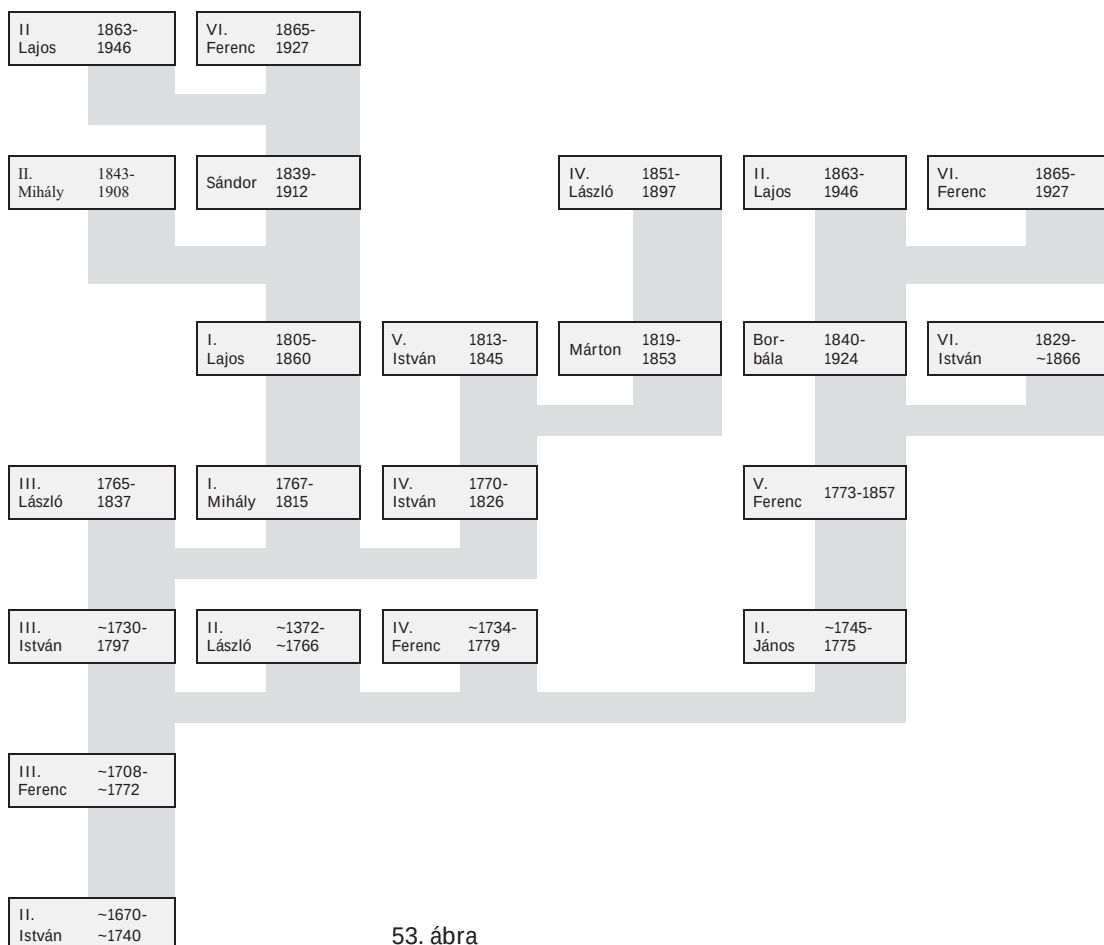
Az 1715-ös és az 1720-as országos jobbágy összeírásban nem találunk Véséről adatokat, de valószínűsíthetően lakták a környéket, makkoltatással, legeltetéssel foglalkoztak. A tanúk beszámolóit olvasva már voltak árendások is. László István inkei pásztor

tanúvallomásából tudjuk, hogy a török és kuruc időkben is volt élet a környéken. Akkor is tudták az itt lakók, hogy hol van a Hármashányás, meddig tartanak a vései erdők. 1720 körül a „Komár Városban” lakó Karácsony János megásatta a „Csigáskútát”, mert göbölei (hízott marha) sok vizet kívántak. A tapsonyi szőlőhegyen 6 vései jobbágy már bor után adózott. 1720 után előkerült adózási listák előbb 9 majd 12 jobbágyról számolnak be.

Miért várt a visszaköltözéssel Véssey István, ha megvoltak a birtokai Somogy vármegyében? A józan logika azt követeli, hogy megegyezzen a környékbeli birtokosokkal a hatarhasználatáról. A források szerint Karácsony Jánoson kívül Festetics Kristóffal és a nemesdedi nemesekkel is tartott kapcsolatot.

Számozva, mint a királyok

A Véssey nemesek tradicionális neveket választottak a fiaiknak. Így aztán sok volt az azonos keresztnév. Ha nem tettem volna rendet köztük, három generáció után magam is összekeveredtem volna. Mielőtt az örökölt családfát tovább építettem, az egyes nevek elé számokat írtam. Nagy Iván is használta a fiúk neve előtt a római számokat. Ezt folytatva, folyamatosan számoztam a fiúkat. A lányok neve változatosabb, nincs közöttük sok ismétlés, és ők amúgy sem viszik tovább a Véssey nevet, legtöbbször más vidékre mentek férjhez. Az 53. ábra egy megelőlegezett családfavázlat részlete, csak a sorszámozás bemutatására készült. A sorszámok és a keresztnemek mellé beírtam a születési és halálozási évszámokat is. Ez segít az azonosításban.

53. ábra

A „megszálléttató” Véssey István a régi családfában II. megjelölést kapja. Unokája a III., annak fia a IV., majd az ő gyermeke, a marcali főszolgabíró kapja a V. sorszámot. V. István másodunokatestvére V. Ferenc fia kapja VI. István nevet.

Ferencekkel sem egyszerűbb a helyzet. Somogy vármegyében elsőnek bejegyzett Véssey Ferenc, akinek felesége Szecsődi Julianna már a III. Ferenc. Az ő fia, akinek felesége Wittnyédy Judit a IV. Ferenc. IV. Ferenc testvére II. János, az ő fia pedig az V. Ferenc. Ő a Vésén lakók közül az utolsó számon tartott Véssey Ferenc. Az V. Ferencnek Mihály nevű unokatestvére Szőkedencsen gazdálkodott. Az ő dédunokája vezette a szőkedencsi mintagazdaságot a 20. század elején. Ő lett hatodikként az utolsó Ferenc a famíliában.

Mihályból és Lajosból is van kettő. Lászlóból négy. Az I-es sorszámot hozzáilleszthetjük a törökök elől menekülő Lászlóhoz. A „megszálléttató” István egyik unokája és egyik dédunokája is ezt a nevet kapta. De később is született László a családban, neki juttattam a IV. sorszámot. A sorszámok sokat segítenek majd a részletek tárgyalásakor, könnyebb lesz hivatkozni az ősökre.

II. István, a „megszálléttató”

Vése újkori története II. Véssey Istvánnal kezdődik. Korabeli dokumentumokban többször is nevezik őt „megszálléttatónak”. Fontos lenne tudni személyes adatait, de rá vonatkozó anyakönyvi bejegyzések nincsenek. Előkerült egy tanúkihallgatási jegyzőkönyv 1721-ből, melyben István életkora „*an. cr. 56*” jelentősen eltér Nagy Iván családfájában látható értéktől. A családfa alapján kiszámított születési dátum 1678, a jegyzőkönyv szerint pedig 1665. Halálának időpontjáról sincs évszám, legfőljebb behatárolhatjuk.

II. Véssey István még nem élt Somogyban, háza is Szentivánfán volt. Emberei intézték Vésén az ügyeket. Gyerekei közül III. Véssey Ferenc és utódai telepedtek le Vésén, illetve Szőkedencsen.

A Véssey család címere

Az akkori törvények nem tették lehetővé, hogy Szentivánfán evangélikus anyakönyvet vezessenek, ehhez egy vármegyében két artikuláris helynek volt joga. A Vésseyekkel kapcsolatos legkorábbi anyakönyvi bejegyzések Vámoscsaládról valók. István lányának, Erzsébetnek (1701-1788) a férje, Vörös Ferenc is szentivánfai, így kézenfekvőnek látszott, hogy 1733-ban és 1736-ban született gyerekeik adatait a vámoscsaládi római katolikus anyakönyvbe vezessék be lutheránus megjegyzéssel. 1740 után a Szentivánfához legközelebbi evangélikus artikuláris helyen, Nemeskéren nyitott anyakönyvbe írták be a Vésseyek adatait, egészen a türelmi rendeletig (1783). Kezdetben nem tartot-

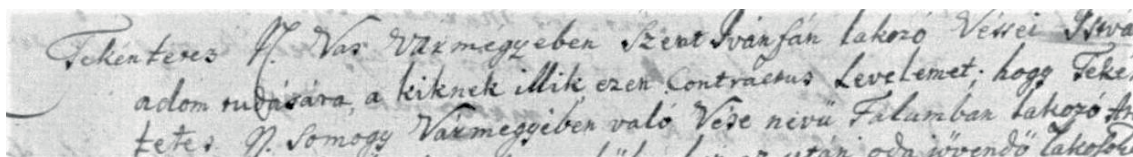
ták fontosnak, hogy a születésin kívül másfajta anyakönyveket is használjanak. Még hosszú ideig kellett várni, mire Nemeskéren is lett halotti anyakönyv.

A „zavaros idők után” II. István úgy döntött birtokba veszi Somogy vármegyében lévő faluit. Ettől kezdve vannak írásos emlékeink, elsősorban adózálisták (1722, 1728, 1735 stb.). Az 1756-ban és 1761-ben készült 230 oldalt kitevő kéziratos tanúkihallgatási jegyzőkönyvek visszanyúlnak az 1720-as évek előtti időszakokra. A per Vése és Felső-Segesd között kiobbant határvitával kapcsolatos. Erről a könyv előző fejezeteiben már többször

is szó esett a Csigáskút és Nagyzsombékos-tó kapcsán. Ebben többször is előkerült II. Véssey István neve.

Az 1730-as évekből ismerünk két olyan dokumentumot, amelyeken II. István van aláíróként feltüntetve. Egyikben 1734. április 28-án írta a végére a nevét, a másikban pedig 1732.11.30-án. Ez utóbbi Vésén készült, a másik pedig Szentivánfán.

Az alábbi kéziratos levelet Véssey István a véseieknek szánta, egy másikat pedig a szőkencsieknek. A két oldalra írt szerződéses levél Vése újkori történelmének egyik fontos

A contractus levél bevezetője

írásos emléke. Hosszú időre meghatározta a jobbágy-földesúr viszonyát. 25 évvel később Mária Terézia Urbáriumába is bekerült ez a szöveg új dátummal, új aláírással.

Tekéntetes N. Vas vármegyében Szent Ivánfán lakozó Véssei István adom tudására a kiknek illik ezen Contractus Levelemet; hogy Tekéntetes N. Somogy Vármegyében való Vése nevű Falumban lakozó Arendatarius Embereimnek nem különben ez után oda jövőndő lakosokk a vigre, hogy ők is tudhassák feüllébb említett Vésse nevű falumhoz tartozandó appertinentráit élyni, szántani, vetni, és hasznát venni és énnekem Földes Úrnak túllók járandó igazságott be szolgáltatni, kire nézve ott lakozó Arendatariusim, és ez után oda Vésére szállandó Embereim nyomosabbak és bizonyosabbak lehessenek falumban való lakásokra nézve tudhassák falumat az Örökös jobbágyimon kívül, tehát alább következő punetumokbul vitároossan így teszik ki.

Primo Vésse nevű falumhoz tartozandó Határomban Szőlő Hegyet, ha építenek az ott való lakosim tehát adtam nekik Tíz Esztendeig való Szabadságot az építésre és addig az meg írott. Esztendeig semminemű censust ne fűzessenek róla eltelve az Anotált esztendőök tehát az után minden Kapásul tartozzanak három garast fűzetni.

Secundo Ha Erdőből irtanának Szántó földet Árendásim négy vetésig ne adjanak rólok kilencedet, eltelése után a négy vetésnek tehát a Kilencedet tartozzanak nekem vagy is successorimnak Atalni, ha pedig azon irtásokat el akarnák adni elsőbenis engemet Földes Urokat meg kínálván, ha hozzám nem akarván venni a törvény értelme szerént csak ott való lakosoknak és nem kin valoknak adhassák.

Tertio Minden egy egész helyes Gazda a mint mostani lakosok meg ígérték Esztendőnként három forintot Árendát tartozik fizetni fél helyes Gazda pedig egy Tallért.

Quarto Arendasim Annuatim egy egy gazda négy napi munkára, mikor kívánom a mi dolgomra kívántatik elő állani tartozik.

Quinto Szent Iván fai Házamhoz Vas Vármegyében Arendásim hat marhával két szekeret, a mi alá kívánom, ..tezisen Esztendőnként adnyi ezen kívül levélhordozással hová kívántatik fognak tartozni

Secto Midőn maknak termése /vagyon/ vagy lészen Véssei Erdőmön Arendasim a kinek Sörtvéres marhája lészen minden húsból egyet mak bér helyett, vagy pedig, ha úgy tetszik meg egyezvén velem Szokott mak bért tartoznak adni.

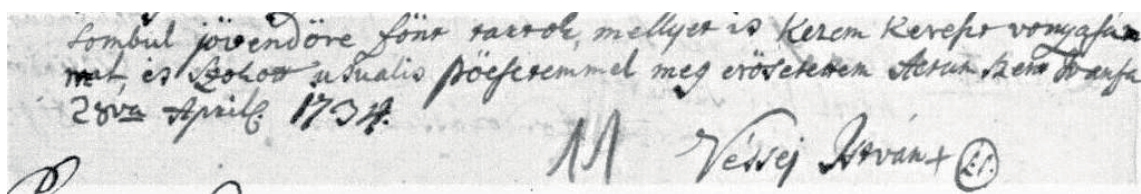
Septimo A mostani föl osztás szerint, a mint a kertyeik feküsznek és vadnak azon Kertbeli veteményekből nem tartoznak semminemű kilenceddel; a mi azon kívül vetemények lészen akár miféle vagy irtásban vagy is mezőben attól kilenceddel tartoznak.

Nono A kocsmat engettem Szent Mihály naptól fogva Sz. György napig, az után pedig az én számomra, mint Földes Úrnak Szent Mihály napig fog folyni, az idő alatt kocsmára bor hordással tartoznak nem különben minden szénámat tartoznak be hordani.

Decimo Ezt is hozzá tévin ha valamely árendásom el akar lakó képpen Jóságomtul menni tehát az olyatin el menni akaró Gazda N. Vármegyétül reája vétetett portioját magától be száletván én velem vagy Successotimmal számot vétvén árendáját és egyebét a falu köze a mivel tartozik mindenekeket meg füzeti szabadon elmehet.

Undecimo Ezen köztünk meg egyezett v.puntumok szerént tétetett Arendatariusimmal lett Contractusom kezdődött Anno 1733 Esztendőben esendő 1-ma Január, a midőn Véssére lemegyek magam vagy cselédem becsületes intertencióval tartoznak. Mellynek nagyobb el hitelire adtam ezen Contractus Levelemet, utóbbi dispositiomig hogy légyen mellyet magamnak és successorimnek Földes Uri anctronitambult jövendőre főnt tartok, mellyel is

Véssej István +

A snippet of a handwritten document in cursive script. The text is written on aged paper. At the bottom, there is a signature that appears to be 'Véssej István' followed by a cross symbol. Above the signature, the date '28. April 1734' is written. The text above the date is partially obscured but seems to be a continuation of the legal document.

„Kezem keresztvonásával és szokott pecsétémmel megerősíttem. Kelt Szentivánfán 1734. április 28-án”

Az Urbárium előtt nem szabályozták központilag a jobbágyok kötelezettségeit néhány ősi törvényen kívül. A fenti szerződéses levél igyekszik ezt pótolni. Egy évvel korábban írta a szőkedencsieknek címzett levelet. A vései levél hangnemében barátságosabb, tartalmában előnyösebb a lakosokra nézve, mint a dencsi. Példaként említem, hogy Vésén 3 vagy 2 forint az árenda bére egy évre, addig Dencsen 5 forint. Míg Vésén négy nap munkát írt elő, addig Dencsen hatot. Vésén nincsenek szankciók kilátásba helyezve, ha nem tartják be a szabályokat, addig Dencsen börtönnel fenyeget. A jövevények adómentessége szőlőnél 10, irtásföldnél 4 év, Dencsen egységesen 3 év. Talán azért előnyösebb a véseiké, mert ezt István toborzó levélnek is szánta, vagy az egy évvel korábban kiadott nem hozta meg a várt eredményt.

István kérte, hogy a neki járó terményt szállítsák el Szentivánfára a saját házához. A levél igazolja, hogy István ekkor ott lakott. Hogy kik lehettek Vésén az „emberei”, azt csak találgathatjuk. A szőkedencsi levélben viszont megnevezi az ottani segítőjét, Német János szabadost. Ez utóbbi levél egyik hitelesítője Szecsődi János, feltehetően István menyének rokona, esetleg testvére. A Szecsődi név egy vései tanúkihallgatási jegyzőkönyvben is szerepel.

A levél tartalma egyértelmű, bár az akkori stílust egy kicsit szokni kell. Szemezgetve a pontok között érdemes elgondolkodni néhány dolgon. Egy ilyen rövid levélben háromféle pénznem szerepel. Mária Terézia ideje alatt egy tallér két forintot ért, és egy forint pedig 20 garast. Az egész telkes gazda és féltelkes gazda árendája (házbére) három-kettő arányban oszlott meg. A vései gazdák nem voltak gazdagok, legtöbb listában csak féltelkes gazdát találunk. A kapás az a szőlőterület, amit egy ember egy nap alatt meg tud kapálni, hozzávetőleg 200 négyszögöl. Elviselhető volt a kiszabott adó (egy hold szőlő esetében hozzávetőlegesen egy forint). A tisztánlátáshoz jól kellett tudni a számtant. A közönséges törteket és az arányszámítást biztosan tanították az iskolákban.

István egyik fiának, III. Ferencnek a neve megjelent az egyházi iratokban is. 1743-ban a vései iskolát meglátogatta a superintendens. Az iskola patronálójaként ekkor már III. Véssey Ferenc nevét említik. Ettől kezdve ő képviselte a falut valamennyi pecsétnyomós okiraton, egészen 1772-ig. Egy 1761-es tanúvallomás szerint az egyik pásztor 1740-ben még Véssey Istvánt szolgálta, majd utána Véssey Ferencet. Persze a tanúk nem mindig emlékeznek jól. Biztosnak csak az látszik, hogy István 1734 és 1742 között halt meg. Láttam olyan dokumentumot is, amiben igazolás nélkül halálát 1733-ra teszik.

A földbirtokos család neve fokozatosan a Véssey formában került be az okiratokba, a falué pedig Vése alakban. A 18. század első felében még nem mindig így írták a neveket. Érdemes megvizsgálni, hogyan írta a faluja és a saját nevét II. Véssey István a contractus levelében. Az írásban még ötször Vésse a falu neve, és csak egyszer Vése. Saját nevét kétszer írta a dokumentumba, egyik alkalommal Véssei, másszor meg Vesej formában. Majdnem ugyanekkor a katolikus anyakönyvben a Vései forma került be.

Az Urbáriumban már Vésének írták a falu nevét, Vésseynek a földesúréét. Az anyakönyvi bejegyzésekben is ezzel találkozunk. A katolikus (Tapsony, Zákány, Vámoscsalád) anyakönyvekben fordul elő a Vései alak, W-vel kezdődő írásformával a 18. század elején találkozhattunk utoljára.

III. Véssey Ferenc és Szecsődi Julianna házaspár nevével fejeződik be Nagy Iván családfájának első oldala. Az én családfám II. István nevével indul, tekintettel, hogy tőle számítjuk Vése újkori történetét. Ráépül a teljes fa, ő lesz a gyökérem, de nevezhetjük a fa törzsének is. Sorba jönnek a generációk, először II. István gyerekei, III. Ferenc – akiről már szót ejtettünk -, Erzsébet és Anna.

Erzsébet

Véssey Erzsébet vámoscsaládi római katolikus anyakönyvben szerepel lutheránusként feltüntetve, férje a szentivánfai Vörös Ferenc. Későbbiekben látni fogjuk, nem ez az egyetlen házasság a két család között. Két gyerekük születését jegyezték ebbe az anyakönyvbe (György (1733), Erzsébet (1736)). A szentivánfai halotti anyakönyv szerint Erzsébet 1701-ben született és 1788-ban halt meg.

Anna

II. István másik leánya, Anna kétszer is férjhez ment. Sorrendben a férjek, Zabrák András és Nagy Ferenc. A hiányos anyakönyvekben nem találunk bejegyzést gyerekek születéséről.

III. Ferenc és gyerekei

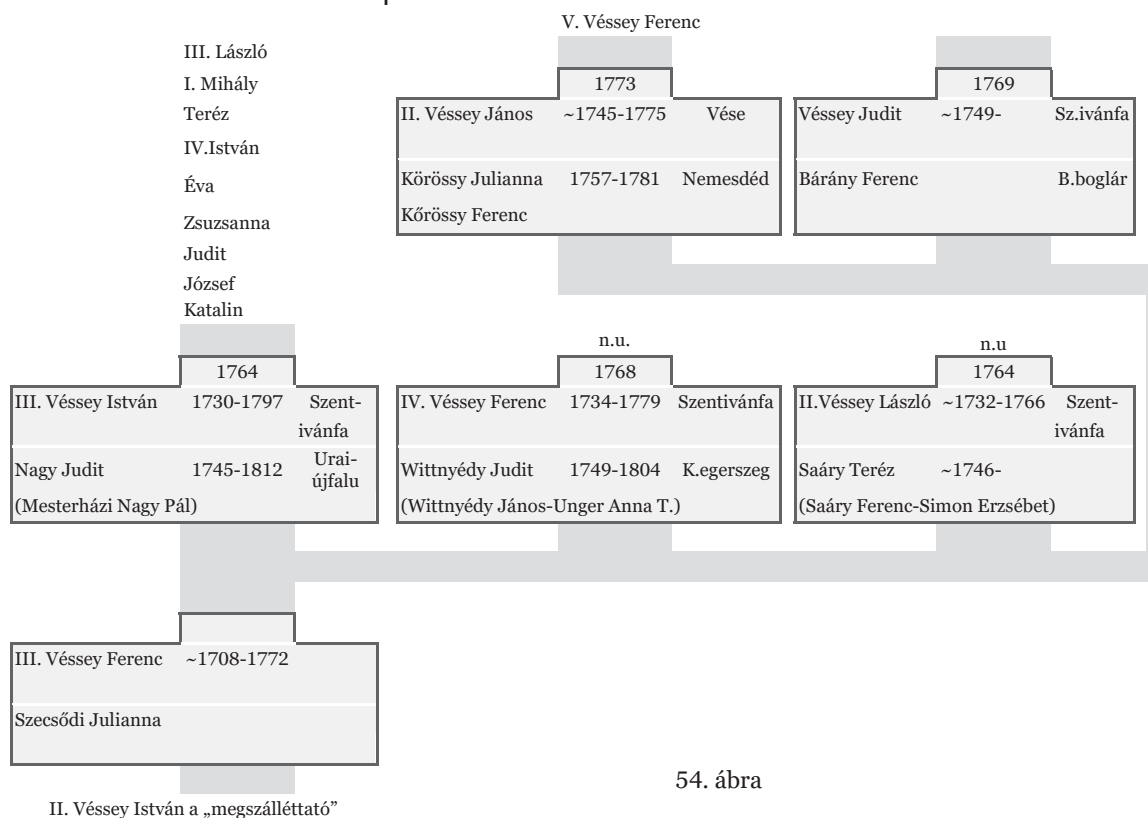
1740 után II. Véssey István nevét már csak néhai jelzővel együtt olvashatjuk. Fia, III. Ferenc folytatta Vése község újra telepítését, később maga és családja is odaköltözött.

Még Szentivánfán feleségül vette Szecsődi Juliannát. A házaspárnak 5 gyermeke született, négy fiú és egy leány, II. László, IV. Ferenc, II. János, Judit, III. István. Ők Szentivánfán születtek még. A nemeskéri születési anyakönyvbe csak Juditot jegyezték be. (1749). Ő lehetett a legfiatalabb. A fiúk közül János már a Vése melletti Nemesdédén Körössy Julianna személyében talált magának feleséget.

Felmerülhet a kérdés, mikortól lakott életvitelszerűen Vésén III. Ferenc? 1749-ben még nem valószínű, mert ekkor született Judit. III. Ferenc 1753-ban igazolta nemességét Somogy vármegyében. A bejegyzés után 1754-től már elképzelhető a költözés, 1761-ben már biztosan Vésén lakott, mert két gyermekét keresztszülőként jegyzik Vésén.

Hol lakott III. Ferenc és családja Vésén? Az 1750 és 1770 között nincsenek térképek a faluról. Az első katonai térképen még a Véssey-kastély helyén mező van jelölve. A térkép szerint ott, ahol ma a Hencz-kastély áll, már akkor is egy nagyobb épület lehetett. Ezen kívül csak egy nagyobb épület alaprajza látható a vései térképen, az öreg Bertók Ádám három telket átfogó három bejáratos, utcafrontos háza. Kizárásos alapon a Hencz-kastély helyén álló udvarház lehetett a Vésseyek első lakása. Erre utal egy katonai felmérés is, amiben jó állapotú udvarházzal írnak. A porták számozása idején, 1786-ban már elkészülhetett a Véssey kastély vagy annak valamilyen elődje, mert az ott lévő épület kapta az 1-es házszámot. A kastély meglétét bizonyítja az is, hogy 1780-tól bejegyezték az anyakönyvbe a kertész és az ispán nevét.

III. Ferenc Somogyba hozta feleségét és négy gyerekét. Feltehetően az ötödik gyermek, István nem költözött el a szentivánfai házból. A költözéskor ő már Sopronban tanulhatott, de 1864-es esküvője után is Vas vármegyében maradt. Egy későbbi dokumentumban a szentivánfai családi birtok tulajdonosaként jelölték meg. Ugyanekkor a somogyi birtok uraként apja neve olvasható. III. Ferencel költözött még feleségének testvére (vagy rokona) Szecsődi János is. Az 1745-ös időszakhoz kapcsolódó egyik jegyzőkönyvben a tanú Szecsődi uramra tesz utalást, kanászait és szolgáit is említi. Az 1752-es jobbágylistán is szerepel. Ugyanakkora gazdasága volt, mint a legmódosabb jobbágnak, Varga Györgynek, de neve mellett a „nem adózik” megjelölés olvasható. A falu határában több szántó is Szecsődi-dűlő névvel szerepel.

54. ábra

II. László, IV. Ferenc és III. István házasságát már bejegyezték az evangélikus anyakönyvbe. Az esküvőt akkor is a menyasszony szülei szervezték. Mindhárom feleség családja Szentivánfához köthető, így természetes volt a nemeskéri bejegyzés. Ebből még nem derülhetett ki, hogy hol laktak 1764 és 1769 között. János házassági adatai a nemesdédi református (1773), Judit pedig az iharosberényi evangélikus (1769) anyakönyvbe került. Ők már az esküvő előtt is Vésén laktak. (54. ábra)

II. László

II. Véssey László 1732 körül született. 1761-ben Vésén keresztapa lett, a keresztanya pedig testvére, Judit. II. László 1764-ben vette feleségül Saáry Teréziát, Saáry Ferenc és Simon Erzsébet leányát. Haláláról nincs bejegyzés, de arról igen, hogy Terézia 1768-ban újra férjhez ment Németh Mihály ügyvédhez. Saáry Teréz unokahúga volt Dukai Takács Zsuzsannának, Berzsenyi Dániel feleségének. Teréz nagymama Ostffy családból való. II. Véssey Lászlónak nem tudunk leszármazottairól. Örökösök később sem kerültek elő. Minden bizonnyal 1764 és 1768 között fiatal házasként meghalt. Későbbiekben már semmilyen okiratban sem szerepel.

IV. Ferenc

Rövid élete alatt nem hagyott mély nyomokat Vésén IV. Ferenc sem. Néhány kereszt-szülői bejegyzésen kívül nem találkozunk a nevével sehol. Sokkal fontosabb szerepet töltött be a falu életében felesége, a Vas vármegyei Keményegerszegről (ma Vasegerszeg) származó Muzsai Wittnyédy Judit. 1768-ban kötöttek házasságot, nem született gyermekük. Sokszor voltak keresztszülők Vésén nemcsak a nemeseknél. Wittnyédy Judit többek között keresztanyja volt Fliszár Miklós, Józsa Mihály, Kiszalák Mihály, Simon Sámuel, Katona István gyerekeinek.

Milyen családból jött Wittnyédy Judit? Ez a családnév tiszteletet vívott ki magának az egész ország területén, kiváltképp az evangélikus egyházon belül. Szentivánfa és Keményegerszeg szomszédos települések, nem csoda, ha szoros kapcsolat alakult ki a két lutheránus köznemesi család között, aminek eredményeképpen több házasság is kötött. A família legismertebb tagja Wittnyédy István (1612-1670), országos hírví soproni ügyvéd, Sopron és Kőszeg jegyzője, Zrinyi Miklós bizalmasa, hithű evangélikusként az egyház lelkes híve és nagy támogatója. *„Wesselényi-féle mozgalomban szerette volna, ha Magyarország egyesítése megtörténik, valamint egyben függetlenné is válik. A sors különös kegye volt az aktív ügyvéd számára, hogy ügye bukását nem kellett megélnie. A Wesselényi-mozgalom kulcsalakja, Wittnyédy István épp az összeesküvés felgöngyölítését megelőzően hunyt el.”*

Judit édesapja, Wittnyédy János (1702-1781) az evangélikus közösség országosan elismert világi vezetője volt. A nemeskéri eklézsia főinspektora, kétszer is megválasztották a Nyugat-dunántúli Egyházkerület főfelügyelőjének. Sírhelye a nemeskéri artikuláris templom kriptájában található.

A Wittnyédy famíliát rokoni szálak fűzték a Dukai Takács családhoz. Amikor Wittnyédy Judit Vésén lakott, gyakran ment látogatóba Kemenesaljára. Háttérinformációk szerint lelki pótanyja volt a költő feleségének. Szoros kapcsolatot ápolt az irodalomtörténet első magyar költőnőjével, Dukai Takács Judittal is. A Malvina álnéven író költőnő

munkássága nem mérhető Berzsényi Dánieléhez, de megtestesítette a reformkor polgárosult nőideálját. A Dukai gyermekek édesanyja, Muzsai Witnyédi Teréz (1753-1781), Wittnyédi Judit legfiatalabb testvére, apjuk pedig Dukai Takách István. Ismerve a nemek közötti keresztszülő választás szokásait, nem csodálkozhatunk azon, hogy özv. Véssey Ferencné tartotta a keresztvíz alá Dukai Takács Juditot.

Borovszky Samu Magyarország vármegyei és városai című művében találjuk: „a vései birtokok 1726 és 1733 között Véssey Istváné, 1767-ben Ferencé, 1776-ban Ferencé, Istváné és János özvegyéé”. Sorszámokkal kiegészítve: 1726 és 1733 között II. Véssey Istváné, 1767-ben III. Ferencé, 1776-ban IV. Ferencé, III. Istváné és II. János özvegyéé.

A kutatásaim alapján úgy látom, hogy a lista nem pontos. II. István már 1726 előtt is birtokolta Vését. A birtokosok felsorolásából hiányzik Judit. Talán azért, mert Véssey Judit akkor már a balatonboglári Bárány Ferenc felesége volt.

Wittnyédi Judit férje, IV. Ferenc és testvére, II. János csupán néhány évig irányították a gazdaságot. A két testvér majdnem egy időben halt meg (1775, 1779). Ekkorra az ifjú V. Ferenc még alig érte el a 2 éves kort. Wittnyédy Judit férje halála után nem ment férjhez, közel 30 évig özvegyen élt Vésén. Mivel 1881-ben a kisfiú anyja is meghalt, Wittnyédy Judit lett a nevelőanyja. Eközben nagykorú lett a „megszálléttató” II. István dédunokája, III. István legidősebb fia, IV. László. 1786-ban 21 évesen már az újonnan alakult vései egyházközség felügyelőjének választották, de még nem kapcsolódik be a falu irányításába. Feltehetően még nem fejezte be a tanulmányait. Fontosabb falusi fórumokon V. Ferenc nevében Judit járt el (jegyzőkönyv hitelesítése, kölcsönadás, ajándékozás stb.). Példaként említhetjük, hogy a templomépítéshez szükséges hitelt az ifjú Ferenc nevében Judit ajánlotta fel. Amikor a többi egyházi épülettel együtt felépült az új templom (1789), a superintendens látogatást tett. A hívek nem voltak megelégedve a tisztelendő úr prédikációjával, a superintendens meg is intette a lelkészt, de Wittnyédi Judit megvédte:

„Én ugyan itten a Tiszteletes Urat, úgy, mint illet, megintem, és fel is vette, ígéretet tévén szent hivataljának serényebb való folytatásának irányában. De oltalmaztam is, á hol illeti, azért is, hogy az egyházi hivatalnak méltósága és tisztelete fönt maradjon, és á hallgatóknak nincsen hatalmokban kiadni a L. tanítón egy á talján.

Maga tekintetes Véssey Ferencné özvegy asszonyság mondta, hogy ő magára nézve Tiszt. Laky Uramnak meg elégednék mert józan mértékletes életű, szelíd természetű és igaz is. ... Szükséges leszen á változás, á mely eránt maguk is ezen Ekléziának érdemes tagjai rövid időn belül jelentést fognak tenni”. A vizsgálat pozitívan záródhatott, mert még további nyolc évig betöltötte a tisztséget Laki István.

A század vége felé, ahogyan iskolákat befejezték, Vésére költöztek Judit sógorának, III. Véssey Istvánnak a fiai, először László, majd Mihály, később István és József. A későbbiekben látni fogjuk, hogy még többször előjön a Wittnyédi név az egyes házasságkötések kapcsán. A legfontosabb kapcsolódási pontok a következők. Judit nagynénje és keresztanyja Ostffy Teréziának és Ostffy Annának, I. Véssey Mihály és Véssey József feleségének. Mindkét fiatalasszony anyját Ostffy Borbálának hívták. A negyedik fiú, IV. István felesége, Wittnyédi Terézia is unokahúga Juditnak. Egy darabig lakott Vésén Judit testvére, Wittnyédy János is. Ő lett III. László egyik veje. Kaphatott is egy dülőnyi földet apósától. Még a 100 évvel később készült térképen is olvashatjuk a Wittnyédy-dülő feliratot.

II. János

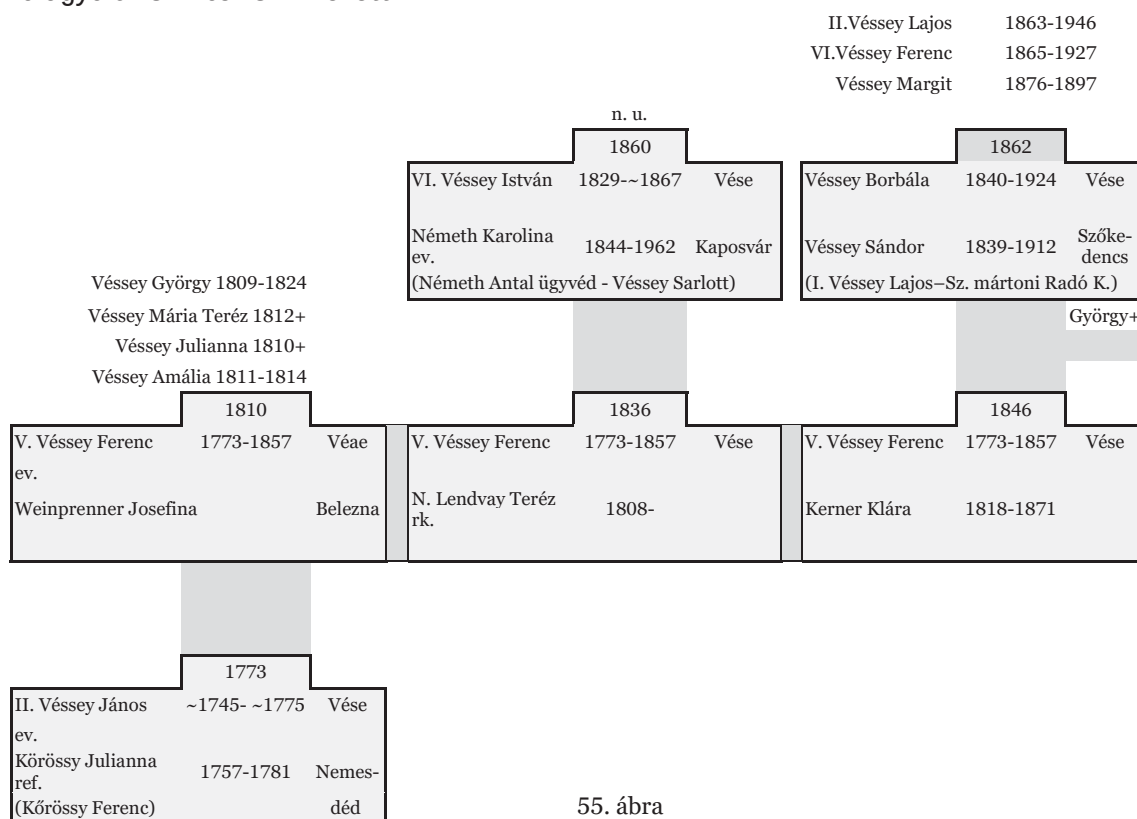
II. János 1773-ban házasodott össze a nemesdédi református vallású Körössy Julianával. Egyetlen gyerekük V. Ferenc még a házasság évében született. János 1775 táján elhunyt. Özvegye hat évvel később meghalt. Ettől kezdve IV. Ferenc özvegye, Wittnyédy Judit képviselte a kiskorú V. Véssey Ferencet. Még akkor is ő intézte az aktuális ügyeket, amikor Ferenc Sopronban tanult.

V. Ferenc

V. Ferenc későn nősült. Róla készült anyakönyvi bejegyzések időnként ellentmondásosak. Feleségei katolikus vallásúak voltak. Az első felesége Weinprenner Josefina. Négy gyermekük született, három leány és egy fiú. Valamennyien gyermekkorban meghaltak. A zákányi római katolikus plébánián beleznai lakosként anyakönyvezték őket.

A második feleség N. Lendvay Teréz. Az anyakönyvekben csak egy közös gyerekük neve, Istváné olvasható (1829). Bár nem az István-ághoz tartozott, de a nagy Véssey család tagjaként megkapta a következő, a VI -os sorszámot.

V. Ferenc harmadik felesége Kerner Klára még házasságuk előtt leányanyaként szült két ikerpárt. Az első ikerpár tagjai közvetlenül a születésük után meghaltak. Az 1840-ben született Borbálát és Andrást (in Tapsonyi Plébánia anyakönyve, 1840) az esküvőkor (1846) V. Ferenc örökbe fogadta. András (Endre) rövid időn belül meghalt. Borbála megkapta a Véssey nevet. Az a hír járta, hogy az ikrek édesapja maga V. Véssey Ferenc, aki Marcali járásban alszolgabírói, majd főszolgabírói (1813-1828), aztán Somogy vármegyei táblabírói tisztséget is betöltötte. A vései evangélikus gyülekezetben pedig egyházközségi felügyelő 1822 és 1842 között.

55. ábra

1857-ben V. Ferenc meghalt, a vései Ótemetőben lévő családi kriptába temették. István és Borbála örökölte V. Ferenc vései birtokait. Borbála kiskorúsága miatt átmenetileg anyja, Véssey Ferencné nevén szerepel a szőkedencsi birtokrész, VI. Istvánén pedig vései ingatlanok. Önéltrajzi írásában Véssey Ferencről és Kerner Kláráról nagy szeretettel beszélt Czippot Rudolf lelkész.

A második házasságból született VI. Véssey István házasságot kötött másod unokatestvérével (1860), Németh Karolinával, a kaposvári polgármester leányával. 1862-ben Karolina 19 évesen, gyerektelenül meghalt, néhány évvel később (~1767) a férj is. De so-
káiig nem maradt gazda nélkül a Véssey-kastély. Rövidesen a szőkedencsi születésű Véssey Mihály egy osztzkodás után birtokba vette a vései vagyont.

Véssey-kripta a vései Ótemetőben

Véssey Sándor (gyermek), Véssey József, Ostffy Anna, V. Véssey Ferenc sírhelye

V. Véssey Ferenchez köthető családi események összefoglalása

kelet	Személy	dokumentum	esemény	helye	kapcsolat	megjegyzés
1773	V. Véssey Ferenc	anyakönyv	születés	Vése	gyerek	
~1775	II. Véssey János	nincs	haláleset	Vése ev.	apja	
1781	Kőrössy Julianna	halotti anyakönyv	haláleset	Nemesdéd ref.	anya	
1809	György	születési anyakönyv	születés	Belezna (Zákány) rk.	gyerek	a.n.: W. Josefina
1810	W. Josefina	házassági anyakönyv	esküvő	Belezna (Zákány) rk.	feleség	
1810-	Julianna+	születési anyakönyv	születés	Belezna (Zákány) rk.	gyerek	
1811-	Amália+	születési anyakönyv	születés	Belezna (Zákány) rk.	gyerek	
1812	Mária+	születési anyakönyv	születés	Belezna (Zákány) rk.	gyerek	
1829	VI. István	születési anyakönyv	születés	Tapsony rk.	gyerek	a.n.: L.Teréz
1836	Lendvay Teréz	halotti anyakönyv	esküvő		feleség	
1838	Kerner György+, Pál+	születési anyakönyv	születés	Tapsony rk.	gyerek	törvénytelen
1840	Kerner András, Borbála	születési anyakönyv	születés	Tapsony rk.	gyerek	t.telen (adoptált)
1846	Kerner Klára	házassági anyakönyv	esküvő	Vése ev.	feleség	
1857	V. Ferenc	halotti anyakönyv	haláleset	Vése ev.	családfő	
1871	Kerner Klára	halotti anyakönyv	haláleset	Vése ev.	feleség	

Judit

III. Ferenc egyetlen lánya Judit. Szentivánfán született, mint a testvérei, de néhány évig Vésén is élt. Erre utal, hogy keresztanyja Paksi Mihály (1767) Bertók Miklós (1768) és Ágh István (1761) gyerekeinek. A Bogláron lakó Bárány Ferenchez ment feleségül 1769-ben. A többféle evangélikus Bárány család közül ők kapták a Balatonboglári nemesi előnevet. Nevezték ezt az ágat balatoni Bárány-ágnak is.

III. István

III. Véssey Ferenc és Szecsődy Julianna vélhetően legidősebb fia, III. István. Az ő családja az, amihez tartozó utódok benépesítették a vései, a szőkedencsi és szőcsénypusztai kastélyokat. Nevezhetnénk ezt a „megszálléttatás” második hullámának.

III. István 1764-ben házasságot kötött Nemeskéri Nagy Judittal. A menyasszony jónevű evangélikus családból származott, a Szentivánfához kapcsolódó Uraiújfaluban született. A család szakított a famíliát sújtó évszázados átokkal, végre megérkezett a régóta várt gyermekáldás, a megszületett 13 gyerekből 4 fiú és 5 leány alapított családot. A gyerekeket a nemeskéri anyakönyvbe jegyezték be. Mind a négy fiú Somogy vármegyébe került, III. László és József Vésén, IV. István és I. Mihály pedig Szőkedencsen telepedett le. Négy leány Vas megyében talált magának férjet, Zsuzsanna később férjével Somogy vármegyébe költözött. Valamennyi házastárs nemesi származású és evangélikus vallású volt.

Az 56. ábrába a kilenc gyermek és házastársaik adatai kerültek, a nevek között az esküvő dátuma olvasható.

Véssey Zsuzsanna	1793	Léhner Károly
Véssey Teréz	1791	Matkovits János
Véssey Judit	1793	Matkovits István
Véssey Katalin	1804	Polacsek Pál özv.
Véssey Éva	1813	Temlén Zsigmond
III. Véssey László	1794	Thulmon Anna
IV. Véssey István	1808	Wittnyédi Teréz
Véssey József	1805	Ostffy Anna
I. Véssey Mihály	1802	Ostffy Teréz
1764		
III. Véssey István	~1730-1797	Szentivánfa
Mesterházi Nagy Judit (Mesterházi Nagy Pál)	1745-1812	Uraiújfalu

III. Véssey Ferenc - Szecsődy Julianna

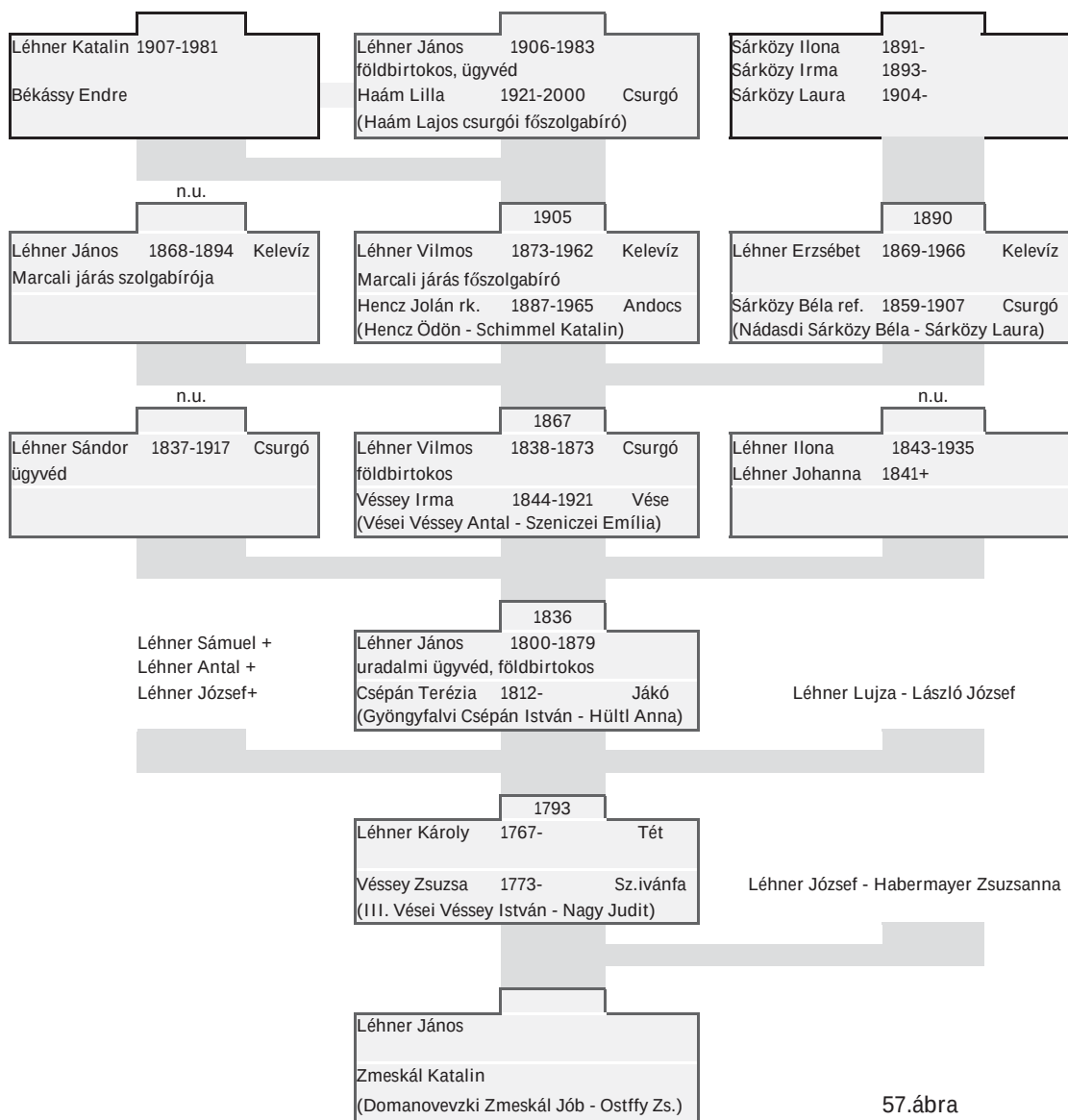
56. ábra

Zsuzsanna

Zsuzsanna 1773-ban Szentivánfán született, 1793-ban feleségül ment a tétí születésű Léhner Károlyhoz. Utódaik később Vésére kerültek, még a 20. század végén is éltek leszármazottaik a faluban.

Nem volt ritka a rokoni házasság ebben a családban sem, Zsuzsanna unokája feleségül vette egyik unokatestvérét.

Kik is voltak a Léhnerrek? A Léhner családnév Ausztriában és Németországban gyakori. Magyarországon, különösen a Dunántúlon egymástól független famíliákkal találkozhatunk. Van köztük építész, művész és kétkézi munkás is.

57.ábra

A Csurgón, Csákányban, Vésén, Kelevízen és Marcaliban ismert Léhnerrek Győrből származnak. Az 1600-as években Győrben élő evangélikus kereskedő család három fiú tagja érdemeik elismeréseképpen (20 katonát ajánlottak fel az osztrák örökösödési háborúban) nemesi rangot kapott 1741-ben Mária Teréziától. Közülük csak János utódait követjük, kinek felesége a neves evangélikus családból származó Ostffy Zsuzsanna lánya.

Téten lett bejegyezve Károly fiúk és a Szentivánfán született Véssey Zsuzsanna házassága (1793). Így kezdődött a két család közös története. Zsuzsanna testvérei és rokonai közül ekkor már többen is az ősi somogyi birtokon éltek (Vése, Szőkedencs). A házaspár öt gyereke közül csak kettő élte meg a felnőttkort. János vitte tovább a Léhner nevet Somogy vármegyében (1834). A porrogszentkirályi evangélikus anyakönyv egy bejegyzése szerint János 1835-ben Csurgó első uradalmi fiskálisa. Egy évvel később feleségül vette a jákói Gyöngyfalvi Csépan Terézt.

A Csépan család tagjai az őrségi Gyöngyfalváról (ma Gyöngyfalva Zalabaksa része) származnak, akik a törökök elől előbb a Vas vármegyei Sernyeházára, majd onnan Komárom vármegyébe menekültek, később Somogy vármegyébe kerültek. A református Csépan István fiskális házasságot kötött a római katolikus Hüttl Annával. Gyerekei már a Somogy vármegyei Nagybajom-Jákó községben születtek. Közülük Csépan Antal Lajos (1808-1903) a legismertebb. Több járási és vármegyei közigazgatási funkció mellett Somogy vármegye alispánja is volt (1860-1869). Fiútestvére a református egyházban teljesített szolgálatot. Gyöngyfalvi Csépan Terézia az ő leánytestvérük. A család kereste a kapcsolatot a nemességgel. Terézia keresztszülei között olyan nevek szerepeltek, mint két Festetics gróf, Niczky gróf és a Sárközy uraság. Léhner János és Csépan Terézia házasságából két leány, Johanna és Ilona, valamint két fiú, Sándor és Vilmos született. A fiúk jogot végeztek. Sándor jó nevű ügyvéd lett. Betöltötte a Somogy megyei Széchenyi uradalmak jószágigazgatói tisztét, volt a Marcali járás szolgabírója, majd járásbírója. 1877-től a Marcali Takarékpénztár Rt. igazgatója lett. A másik fiú, Vilmos Vései Véssey Irmát - Vései Véssey Antal és Szeniczey Emília lányát - vette feleségül. A Léhnereknek birtokai lettek Csurgón, Vésén, Csákányban és a Marcali mellett fekvő Kelevízen. Az utóbbihoz tartozó egyik pusztát Léhner-pusztának nevezték. Irma is itt élt első házassága alatt. Itt születtek gyerekei is. Vilmos halála után a második férjével költözött vissza Vésére.

Terézia

Terézia házasságot kötött a győrszemerei Matkovits Jánossal 1791-ben Szentivánfán. Mihály gyerekük születését a felpéci evangélikus anyakönyvbe 1796-ban jegyezték be.

Judit

Szemerei Matkovits Istvánhoz ment férjhez. István később Győr megye táblabírója lett. A felpéci evangélikus anyakönyvbe jegyezték be az esküvőt (1793), ugyanúgy, mint 1798-ban Zsigmond fiúk születését.

Katalin

Katalin 1804-ben házasságot kötött özv. Polacsek Pállal. Ebből a házasságból 5 gyerek született, két fiú (József és Lajos) és három leány (Ludovika, Erzsébet és Johanna). A gyerekek születési helyeként Szentivánfa van megjelölve. Véssey Katalin özvegyként Berzencén halt meg, de Vésén temették el. Katalinnak Vésén a Kishegy környékén, a Péter-hegy helyén voltak birtokai 1858-ig.

Éva

Éva férjhez ment Remper-Hollósi Temlén Zsigmondhoz (1813). Gyerekeik Szentivánfán születtek (Antal, József, Lajos, Anna, Zsigmond)

III. László

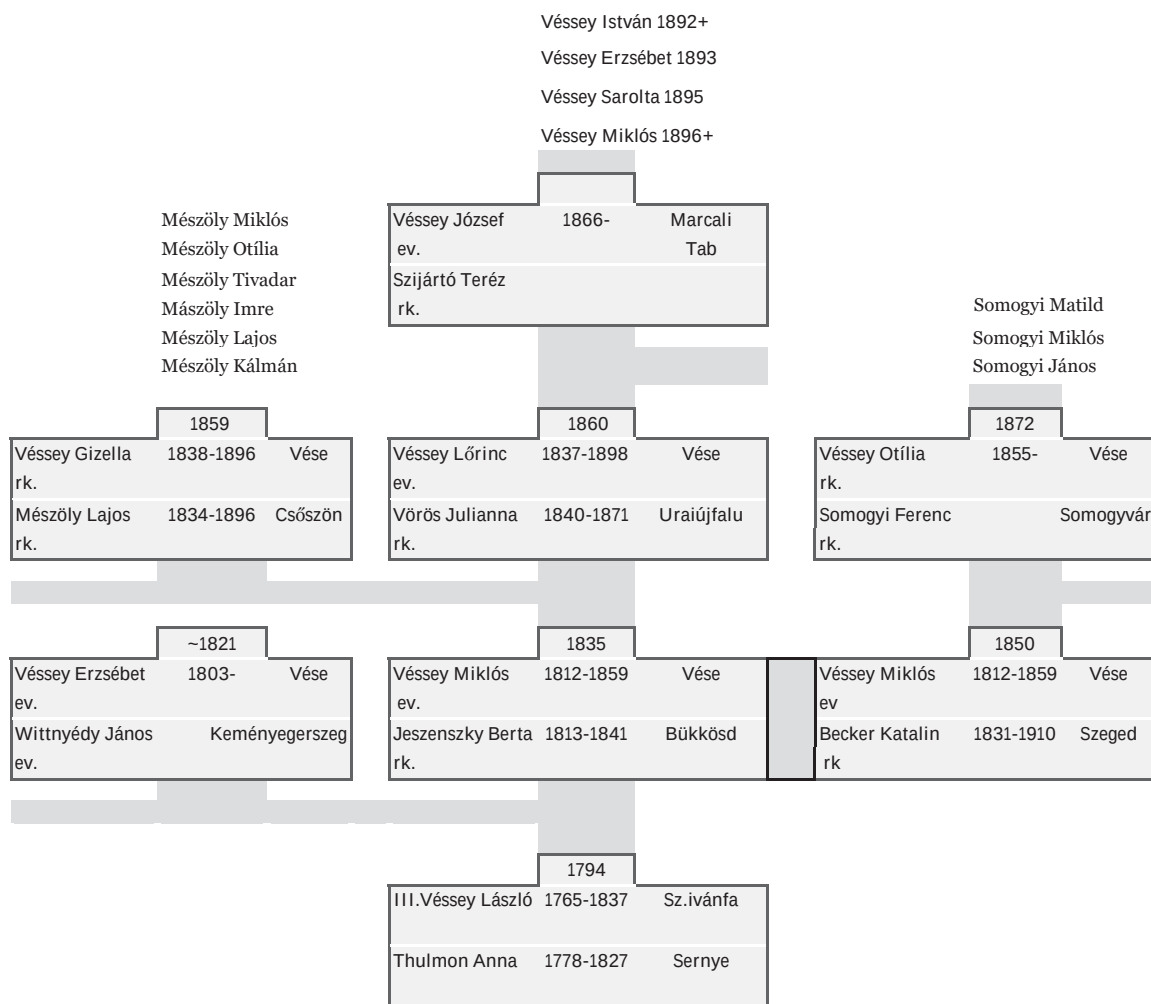
III. István gyerekei közül a legidősebb fiú, László Szentivánfán született, de életének nagyobb részét már Vésén töltötte, felesége sörnyi Thulmon Anna. Sörnye-pusztája is mint Vrátsik, Nikla, Kiszgomba települések abba a körbe tartoztak, ahol a Kemenesaljáról ide települt evangélikus köznemesek (Thulmon, Berzsenyi, Noszlópy, Bárány) gazdálkodtak. III. László és Thulmon Anna házaspárnak 11 gyermeke született. Közülük Erzsébetnek és Miklósnak (1812-1859) ismert az életútja. Erzsébet férje, Wittnyédy János, aki

egy ideig Vésén is lakott, majd elköltöztek János családi birtokára, Keményegerszegre, ahol hét gyerekük született.

Miklós a pápai református kollégiumban tanult, utána a katonai pályát választotta, de nem tetszett neki, két év után szakított a császári hadsereggel, csak az 1848-as forradalom kitörésekor fogott újra fegyvert, de akkor már a császári csapatok ellen.

A szabadságharcban betöltött tiszti feladatairól olvashatunk Bona Gábor Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara című munkájának életrajzi adatok fejezetében: „Vései Véssey Miklós: 1848-ban százados a 60. (Somogy megyei) honvédszászlóaljnál. A téli és a tavaszi hadjárat idején a Központi Mozdgó Sereg, ill. a II. hadtest kötelékében szolgál alakulatával. 1849. június-júliusban Vác térparancsnoka. A Fel-dunai sereghez csatlakozva Világosnál teszi le a fegyvert”. Állítólag őrnagyi rangig jutott.

Világos után visszajött Vésére gazdálkodni. Nehéz megmagyarázni, hogyan tudta kikerülni a szabadságharc után a császári megtorlást. 1832 és 1859 közötti időszakban két év kivételével Vésén lakott. Ő lett az egyik Véssey-ágnak a családfője. Katolikus házastársakat választott. Baranya vármegyei Bükkösdről származó Jeszenszky Adalbertina (Berta) lett az első felesége.

III. Véssey István - Mesterházy Nagy Judit

58. ábra

Az első házasságból két gyerek, Gizella és Lőrinc alapított családot. Rajtuk kívül az első házasságból született fiúk, Pál és Ferenc Lajos a későbbiekben nem szerepel az általam vizsgált anyakönyvekben. Valószínűsíthető, hogy gyerekkorban meghaltak, de az sem kizárt, hogy kikerültek a nyugat-dunántúli földrajzi területről, esetleg külföldre mentek. Gizella és Lőrinc életútját követhetjük. Gizella a Csőszön-pusztai Mészöly Lajoshoz ment férjhez, hat gyereküket a kaposmérői katolikus anyakönyvbe jegyezték be. Miklós halála után Gizella Vésén örökölt szántókat.

1841-ben Miklós felesége, Berta meghalt. Az újabb házassága rá kilenc évvel, már a szabadságharc utáni időszakra esik. Második felesége a Szegedről származó Becker Katalin (1831-1910). Két gyerekük született, az ifj. Miklós gyermekágyban meghalt, Otília Somogyvárra ment férjhez Somogyi Ferenchez. Két fiuk és egy lányuk született.

Miklósnek jelentősebb szántói voltak Vésén a falutól nyugatra eső határban. Amikor a jobbágyokból parasztok lettek (1849), már vásárolhattak földet. Nincs pontos dátum arra, hogy ennek a birtoknak egyik részét Miklós életében vagy halála után adták el a parasztoknak. Az új tulajdonosok egy része szőlőt telepített ide. Régi dokumentumokon még olvasható a Miklós-hegy elnevezés, de később már egyszerűen Kishegyként emlegették. A mostaniak már nem is hallottak a Miklós-hegy névről.

Miklós jó kapcsolatot alakított ki Czippot Rudolf vései (1853-1858) evangélikus lelkésszel. A tiszteletes egyik komája Véssey Miklós lett. A baráti kapcsolatra utal, hogy Miklós még a vend vidékre egy templomavatásra is elkísérte komáját.

Miklós még nem lakott Lönci-pusztán. Abban az udvarházban halt meg, aminek a helyén később Hencz Jenőné, Milike épített kastélyt. Ezt igazolja az anyakönyvi bejegyzés.

Az a kis puszta, amit még mai is Lönci-pusztának neveznek, a kataszteri térképen először Lőrinc-háza néven szerepelt. Nehéz lenne más magyarázatot találni, minthogy Miklós fiáról nevezték el.

Lőrinc-háza lett a központja Véssey Lőrinc gazdaságának. Feleségét, Vörös Juliannát az ősi fészekből, Úraiújfaluból (Szentivánfa) hozta. A házasságából született három gyerek, József, Miklós és Anna. Anna és Miklós korán meghaltak. József patikusnak tanult, 1866-ban patikát vezetett Tabon. Szijártó Terézzel kötött házasságából négy gyereke született. Bár fiai korán meghaltak, nem kizárt, hogy ma is élnek utódai.

IV. István

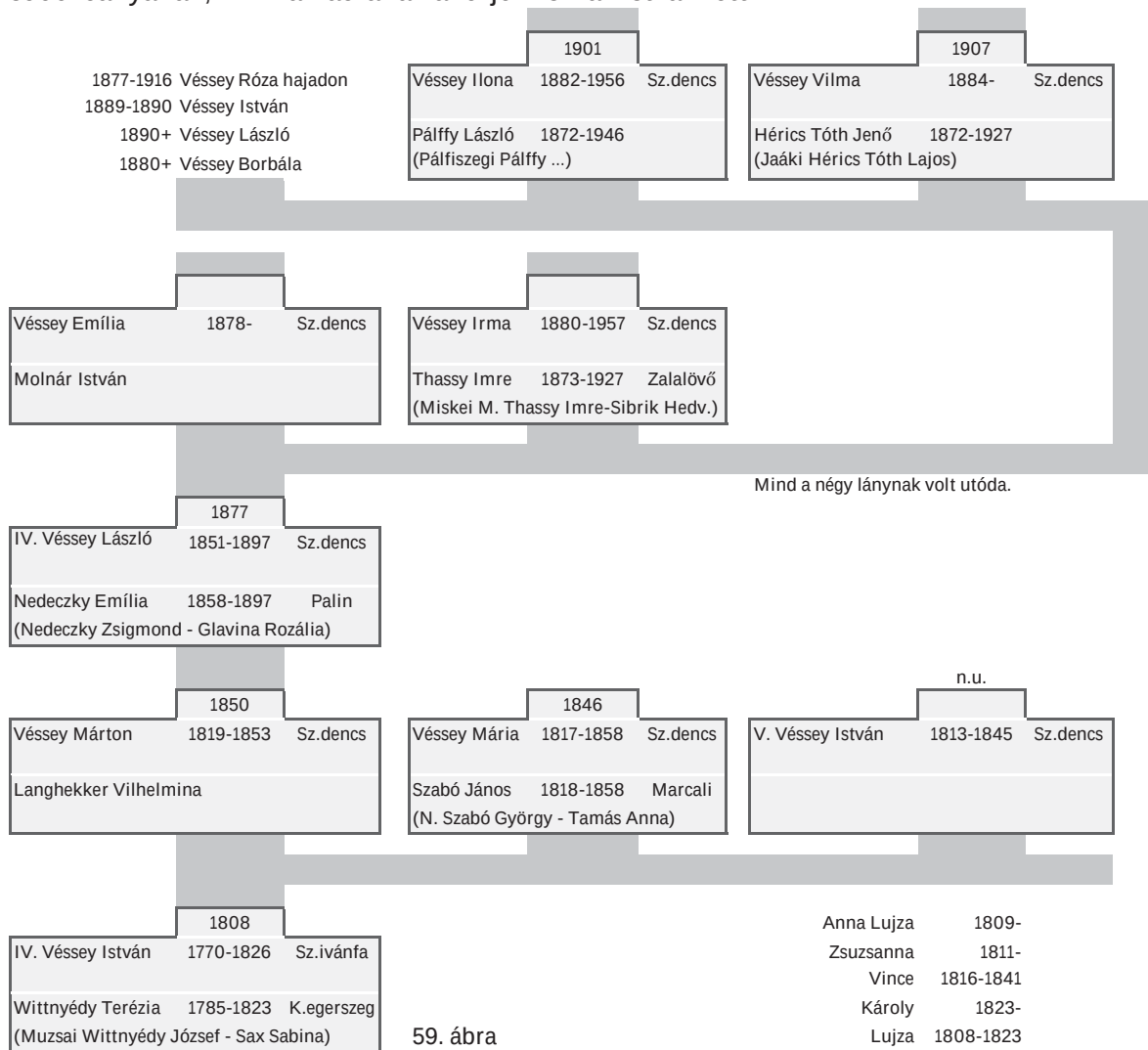

IV. Véssey László

IV. István felesége Wittnyédy Terézia. Szőkedencsen laktak, 8 gyermekük született. Közülük Márton és V. István vitte tovább a Véssey nevet. V. István főszolgabíróként szolgált a Marcali járást, de korán meghalt. Mária testvérük a marcali özvegy körorvoshoz, nemes Szabó Jánoshoz ment férjhez, Vince pedig gyerektelenül fiatalon meghalt. Egyedül Mártonnak lettek Véssey nevű utódai. Az 1848-49-es forradalom alatt Marcali járás főszolgabírója volt. Márton, László születése után meghalt.

Véssey László felesége, Nedeczky Emilia római katolikus vallású. A Zala vármegyei Palinban született. Előkelő helyről nősült László, feleségének nagyapja Glavina Lajos Zala vármegye főispánja volt. Nyolc gyerekük született, két fiú és hat leány. Egyik ikerlány és a két

fiú kisgyerekkorban meghalt. Mivel nem lett fiú örökös, ebben az ágban eltűnt a Véssey név. Négy leány férjhez ment, mindannyian katolikus párt választottak. László legidősebb leányának, Emília Paulának a férje Molnár István lett.

59. ábra

III. Véssey István – Mesterházi Nagy Judit

A második leány, Irma férje Thassy Imre Zalalövön született, nemesként a Miskei és Monostori előnevet kapta. Gyerekeik, a három Thassy leány és két fiú mindegyike szép kort ért meg. Irma ikertestvére, Emília közvetlenül születése után meghalt. A harmadik leány Véssey Ilona Margit Róza férje Pálfiszegi Pálffy László a pacasai járás (Zala vármegye) szolgabírója (1895-1905), majd főszolgabírója (1905-1920).

Véssey László negyedik leányának, Vilma Erzsébetnek férje Jaáki Hérics Tóth Jenő, aki szintén Felsőrajk-Pacsa településről való. A Zala vármegyei Csáktornyan született (1873), de Felsőrajkon élt és halt meg (1950). Ma is emlékeztet egy fakereszt a várhelyi uradalomban Véssey László családtagjaira és dr. Hérics Tóth Jenőre, a neves gyógyszerészre, az élesztő feltalálójára, az erjedéstan intézet megalapítójára. Felsőrajk Várhegy-puszta széle, ahol még a második világháború előtt is bolgárkertészetet tartottak fenn a kastély urai, a Vésseyek. Vilma apósa neves jogász, a királyi kúria tanácselnöke. Vilma

férjének Lajos testvére is jeles jogászként dolgozott. Nagy volt az összefonódás, sógorsági viszony alakult ki a Thassy és a Héricis Tóth család között.

József

József a legfiatalabb III. István négy fia közül. Felesége Ostffy Anna. Ők készítették a vései Ótemetőben most is meglévő kriptát egyetlen gyermekük Sándor (1915-1836) korai halálának emlékére. Haláluk után ők is ebbe a kriptába kerültek. Miután Mihály 1815-ben meghalt, József lett hat gyermekének a gyámja. Felesége halála után egyedül maradt. Kaposvárra költözött egyik unokahúgához, Véssey Karolinához, akinek férje a kaposvári polgármester volt. Ismert az a szerződés, amiben pontosan lefektették, hogy milyen összeget ad József évente Karolinának annak fejében, hogy őt és inasát ellássák.

I. Mihály

I. Mihály felesége Ostffy Teréz, Ostffy Anna testvére. Mind a hét gyermekük Szőke-dencsen született (Terézia, János, Borbála, Karolina, Gábor, I. Lajos, Antal).

Halála után a gyerek gyámja legfiatalabb testvére, József lett. Az anya 1823-as halála után felosztották a birtokot az utódok között. A lányok a Vas vármegyei, a fiúk a somogyi birtokot kapták. Mivel a vasi birtok kisebb volt, más javakkal kompenzálták a lányokat.

Terézia

Terézia 41 éves korában ment férjhez Kaposvár Mármaros-sziget városrészén született Borsiczky Ferenchez. A házassági anyakönyvbe a hajadon megjelölést írták be. A férj törvényszéki hivatalnokként dolgozott, törvényszéki segédbíró volt. Születési idejét 1818-ra teszik. Harcolt az 1848/49-es szabadságharcban, őrnagyi rangig vitte. A délvidéken teljesített szolgálatot.

III. János

Mindössze 10 évet élt.

Borbála Franciska

Férje a nála 35 évvel idősebb Budakeszi Weöres István, kinek apja Weöres Pál (1743-1793) és Leposa Judit (1751-1804), annak szülei: Leposa István és Ostffy Teréz). A nagy különbség ellenére 8 gyermekük született. Az ő életútjukat megismerhetjük Bóka István 2010-ben készített Osl-Ostffy nemzetség családfa dokumentációból. Az ostffyasszonyfai Várdombon a házaspár telket vásárolt. Gyermekai, amikor az örökségen osztozkodtak, a domb középső részén egy jelentős területet az evangélikus egyháznak adtak azzal a megkötéssel, hogy amikor a törvény engedi, oda iskolát és templomot építsenek. 1872-re felépült az iskola, 1915-re a templomot is felavatták. Véssey Borbála ükanyja a költőnek, Weöres Sándornak. Borbála találkozhatott Petőfi Sándorral is a csöngői evangélikus templomban, amikor a költő 1840 nyarán a nagybátyjánál Asszonyfán lakott.

Karolina

Karolina férje Németh Antal ügyvéd, táblabíró, Kaposvár első polgármestere. Gyermekük, a rövid életű Németh Karolina másodunokatestvéréhez VI. Véssey Istvánhoz ment férjhez. Csak az 1860-as évek elején szerepelt VI. Véssey István neve a birtok-

leveleken. Ha hosszabb életet mért volna rájuk a sors, ők lehetek volna Vése földesurai, a Véssey-kastély és a hozzá tartozó 900 hold föld tulajdonosai.

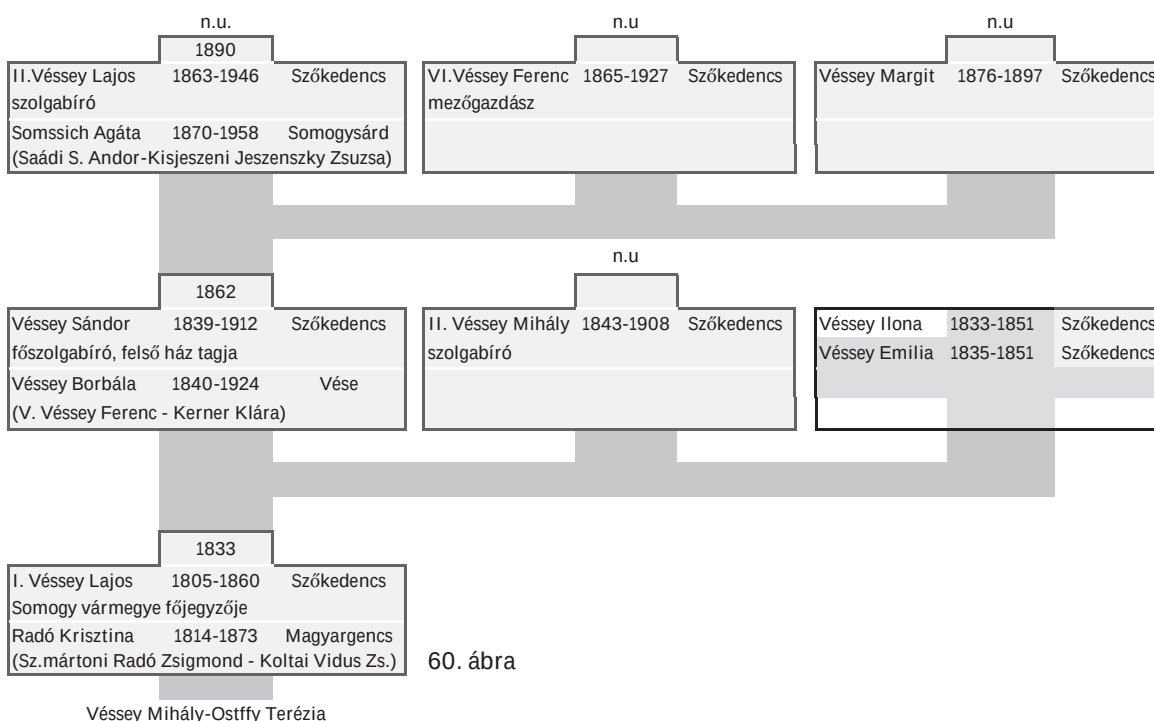
Gábor

Soproni diákéveit testvérével, Lajossal és Berzsényi Dániel fiával, Farkassal együtt töltötte. Iskoláit a katonai akadémián folytatta, négy évig huszárhadnagyként szolgált Bécsben. Legényként 1828-ban meghalt.

I. Lajos

A Véssey família leggazdagabb, legbefolyásosabb ága indult el I. Véssey Lajossal. Már apja, I. Mihály is sikeres embernek számított. Lajos Szőkedencsen született, ott volt az állandó lakhelye, de hivatali elfoglaltsága miatt sokat tartózkodott Kaposváron.

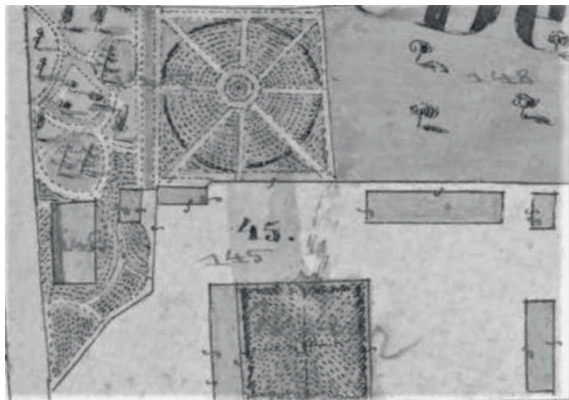
Feleségét Vas vármegyei Magyargencsről hozta. A menyasszony, Radó Amália Krisztina Justina, apja katonatiszt. Nagyszülei még Répcelakon éltek, a Szentmártoni nemesi előnevet használták. Krisztina testvére, Radó Ignác Vas vármegye főszolgabírója volt. Ehhez a Radó-ághoz olyan neves személy tartozott, mint Radó Kálmán császári és királyi kamarás, belső titkos tanácsos, Vas vármegye főispánja, egyházi felügyelő.

I. Véssey Lajosnak és Radó Krisztinának négy gyermeke született, közülük a két lány fiatalon meghalt. A fiúk, Sándor és Mihály vitte tovább a Véssey nevet.

I. Véssey Lajos jelentős szerepet vállalt a közéletben és az evangélikus egyházban. Hivatali funkciói: Somogy vármegye aljegyzője (1828), Marcali járás alszolgabírója (1833), Somogy vármegye tiszteletbeli főjegyzője (1837), Somogy vármegye főjegyzője (1843). Egyházi funkciója: egyházmegyei felügyelő (1839-1846, 1847-1859).

Új kastélyt épített Szőkedencs község északi szélén (1856). Ma is megtekinthetjük, ha arra járunk. A 7-es főútról lekanyarodva beérünk a faluba, elhagyva a régi udvarház helyét (valamikor Véssey Márton udvarháza), valamint a falu központjában lévő két templomot, hamarosan megpillanthatjuk az épületet. Az épület jó állapotú, de az egykor pompázatos parknak, kertnek, majornak mára már nyoma sincs. Csupán nagy fák közül ma-

A kastélypark alaprajza (1864)

I. Véssey Lajos kastélya Szőkedencsen (1856)

radt meg még néhány. I. Lajos 1860-ban hunyt el. Javait (Szőkedencs, Vése, Csákány) Sándor és testvére, II. Mihály örökölték.

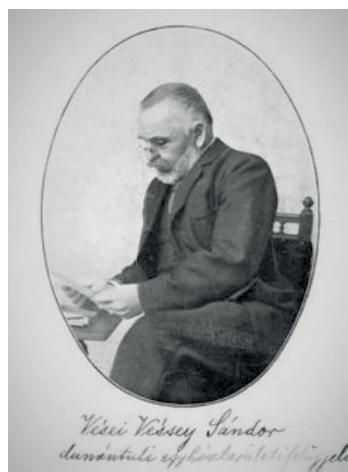
I. Véssey Lajos és utódainak családi eseményei

Évszám	Esemény
1803	Megszületett Véssey Antal, I. Véssey Mihály legidősebb gyereke.
1805	Megszületett I. Véssey Lajos, I. Véssey Mihály gyereke.
1839	Megszületett Véssey Sándor, I. Véssey Lajos első gyereke.
1840	Megszületett Kerner Borbála, Kerner Klára leánya. (később Véssey Borbála).
1843	Megszületik II. Véssey Mihály, I. Véssey Lajos gyereke.
1846	V. Véssey Ferenc házasságot kötött Kerner Klárával.
1856	I. Véssey Lajos kastélyt épített Szőkedencsen.
1857	V. Véssey Ferenc elhalálozott.
1860	I. Véssey Lajos elhalálozott. VI. István házasságot kötött Német Karolinával.
1862	Németh Karolina elhalálozott. Sándor házasságot kötött Véssey Borbálával.
1863	Megszületett II. Véssey Lajos, Véssey Sándor fia.
1865	Megszületett VI. Véssey Ferenc, Véssey Sándor fia.
1866	VI. Véssey István elhalálozott.
1868	II. Véssey Mihály beköltözik a Véssey-kastélyba.
1872	Véssey Sándor földet vásárol Szőcsény-pusztán és Zsitfán.
1876	Megszületett Véssey Margit, Véssey Sándor leánya.
1885	Véssey Sándor hitbizományi kérelmet adott be maga és testvére számára.
1897	Utód nélkül 21 évesen meghal Véssey Margit Szőcsénypusztán.
1908	Utód nélkül meghal II. Véssey Mihály Vésén.
1912	Meghalt Véssey Sándor.
1827	Utód nélkül meghalt VI. Véssey Ferenc, szőkedencsi mintagazda.
1946	Utód nélkül elhunyt II. Véssey Lajos. Megszűntek a hitbizományok.

Véssey Sándor

1839-ben született, I. Véssey Lajos gyermekeként. Felesége, Borbála révén megszerezte a Vésén lévő birtokok nagyobb részét. Testvéreivel II. Mihállyal közösen olyan nagy birtok felett rendelkeztek, amivel nem versenyezhetett egyetlen Véssey unokatestvér sem. Sándor Szőcsénpusztán és a környező falvakban földeket vásárolt, köztük a később épült nagykastély helyét is. Sokirányú közéleti szerepet vállalt. A Deák párt lelkes képviselőjeként részt vett a parlament munkájában, felsőházi tag lett, a Vésseyek közül ő az egyetlen, akinek kijárt a tekintetes úr megszólítás. Nem hagyhatom ki azt a mondást sem, amelyet minden Vésseyek történetével foglalkozó írásban fellelhetünk. Amikor megérkezett testvéreivel a kaposvári megyegyűlésre, megjegyezték: „Nem lesz pör, megjöttek a Vésseyek”. Sándor a Somogy vármegye evangélikus egyházmegye, és a Nyugat-Dunántúli Evangélikus Egyházkerület felügyelői tisztségét is betöltötte. Mindezek mellett Marcali járás főszolgabírója, majd a törvények változása után marcali járásbíró lett.

1885-ben két hitbizományi kérelmet nyújtottak be a Véssey fivérek, amit a következő évben el is fogadtak. A két hitbizományba nem vették bele az összes földet, mivel Sándornak három gyereke volt. A hitbizományból kimaradt 2200 hold földet fiatalabb fiának, Ferencnek szánta. A hitbizomány megfogalmazása értelmében hamar nem juthatott kezébe a nagyobb vagyon, mert az első szülött örökölte az oklevélben feljegyzett birtokokat. Sándor a két hitbizomány közül a kisebbet testvéreinek, a nagyobbát, Szőcsénpusztát és környékét magának szánta. A szőkedencsi-szőcsényi rész értéke többszöröse lett, mint testvéré. Csak a földterület 4:1 arányban oszlott meg, nem is beszélve a többi ingatlanról. Sándor unokatestvéreinek (Antal, Márton, Miklós) birtokai nem szerepeltek a hitbizományban. 1892-93-ra felépítette a szőcsénpusztai nagy kastélyt.

Vései Véssey Sándor

Véssey-kastély Szőcsénpusztán

Az épületegyüttes és a körülötte elterülő park most erdészeti iskolának ad otthont. A kastély kertje egyedülálló, fái különlegesek, ideális gyakorlóhelye az iskolának.

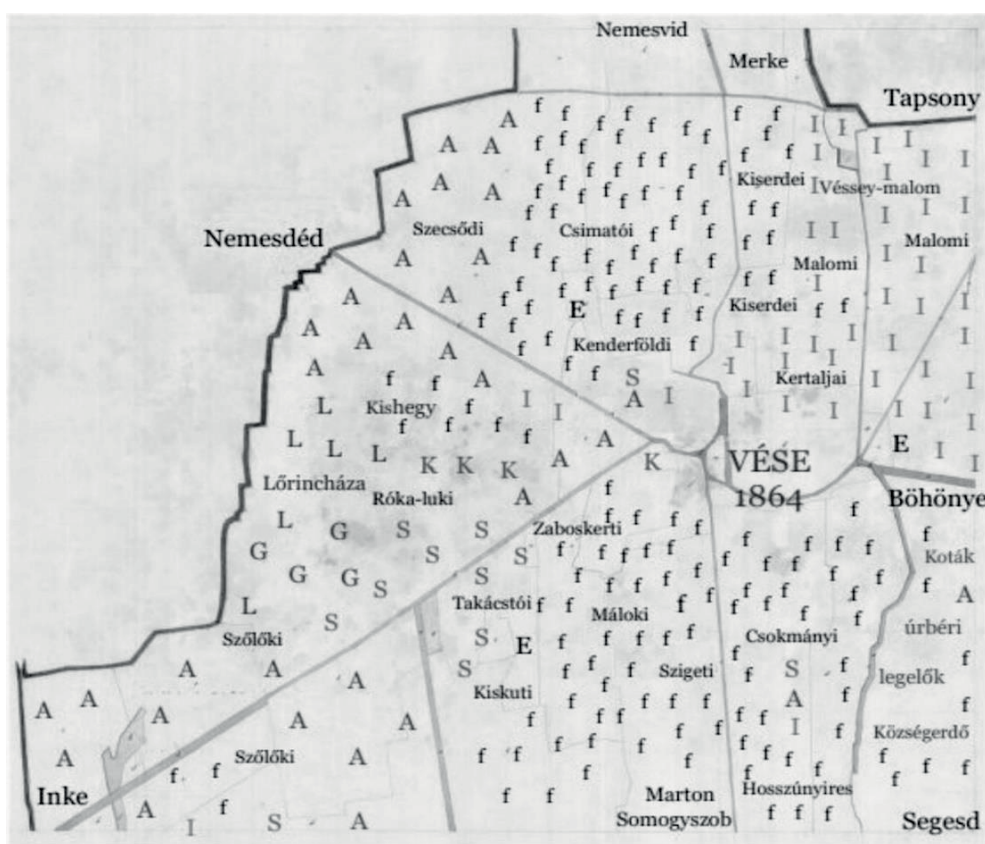
II. Mihály

I. Véssey Lajos második fiaként született 1843-ban Szőkedencsen. Jogi tanulmányokat folytatott, mint testvére.

Az 1840-es években a Véssey család öt tagjának kezén volt 3534 magyar hold Vésén. Ide tartoztak a belső telkek, rétek, szántók, szőlők, úrbéri legelők és erdők. A szántóterület megoszlása a Véssey család tagjai között: V. Véssey Ferenc birtoka 572 hold, Véssey Antal birtoka 272 hold, Véssey Miklós birtoka 99 hold, Véssey Katalin birtoka 134 hold.

Ez nem is változott 1857-ig, V. Ferenc haláláig. Ekkor gyerekei (VI. István, Borbála) megörökölték a vései birtokot. I. Lajos halála után (1860) két fia (Sándor, II. Mihály) örökölt. Amikor II. Mihály még tanult, egymást érték a családi események, átrendeződtek a birtokviszonyok. VI. István összeházasodott közeli rokonával, Németh Karolinával, ugyanakkor féltestvére, Véssey Borbála feleségül ment Véssey Sándorhoz.

Egy korabeli térképalapon feltüntettem a vései határ birtokosait 1864-es állapotnak megfelelően. (in *Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek*).

A vései határ birtokosai (1864)

A: Véssey Antal

I: VI. Véssey István

L: Véssey Lőrinc

f: vései földművesek

S: Véssey Sándor

K: Véssey Katalin

G: Véssey Gizella

E: egyházi alap

A falu déli határában a Csokmányi-rét kivételével a parasztok nadrágszíj parcelláit találjuk. Nyugatra többségében urasági birtokokat látunk, de Kishegy területét már megvásárolták a parasztok. A falutól északra a falusi földművesek és a földesurak dűlői váltották egymást. A tapsonyi erdő alatt VI. Véssey István földjei terültek el. Ideköltözése után ezt II. Véssey Mihály használta. Nevezték ezt a dűlőt Ághíd-lapnak is. A falutól délkeletre húzódtak a közbirtokossági erdők (Községerdő) és legelők egészen a Csigáskútig. Ennek környékén voltak kisebb urasági erdők is, mint például a Léhner-nyíres (ifj. Léhner Vilmos, Antal dédunokájának tulajdona). A mező északkeleti részén lévő Véssey-malmot közösen használták a korábbi generációhoz tartozó testvérek, Véssey Sándor, Véssey Antal, Véssey József és Véssey Mártonné.

Pár év múlva gyerektelenül meghalt Karolina, majd férje VI. István. Eközben II. Mihály befejezte tanulmányait. VI. István halála után a vései birtokot Borbála örökölte. Gyanítom, hogy az átrendezés Sándor fejében született meg. A földek és a kastélyok használata azt mutatta, hogy Borbála apjától örökölt vései birtokairól lemondott II. Mihály javára, ennek fejében II. Mihály nem tartott igényt a szőkedencsi részre. Hogy a telekkönyvbe bejegyezték-e 1868-ban, nem tudjuk. Az is lehet, hogy csak 1885-ben a két hitbizományban rögzítették a birtokviszonyokat. Külső szemlélő csak azt láthatta, ahogyan Mihály befejezte jogi tanulmányait, beköltözött a vései kastélyba, elfoglalta Borbála apjának, V. Ferencnek régi lakhelyét, használatba vette a kastélyhoz tartozó birtokot, Szőcsénypusztán pedig Sándor és felesége, Borbála lettek a tulajdonosok.

Mihály berendezkedett Vésén, agglégényként élt a Véssey-kastélyban, egy idő után egyházközségi felügyelő lett (1877-1908). Segítette a vései evangélikus iskola építését (1878). Bátyját támogatva a Deák párt tagjaként részt vett a közéletben.

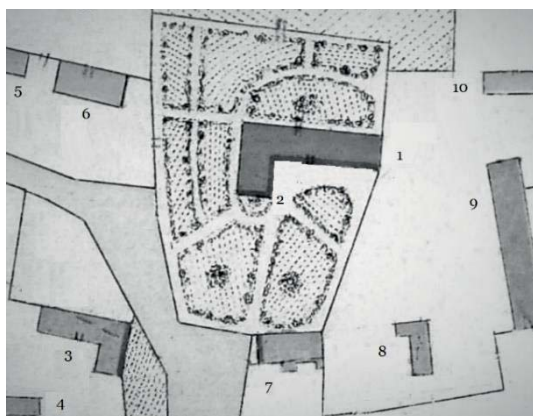
1908-ban Takács Péter, vései községbíró jelentette be, hogy 65 éves korában gyermektelenül elhunyt II. Véssey Mihály. Utána már csak a birtok intézői laktak a Véssey-kastélyban.

A kastélyparkban egy emlékkő hívja fel a figyelmet a kastély utolsó Véssey nevű lakójára. Az 1989-es rendszerváltás után róla nevezték el az általános iskolát.

A lefektetett öröklési szabály szerint a vései hitbizomány testvérére, Sándorra szállt. Ő lett az addigi leggazdagabb Véssey. Somogy vármegyében már csak az országos nagybirtokosok előzték meg.

Véssey Sándor gyermekei

Véssey Sándornak és Véssey Borbálának három gyereke született Szőkedencsen, Lajos, Ferenc és Margit. Margit 21 évesen utód nélkül halt meg (1893). Az új kastély mellett kialakított temetőhöz vezető utat Margit sétáynak nevezte el Sándor. Margit kapta az első sírhelyet itt. Az szóbeszéd szerint szerelmi bánata is közrejátszott halálában. Apját nagyon megviselték a történetek.

*Véssey-kastély alaprajza (1864)
kastély (1), park (2), cselédház (3),
gazdasági épületek (4, 5, 6, 7, 8, 9, 10)*

VI. Véssey Ferenc 1865-ben született. Miután 1861-ben felépült a szőkedencsi evangélikus templom, Ferencet itt keresztelte meg a vései evangélikus lelkész. Ő volt az első és utolsó Véssey, akit itt tartottak keresztség alá. A Véssey fiúkhoz jogi végzettség illett, kivételt képezett néhány katonatiszt. VI. Ferenc szakított a hagyománnyal, mert a mosonmagyaróvári főiskolán mezőgazdaságnak tanult. Akkor az a hír járta, hogy ez nem tetszett apjának, ezért sorolta hátra az öröklésben. Igaz csak másodörökös lett a hitbizományban, de apjától kapott 2167 kataszteri hold földön gazdálkodhatott önállóan Szőkedencsen. Messze földön híresek voltak gazdasági módszerei, újításai. Már a 20. század elején használt gőzcséplőgépet, egy kéveköttő és egy marokrakó aratógépet. Rengeteg háziállatot tartott, a fafeldolgozást is modernizálta. Dolgozóinak kialkudott munkabért fizetett, haszonbérbe kiadta földterületének egy részét. Sokat tartózkodott Keszthelyen, tartotta a kapcsolatot az ottani kutató mezőgazdászokkal. A hatalmas hitbizományi birtok sosem került a kezébe, mert 1927-ben utód nélkül meghalt.

II. Véssey Lajos 1863-ban Szőkedencsen született. Jogot végzett. Somogy vármegye egyik rangos családjából nősült. Feleségül vette Somssich Agátát 1890-ben, aki a Saárdi Somssich Andor (1844-1927) országgyűlési képviselő és a Kisjeszeni Jeszenszky Zsuzsanna, a királyi tanácsos Baranya vármegyei alispán lányának házasságából született. Apja halála után (1912) nagy birtok összpontosult II. Lajos kezében. Ő lett a leggazdagabb a mindenkori Vésseyek közül. Ahogyan Milike lánya, Eszter mondta: „*Véssey Lajosék gazdagok voltak, mi pedig szegények* - egy kis gondolkodás után hozzátette -, *persze hozzájuk képest.*”

1808 és 1832 között evangélikus egyházközség felügyelői tisztséget is betöltötte. Közéleti tevékenysége nem volt olyan sokrétű, mint apjáé, minden erejét a gazdálkodás költötte le. Napi szinten kapcsolódott be a birtok irányításába. A vései földeket bérbe adta. A hitbizományt csak ritkán módosította. Egyik ilyen kivétel, amikor a segesdi út kiszélesítéséhez és az első világháborús vései emlékmű méltó helyre kerüléséhez hozzájárult.

*A Vésseyek síremlékei a szőkedencsi temetőben
Háttérben Somogy megye legöregebb fája*

II. Véssey Lajos halálával (1946) megszűnt mindkét hitbizomány. Véssey Sándor mindhárom gyereke és testvére is utód nélkül halt meg. Felesége, Somssich Agáta hasonlóan, mint Vésén Hencz Jenőné, Milike a faluban maradt. Szőkedencsen egy szobában húzódott meg haláláig (1958).

Véssey Antal

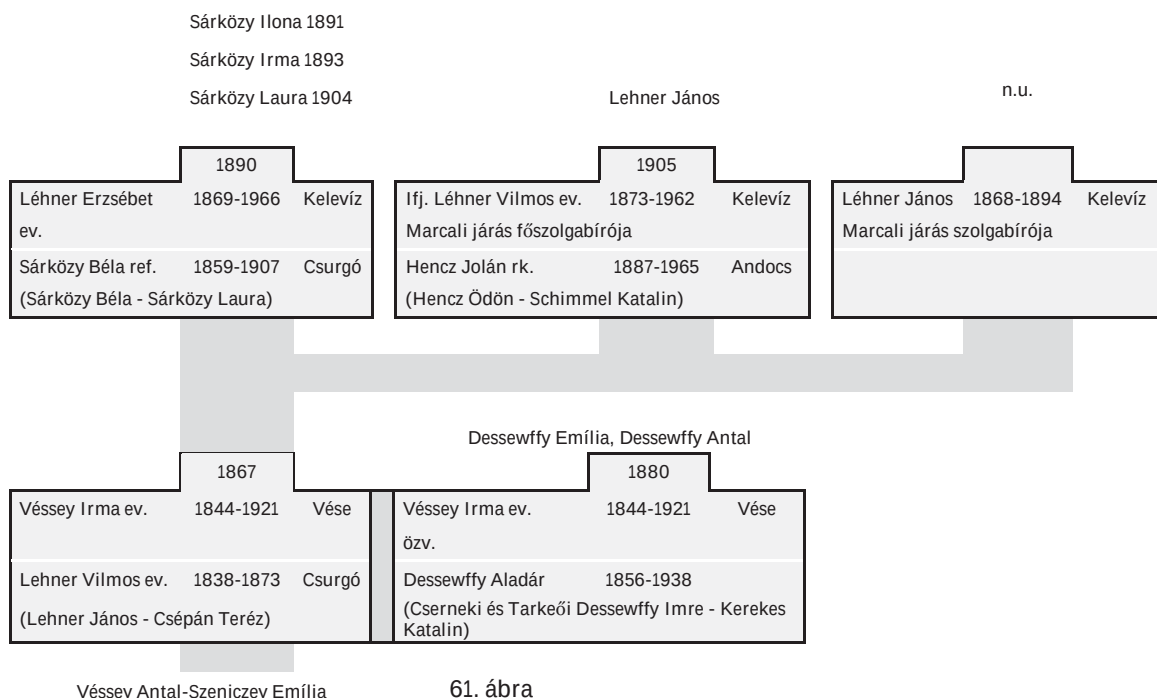
Véssey Antal I. Véssey Mihály legidősebb gyermeke 1803-ban született Szőkedencsen, de Vésén élt. Felesége a paksi születésű Szeniczey Emília, aki Győr vármegyéből származott. A Nyitra vármegyei Kis-Szenicze helységről kapták a nevüket. Az 1600-as évektől nemesek, először a Bárány névhez használták a Szeniczey előnevet, később ez lett a hivatalos nevük. Felmenőik között többen is támogatták az egyházat, dédapja superintendensként vezette a győri egyházkerületet. Apja Tolna vármegyében neves ügyvéd volt.

Antal a Marcali járás alszolgabírói, evangélikus egyházközség felügyelői tisztséget töltötte be. Az ő felügyelete alatt építették újjá a vései templomot (1872).

A házaspárnak hét gyereke született. Közülük ketten kisgyerekkorban (Ilka, Pál), hárman ifjúkorban (Julianna, Dénes, Ödön) meghaltak. Antóniának nem lett utóda.

Egyedül Irma alapított családot. Kétszer ment férjhez, először Léhner Vilmoshoz, aki másodunokatestvére volt.

Ebből a házasságból három gyerek született, János, Erzsébet és az ifjú Vilmos. Jánosnak rövid élet jutott, halála előtt néhány évig Marcali járás szolgabírójaként szerepel a dokumentumokban. Léhner Vilmos halála után testvére, Sándor, a jó nevű ügyvéd, gyámként patronálta a félárva gyerekeket.

61. ábra

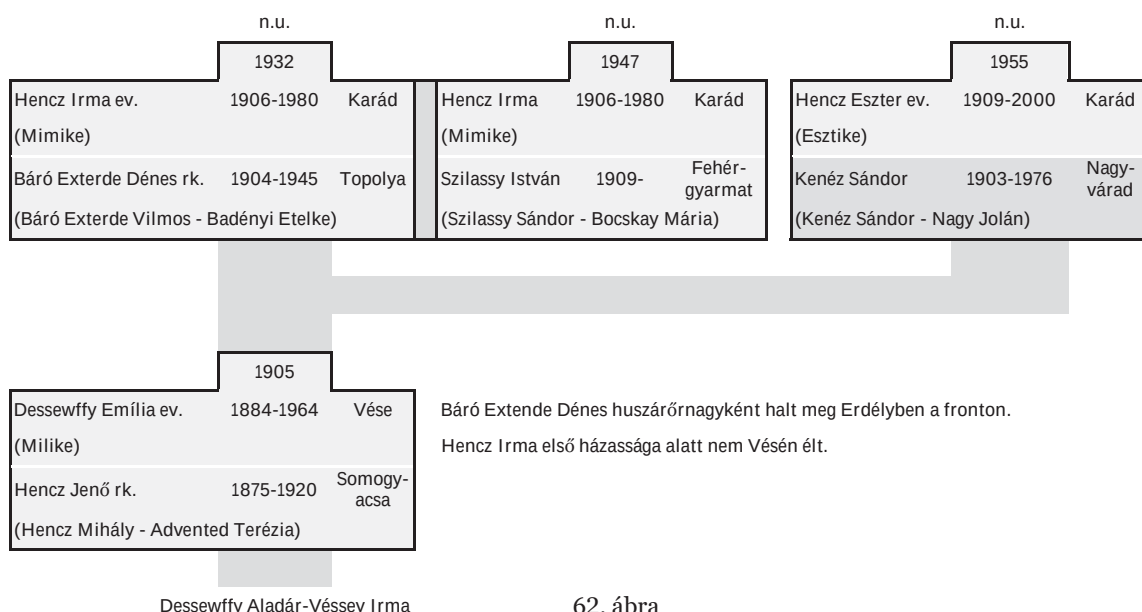
Ifj. Léhner Vilmost többször is főszolgabírónak választották Marcaliban (1904-1933). Fia, János a Csurgói járás főszolgabírójának lányát vette feleségül. Apját követve 1954-ig felügyelte a vései egyházközség munkáját. Leszármazottai még most is élnek Marcaliban. Úgy hallottam, hogy ők már nem a jogi pályát választották. A Léhnereket még most nagy tisztelt övezi a somogyi kisvárosban, könyvet is írtak róluk.

Irma egyetlen leánya, Erzsébet a református Sárközy Bélához ment feleségül. Béla egyik rokona Somogy vármegye főispánja volt. Sárközy Béla először Kaposvár főszolgabírója, majd Somogy vármegye alispánja lett. A házaspár Vésén gazdálkodott, kisebb udvarházat is épített, amit az államosítás után óvodának használtak.

Hencz-kastély

Vilmos halála után hét évvel Irma másodszor is férjhez ment (1880), Dessewffy Aladárhoz. A vezetéknev elsősorban Dessewffy Arisztidről, az aradi vértanúról ismert. Bár Irma második férje is a Cserneki és Tarkeői előnevet használta, mint híres elődje, de nem a grófi, hanem a hivatal-

62. ábra

noki ághoz tartozott. Így nem is hozott vagyont a házasságba. A fess, feleségénél 13 évvel fiatalabb huszártiszt haláláig (1938) Vésén lakott. Két gyerekük született, egyik Dessewffy Emilia (1884), őt nevezték Vésén Milikének, a másik Antal (1881), aki 27 éves korában már szolgabíró lett, de korai halála miatt nem alapított családot.

Milike 1905-ben férjhez ment a mintagazdaságot vezető Hencz Jenőhöz. Jenő és unokaöccse, Ferenc két szomszédos faluban, Karádon és Andocson béreltek földet a veszprémi püspökségtől egyenként 2500 holdat. A Hencz család már 100 éve a katolikus egyház nagybérlőjeként használta a káptalan birtokait. Úri módon éltek, 14 szobás házukhoz személyzet is tartozott.

Mindkét leányuk, Irma és Eszter Karádon született. Miután Milike férje meghalt, megszűnt a földbérlés, a család visszaköltözött Vésére.

Milike édesanyja, Véssey Irma halála (1921) után új kastélyt épített a régi helyére. A korabeli dokumentumokban Hencz Jenőnének jelölték meg, mint a kúria építtetőjét.

Először kisebbre tervezték az épületet, de nagyobbhoz szoktak. Anyagilag nem okozhatott gondot az építkezés. Anyja földjeit és a házhelyet is megörökölte. A Hencz-haszonbérletből összegyűjtött pénzen lányaival osztozott, korábbi megtakarításból Budapesten a Ráday utcában lakást vásároltak. Milike lett a ház úrnője. Vele együtt lakott édesapja is, aki nem volt gazdasági szakértő. Ide költözött férje sógornője, Hencz Ödönné, aki másik oldalról Milike menyje anyjaként tartozott a családhoz.

Unokatestvére, Léhner János elcserélte csákányi földjeit, és ő is ide költözött, Milikével közösen gazdálkodtak. Híres volt a Léhnerék juhtenyésztete nemcsak Vésén, úgy emlékszem a Léhner-dombra, a szánkópályára, hogy körülötte még megvoltak a birkaaklok. Először jól ment a gazdaság, de a háború közeledtével romlott a helyzet, ezért János az ügyvédi pálya felé fordult. Milikéék magukra maradtak. A karádi birtokról jól ismertek egy gazdálkodót, az ő segítségével irányították a hölgyek a gazdaságot. A föld egy részét eladták, már csak 6 konvencióst tartottak. Megszakításokkal 1950-ig élt a kastélyban Milike. Utána még 14 évig lakott az Alsó utcában egy kis lakásban. 1964-ben temették Vésén.

Báró Exterde Dénes

Idősebb lánya, Irma (Mimike) férje Báró Exterde Dénes a Bács megyei Topolyán született, családjá a Pest megyei Örkényben is tartott fenn kastélyt. Ludovikát végzett, huszárfőhadnagyként kezdte katonai pályáját (1926), lovaglásban még az olimpiai keretbe is bekerült. Süle Zoltán vései lelkész adta össze a fiatal párt (1932), a lakodalmat Vésén tartották. Egyik budapesti újság is beszámolt a menyegzőről: *„Elegáns, festőién szép esküvő keretében vezette oltárhoz június 4-én a vései ev. templomban Somogy vármegye úri társadalmának egyik kedves és népszerű tagját, nemes Hencz Irmát ahmseni báró Exter de Dénes huszárfőhadnagy, az örkénytábori lovaglóliskola tanára. Pompás látványt nyújtott, amint az előkelő nászmenet a kastélyból felvonult a leventék sorfala között a templomba. A hófehér csipkébe öltözött menyasszony elegáns vőlegénye karján a Lohengrin nászindulójának fenséges akkordjai mellett vonult az oltár elé”.*

Utána már csak vendégségbe jöttek Vésére. A házasságból nem született gyerek, a háború alatt elváltak (1943). Dénes huszárnagyként Erdélyben esett el (1945). Mimike másodszor is férjhez ment (1947) Szilassy Istvánhoz. A házasság csak néhány évig tartott. Élete utolsó éveit betegen a segesdi öregek otthonában töltötte. 1980-ban temették Vésén. Sírkövére Exterde Dénesné van ráírva.

Eszter életútjáról egy videóban vallott halála előtt 8 évvel. Elmondása szerint boldog gyerekkora volt Karádon, kis hintón még igazi póni lovat is hajthatott. Fiatal korában a család nagy társasági életet élt, sokat jártak Kaposvárra bálba. Akkor még, betegségére hivatkozva nem gondolt a férjhez menetelre. 28 évesen lett először

Hencz Eszter 83 évesen

menyasszony. Vőlegénye vezérkari tisztként, hadosztályparancsnoki beosztásban fejlődést kapott a II. világháborúban. Később Eszter férjhez ment (1955), de gyerekük már nem lett. 21 évig boldog házasságban élt Vésén férjével, Nagyváradi Kenéz Sándorral. Amikor 91 évesen beteg lett, a mosdósi egészségügyi intézetbe került. Ő és férje a vései temetőben nyugszanak.

Elfogytak a Vései Vésseyek

Hová tűntek a Vésseyek, hol lehetnek most az utódok? A 19. század végén a legsikeresebb Véssey családok, II. Véssey Lajos, II. Véssey Mihály és Véssey Antal utód nélkül maradtak. Ezek a famíliák kihaltak, mint az Árpád-házi királyok. IV. István utódai elköltöztek innen, leányágon folytatódott a család története, de a Véssey név itt is eltűnt. Talán a László-ágon még lehetnek utódok.

Ha valamelyik információkeresőbe beírjuk a Véssey vagy a Vései szót, rengeteg választ kapunk. Köztük van festőművész, író, újságíró, híres orvos, építész is, de a hétköznapi szakmákban is sokan dolgoznak. Ha a nagyvilágban keresünk, eltévedhetünk. Franciaországban, a normandiai tengerpart közelében van egy Wessey nevű település, ahonnan aztán kerültek Angliába, Írországba és az USA-ba is Vessey nevűek. Sokszor egyszerűsítették a Véssey nevet Véseire. Nem hiszem, hogy az a sok név, ami előjön a böngészőben, mind a Véssey nemesektől ered. Kaphatták a nevüket településről, amikor vései jobbágyok és szolgák közül sokan elmenekültek a török elől a Balaton fölött lévő hegyektől védelmet remélve. A balatonfüredi, városhídvégi, egyházaskeszoői, pápai és enyingi anyakönyvekben már az 1700-as években is előfordul a Vései név.

A Vésseyek 1283 körül a királytól kapták földjeiket. 670 évvel később Milike kis lakásában a porcelánokon és a fényképeken kívül semmi sem emlékeztetett a hajdani nagybirtokra. Földesurak már nem élnek Vésén, de az utcán találkozhatunk a 18. század óta itt élő jobbágyok, zsellérek és mesteremberek utódaival. Átalakult a falu, de az iskolai névsorokban még elő-elő kerül egy-egy Bertók, Lébár vagy Király név...

Felhasznált irodalom

Forrásanyagok az alábbi levéltárakból:

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, Kaposvár
Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém
Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém
Soproni Evangélikus Egyházközség Levéltára, Sopron

Kiadványok:

- Bertók István: Vése mai ragadványnevei, ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport 1980. (*Magyar személynévi adattárak. 35. füzet. 1980.*)
- Borsy Judit (szerk.): Reformáció a Dél-Dunántúlon (Pécs-Kaposvár-Szekszárd, 2019), Evangélikusok a 18-20. században, Tanulmányok; Huszár Mihály: Evangélikus nemesi családok gazdasági és társadalmi jelentősége a Marcali járásban a 19-20. században
- Gyánti István, Kult László (szerk.) Tanulmányok Ódor Imre Emlékére, Pécs 2018, Tanulmányok; Huszár Mihály: Oroszlános címer és Luther-rózsa. A vései Véssey család története 1946-ig.
- Kincses József: A Somogy megyei Vése község története, Középiskolai Tanulmányi Verseny történelem tantárgyból, Csurgó, 1958.
- Mesterházy Lajos: Vései Véssey Sándor. A dunántúli evang. egyházkerület gyásza. (Evangélikus Őrálló, 1912.)
- Somogyi Néplap (1952-1959)

Elektronikus portálok:

- hungarica.hu - Hungarica Közgyűjteményi portál
- library.hungaricana.hu - Könyv- és Dokumentumtár
- mnl.gov.hu – Magyar Nemzeti Levéltár
- eleveltar.hu – ELP - Elektronikus Levéltári Portál
- mikrofilm.uw.hu/civil/somogy.html - Somogy megye állami anyakönyveinek mikrofilmjei (lista)
- adatbazisokonline.hu – AOL – Adatbázisok Online
- mapire.eu – Mapire- Történelmi Térképek Online
- mek.oszk.hu- Magyar Elektronikus Könyvtár
- medit.lutheran.hu – Magyar Evangélikus Digitális Tár
- eol.lutheran.hu -Evangélikus Országos Levéltár
- nyugat.lutheran.hu – Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület
- oskereso.hu - Magyarországi Evangélikus Egyház anyakönyvei
- szombathely-lutheran.hu – Szombathelyi Evangélikus Egyházközség
- familysearch.org – Family Search anyakönyvek adatbázisa

Könyvek

- Andrassy Antal: Egy köznemesi család Somogyban a reformkorban (Noszlopy Gáspár ifjúkora) - Levéltári évkönyv 9., Kaposvár, 1978
- Baróti Szabó Dávid: Kisded szótár, 1784
- Bertók László: Hazulról haza, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2005
- Bertók László: Priusz - Tények és tanúk Magvető Kft., 2016
- Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara
- Csorba József: Somogy Vármegye ismertetése, Pest, 1857
- Csánki Dezső (Borovszky Samu közreműködésével): Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914
- H. Rádics Márta: Győrtől Marcaliig. A Lehner család története. (Életutak, család-történetek Marcaliban és környékén 1.). Múzeum Alapítvány, Marcali Múzeum, Marcali, 2014
- Hrabovszky György: A dunántúli evang. aug. conf. superintendentia predikátorai
- dr. Jáni János: A Somogy-Zalai Evangélikus Egyházmegye és gyülekezet története, 2011
- Kanyar József: Harminc nemzedék vallomása Somogyról, Kaposvár, 1967
- Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, 1978.
- Makai János (szerkesztő): Tiszanána évszázadai, Tiszanána, 2011
- Mesterházy Sándor: A somogyi ágostai hitvallású evangélikus keresztyén egyházmegye története, Guttenberg Délzalai Nyomda, 1932
- Mészáros István, Németh András, Pukánszky Béla - A csepregi evangélikus iskolamester díjlevele 1585-ből, Osiris Kiadó, 2003.
- Nagy Iván Magyarország családjai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. Pest, 1865, Tizenkettedik kötet, Kiadja Ráth Mór
- Payr Sándor: A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története I.-II.
- dr. ifj. Reiszig Ede: Vas vármegye nemes családai
- Schmidt János: Szenicei Bárány György élete és munkássága 1682–1757 Győr-köny, 1939
- Végh Gábor: Magyarország királyai és királynői, Meacenas Könyvkiadó, 1990
- Veresné Pál Lilla: Magokból textil – a kender művelése és feldolgozása, 2018

Tartalom

<i>Tudod-e merre van a Csigáskút?.....</i>	<i>7</i>
Örökségek	8
A Véssey-kastély	8
A Hencz-kastély	10
Evangélikus templom, katolikus iskola.....	12
„Fősső utca-Aasó utca-Kússőrét-Poletár”	16
Ófalu	16
„Kússőrét”, Kisköz, Lönci-pusztá	17
„Poletár”	20
Faluközpont (1942)	21
200 év után új országút	22
Hol is van a Csigáskút?	23
Vése szőlőhegyei.....	26
A Tapsonyi-hegy	26
„Mögyök a högyre, Szírotába”	27
Kishegy	30
Nagy átalakulások (1940-1970)	31
A front közelében éltünk	31
Egyszer csak vége lett	34
Jött a beadásos világ, aztán a tsz	35
In memoriam Süle Zoltán, a szövetségi kapitány	38
Színjátszás-énekkar-néptánc	41
Emberek-tárgyak-történetek	46
Az utolsó aratás	46
A vései gatyások.....	48
A kovácsok	51
A hentesbolt, a Karádi	54
Tűzoltószertár, csendőrpihenő, suszterműhely	55
Beszálló a hét akáchoz.....	55
Mamának csak a doktor az ember	57
Kedves emlékeim	59
Rövidebb úton, a kertek alatt.....	59
A Községerdő	60
Valahol a Csigáskút és Nagyzsombékos-tó környékén vargányázni voltunk	61
Tanítóink.....	63
Gyere, koma, várlak!	68
Még egy mondat	69
<i>Családfa a biblia utolsó lapján</i>	<i>73</i>
Családnevek	73
Névváltozások - melléknevek.....	74
Ők is Bertókok, de nem rokonok	77
Mikor jöttek Vésére az őseink?	78
Evangélikus tanítók, tisztelendők	79
Tanítók	80
Tisztelendők.....	84
Családfakészítés	86
Mai Királyok.....	90
Szentkirályi János	90
Király Mihály és Jani Julianna utódai.....	96

A másik Király Mihály és Jani Katalin utódai	97
Szentkirályi György - Király (Gyuri)	98
Kincsesek	99
Ferenc és utódai, köztük a „Poroszok”	101
István, aki kapta a telek másik felét	102
A titokzatos János-ág, akiket később „Bajsz”-nak neveztek	103
Pintér Márton utódai	103
Takács családok	105
A Hadnagyok	106
A Buruncok	107
A református Takácsok	109
Varga családok	110
Varga György	110
Gombai Mihály (alias) Varga Mihály	111
Evangélikus Vargák	112
A Potzak család	114
A Bertók családok	115
Bertókok a középkortól az Urbáriumig	115
Az „öreg” Bertók Ádám három fia	120
ifj. Bertók Ádám	121
Bertók (Ádám) János	123
Bertók (Peti felső)	124
„Öreg” Bertók András gyerekei	125
Bertók Jakab	126
ifj. Bertók András	127
Bertók Ferenc	128
Kétféle Ferenc melléknevű családok	129
Egyik Ferenc melléknev	129
A másik Ferenc (Ferkó) melléknev	130
Bertók Pál fiainak családfái	131
Pati Bertókok (Seruga)	132
A Toponári Bertókok családfája	132
KisPali Bertókok	134
Furu Bertókok	134
Bertók János	135
Bertók György családfája	135
A Kondor melléknevű családok	136
Egy utcason 150 évig	137
Leposák	138
A Káslaci família	139
Tosák	141
Kuzoliak	142
Lébárok	143
Mátyások	143
Kismiskák	144
Az evangélikus Németh családok	146
Németh György	148
Német (Gyuri) József	148

Németh István (Hosszi, „Zódi”).....	149
Ifj. Németh György	149
Németh István, a Mészáros.....	151
Németh (Borzók) István.....	152
A Nagy família.....	154
Nagy Éva - Újgazdák	155
A Nagy (Markó) família.....	156
A Nagy (Farkas)-ok	157
A Simon (Györfi) család	159
A Karnics család	160
Pongráczok	164
Gelencsérek	168
A Kuti család	170
A Hada család	171
A Szabó család.....	173
A Paksi család.....	175
Farkas nevűek Vésén.....	175
Az Ágh família (Hásádiak)	176
A Lőczi család.....	177
A Harmadás család	178
A Márkus család	180
A Kiszelák család.....	180
A Kardos család.....	181
Czippán családok	182
A Kálmán család.....	184
Kóczán Ádám utódai	186
A Tóth család.....	187
A szőkedencsi Takácsok	188
Akik kimaradtak.....	190
A Vései Véssey család.....	193
Vése a török idők alatt	196
150 év Vas vármegyében	197
Számozva, mint a királyok	198
Erzsébet.....	202
Anna.....	202
III. Ferenc és gyerekei	202
II. László	204
IV. Ferenc.....	204
II. János	206
V. Ferenc	206
Judit	208
III. István	208
Zsuzsanna.....	208
Terézia	210
Judit.....	210
Katalin	210

Éva	210
III. László	210
IV. István	212
József	214
I. Mihály	214
Terézia	214
III. János	214
Borbála Franciska	214
Karolina	214
Gábor	215
I. Lajos	215
Véssey Sándor	217
II. Mihály	218
Véssey Sándor gyermekei	219
Véssey Antal	221
Elfogytak a Vései Vésseyek	224
Felhasznált irodalom	226
II. Vései Véssey István családfája (melléklet)	